DEMOKRATİK
MODERNİTE

Düşünce ve Kuram Dergisi | SAYI 25

Demokratik Modernite
Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi
Yerel Süreli Yayın

Sayı: 25
Eylül-Ekim-Kasım 2018
ISSN: 2147-1703

Roza Yayınları Adına Sahibi
Nahit Onat

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Berat Baba

Editör
Veysi Arancak

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Roza Yayınları

İletişim
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 7/3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 243 59 33

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite

editor@demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com

Mizanpaj
Berfin Dilan Güven- Hevidar Yıles

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 50 Euro
Türkiye İş Bankası
Çarşı-Bağcılar Şubesi / Emine Caynak
Hesap No: 1291 0551 408
IBAN: TR 78 0006 4000 0011 2910 5514 08

Basım Yeri

Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

4 **Editör**

6 **Ahlaki-Politik Toplum**
Ali Fırat

17 **Etik İnsan ve Etik Eylem**
Dilzar Ayıntap

25 **Ahlaki-Politik Topluma Doğru; Rıza Şehri ve Aleviler**
Nesimi Aday

31 **Toplumuna Yabancılaşan Bireyin Ahlaki-Politik Değerlerle Çıkış Arayışı**
Abdullah Çelik

46 **Bireyin Politik Alana Nitelikli Katılımı**
Ali Sinemilli

51 **Ahlaki Görecelik ve Özgürlüğün Ahlakı**
İshak Aybergüler

57 **Ahlakilik: Israrla Söz Söyleme ve Eylem**
Cihan Eren

64 **İktidar-Devlet ve Ahlaki-Politik Toplum**
Abdullah Demir

71 **Bir Bilgelik Geleneği Olarak Ahlakçılar**
Mahir Tunç

76 **Ahlak ve Toplumsal Norm**
Yaşar Kırmızı

84 **Devletin Hukuku Mu? Toplumun Ahlakı Mı?**
Engin Elbistanlı

91 **Sorunlar Doğru Tanımlanmadan Ahlaki-PolitikToplum Olunamaz**
M. Aydın Söğüt

96 **Ortadoğu Toplumunda Ahlak ve Politik Sorunu**
Ergin Atabey-Mahmut Yamalak

Politik Direniş Ahlakidir

Editör

Kavramlar ve kuramlar düşüncelerin anlam formunun kazanıldığı yerlerdir. Toplumlar, sistemli hale getirdikleri düşünceleriyle karmaşıklaşarak gelişen toplumsal yaşamı kolaylaştırmışlardır. Toplumun ürettiği manevi değerlerini topladığı yer, "ahlak" kavramını oluşturmuştur. Bu nedenle devletçi uygarlığın denetiminde olan bilgi alanının, anlam içeriğine belki de en fazla saldırdığı kavramların başında "ahlak" gelir. İktidarlaşma, sınıflaşma ve köleleştirme ile birlikte toplumsal yaşam alanındaki "güzel" ve "iyi"nin ortadan kaldırılması, yerine "çirkin" ve "kötü" olanın ikame edilebilmesi için, bu gerçeklikler arasındaki farkın insanın zihniyet dünyasında ortadan kaldırılması gereklidir. Çünkü toplumsal gerçekliği ve insanın anlam-amacını parçalamadan toplum üzerinde egemenlik sağlamak mümkün değildir. "Bundan dolayı tüm iktidarları, egemenlikleri, devletleri ve tahakküm sistemlerini ahlaksızlık olarak tanımlamak gerekir."

İnsanlık, içinde yaşadığı zamanın ve mekanın farkına vardıkça bunun evrensel kurallarını sezdikçe ve kavradıkça kendi toplumsal kanun ve kurallarını geliştirmiştir. Bu kuralların temel amacı da insanların bir arada yaşayabilmesi ve ortak üretimi sağlamasıdır. "Birlikte yaşamı inşa etmenin kuralları vardır ve bu kuralları oluşturma süreçleri devrimseldir." Bu kuralları belirlemeden ve onları esas almadan toplumsal yaşamın sürdürülmesi olanaksızdır. *Toplumsal ahlak* denilen olgunun kaynağında bu yaşamsal ilke yatmaktadır. Kapitalist modernitenin toplumsal ahlaka bu kadar saldırması, toplumun kolektif-komünal yaşayabilme niteliğine karşı bir saldırı olmaktadır.

Devletçi uygarlık, toplumsal kuralları yıkarken yerine kendi kurallarını; yani toplumsal ahlak yerine devletin hukukunu ikame eder. Bunu yaparken, toplumsal ahlakı dogmalarla eşitler, kendi hukuk sistemini ise çağdaş ve özgür insanın kuralları olarak yükseltir. Oysa, toplumsal ahlak insanın özgür yaşam ilkelerini düzenlerken, devlet hukuku mülkiyet ve egemenlik ilişkilerini düzenler.

Devlet hukuku ile binlerce yıl yaşayan insanlığın, sorunları çözülmek bir yana daha da derinleşmiş ve varlığı tarihin en krizli düzeyine ulaşmıştır. İktidar sistemleri yaşadıkları krizin faturasını her yönüyle topluma yansıttıkları için toplumu derin bir bunalıma sürüklemişlerdir. Dolayısıyla bu kaos ve bunalımı "ahlaktan kopuşun yarattığı bunalımlar" olarak adlandırmak yanlış olmasa gerek. Soykırıma dayalı faşizm gerçeği bununla bağlantılı doğmaktadır. Bu gerçekliği fark etmeden ve buna karşı direnmeden özgür yaşamı hedeflemek en büyük yanılgı olacaktır.

Yaşadığımız kapitalist çağın bu krizli hali, özellikle de tüm bu krizin yaşandığı temel alan olarak Ortadoğu'daki bunalım, toplumsal gerçeklik açısından "varlık-yokluk" süreci niteliğindedir. Bu krizi aşmanın temel yolu ise toplumsallığın ilk dönemlerinde olduğu gibi "Yaşam nedir ve nasıl yaşamalıyım?" sorusuna verilecek cevapta gizlidir. Kuşkusuz bu soruya verilecek cevaplar da karakterinin bir yansısı olarak ahlaki ve

politik nitelikte olmalıdır. “Doğru yalanı daima yener”. Dolayısıyla verilecek doğru cevaplar, özgür yaşam imkanını arttırırken, aksi ise çöküşü derinleştirecektir.

Tüm saldırılara rağmen, Ortadoğu toplumunda hâlâ güçlü olan direniş unsurları ahlaki-politik değerlerin sanıldığı kadar zayıf olmadığını kanıtlamaktadır. Elbette bu politik toplumsal direnişlerin kaynağında özgür yaşam iddiası vardır. Kapitalist devletçi sistemlerin dayattığı kurallara karşı özgür olma ısrarı-direnişi özünde ahlaki olmadır, oluşturduğu değerleri savunmadır. Benliğinde ısrar etmek, kendi olma çabası; özgür olma eylemidir. “Bundan dolayı da etik olmayı en kısa anlamıyla özgürlük olarak tanımlayabiliriz.” Ahlaki-politik olarak direnmeyenin ise özgürlüğünden söz edilemez.

Dergimizin son iki sayısında “Özgürlük” ve “Devrim” gerçekliğini yeniden tartışmaya çalışmıştık. Her iki olguda da “ahlaki eylem” bir gereklilik olarak karşımızda durdu. Başarıya ulaşma imkanı sunacak pratik ise eyleme geçmektir. Zerdüşt’ün sözleri tam da faşizm ve sömürgeciliğe karşı durmanın ilkesini ortaya koymaktadır: İyi düşün, doğru söyle, güzel yap.

Dosya konusunun “Kültür” olacağı gelecek sayımızda buluşmak üzere.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Ahlaki-Politik Toplum

Ali Fırat

Ahlâkı politikanın tarihsel kurumsal gelenek halini almış biçimi olarak tanımlamak mümkündür. Politika daha çok günlük olarak yaratıcı, koruyucu ve besleyici rol oynarken, ahlâk geleneğin kurumsal ve kurallı gücüyle mevcut toplum için aynı hizmeti görür. Ahlâkı toplumun politik hafızası olarak değerlendirmek de mümkündür. Ahlâken aşılmış veya ahlâktan yoksun kalmış toplumlar politik hafızasını, dolayısıyla geleneksel kurum ve kural gücünü zayıflatmış ve yitirmiş demektir. Bu da bir toplum için öz savunmadan yoksun kalmak, her tür iç ve dış tahakkümcü, sömürgen ve asimilasyonist uygulamalara açık hale düşürülmektir. İktidar sistemlerinin ve devlet oluşumlarının sürekli ahlâkı aşındırmaları ve yerine topluma üstten tek taraflı hukuk iradelerini (egemenlerin ahlaki biçimini) dayatmalarının altındaki temel neden, özyönetimi ve politikayı tahrip ederek o toplumu sürekli ve yapısal olarak iktidar yönetimine ve sömürüye açık hale getirmeyi zorunlu görmeleridir. Kendi ahlâkını güçlü yaşayan bir toplum, iktidara ve sömürüye kolay boyun eğmez. Bir toplum için ahlâkın en olumsuz, geri ve ilkel hali bile iktidar ve devletlerin en ileri hukukları ve yönetimlerinden daha değerlidir. Ahlaki ve politik toplumun olduğu yerde, iktidar ve hukuk gereksiz olmaktan da öteye, tahammül edilmesi güç bir yük haline gelir. Bir toplum ne denli ahlaki ve politik kılınırsa, o denli demokratik, özgür ve eşitlikçi, dolayısıyla iktidar eliti ve sermaye tekellerinin istismarına kapalı ve direngen kılınır. Liberalizm esinli sosyal bilimlerin politikayı demagoji seviyesine indirgeyerek özellikle devletin prototipi partilerin temel demagoji malzemesi olarak tanımlamaları sadece büyük bir kötülük ve bilim adına bilime ihanet olmayıp, bilinçli biçimde kendilerine tanınan rolü oynayarak, iktidar ve sömürü tekellerine hizmet etme misyonlarından ileri gelmektedir.

Kapitalist modernitenin üç temel boyutu kapsamında ele alınmasına benzer bir yaklaşım demokratik modernite için de geçerli olabilir. Kapitalist modernitenin temel süreksizleri ve özgün nitelikleri olan kapitalist üretim toplumu, endüstri toplumu ve ulus-devlet toplumuna karşılık, demokratik modernitenin ahlâki ve politik toplum, eko-endüstriyel toplum ve demokratik konfederalist toplum boyutları öne çıkar. Boyutlar her iki sistem açısından ayrıntıda çoğaltılabilir. Fakat ana hatlarıyla tanımlanmaları için bu üçlü boyut yeterli anlamı verebilir.

Ahlâki ve politik toplumu demokratik toplum (demokratik komünalite) olarak sunmak da mümkündür. Kapitalist topluma karşılık verecek en uygun kategorik yaklaşım bu olabilirdi. Fakat demokratik toplumu da içerdiğinden, daha temel bir kategorik kavram olan ahlâki ve politik toplumu esas almaktan kaçınmadık.

Ahlâki ve politik toplumu nitelendirmeden önce, özüyle ilgili bir hususu ne kadar tekrarlarsam o kadar yerinde olacaktır. O da ahlâki ve politik toplumun bir yandan iyilik, mutluluk, doğruluk ve güzellik, diğer yandan özgürlük, eşitlik ve demokratiklikle olan özsel ilişkisidir. İyilik ve mutluluk zaten ahlâkın özüdür. Doğruluk hakikatle ilgilidir. Hakikati ahlâki ve politik toplumun dışında aramak beyhudedir. Ahlâki ve politik olamayan, hakikati bulamaz. Güzellik ise estetiğin amacıdır. Ahlâki ve politik toplum dışındaki güzelliği güzellik saymıyorum. Güzellik ahlâki ve politiktir! Diğer üçlü olan özgürlük, eşitlik ve demokrasinin ahlâki ve politik toplumla ilişkisi oldukça

çözümlenmiştir. Hiçbir toplum ahlâki ve politik toplum kadar özgürlüğü, eşitliği ve demokrasiyi üretebilme, sağlayabilme gücünde değildir.

Ahlâki ve politik boyut temel varoluş olarak ortadan kalkmadıkça, ahlâki ve politik toplum değişme ve dönüşme kapasitesi en geniş toplum olarak düşünülebilir. Şüphesiz hiçbir toplumda ahlâk ve politika tümüyle ortadan kaldırılamaz. Ama işlevleri son derece daraltılabilir. Örneğin kapitalist modernite toplumunda ulus-devlet tahakkümünde ahlâk ve politika en aza indirgenmiş, hatta yok edilme sınırlarına kadar daraltılmıştır. Ahlâk ve politikanın sınırlandırılması durumunda toplum değişmiş mi oluyor? Hayır. Tersine daraltılmış, değişimi ve farklılaşması durdurulmuş, hatta homojenliğe zorlanmış ve çok sert bir hukuki statü altında boğuntuya getirilmiş oluyor. Değişim kapasitesi şurada kalsın, kapitalist modernitede tek tip kültür oluşturmak ve vatandaş yetiştirmek için homojenleştirme adı altında değişim daraltılmış, biz-öteki ikilemine indirgenmiştir. Görünüşte sanki modern toplum sınırsız bir değişimi yaşıyormuş gibi çok renkli bir görüntü sunulur. Bu tamamen medyatiktir ve propaganda görüntüsüdür. Altındaki gerçeklik tek renklidir; ya griye yakındır ya da karadır.

Buna karşılık ahlâki-politik toplumun çağdaş modernite hali olan demokratik toplum, gerçekten farklılıkları en geniş şekilde yaşayan toplumdur. Demokratik toplumda tek tip kültüre ve vatandaşlığa mahkûm kılınmadan, her toplumsal grup kendi öz kültürü ve kimliği etrafında oluşan farklılıklar temelinde bir arada yaşayabilir. Kimlik farklılaşmasından siyasi farklılaşmaya kadar topluluklar potansiyellerini açığa çıkartıp aktif bir yaşama dönüştürebilir. Hiçbir toplulukta homojenleştirilme endişesi yoktur. Tek renklilik çirkinlik, sıkıcılık ve fakirlik olarak görülür. Çok renklilik ise bağrında zenginlik, hoşgörü ve güzellik taşır. Bu koşullar altında eşitlik ve özgürlük daha çok sağlanmış olur. Ancak farklılığa dayanan eşitlik ve özgürlük değerlidir. Zaten ulus-devlet eliyle sağlanmış olan özgürlük ve eşitlik, dünyadaki tüm deneyimlerde de kanıtlandığı gibi ancak tekeller içindir. İktidar ve sermaye tekelleri gerçek özgürlükler ve eşitlikleri vermezler. Özgürlükler ve eşitlikler ancak demokratik toplumun demokratik siyaset tarzıyla kazanılır, öz savunmayla korunur.

Belki şu soru sorulabilir: Bir sistem bu kadar farklılığı nasıl kaldırabilir? Buna verilecek yanıt, ahlâki ve politik toplum esasında birliktir. Her birey ve grubun ödün vermeyeceği tek değer ahlâki ve politik toplum olarak kalmakdaki ısrardır. Farklılık için, eşitlik ve özgürlük için tek ve yeterli koşul ahlâki ve politik toplumdur. Demokratik toplum bu tarihsel toplumun modern hali olarak kendini gittikçe daha çok kanıtlamaktadır.

Ahlaki ve politik toplumun olduğu yerde, iktidar ve hukuk gereksiz olmaktan da öteye, tahammül edilmesi güç bir yük haline gelir

Modernizmin resmi sisteminin merkezî ideolojisi olan liberalizm bu gerçeği ters yüz etmek için hayli argüman kullanmaktadır. Kendisini neredeyse demokrasi ile özdeşleştirir. Tam bir kavram kargaşası yaratır. İdeoloji olduğu halde liberalizmin kendisini siyasi bir sistem olan demokrasi ile özdeşleştirmesi bunun tipik örneğidir. Özünde ise liberalizm bireyin toplum üzerindeki dizginsiz tahribatı anlamına gelir ki, tekellerin toplum üzerindeki egemenliği de bunu kanıtlar. Demokratik olmayan yapısı nedeniyle her türlü bireycilik, aileden devlete kadar her alanda diktatörlük eğilimi içindedir. Demokratik bireysellik ise farklıdır. Toplumun kararlılığı olarak ortak seslenişi bireyi önceler. Birey ancak bu sesi ve kararlılığı esas aldığında değer taşır ve toplumda saygın yer bulur. O halde liberal bireycilik bir nevi sınırsız ve sayısız tekel olarak antidemokratiktir. Hiçbir liberal veya neoliberal lafazanlık ve kavram kargaşası onun bu asli özelliğini değiştiremez. Kelime anlamı itibariyle özgürleşme yerine de kullanılan liberalizm, uygulamada bunu tekellerin sınırsız gelişmesinin ötesine taşırmadığını kanıtlamıştır. Görünüşte sunulan özgürlük, pratikte tarihte firavun rejimlerinde bile görülmeyen bir biçimde çok yönlü ideolojik ve maddi prangalara vurulmuştur. Gerçek özgürlük bir toplumda ancak toplumsal boyutla desteklendiğinde anlam kazanabilir. Toplumca desteklenmeyen birey-

sel özgürlükler ancak tekellerin insafına bağlı olarak anlam bulabilir ki, bu da özgürlüğün ruhuna aykırı bir durumu ifade eder. Liberalizmin eşitlik diye bir sorunu zaten yoktur.

Ahlâki toplum kapitalist modernite koşullarında tarihinin en daraltılmış, işlevsiz bırakılmış, kadük halini yaşar. Yine tarihin hiçbir döneminde görülmemiş biçimde ahlâki kurallar yerine hukuk kodları yerleştirilir. Burjuvazi sınıf olarak ahlâkı kadükleştirip, kendi sınıf egemenliğini hukuk adı altında en ince ayrıntılarına kadar kodlayarak topluma dayatır. Ahlâki toplum yerine hukuki toplum ikame edilir. Burada çok önemli bir değişiklikle karşı karşıyayız. Tarihte de hukukileştirme çabalarına rastlanır. Ama hukuk hiçbir dönemde burjuva modernitesinde olduğu kadar ayrıntıya boğulmamıştır. Aslında gerçekleştirilen şey hukuk adı altında sınıf tekelciliğidir, hukuk tekelciliğini yaratmaktır. Toplum gibi son derece karmaşık bir doğayı hukukla yönetmek mümkün değildir. Şüphesiz adil olmak kaydıyla toplumda hukukun yeri vardır; bu anlamıyla hukuk vazgeçilmezdir. Fakat pozitif hukuk adı altında devletçe topluma dayatılan adil hukuk değil, hukuka içerilmiş hâkim sınıf ve ulus tekelciliğidir, ulus-devlet kuralcılığıdır. Ahlâkın tahribi toplumun tahribiyle eşanlamlıdır. Olup bitenler bu gerçeği doğrulamaktadır. Bugün ABD veya Rusya toplumları gibi gözde toplumlar bir saat bile statükosuz, resmî hukuk kuralları olmadan kendilerini yaşatamazlar. Bunalım dönemlerinde zaman zaman rastladığımız gibi, resmi hukuk olmadan toplum vahşet alanına döner.

Aslında bu durum bir gerçeği ifade eder. Ulus-devleti toplumun gözeneklerine kadar dayatılmış savaş hali olarak görmek ve bilmek gerekir. Bu gerçek bunalım dönemlerinde, krizlerde açıkça kanıtlanır. En büyük kriz potansiyelini resmi hukuk toplumları taşır. Bunun nedeni de ahlâki ilkeden yoksunluğudur. Eğer çevre felaket boyutlarında kriz yaşıyorsa, bunun nedeni ahlâki boyutun yoksunluğuna karşılık, çevre hukukunun da henüz geliştirilmemiş olmasıdır. Kaldı ki, çevre hukukla da korunacak bir konu değildir, çünkü sonsuzdur. Hukuki etkinlikler ise son derece sınırlıdır. Dolayısıyla ekolojik sorunun temelinde ahlâki toplum ilkesinden düşüş yatar. Ahlâki toplum ilkesine hak ettiği yeri vermeyen bir toplumun ne iç bünyesinde ne de çevresinde sürdürülebilirliği kalmıştır. Güncel gerçeklik bunu çok iyi açıklıyor.

Aynı hususlar politik toplum ilkesi için de geçerlidir. Politika yerine ulus-devletin devasa bürokratik idaresi konulduğunda, toplumların demokratik işlerliği kalmaz. Ulus-devlet idareciliğinin en ince gözeneklerine kadar sızdığı toplum felçli duruma düşürülmüş toplumdur. Tüm gerçekleşmelerini, ortak işlerini bürokrasiye terk etmiş bir toplum, hem zihin hem de irade olarak gerçekten ağır bir felçli hali yaşar. Bunu fark eden Avrupa'nın tüm gücüyle demokratik politik ilkeye sarılışı sebepsiz değildir. Az çok gelişmiş olması da bürokrasinin yanı sıra sınırlı da olsa toplumsal politikaya saha bırakmış olmasındandır.

Modernitenin ulus-devletinin gözünde politik toplum kendi varlığına, birliğine ve bütünlüğüne karşı bir tehdittir. Hâlbuki toplumun varoluş hali olan politik unsuru daraltmanın da ötesinde fiilen kullanılamaz hale getiren ulus-devlet idareciliği ve bürokratizmi toplum üzerinde sadece Demokles'in kılıcı olarak durmuyor, saat saat toplumu doğruyor. Çağımızın politik felsefesinin en temel sorunu bu gerçeklik olduğu gibi, faşizm olarak da pratikte yaşamın önündeki en büyük engeldir. Hitler şahsen yenildi, ama sistemi zafer kazanmıştır. Ulus-devletçilik politik toplumun ortadan kaldırılması anlamında (Hitler bunu katıksız biçimde başaran ilk kişi olmasa da, resmen ilan eden ve sahip çıkan kişidir) Hitler faşizmi ile özdeştir.

Politik ilkesi olmayan, işletilmeyen veya ortadan kaldırılan bir toplum bir kadavradır; en iyi hali ise sömürge toplumu olarak ifade edilebilir. Bu nedenle demokratik toplumun politik ilkeye kazandırdığı işlerlik hayati öneme sahiptir. Sistem olarak üstünlüğünün en temel kanıtıdır.

Uygarlık tarihi bir anlamda politik toplumun daraltılması ve işlevsiz bırakılarak kadükleştirilmesinin tarihidir. Toplumun sınıflaştırılması ancak sert geçen politik mücadelenin devlet lehine bastırılmasıyla mümkün olmuştur. Bu hususa çok dikkat edilmelidir. Sınıf mücadelesi sorunuyla en çok uğraşan Marksistler bile sınıflaşmanın doğasını doğru belirleyememişlerdir. Sanki sınıflaşma bir erdemmiş, uygarlığın ilerleticisiymiş gibi değerlendirmekten kendilerini alıkoyamamışlardır. Tarihin mutlaka kat etmesi ge-

reken bir aşamaymış, bir köprüsel ilişkisiymiş gibi sınıflaşmayı tarihsel materyalizmin gereği saymışlardır. Sınıflaşmayı politik ve ahlâki toplumun daraltılması ve işlevsizleştirilmesi olarak değerlendirmek, sınıflaşma geliştikçe toplumun daha çok iktidar ve devlet hegemonyasına geçtiğini önemle vurgulamak gerekir. Tarih bu anlamda sert bir sınıf mücadelesiyle geçmiştir. Ama sınıflaşmanın gerçekleştirilmesinin kendisi bir ilerleme, gelişme olmak şurada kalsın, tersine toplumsal bir gerileme ve düşüştür. Ahlâki olarak iyi değil kötü bir gelişmedir. Sınıflaşmanın ilerleme için kaçınılmaz bir durak olduğunun iddia edilmesi, hele bunun Marksist bir ifade olarak belirlenmesi, özgürlük mücadelesinde içine düşülen ciddi bir yanlışlıktır.

Hiçbir toplum ahlâki ve politik toplum kadar özgürlüğü, eşitliği ve demokrasiyi üretebilme, sağlayabilme gücünde değildir

Sınıfsal toplumlarla karşılaştırdığımızda politik toplumun en önemli özelliği sınıflaştırmaya karşı sürekli direnmesidir. Kendini en az sınıfsallaştıran toplum en iyi toplumdur. Politik mücadelenin başarısı kendini sınıflaştırmaya uğratmamasıyla belirlenebilir. Politik mücadele ancak kendi toplumunu sınıflaştırmayarak, dolayısıyla kendini iktidar ve devlet aygıtlarının tek taraflı zoru altına sokmayarak başarısını kanıtlayabilir. Gırtlağına kadar iktidar ve devlet zorunu yaşayan toplumlarda başarılı bir politik mücadeleden bahsetmek ciddi bir yanılgıdır. Kendini ya hiç iktidar ve devlet zoru (İç veya dış, milli veya gayri milli olması bu anlamda pek önemli değildir) altına sokmamak, ya da sert geçen bir mücadelenin ardından devlet ve iktidarla karşılıklı rızaya dayanan bir uzlaşmaya varmak, bu temelde iktidar ve devleti tanımak politik toplum için idealdir.

Kapitalist modernite politik toplumun en çok daraltıldığı ve işlevsizleştirildiği son uygarlık aşamasıdır. Bu hususun iyi kavranması gerekir. İdeolojik hegemonya olarak liberalizme göre politik mücadele, hatta demokratik siyaset kendi döneminde son derece gelişkindir. Yüzeyden bakıldığında doğru görünen bu idea, özde tersini ifade eder. Kapitalist modernite dönemi, bireycilik ve tekelciliğin azami geliştirilmesi sonucunda ahlâki ve politik toplumun en işlevsiz halini yaşadığı dönemdir. Azami iktidar olarak ulus-devlet, politik karakterini azami ölçüde yitirmiş toplumdur. Ulus-devlet böylesi bir toplumu doğurur. Hatta ortada toplum diye bir şey kalmaz. Toplum ulus-devlet ve küreselleşen şirketler içinde âdeta eritilmiştir. Michel Foucault bu noktada toplumun savunulmasını özgürlüğün temeli olarak görür. Toplumun yitirilmesini (aşırı bireycilik ve tekeller tarafından, modernitenin ta kendisi olarak) sadece özgürlüğün değil insanın da yitirilmesi olarak değerlendirir.

Demokratik modernite bu anlamda toplum savunulduğu oranda özgürlüğün de kazanılmasında tek çıkış yoludur. Demokratik siyasetle kendini bireyciliğe, ulus-devlete ve tekellere karşı savunan toplum, politik dokusunu işlevselleştirerek kendini modern demokratik topluma dönüştürür. Modern demokratik toplum ise tüm toplumsal işleri üzerinde düşünen, söyleyen ve kendini kararlaştırarak eyleme geçiren toplum olarak farklılaşmayı, çok kültürlülüğü, bu temelde eşitliği yaşamsallaştırarak üstünlüğünü kanıtlar. Böylelikle demokratik modernite sadece sınıfsal mücadeleyi doğru temelde vermekle kalmaz; aynı zamanda (reel sosyalizmin tarihsel trajik yanlışına düşüp) yeni bir iktidar veya devlet yaratarak kendi toplumunu da boğmaz, bu tarihsel tuzağa düşmez. Ne kadar iktidarlaşır ve devletleşirse sınıfsallığın da o oranda geliştiğinin, dolayısıyla sınıfsal mücadelenin kaybedildiğinin farkındadır. Bu farkında olma demokratik modernitenin temel özelliklerinden biri olarak belirlenebilmelidir.

Anlaşılacağı üzere, demokratik modernite ile ne kapitalist ne de sosyalist olarak yeni bir toplum tipi yaratılıyor. Demokratik modernite bu kavramların toplumu nitelendirmekten uzak propaganda kavramları olduklarını belirtiyor. Şüphesiz bir toplum gerçekleştiriliyor. Ama bu toplum ahlâki ve politik ilkenin azami rol oynadığı, sınıfsallaşmanın pek gelişme imkânı bulamadığı, dolayısıyla iktidar ve devlet aygıtlarının ya zorlarını dayatamadıkları ya da karşılıklı uzlaşmayla birbirini tanımanın gerçekleştiği, farklı-

lık içinde birlik, eşitlik ve özgürlüğün hem bireyselliğin (bireyciliğin değil) hem de toplumsallığın özelliği olarak yaşandığı bir modern demokratik toplumdur. Daha fazla eşitlik, özgürlük ve demokrasi bu toplumun doğası gereği demokratik siyaset kurumunun yol açtığı değişim ve gelişimin sonucudur.

Ulus-Devletçiliğe Karşı Ahlâkî ve Politik Toplum

Kapitalist modernite Ortadoğu toplumlarını ulus-devletle sadece güçlü bir kazığa bağlamadı; etkisi Hiroşima'ya atılan atom bombasından onlarca kat daha fazla olan ulus-devletçiklerle bombaladı.

Denilebilir ki, binlerce yıldan beri oluşan ortak kültürel değerler son iki yüz yılın ulus-devlet bombardımanıyla paramparça edildi. Hiçbir fiziki silahın gösteremeyeceği etkinlikte bir dağılma ve parçalanmaya yol açıldı. Ne devletli uygarlık sistemleri, ne de karşıtlarınca yaşanan komünal sistemler olarak Ortadoğu toplumları, tarihlerinin hiçbir döneminde kapitalist modernitenin hegemonyası altındaki kadar kimliklerinden ve bütünselliklerinden soyundurulmadılar, parçalanıp birbirlerine ve varoluşlarına yabancılaştırılmadılar. Britanya İmparatorluğu bu en etkili sistemi (gerçek atom bombası) sadece Ortadoğu'da değil, dünyanın her tarafında uygulayarak hegemonyasını sürekli kılabildi.

En trajik uygulamalardan biri Fransa Kralı 16. Louis'ye karşı gerçekleştirildi. Yanlış anlaşılmasın; Fransa Devrimi'ni Britanya İmparatorluğu'nun bir komplosu olarak değerlendirmiyorum. Ama o dönem Britanya'sının Fransa Krallığı'nın hegemonik emellerini kırmak için her oyunu denediği ve kralın başının koparılmasında bu oyunların önemli rol oynadığı inkâr edilemez. Elde birçok veri bulunmasının da ötesinde, 1792'de Jakoben teröründe kralın başının koparılmasıyla birlikte ulus-devletin resmi tarihinin başlatılması bu rolün en önemli kanıtıdır. 1792'de resmen başlatılan ulus-devletçilikle Fransa'nın tüm hegemonik emelleri nesnel olarak boşa çıktı. Terör Britanya'ya yaradı. Napolyon'un çıkışı ve savaşları sadece Avrupa'yı dümdüz etmekle kalmadı, Britanya hegemonyasına baş kaldırabilecek tüm güçleri etkisizleştirdi. Napolyon'un kendisi de bu ulus-devlet savaşlarının kurbanı oldu. Günümüze kadar Fransa Beşinci Cumhuriyeti'ni yaşamaktadır. Ama bunların hepsinde de güç kaybederek hep Britanya'nın arkasında kalmışsa, bunda Hollanda ve Britanya'nın damgasını taşıyan orta sınıfın ve bürokratik ulus-devletçiliğinin belirleyici payı vardır. Aynı gerçeklik İspanya, Avusturya-Macaristan, Rus, Osmanlı, hatta Çin, Hint ve Japon İmparatorlukları için de geçerlidir. İşin tuhafı, aynı oyunların 20. yüzyılın son çeyreği ve 21. yüzyılın başlarında dünya genelinde olduğu gibi, özellikle Ortadoğu'da kapitalist modernitenin (ABD-İngiltere önderliğindeki) küresel hegemonyasına karşı ulus-devletlerin artık engel haline gelmesiyle yeniden daha feci ve trajik biçimler halinde ulus-devlete karşı oynanmaya başlamasıdır. Âdeta 16. Louis'nin güncelleşmiş ve Ortadoğu'da Irak ulus-devletinde yeniden diriltilmiş bir simgesi haline getirilen Saddam Hüseyin'in trajik sonu aynı oyunun mükemmel bir versiyonu oldu.

Ortadoğu kültüründe ulus-devletçiliğin tarihsel-toplumsal rolünü derinliğine çözümleyip kavramadan hiçbir toplumsal soruna çözüm bulabilmek mümkün değildir. Son iki yüz yıllık ulus-devletçi uygulamaları sadece kapitalist modernitenin hegemonik gücü Britanya İmparatorluğu'nun 'böl-yönet' komploları olarak değerlendirmek olayları ve olguları aşırı basitleştirmek olur. Bu yanlışlığa düşmemeye özen göstermek gerekir. Şüphesiz ulus-devlet komploya çok uygun bir devlet biçimidir. Fakat daha önemli olan, hakikat olarak değerini kapsamlıca belirleyebilmektir. Tüm pozitivist propagandaya rağmen, ulus-devletin içeriği en sırlı ve metafizik unsurlarla doludur. Tarihteki rolü aydınlatılamamıştır. Toplum üzerindeki etkisi daha da karanlıktır. Tüm anti-teolojik idealarına rağmen, en çok teokratik özellikleri taşıyan devlettir. Ulus-devletin Ortadoğu'daki görünümünü çeşitli yönlerden aydınlatmak büyük önem taşır. Aydınlatıldıkça ahlâkî ve politik görevler daha iyi belirlenir.

Ulus-Devletin Homojen Toplumu

Ulus-devlet tüm bilimsellik idealarına rağmen toplumsal hakikat olarak en zayıf ve olumsuz bir antite (varoluşsallık)'dir. Esas rolü toplumsal doğanın çok zengin olan zihniyet kodlarını homojenleştirme adı

altında tekleştirmedir. Tek dil, tek tarih, tek bayrak, tek millet, tek tip siyaset, tek tip yaşam, tek tip ideoloji toplumsal doğanın homojenleştirilmesiyle iç içe yürür. Karmaşık ve farklı toplumsal yapılar basitleştirilip tek tipleştirilince, hakikat yerini değeri zayıflatılmış ve olumsuzlaştırılmış siyah-beyaz türünden bir ikileme bırakır.

Denilebilir ki, binlerce yıldan beri oluşan ortak kültürel değerler son iki yüz yılın ulus-devlet bombardımanıyla paramparça edildi

En tutucu, şoven, softaca, faşist görüş denilen dünya bakış açısı bu basit ikilemli yapı üzerinden gelişir. Ulus-devletçi iktidarın bu tek tipleştirici uygulamaları kapitalizmin azami kâr eğilimi nedeniyledir. Toplumun çok farklı yaşam grupları özgürlüklerini ve onurlarını korudukça azami kâr eğilimi sürdürülemez. Ancak farklı çıkarlara dayalı tüm yaşam alanları tek tip ulusal hâkimiyet altında eritildikçe, toplumda iki sınıflı bir kutuplaşmaya (burjuva-proleter) doğru gidilir.

Kapitalist kâr süreci bu tip sınıflaştırmayla genelleşir ve gelişir. Tarih boyunca birikmiş maddi ve manevi kültür birikimleri iki sınıflı homojenleştirmeye kurban edilir. Bu gerçek bir kurbanlaştırmadır. Ne kadar farklı dil, düşünce, inanç, ahlâkî ve politik zihniyet ve yapı varsa, hepsi bu kurbanlaştırma kapsamındadır. İki yöntem uygulanır: Fiziki ve kültürel soykırım ile asimilasyon. Asimilasyon istenilen sonucu sağlayamazsa, fiziksel ve kültürel soykırımlar devreye girer. Yöntemler genellikle iç içe uygulanır. Tek tip zayıf ve olumsuz hakikatleştirme denilen süreç böyle işler. Marksizm'in yanlış olarak olumlu yansıtmaya çalıştığı iki sınıflı toplum hakikatinin doğrusu budur. Proleter denilen sınıfın hakikat değeri çok zayıf ve olumsuzdur. Genel olarak köleleşmiş bireyin toplumsal hakikati yok denilecek kadar zayıflatılmıştır. Kendisi efendi sınıfı içinde eritilmiş, eki durumuna indirgenmiş olduğu için, özgür iken taşıdığı hakikat efendi kesime aktarılmış oluyor. Marksizm'in bunu kavramaması büyük bir eksikliktir. Marks'ın Hegel'in kötü bir öğrencisi olduğu nokta, en çok bu hakikat konusunda karşımıza çıkar.

Hegel, Marks'a göre hakikati çok üstün düzeyde belirleme yeteneğindedir. Eserleri esas olarak hakikatin açıklanmasına yöneliktir. K. Marks'ın köleyi hakikat taşıyıcı öğe olarak saptaması öğretisinin önemli doğrular taşıyan diğer kısmını da yararsız bırakmıştır. Kapitalizm sadece kâr temelinde maddi güç biriktirmez. Onunla birlikte toplumsal hakikati de (toplumun zihniyet gücü) gasp eder. Kendi çıkarları doğrultusunda süzgeçten geçirip efendi sınıfa mal eder.

Hakikatçe de kendini müthiş güçlendirir. Ulus-devlet denilen olay, olgu özünde bu hakikati dönüştürme ve aktarma sürecidir. O halde hakikat anlamında iki değil, tek sınıf geçerlidir. İşçi sınıfının fiziki varlığı, hatta parti ve sendika tipinde dar örgütlenmesi toplumsal demokratik örgütlenmenin bütünselliği içinde bir parça olarak değerlendirilmedikçe, ücret kırıntıları dışında güçlü bir toplumsal hakikat değeri kazanamaz. Reel-sosyalizmin tarihi hakikat kazanımı ve kaybı konusunda da son derece öğreticidir. Özetle ulus-devlet ne kadar homojenleştirilirse, tekelci oligarşik sınıf adına o denli tek tip hakikatler belirlenir. Bu belirlemelerin içeriğinin spekülatif, kurgusal olması hakikat olmadıkları anlamına gelmez. Metafiziğin de bir hakikat belirleme türü olduğunu iyi bilmek gerekir. Mitolojiler de hakikat değeri taşırlar. Karşılığını doğada bulamamak, hakikat değerini taşımadıklarını kanıtlamaz. Unutmamak gerekir ki, hakikatin insanın zihniyet oluşumuyla her zaman bir ilişkisi vardır. İnsan zihniyeti hakikatin bilinebilen en gelişmiş biçimi olarak kavranmadıkça ciddi bilimsel, sanatsal ve felsefi çalışmalar yapılamaz. Şüphesiz insan zihniyetinin toplumsal koşullu olması hakikatin aynı zamanda toplumla ilişkisini zorunlu kılar. Hiçbir devlet ve toplum formunda hakikat ulus-devletteki kadar tahakkümle ilişkili, zayıf ve olumsuz kılınmamıştır.

Ulus-Devletin Teokratik ve Teolojik Unsurları

Ulus-devletin teokratik ve teolojik unsurları, üzerinde daha büyük bir önemle durmayı gerektirir. Hegel, ulus-devleti yeryüzüne inmiş tanrı olarak ta-

nımlarken, salt simgesel bir değerlendirme yapmış olmuyordu. Ulus-devleti tüm çağlar boyunca tanrı adına biriktirilmiş fikirlerin bir gerçekleşmesi olarak yorumluyordu. Bunu anlamak için sadece Fransız Devrimi'ne yol açan fikirler toplamını incelemek yeterlidir. Pozitivistler ulus-devletle egemenliğin tanrıdan alınıp ulusa devredildiğini söylerken ne denli tanrıcılık yaptıklarının farkında değildirler. Çünkü egemenliğin kendisinin ne olduğundan habersizlerdi veya doğru açıklanmasını yapmak çıkarlarına uygun düşmüyordu. Egemenliğin kendisi tarih boyunca gelişen hiyerarşik ve devlet iktidarlarının toplamı olarak tanrı (efendi) adına toplum üzerinde yürütülen tekelci tahakküm ve bu temelde sağlanan artı ürün ve değerler sömürüsüdür. Tanrı kaynaklı egemenliğin kendilerini efendi (Rab demektir) kılmış insanlardan kaynaklı olduğu gerçeği çözümlenmeyi gerektirmeyecek kadar açıktır. Kalkıp da "Fransız Devrimi ile birlikte egemenlik tanrı kaynaklı olmaktan çıkıp ulus kaynaklı oldu" demek sosyal bilim adına en büyük sahtekârlıktır. Pozitivizm bu sahtekârlığın mucididir. İlk ve orta çağların egemenliği ve tahakkümü ne denli tanrı kaynaklıysa, kapitalist modernitenin ulus-devlet egemenliği de katbekat fazlasıyla aynı kaynaktan beslenir. Burada üzerinde durulması gereken şey, millet ve milliyetçilik (ulus-ulusçuluk) kavramlarının tanrısallıkla bağıdır. Bilindiği gibi İslâm'da millet, din anlamına gelir. Tanrı ve millet özdeştirler. Milletin uluslaşması sonucu değiştirmez. Bir dil oyunu yapılmıştır, o kadar. İster Kutsal Kitaplarda ister kapitalist liberalizmin öğretilerinde geçsin, millet veya ulus, tanrının (efendinin, rabbin, egemen olanın, buyruk altına alanın) emrini yerine getiren cemaati veya toplumu ifade eder. Kapitalistler seküler-laik kavramlarıyla dini, tanrıyı ve egemeni inkar etmiş olmuyorlar. Milliyetçilik, ulusçuluk veya yeni bir dinsel mezhep adıyla kendi çıkarlarına uyarlanmış bir dinsellik geliştirmiş oluyorlar. Hatta faşizm sınırlarında seyreden milliyetçilik tarih boyunca görülen en bağnaz din konumunu alma ayrıcalığına sahiptir. Önemli olan dinin Hıristiyanlık, İslâmiyet, Budizm, Musevilik biçiminde eski formlarda olup olmaması değildir.

Toplumu tapınç düzeyinde saran her düşünce ve inanç rahatlıkla din olarak ifade edilebilir. Tanrılı olup olmaması da bu konuda belirleyici değildir. Esas özü bir toplumun mensuplarını kutsallık derecesinde ortaklaşa ve çok yoğunca yaşanan duygu, inanç ve düşünce dünyasına, ibadet denilen davranış biçimlerine, törenlerine bağlayabilmesidir. Ulus-devlet kapsamında ulus ve ulusçuluğun çok aşırı biçimde bu tanımlar gereği inşa edildiği açıktır. Dolayısıyla bunlar dinsel karakteri tartışmayı gerektirmeyecek denli açık kavram ve öğretilerdir.

Ulus ve ulusçuluk teolojisinde önemle göz önünde bulundurulması gereken husus, pozitivist bilimsellik maskesini takıp sanki din ve metafizik değillermiş gibi kendilerini yansıtmalarıdır. Hatta din ve metafizik karşıtı olmayı temel kural olarak bellemekle 'bilimcilik' adına dinsel bir soyutlamaya girişmekten çekinmezler. Ulus-devlet hakikatçiliğiyle dinciliği birbirleriyle sıkıca bağlantılıdır. Ortak amaç toplumsal gerçekliğin farklı, çeşitli yaşam biçimlerini eritmek, tasfiye etmek, karartmak ve tarihsizleştirmektir. Zengin hakikat ifadelerini bu temelde zayıflatıp kendi hegemonik sistemini tek meşru hakikat gibi sunmaktır.

Ortadoğu Kültürel Yaşamına Dayatılan Ulus-Devletçi Zihniyet

Ortadoğu kültürel yaşamına dayatılan ulus-devletçi zihniyet ve yapılanmaların sonuçları henüz bütünlüklü ve tarihsel süre perspektifiyle irdelenmeye alınmamış bir konudur. Bizzat bu zihniyet ve yapılanmaların sahipleri bile neyi uyguladıklarının çok az farkındadırlar. O da dar bir mekân ve kısa süreyle sınırlı iktidar ve maddi çıkardır. Ulus-devleti ideoloji ve yapılanma olarak uygulayanlar aslında "Kapitalist modernite hegemonyasından neyi kopardıysak kârdır" mantığıyla hareket ederler. Tüm stratejik ve taktik yaklaşımları bu bakışla sınırlıdır.

Hegemonik sistem başka tür gelişmesine fırsat vermez. Özünü vermeye çalıştığımız hakikatinden ve teolojisinden habersiz oldukları için, bir yandan keskin ulusal dogmatikler, diğer yandan sürekli şüpheciler olarak yaşamaktan kurtulamazlar. Daha da somutlaştırmaya çalışırsak, Ortadoğu'nun en eski toplumsal gerçeklerinden olan Arap kabile ve dinsel düzenlerine dayatılan yirmiyi aşkın ulus-devletçik sadece ortak kültürel yaşamı bölmekle kalmıyorlar,

varlıksal özlerine görülmemiş boyutlarda bir yabancılaşmayı aşılıyorlar. Ortaya çıkan yeni Arap kimliği çokça eleştirilen eski ve ortaçağların kimliğinden daha yetkin değildir. Ulus-devlet temelinde bölünen Arap en zayıf, çarpıtılmış ve tarihsel-toplumsal hakikatlerden koparılmış Arap'tır.

Hiçbir milliyetçilik hakikatle beslenmediğinden güçlenmenin etkeni değildir

Ne kadar keskin ulus-devletçilik yaparlarsa yapsınlar, sandıkları gibi güçlenmeyip daha da zayıflarlar. Kaldı ki, Arapçılık da güçlenmenin değil, zayıflamanın ve hakikatlerden uzaklaşmanın nedenidir.

Hiçbir milliyetçilik hakikatle beslenmediğinden güçlenmenin etkeni değildir. Bu durum en çarpıcı biçimde Hitler pratiğinde yaşanmıştır. Ulus-devlet bakış açısından kutsallık atfedilen sınırlar tamamen uydurmadır ve küresel hegemonyanın çıkarlarınca belirlenmiştir.

İçerdiği ülke ve millet kavramları yeni teolojinin simgeleri olarak aynı çıkarların kapsamı dışına çıkamazlar. Çıktıklarında hegemonik tanrının gazabından kurtulmaları çok zordur. Aslında son iki yüz yıldır inşa edilmeye çalışılan bölgedeki bütün sınırlar, vatanlar, milletler, orta sınıf ve bürokrasiler ulus-devlet tanrısallığıyla körelmiş durumdalar. Yaşadıkları gerçekliği ezeli ve ebedi gerçeklik sanırlar. Hâlbuki zihni biraz hakikate açık bir kişi tüm bu gerçeklerin son iki yüz yılın hegemonik çıkarlarını meşrulaştırmaya yönelik fantastik icatlar olduğunu bilir. Türkî ve İranî ulus-devlet inşaları aynı hegemonik çıkarların ürünüdür. Kapitalist modernitenin fetih damgasını taşıdıkları halde, meşruiyet krizlerini aşırı dinci ve milliyetçi ideolojilerle aşmak isterler. Hepsinde laik ve dinî milliyetçilik iç içe geçirilerek ulus-devlet sağlam bir ideolojik zırhla kaplanmaya çalışılır. Azınlık durumunda bırakılan tarihsel kültürler, etnisiteler, din ve mezhepler ulus-devlete karşı varlık-yokluk sorunuyla karşı karşıyalar.

Ortadoğu kültürünün bütünselliği kapitalist modernitenin ulus-devlet parçalayıcılığıyla köklü bir çelişki içindedir. Modernite ortak yaşam gerçekliklerine dayatılan demirden kafes rolünü oynamaktadır. Şiddetin sürekli gündemde olması bu gerçeği doğrulamaktadır. Demokratik modernitenin çözümleme ve çözme gücü ulus-devlet karşısında çok daha nettir. Eski ve yeni hegemonik güçlerin sürekli unutturmaya çalıştıkları tarihleriyle uyutmaya terk ettikleri toplumsal gerçeklikler, demokratik modernite yaklaşımıyla öz tarihsellikleri içinde varlıklarının hakikatini ifade edebilmektedir. Hegemonik güçlere ilişkin çözümleme karşıtlarına ilişkin tarih ve hakikat olarak yanıt bulmaktadır. Toplumsal gerçeklikler hiçbir dönemde tarihsiz olmadıkları gibi hakikatsiz de değildir. Ortadoğu'nun tarihsel bütünlük taşıyan toplumsal kültürüne dayatılan ulus-devlet hegemonyacılığına karşı demokratik modernitenin antitezi ahlâkî ve politik toplumdur.

Ahlâki ve Politik Toplumun İnkârı Olarak Ulus-Devlet

Ulus-devlet ahlâkî ve politik toplumun inkârı olarak gerçekleşir. Ahlâk yerine ulusal hukuk denilen güç kurallarını ikame eder. Hukuk biçimindeki güç düzenlemeleri azami gelişmesini ulus-devlet çerçevesinde yaşar. Politik toplum yerine ise katı bürokratik idareyi hâkim kılar. Politik toplumun inkârı somut olarak demokratik sistemin işlemeyişinde kendini gösterir. Her ne kadar parlamento ve seçimler söz konusu edilse de, geçerli olan bürokratik oligarşinin idari yapılanmasının yazılı olmayan anayasasıdır. Toplumun kılcal damarlarına kadar yayılan ulus-devlet iktidarı kendini hukuki kılıf altında kamu idaresi olarak sunar. Seçim ve parlamento bu idarenin meşruiyet cilası rolü oynamaktan öteye pek anlam ifade etmez. Toplum, halk ve ulus, ulus-devletle özdeş kılınır. Kapitalist modernitenin evrensel kıldığı bu hegemonik gerçeklik karşısında ahlâkî ve politik toplumu savunmaktan başka çözüm yolu yoktur.

Toplumsal doğalar öz olarak ahlâkî ve politiktir. Ahlâksız ve politikasız toplum ve birey düşünülemez. Toplum ahlâksız ve politikasız kılınmaya zorlanabilir. Ahlâkî ve politik yetenek kötürümleştirilip rolünü oynayamayacak denli zayıf kılınabilir, ama asla yok edilemez.

Yok edilmesi ancak toplum olmaktan çıkmakla mümkündür. Ahlâk ve politika toplumsal hakikatin güçlü araçlarıdır. Ahlâk ve politikadan yoksunluk

hakikatsizliğe yol açtığı gibi, güçlü ahlâkî ve politik eylemin olduğu alanlarda hakikatin kendini ifade tarzları da güçlü, şeffaf olur. Ahlâkı ve politikayı üstyapı olarak sunmak, Marksistlerin önemli yanılgılarından biridir. Ahlâkî ve politik olmayan hiçbir toplum birimi ve bireyi yoktur. Her toplum birimi ve bireyi hem ahlâkî hem de politiktir.

Toplumsal doğalar öz olarak ahlâkî ve politiktir. Ahlâksız ve politikasız toplum ve birey düşünülemez

Demokrasi ahlâkî-politik toplumla orantılıdır. Demokrasi ahlâkî ve politik toplumun işleyen halidir. Toplumsal hakikatler kendini azami olarak demokratik toplum halinde açığa vurur. Hakikatlerin bilim, felsefe ve sanat halinde ifadeleri demokratik toplumla en iyi hallerine kavuşur. Bu belirlemeler ahlâkî ve politik toplumda neden hakikatin azami ifadelerine kavuştuğunu açıklamaktadır.

Ortadoğu toplumunda hâlâ güçlü olan direniş unsurları ahlâkî-politik unsurun sanıldığı kadar zayıf olmadığını kanıtlamaktadır. Ahlâksız ve politikasız birim ve bireyler direnemez. Sadece boyun eğmeye alıştırılmışlardır. Aile, kabile, aşiret, mezhep ve ulus boyutlarındaki direniş, göçerlik, varoşçuluk ulus-devletin reddi olduğu kadar demokratik topluma çağrıdır da. Ortadoğu kültüründe bu boyutlardaki gelişmeler oryantalizmin kabul ettirmeye çalıştığı gibi gerilik, ortaçağcılık, anarşi olmayıp demokratik modernitenin potansiyel zenginliğini teşkil etmektedir. Toplumsal olguların zenginliğini kırmak, anlam ve hakikat gücünü azaltmak sonucunu doğurur. Kültürel zenginlik ne denli homojenleştirilirse, anlamından ve hakikat olarak ifade edilmesinden o denli yoksunluk yaşanır. Ulus-devletin tek tip vatandaş üretme idareciliği anlam bakımından potansiyelini yitirmiş, ezberlenmiş birkaç dogmadan öteye zihni çalışmayan, resmi törenleri yeni ibadet biçimi olarak algılayan, hakikat açısından içi boşaltılmış bireyciliktir. Demokratik toplumla işleyişine kavuşan ahlâkî ve politik değerler, tersine olarak anlam zenginliği olan bir potansiyelden hakikat üretir. Sürekli hakikatle beslenen bir toplum ise ideal birey-topluluk dengesinde yaşar.

Ahlâki ve Politik Toplum Bilim-Bilgelik ve Felsefeyi Esas Alır

Ulus-devletin pozitivist teolojisine karşılık ahlâkî ve politik toplum bilim-bilgelik anlamında felsefeyi esas alır. Laiklik ve sekülerlik ilke olarak dinsel dogmalardan pek farklı değildir. Ulus-devlet kılığına girmekle dincilikten kurtulmuş olunmuyor; sadece biçim değiştirilmiş olunuyor. Pozitivist bilimciliğin hızla ürettiği ulus-devlet dogmaları ortaçağın dinî dogmalarından daha katıdır. Yol açtığı savaş ve sömürü gerçeği bu hususu açıkça kanıtlar. Çok iyi bilmek gerekir ki, teoloji, kapitalist modernite de dahil, esas olarak sınıflı devletli uygarlığın ideolojik meşruiyet aracı olarak inşa edilmiştir.

Ahlâkî ve politik toplumdaki bilim-bilgelik unsurlarına karşıt (antitez) olarak gelişir. Ahlâkî ve politik değerler bilim ve bilgeliğe yol açarken, bilim ve bilgelik de ahlâkî ve politik toplumu sürekli besler. Theo (Tanrı) ve logik (akıl) olarak kendini dıştan dayatan toplumsal ifade ise tanrı-kral devletidir. Bunu netçe ifade edememek Batı sosyolojisinin aynı sınıfsal-devletsel özden beslenmesiyle bağlantılıdır. Pozitivist adımıyla teolojiyi en tehlikeli aşamaya taşır. Tanrının dünyevileşmesinin gökselliğinden bin kat daha fazla sömürü, gözyaşı ve kan ürettiğini kim inkâr edebilir! Özellikle ulus-devlet tanrısının son muhteşem iki yüz yıllık deneyimi gözler önündeyken. Neydi bu tanrının sıfatları? Sınırlar, milletler, bayraklar, marşlar, orta-sınıf ve bürokrasiler ve monolitik yurttaşlar. Bu sıfatlar altında ulus-devlet tanrısı ne yaptı? Tarihte eşi görülmemiş savaşlar ve sömürüler gerçekleştirdi.

Demiurg (Mimar Tanrı) olarak dünyada ulus-devlet düzenini kurdu. Böylelikle putçu özellikleri en gelişkin tanrı olduğunu kanıtladı. Ahlâkî ve politik toplum yaşamak için bu tür tanrısallıklara ihtiyaç duymaz. Bilgeliği teolojiden daha değerli sayar. Hikmet, bilgelik teolojiden değil, bilimsellikten kaynaklanır. Bir nevi sosyolojidir. Ortadoğu toplumunda bütün teolojik dayatmalara rağmen, bilgelik damarları hep var olagelmiştir. Bilgeliği felsefe ve sosyolojinin bütünselliği ve yaşamla iç içe hali olarak değerlendirmek gerekir. Sokrates'e kadar bilgelik temel form iken, daha sonraları geliştirilen ekoller bu geleneği yozlaştırdı. Öğreti ve yaşam kopukluğu oluştu. Bu

ise, ahlâkî ve politik toplum için darbe oldu. Bilgelik felsefe olarak devletin hizmetine koşturuldu. Peygamber geleneğinde egemen yan hep bilgelik olmakla birlikte, teolojiye de gittikçe açılım göstermeleri yozlaşmayı beraberinde getirdi. Elçiler, vaizler ve rahipler ne denli teolojiye saparlarsa, o denli bilgelikten kopar ve ahlâkî-politik toplumdan uzaklaşırlar. Ortadoğu kültüründe bu ikilemin unsurları arasında yoğun bir mücadele vardır. Bu mücadele özünde devletli uygarlıkla demokratik uygarlık dünyası arasındaki gerilimi yansıtır.

Ahlâkî ve politik değerler bilim ve bilgeliğe yol açarken, bilim ve bilgelik de ahlâkî ve politik toplumu sürekli besler

Tanrı kavramına içerilmiş kral ve despot dayatmalarına karşı tasavvufla daha belirginleşen toplumsal kimliğin sunumu bilgeliğin asıl işidir. Böylelikle ahlâkî ve politik toplumun savunulması yapılmaktadır. Keramet, hikmet toplumda aranmaktadır. Ortadoğu tarihinin bu tarz yorumu önemlidir. Güncellenmesi demokratik moderniteyi daha anlaşılır kılacaktır.

Ahlâki-Politik Toplum Ulusal Toplumu İnkâr Etmez

Ahlâkî ve politik toplum ulusal toplumu inkâr etmiyor. Toplumların sürekli biçim değiştirmeleri doğaları gereğidir. Form çeşitliliği yaşamın zenginliğidir. Karşı çıkılan, toplumsal formların kapalılığı ve katılığıdır. Tutuculuk esas olarak form kapalılığı ve katılığındaki ısrardır. Özgürlük formların ucu açıklığı ve esnekliğiyle bağlantılıdır.

Toplumsal kimlikler ne kadar ucu açık ve esnekse, o kadar farklılaşır ve dolayısıyla özgür yaşarlar. Ulus-devletin kimlik anlayışı tekli, ucu kapalı ve katıdır. Faşizm bu kimlik anlayışından kaynaklanır. Toplumsal kimliklerin böyle algılanışı, ulusal toplumun içinde ve dışında sürekli savaş hali olarak yaşanır. Toplumsal kimliklerin ucu açık ve esnek doğası yapay, kapalı ve katı kimlik dayatmalarıyla karşılaştıkça bu tür savaşlar kaçınılmazdır. İster dinsel ister ulusal (Her ikisinde de ucu kapalılık ve katılık kimliklerin temel özelliğidir) savaşlar olsun, bu kimlik çatışmasını ifade ederler. Ortadoğu'nun son iki yüz yılında dinsel ve ulusal kimlikli savaşların yoğun yaşanması kapitalist modernitenin dayatmak istediği kimlik anlayışıyla bağlantılıdır. Kendi hegemonik süzgecinden geçirdiği ulus-devlet kimlikleri özünde merkezî kimliğin uzantıları, ajanları konumundadır. Merkezî kimlik hep ana karargâh gibi çalışır. Kendi sömürge, bağımlı acenteleriyle yakından ilgilenir. Gerektiğinde yeniden düzenler. Günümüz Ortadoğu'sunda dünya genelinde de olduğu gibi son iki yüz yıllık ulus-devlet kimlikleri yıpranmış ve küreselleşmeyi yoğunlaştırmak isteyen kapitalizmin önünde bir engel konumuna gelmiş bulunmaktadır. Yapısal krizin temelinde ulus-devletin tutucu direnci yatmaktadır. Sistemin kendi içinde yaşadığı baş çelişki budur. Fakat çözüm bulamamaktadır. Afganistan'dan Fas'a, Kafkasya'dan Hint Okyanusu'na kadar ulus-devletçilik ile küresel kapitalizm arasındaki çelişkiler bir yandan artarken, diğer yandan sıkça yaşanan savaşlara yol açmaktadır. Kapitalizm yayılmasını önemli oranda borçlu olduğu ulus-devleti tam tasfiye edemeyeceğini gayet iyi bilmektedir. Reformdan geçirmek istediğinde ise sürekli direnişle karşılaşmaktadır.

Ulus-devletle çok aşırı palazlanmış kesimler daha rasyonel bir kapitalizme karşı direnmektedirler. Sonuç kriz ve savaşlar olmaktadır. ABD'nin son Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) bu gerçekten kaynaklandığı gibi, neden yürütülemediğini de yine bu gerçekliğe bakıp anlayabiliriz. Bölgedeki tıkanma sistemin Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarındaki bunalımından daha derindir. Öyle olduğu içindir ki, bir türlü çözümlenemiyor. Yapısal kriz kavramı da anlamını gerçeğin bu niteliğinden almaktadır.

O halde Ortadoğu, gerek tarihsel-toplumsal kültürün bütünlüklü gelişiminden, gerekse kapitalist modernitenin iç çelişkilerinden yansısın, kapalı ve katı ulus-devlet kimliği aşılmadan, hiçbir soruna anlamlı bir çözüm bulma olasılığına sahip değildir. Irak'ta ve Afganistan'da ulus-devletin yeniden inşası için gösterilen tüm çabalar boşa gitmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılmış Avrupa için ABD tarafından verilmiş sınırlı bir yardım (Marshall Yardımı) yeniden inşaları için yeterli olduğu halde, Irak

çapında küçük bir mekân için katbekat daha fazla destek sunulmasına rağmen yeniden inşa gerçekleşemiyor.

Irak'ta olup bitenler aslında tüm bölge gerçeklerini yansıtmaktadır. O da kapitalist modernitenin her üç sacayağı üzerinde de iflasını ve krizini haber vermektedir. Sonuç olarak Ortadoğu, sahip olduğu onca ulus-devleti, endüstriyalizmi ve kapitalizmiyle ancak kriz ve savaş üretir.

Fakat tekrar belirtilmeli ki, yaşanan kriz ve savaşlar sadece iki yüz yıllık kapitalist modernitenin değil, aynı zamanda beş bin yıllık sınıflı-devletli uygarlığın da yapısal krizi ve savaşlarıdır. Olası çözümler bu gerçekliği esas almak durumundadır.

Demokratik uygarlık tarihi büyük oranda kabile ve aşiretlerin özgürlük, demokrasi ve eşitlik için uygarlık saldırılarına karşı direnme, isyana kalkma ve ahlâki-politik toplum yaşamında ısrar etmelerinin tarihidir. Toplumlara asıl rengini veren yine kabile ve aşiret yapılarıdır. Ulus-devletin bir etnik grubun ağırlığında tüm aşiret ve kabile kültürlerini tasfiye etmesi tam bir kültürel soykırım olmuştur. Topluma yönelik bu büyük soykırım biraz gevşese de halen en ciddi tehdittir. Ulus-devlet veya devletin ulusu yerine, demokratik ulus oluşumunda kabile ve aşiretler yapıcı birimler olarak da başta gelen rolü oynayabilirler. Bu neden ve nitelikleriyle aşiretler ve kabilelerin demokratik uygarlığın asli unsurlarından sayılmaları son derece anlaşılırdır.

Meşru yollarla gerçekleşmeyen ve ahlâki-politik dokuya mal edilmeyen toplumsal gelişme olarak değişmeyi toplumsal doğanın bir kendiliği olarak değerlendirmemek gerekir. Toplumlar yaratılmaz, yaşanır. Şüphesiz yaşamdan yaşama fark vardır. Daha özgürce, eşitçe ve demokratikçe yaşam olduğu gibi, dayanılmaz kölelik, eşitsizlik ve diktatörlük altında geçen yaşamlar da vardır. Belki de daha çoktur. Demokratik modernite bu koşullar altında uygun yöntemlerle yaşamı daha özgür, eşit ve demokratik kılmanın zihniyet ve yapılanmasını ifade etmektedir. Yola düşmüş bir taşı kaldırmak kadar, meşru değişimin tek yolu olarak kalmış bir devrimi yapmak da demokratik modernite kapsamında değerlidir. Buna karşılık ilahi kurtuluş da, kölelik kokan kaderci sûfilik de aynı kapsamda düşünülüyor ve etik bulunmuyor. Son dört yüz yılda yaşanan demokratik özgürlük ve eşitlik mücadelelerinden çıkaracağımız dersler ışığında, içinden geçmekte olduğumuz küresel finans kapitalizminin hegemonyasındaki sistemik ve yapısal bunalım döneminde demokratik moderniteyi güçlendirmek ve hatta yer yer güçlü yeniden inşalarla yenilemek mümkündür. Dolayısıyla demokratik modernitenin temel boyutları üzerine yoğunlaşmak ve aydınlanmak bu yönlü çabalarımızı daha başarılı kılacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Etik İnsan ve Etik Eylem

Dilzar Ayıntap

Zihniyet, dil ve davranış birleşerek insan gerçeğini oluşturur. İnsan, tüm bunların bütünlüğüyle insan olarak tanımlanır. Bütünlüğün bozulmamış olması, insanı etik bir varlık kılar. Ancak bütünlük adına insanın homojen bir varlık olarak tanımlanması, insanın en büyük bozulması, yani faşizmdir. Zihniyetteki parçalanma, dildeki parçalanma, davranıştaki parçalanma ele alınarak insan bütünlüğü ve insanın etik bir varlık olarak evrendeki yeri tanımlanır. Davranışsal parçalanma zaten insanın akli muvazenesini yitirmek olarak tanımlanan bir duruma denk düşer. Dildeki parçalanma insanı en sade söylemle yalancı yapar. Zihniyetteki parçalanma, parçalanmanın en büyüğüdür. İnsanın kendini evren içinde konumlandırmasını engeller.

İnsan zihnindeki ilk parçalanmayı kimileri belki de insanın eğilip yerdeki taşı almasıyla başlatır. Ancak bütünlük de, oluşan ve zamanla tamamlanan bir oluşuma denk düşmektedir. Bir ağacın meyve verek yeni bir tanım kazanmasını ondaki bir bozulma olarak tanımlamak evrensel muazzamlığa haksızlık olur. Tabi taşı yerden alan insanın atom bombası yaparak bunu binlerce insanın ölümüne yol açacak bir forma dönüştürmesini parçalanma olarak adlandırmak haksızlık sayılmaz. İnsanın izlediği bu yol bize olağan gelebilir. Ancak her zaman olmasa da bazen insanı başka canlılarla kıyaslayarak tespitlere gitmek gerekmektedir. Şifalı meyve veren bir ağacın kendi meyvesini otomatik bir silaha dönüştürüp öbür ağaçlara fırlatmasını hayal etmek bile mümkün değildir. Zira bu durum parçalanmanın, kendi olağan evrimsel seyrinden çıkmanın, yanlış yola sapmanın bir göstergesidir.

İnsan zihninin parçalanması, sınıfların başlamasıyla, devlet olgusuyla, egemenlik fikrine angaje olmakla ortaya çıkmıştır. İnsan zihnindeki bu parçalanma, insanı insan yapan vazgeçilmez gerçeği, toplum olmayı ortadan kaldıran fikrin oluşmasıyla başlamıştır. Bir insanın başka bir insanı köle yapabilmesi için önce kendi zihninde efendiliği inşa etmesi gerekir. Kendi zihninde efendi inşa etmenin tek şartı, zihinde bir köle yaratmaktır. Ali Fırat'ın kapitalizmi derinleştirilmiş kölelik olarak tanımlaması, insanların bedenlerinin başkalarının kullanımına açık hale getirilerek ruhlarının özgür olduğuna yani işçileşmeye ikna edilmesi ile bağlantılı olarak büyük anlam kazanmaktadır.

İnsan zihniyeti açısından kölelik, parçalanma olmaksızın mümkün olmayan bir durumdur. Bundan dolayı tüm iktidarları, tüm egemenlikleri, tüm devletleri ve tüm tahakküm sistemlerini ahlâksızlık olarak tanımlamak gerekir. İktidar olmak ahlâksızlıktır. Egemen olmak ahlâksızlıktır. Devlet olmak ahlâksızlıktır. Sınıflaşmak ahlâksızlıktır. Her biri kendi içinde efendi ve köle inşa etmektedir. Her biri kendi içinde zihniyet parçalanması yaşayarak ve yaşatarak varolmaktadır. Bundan dolayı da etik olmayı en kısa anlamıyla özgürlük olarak tanımlayabiliriz. Etik olan özgürlükseldir. Tersi gerçeklik olarak da etik olmayanın özgürlüğünden söz edilemez.

Ali Fırat, insan ve toplum tanımı yaparken şu tespitleri ortaya koymaktadır:

"Toplumun zekâ yoğunluğu en gelişkin doğa olarak tanımlanması, özgürlüğü çözümleme konusunda da aydınlatıcıdır. Zekânın yoğun olduğu alanlar, özgürlüğe hassas alanlardır. Herhangi bir toplum zekâ,

kültür ve akıl gücü olarak kendini ne kadar yoğunlaştırmışsa o kadar özgürlüğe yatkın kılmıştır demek yerinde bir söylemdir. Yine bir toplum kendini bu zekâ, akıl ve kültür değerlerinden ne kadar yoksun kılmış veya yoksun bıraktırılmışsa o kadar köleliği yaşamaktadır demek de doğru bir söylemdir."

Toplumda zekanın yoğunluğu, insan gerçeğinin yeni bir yaratıcı çokluğa dönüşmesiyle mümkündür. İnsanın yaratıcı çokluk olması, fiziksel olarak biraraya gelen insanların birlikte ortak bir zihniyet, ortak bir dil, ortak bir kültür yaratmalarıyla olanak dahiline girmektedir. Bir anlamıyla insanın tanrılaşması olan toplum gerçeği, insanın ahlâk tanımını yaratması, etik bir varlık olarak kendini evrende yeniden konumlandırmasıdır. Bu durumda kendini kültür, akıl, zeka gücü olarak konumlandıran toplum gerçeğinin özgürlüğe daha hassas bir alan yaratması, bir anlamıyla insan varlığının verili olanı kabullenmemesiyle mümkün olmuştur. Verili olanı kabullenmeyiş, verili olanla yetinmeyiş toplumsal varlık olarak insanın kendi tanımını yeniden oluşturmasıdır. Tam da bu noktada ortaya çıkan etik, bu yeni tanımın evrenle uyumunu, evren içindeki rengini de ortaya koymaktadır.

İnsan zihninin parçalanması, sınıfların başlamasıyla, devlet olgusuyla, egemenlik fikrine angaje olmakla ortaya çıkmıştır

İnsan, kendi yaşamını farklılaştırdığı, bu yaşama yeni bir tanım getirdiği oranda ahlâk kavramını da kendi yaşamıyla birlikte inşa etmiştir. Tam da bu noktada ahlâkın kökenine farklılaşmayı koymaktayız. Farklılaşmak, çoğullaşmak ve çeşitlenmek olarak üç temel özellik sıraladığımız insanın, salt bu üç özelliğinden dolayı etik bir varlık sayılması yeterli midir? Çoğalan ve çeşitlenen birçok varlık için söz konusu olmayan etik, farklılaştığı ve bunun bilincinde olduğu için insan gerçeği için söz konusu olmaktadır.

İnsan gerçeğinde gelenek ahlâktır. ahlâk insanın yarattığı, kiminde büyük toplumsal dönüşümlere göre değiştirdiği ve kendi çağına uyarladığı, kiminde de binlerce yıla rağmen hiç değiştirmeden taşıyıp getirdiği kültürel birikimdir. Antigone'nin ölen kardeşinin cenazesini gömmek istemesi binlerce yıl önce sahneye uyarlanmış bir mitolojik anlatımdır. Sofokles'in oyununun ardından binlerce yıl geçmesine rağmen bugün Kürdistan'da kardeşinin, akrabasının, tanıdığının cenazesine katıldığı için zindana atılma cezası alan kaç insan vardır? Antigone'nin intiharı ahlâki ilkeyi yaşayamayan insanın ölü sayılacağını, ahlâkı esas almayan insanın ölümden başka seçeneğinin kalmadığını anlatır. Bugün kardeşinin cenazesini gömmeyi bir yaşamsal varoluş kuralı sayan Kürdistanlı kadınların eylemi, özünde ölümle tehdit edilmeye rağmen ahlâk ilkesini yaşatmanın insan için hayatiliğine işaret etmektedir.

İnsan aklının giderek kendini yeni formlarla görünür kıldığı bir gerçektir. Dil de bu formlardan sayılabilir. Büyük devrimsel bir yaratım olmakla birlikte, dilin insan üzerindeki büyük etkisine rağmen simgesel dilin yanılgı payı çok fazladır. Burdaki yanılgı payı, özünde dilin zihniyetten kopabilme esnekliğiyle doğru orantılıdır. Yani yalan söylemenin mümkün olmasıdır. Tabi giderek dilin davranıştan koptuğu, zihniyetten kendini kopardığı bir aşamaya geldik. İnsanın yaşadığı bu durum parçalanmanın derinleştiğini ve insandaki bozulmanın fazlasıyla arttığını göstermektedir.

Toplumlaşarak evren içinde kendine bir yaşam formu oluşturan insanın tüm gerçekleşmeleri ve varoluş eylemleri bir zekayı koşullamaktadır. Birlikte yaşamı inşa etmenin kuralları vardır ve bu kuralları oluşturmak devrimsel süreçlerdir. Birlikte yaşam kurallarını oluşturma süreçleri her zaman zorlu, çelişkili, çatışmalı ve buhranlı süreçlerdir. Bu durum, birlikte yaşamaya karar veren halklar için geçerli olduğu kadar birlikte yaşamaya karar veren insanlar için de geçerlidir. Ve oluşturulan bu kurallar esas alınmadan yaşamın sürdürülmesi mümkün değildir. Bu kuralların çoğuna ahlâk demekteyiz. Yaşamak için kendini vazgeçilmez kılan ahlâk bu noktada özgürlükle arasına kopmaz bir bağ koymaktadır. Özgür yaşamak istiyorsak bunun kökenine güçlü bir ahlâki alt yapı oluşturmak zorundayız. Ama ahlâki alt yapının da başka insanlarla birlikte oluşturulduğu zaman yaşamsal olduğunu da unutmamalıyız. Bu noktada, bi-

linçli öğelerin birarada olduğu toplum gerçeğinden, sürü toplum düzeyine düşmenin büyük oranda ahlâk yıkımıyla mümkün olduğunu kavramak da imkan dahiline girer.

Toplumların kaos yaşadığı dönemler etik kuralların değişimle yüzyüze kaldığı süreçlerdir. Doğa koşullarının, çağın düşünsel-siyasal şartlarının ya da başka gerekçelerin yaşam biçimlerini köklü değişime uğratmayı dayattığı dönemler, toplumların varlık yokluk süreci olarak karşımıza çıkar. Özünde varlık yokluk çelişkisi, insanın özgür yaşayıp yaşamama sorusuna verilecek ahlâki cevapla alakalıdır. Ahlâk kuralları da değişir. Zira ahlâkı korumak binlerce yıl önceki ahlâk yasalarını olduğu gibi uygulamak değildir. Toplumsallaşmanın oluşmasından bugüne aynı ahlâk kuralları geçerli değildir. sosyoloji kapsamında ele alındığında değişen toplumsallaşmanın değişen ahlâk kuralları ortaya çıkardığını görmekteyiz. Nihayetinde ahlâk da inşa edilen bir gerçekliktir. Çağlara göre değişen etik insanın çağlara göre değişiminin bir sonucu olarak şekillenmektedir.

Ahlâkı salt kaba ve sığ kurallara indirgemek de toplumsallığa, toplumun varlık yokluk düzeyinde yaşadığı binlerce yıllık sorunları aşma çabasına haksızlıktır. Örneğin hırsızlık hiçbir dinde, inançta ya da toplumsallıkta kabul görmediği, ayıplandığı söylenir. Bugün hukukun da bunu aynen esas aldığı belirtilir. Ancak elinde varoluşsal enerji ihtiyacını karşılayacak hiçbir şeyi olmayan, hiçbir şey bırakılmayan insanın nasıl yaşayacağına dair bir cevabın verilmemesi, büyük insan topluluklarının, hatta kimi halkların açlığa mahkum edilmesi esas ahlâksızlık olarak görülmez.

Bugün dinlerin siyasal düzlemde rol oynamalarına ters orantılı olarak toplumsal ahlâki rolü oynayamaması, dinlerdeki anlam yitimiyle bağlantılıdır. Hatta daha ötesi, dinsel argümanları en iyi kullananların en iyi hırsızlıklar yapabildiği Türkiye cumhuriyeti iktidarı şahsında ispatlanmıştır. Böyle bir durumda aç kalan birinin ekmek çalmasının ayıplanması, ya da bu kadar dramatize etmeden bazı örnekler verecek olursak, birinin bir günlük geçimi için bir şeyler çalmasının günlerce haber bültenlerinin ana konusu olması en büyük ahlâksızlıktır. Bir yanda devletin hukuk kılıfı altında yapılan hırsızlıklar kutsanırken, diğer yandan varolmak için bir tek öğünlük ekmek çalan insanın lanetlenmesi vardır. İkisi de hakikat olarak topluma dayatılmakta ve bu yolla toplumun özgürlüksel algıları tecavüze uğramaktadır. Bu noktada Dostovyeski'nin kahramanı Raskolnikov'u anımsamamak mümkün değildir. Raskolnikov "Niçin bir kenti kuşatıp halkını topa tutmak daha saygın bir biçim sayılıyor, işte bunu bir türlü anlayamıyorum" diyor. Özünde hukuk da, en büyük hırsızlık ve ahlâksızlık olan iktidarı ayakta tutmanın savaşını vermektedir. İktidarların tecavüzcü, katil, hırsız özellikleri tümden görmezden gelinerek atılacak her adım bir ahlâksızlık barındırmaktadır. Bundan dolayı ahlâk tanımları yapılırken girişilecek yüzeysel anlatımların oranı ancak bunu yapan kişideki ahlâki yıkımın oranını gösterebilir.

Toplumların kaos yaşadığı dönemler etik kuralların değişimle yüzyüze kaldığı süreçlerdir

Toplumun varoluşsal kurallarının ahlâk olarak şekillenmesi, özünde toplumsal zekanın ahlâk olarak pratikleşmesi anlamına da gelir. Ahlâk zeka işidir. Ahlâki düzeyin yüksekliği de zekanın yüksekliğiyle, toplumsallığı kavrayışıyla, evrenin nasıl bir gerçeklik olduğuna dair kafa yoruşla bağlantılıdır. Zekanın donduğu zamanlar, özgür yaşamın gerçekleşme olanağı en zayıf olduğu zamanlardır ve tam da bundan dolayı ahlâka en uzak anlardır. Ulaşılan düşünsel düzeyi yaşamsal olarak pratikleştiremeyen toplumlar politikleşemeyen toplumlardır. Hiçbir toplum politik duruş sergilemeden, onun gerektirdiği eylemlere girişmeden özgürleşemez. Ahlâk olarak pratikleşen toplumsal zekanın en belirgin günlük somutlaşması da politika alanıdır.

Ali Fırat, demokratik uygarlık manifestolarında ahlâk konusunu en fazla politikayla bağlantılandırmaktadır. Yüzyılımıza gelene kadar merkezi uygarlıkların daha fazla kullandığı politika kavramının bunca iktidara, egemenliğe, imparatorluklara, faşist devletleşmelere uyarlanarak fazlasıyla kirletilmesi, bugünün özgür insanının zihniyetinden politika kavramını uzaklaştırmıştır. Bugün politikanın ahlâksızlıkla eş görülmesi, politikanın devletçi iktidarlar elinde kul-

lanılan bir araç olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak insan varlığının toplumsallaşarak özgür yaşam akışını oluşturmayı başarması, politikleşmesiyle, zekasını nasıl yaşayacağı sorusuna verecek cevaplar doğrultusunda işletmesiyle bağlantılıdır.

Politik Olmak, Yaşadığı Anın Dışındaki Anları Görebilmektir

Yaşamın yarın karşısına ne çıkaracağını düşünmek, öngörebilmek, daha uzağı görebilmek, o anları nasıl karşılayacağına dair bir kararlaşma oluşturmak, başka insanlarla o anları nasıl karşılayacağını öngörebilmek, onun kararını bugünden verebilmek, yarınını bilinçli yaşamaktır ve büyük oranda zeka gerektirir. Bunlar yapılamıyorsa, zeka bu yönlü pratikleşemiyorsa insanın özgürlüğünden bahsetmek zorlaşır.

Devletçi uygarlığın tek kanunu devletin sürekliliği olduğundan tüm ahlâki değerler bu amaç doğrultusunda tasarrufa alınmaktadır. Gerektiğinde kullanılmakta, gerektiğinde çiğnenmekte, gerektiğinde inkar edilerek toplumsal ahlâki değerler ahlâksızlık olarak adlandırılmaktadır. Devletteki hakim ulus ve inanç kendini yapılandırırken kendi dışındaki tüm toplumsal, ulusal ve inançsal birikime saldırarak, onları yok ederek kendi varlığını sürdürmektedir. Sünni türk devletinin tarihi, alevi kürtlerin yaşamsal inanç ve geleneklerini ahlâksızlık addedip hedef kitlesi üzerinde bir algı operasyonu yapmayı amaçlayan saldırılarla doludur. Bugün de bunun çağa uyarlanmış saldırıları sürmekte, geriye kalan öğeler de yok edilmeye çalışılmaktadır.

Politika Ahlâktan Koptuğu An Özgürlükten Kopuş Başlamaktadır

Etik insan, politikleşmeyi özgürleşmenin temeli olarak gören insandır. Ahlâktan kopan politika özünde politika sayılmamakta, iktidarın pratikleşmesinin herhangi yöntemi sayılmaktadır. İnsan aklının, özgür akışının donduğu anlar özünde politikleşmenin de durduğu anlardır. Akli potansiyeldeki tıkanma böyle durumlarda, potansiyeli kendine zarar vermeye dönüştürmekte, kendini zehirlemektedir. Bu durumun etikle bağlantısı, yaşanılan çağın, anlamlı yaşamın doğru sorgulanması ve çıkarılacak sonuçların bilinçli bir şekilde, doğru bir tempoyla pratikleşmesiyle sağlanabilir.

Özgürlüğü farklılaşmakla bağlantılandırıyorsak, buna paralel ahlâki tanımı nasıl yapabiliriz? Bir insanın varlık sorununu ortadan kaldırmak için konuşması, çalışması, savaşması, tabi bunları toplumsal varlık sorunu olarak yaşadığının bilincine varması, o insanı özgür insan olmaya yaklaştırır. Bireysel savaşların belli bir varlık inşa etmek kadar toplumsallıkla bütünleştiği oranda anlam kazanacağı ve özgürlük yaratacağı gerçeği de bununla bağlantılıdır. ahlâk konusunda bütünlük önemlidir. Toplumsallıkla, özgür toplumsallıkla anlam kazanabilen Ahlâk konusunu, etik ve vicdan konularını küçük dar kişisel eylemlere indirgemek, bir insanın kendini gerçekleştirmesi için belli bir anlam taşıyorsa da, o insanın toplumsallığı için fazla bir anlam ifade etmeyecektir.

Vicdan konusu bu çerçevede ele alınabilecek bir konudur. Afrin'de binden fazla insanı katleden AKP iktidarı, kendi ahlâksızlığını gizlemek için neler yapmıştır? Yakın döneme denk getirerek işkence edilen hayvan görüntülerini halka sunarak ne yapmak istemektedir? Binlerce insanın katledilişine roket imzalayarak katılan bir topluluğun yaşadığı ahlâki durum içler acısıdır. Türkiye'de kadın belediye başkanları Afrin'de kullandığı roketleri imzaladı. Afrin'deki katliamı kutsadı. Toplum, bu ahlâksızlığı kabullenebilecek bir düzeye getirildi, buna hazırlandı. Vicdan kavramı bu durumda anlamını yitiren bir propaganda aracına dönüşmektedir. Çünkü vicdan da, inşa edilen bir kavramdır. Toplumsal bir alanda ifade bulmuyorsa tekil ifadesi pek anlam taşımamaktadır. Binlerce insanın katledildiği, toplumsallığının zayıflatıldığı, soykırımın yaşatıldığı bir döneme seyirci olan toplumun iyi bir ahlâki düzey yaşadığını söylemek zordur. Böyle durumda bir kişinin attığı küçük adımların, yaşanan ahlâki çöküşü gidermedeki payı çok azdır.

Ahlâk konusu ele alındığında, zihniyet kadar önem verilmesi gereken bir konu da dil olmaktadır. Analitik akıl insanın tüm diğer canlılardan farklı bir zekaya evrildiğinin göstergesidir. Güzelliği de, çirkinliği de, özgürlüğe kapı aralaması kadar özgürlük kapılarını tümden kapatabilmesindedir. Analitik aklın duygusal akıldan koptuğu an, insanın özgürlükten koptuğu andır. Analitik aklın bir sonucu olarak simgesel dilin

gelişmesi de bu tehlikenin en hassas olduğu aralıktır.

Dil, insan bütünlüğünün önemli aşamalarından biri olma vasfına, toplumsal zekayla paralelliğinden dolayı ulaşmıştır. Toplumsal zekanın, birarada yaşayan insanların varolmasının bir şartı, bir gelişim aşaması olarak ortaya çıkan dil, zekanın başka bir form kazanması anlamına da gelmektedir. Çünkü tarihsel toplum birikimlerinin dil yoluyla form kazanması ve yeni kuşaklara aktarılması insanın bilinçli ve özgür yaşamasını mümkün kılmıştır. Bu durum, dilin insan zihniyetinin gelişmesinde büyük roller oynamasını sağlamıştır. Dil bundan dolayı belki de kültürün bir öğesi olarak sayılmaktan daha büyük bir anlam taşımaktadır. Aynı rol önemine bağlı olarak dil konusunda insan gelişiminin dışında bir seyrin başlaması, insanı oluşturan bütünlüğün buradan başlayarak parçalanması insan bütünlüğüne büyük zararlar verecektir. Bunu sade söylemle şöyle ifade edebiliriz. Zihniyetle paralelliğini yitiren dil, insanı bütünlükten koparır, yani ahlâksızlaştırır. Akıl, yürek ve dil arasında açılacak mesafe insanın özgürlükten uzaklaştığı mesafedir.

İnsan aklının, özgür akışının donduğu anlar özünde politikleşmenin de durduğu anlardır

Merkezi uygarlığın gelişimi ile insanın ahlâktan kopuşu aynı orantıda ortaya çıkmıştır. Eğer merkezi uygarlığın ortaya çıkmasında hem zorun, hem de hile ve yalanın rol oynadığını kabul ediyorsak, dilin merkezi uygarlığın gelişmesinde önemli bir rol üstlendiğini kabul etmiş oluruz. Yalan, insanın özgürlükten uzaklaşmasının temel göstergesidir. İnsandan doğan bir şeyin insanın doğasından başka bir şey ifade etmesi de diyebiliriz. Bilinçli yalanın insan doğasına verdiği zarar kadar bilinçli olmayan yalanın verdiği zarar da insan bütünlüğü için hassas bir konudur. Çünkü insanın kendi özünü tanımaması, özüne yabancılaşması denen şey, tam da bilinçsiz yalanlarla somutlaşan bir konu olmaktadır.

Ali Fırat'ın "Anlamın ve hissin yaşattığı insan en büyük insandır" sözü her zamankinden daha fazla gerçeğimiz oluyor. Hissiyat bittiği an anlam ortadan kalkıyor ve insan küçük insan oluyor. Büyümeme denilen şey hissiyatın zayıflamasıyla ve giderek anlamın yitirilmesinden kaynağını alıyor. Etik, insanın hissetmesidir. Hissin ve anlamın yaşamı inşa etmesidir. Bir insanın yaşamında anlamda zayıflama varsa o insan ahlâki çöküntü yaşamakta, giderek mutsuzlaşmakta ve giderek insan olma vasıflarından uzaklaşmaktadır.

Ahlâki yıkımın insanın toplumsal demokratik birikimlerini sel gibi vurması aslında erkek aklın, egemenlikli zihniyetin tüm toplum üzerinde bir baskı mekanizması oluşturmasıyla bağlantılıdır. Tarihe baktığımızda kadına yönelik saldırıların geliştirildiği oranda toplum üzerine saldırıların arttığını görmekteyiz. Güncel olarak da bu durum gerçekliğini korumaktadır. Kadının metalaştırılması olarak tanımladığımız durum, özünde insan bütünlüğünün parçalanması, bir kesimin nesneleştirilerek ötekileştirilmesi ve giderek tüm toplumsal kesimlerin o forma sıkıştırılarak nesneleştirilip yönetilecek hale getirilmesidir. Tüm bunlar, zihniyetteki yarılmanın sonucudur. Bu yarılma giderek büyümüş ve birçok toplumsal kesim, birçok ulus, inanç grubu bu yarıklara yerleştirilmiştir. Bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, zihniyetteki yarılmanın özünde insan bütünlüğünden kopuş olduğunu, ahlâkdışılıkla mümkün olduğu kadar ahlâkdışılığı yarattığını söylemek zor değildir.

Etik insan olmanın şartlarından biri de kadın tanımını doğru yapmak, kapitalist modernitenin baskılarından sıyrılarak çağın özgür toplumsallık mücadelesini doğru verebilmek, bilimsel, felsefi ve etik-estetik bir yaklaşım göstermektir. Kadının kendini bu doğrultuda yaratması kadar erkeğin de bu çerçevede kadın gerçeğini ele alması ve kadınla ilişkilenmesi gerekmektedir. Uygarlığın yıkıcı etkisi altında nesneleştirilerek dinci, bilimci, milliyetçi tüm iktidarların tasarrufuna alınan kadın gerçeğinin bu nesne konumundan çıkarılması, kadının bu anlamda kendini özgürleştirmesi etik insan olmanın temel şartlarındandır. Kapitalist modernitenin eziciliği altında kalan kadın kimliği özgürleşmeden, demokratik modernitenin gerçekleşeceğini beklemek büyük yanılgıdır. Kapitalist modernitenin insan-toplum karşıtı saldırılarından korunmanın ve krizinden

çıkmanın tek yolu etik konusunda önemli bir görüş sahibi olan sosyal bilimin ışığında özgürlük mücadelesini ve yeni toplumsal inşaları gerçekleştirmektir.

Kadına yönelik uygulamalar, bugünkü insanlığın büyük imtihanıdır. Kadının köleliği, ikincilliği, nesneliği ortadan kalkmadan hiçbir toplum-sınıf-halk-ülke vs bireyinin kendini ahlâklı, özgür sayması mümkün değildir. Biyolojik olarak dahi ele alınsa, insanın onu yaratana yönelik içine girdiği durum tam bir ahlâksızlık durumudur. Bir insanı değerlendirmenin belki de en sade yolu, o insanın anasıyla olan ilişkisine bakmaktır. O insanın analık kavramına yaklaşımına bakmaktır. Kadının ev kölesi haline getirilmesi, cinsel köle haline getirilmesi, emeğinin değerinin bilinmemesine rağmen kadın emeğinin sınırsız sömürülmesi ve kadının hayatın her alanında metalaştırılması, tüm metaların da kadınsılaştırılarak sunulması sistemin dayattığı tüm ahlâksızlıkların kaynağıdır. Böyle yaşayan birinin etik insan olmasını beklemek büyük hayaldir.

Jineolojinin üzerinde önemli duracağı konulardan biri olan etik konusu özünde yaşamın özgür yaşanmasının bir koşuludur. Kadının yaşam sorumluluğuyla bağlantılı olarak etik ve estetik konularda da düşünce üretmek ve davranışı yaratmak gerekmektedir. Yaşamın güzelleştirilmesi etikle kökten bağlantılıdır. Bunda kadının çocukla bağından dolayı insan yetiştirmedeki rolü de önemlidir.

Her şeye rağmen tüm mücadele alanlarında uygulanacak yöntemler ahlâk ve politikaya bağlanmalı, ahlâki ve politik toplumu inşayı hedeflemelidir. ahlâktan kopan bir düşünce biçimi insanı kendi fikrine karşıt hale getirir. Çünkü etik olmayanın özgürlüğünden, evrenselliğinden söz edemeyiz.

Bir yerde toplum varsa orda aklın yoğunlaştığı kadar bu akılla bağlantılı olarak bu aklın somutlaştığını, yaşamla bağ kurduğunu ve kültürleştiğini belirtebiliriz. Ancak toplumlar giderek ahlâktan yoksun kılınmakta, uzaklaşmaktadır. Bunun nedenleri üzerinde gerekli ve yeterli düzeyde durulmadığı için çözüm de geliştirilmemektedir. Ahlâki kurumlar, bilimciliğin ezici saldırıları altında büyük değer ve anlam yitimi yaşamışlardır. Bundan dolayı bu sorunun çözümünü de bilimsel kurumlardan beklemek büyük yanılgıdır. Ahlâktan uzaklaşmanın toplumları yok edeceğine dair söylenceler mitoloji kapsamında da çok anlatılmaktadır. Lut kavminin başına gelenler buna bir örnektir. Bugün dünya insanlığının ve sistemlerin içinde oldukları krizi, ahlâktan kopuşun yarattığı bunalımlar olarak adlandırmak yerinde olur.

Toplum, ahlâki olmayanı ahlâki düzeye çekerek, ahlâk karşıtlığını-ahlâksızlığı da cezalandırarak, dışlayarak, öteleyerek, ortadan kaldırarak ve dönüştürmenin çeşitli yöntemlerini bularak toplum oldu.

Ahlâkı, kavram olarak tanımlamayı bir çağa sıkıştırmak da mümkün değildir. İnsanın toplumsallaşmasıyla bağlantılı olarak tanımlandığından dolayı çağlara, değişen kültürel birikimlere ve ortaya çıkan yeni toplumsal değerlere göre değişen yaşam kuralları vardır. Bunlar inkar edilmeyecek düzeyde yaşamsaldır. Ancak ahlâk, salt çağla sınırlandırılabilecek bir kavram da değildir. Büyük toplumsal dönüşümler büyük tarihsel değişimlerle mümkün olduğundan ahlâk kavramı da bu büyük tarihsel değişimlere bağlı olarak değişim arz etmektedir.

Jineolojinin üzerinde önemli duracağı konulardan biri olan etik konusu, özünde yaşamın özgür yaşanmasının bir koşuludur

Etik konusu sosyolojinin alanlarından biri olduğundan etik konusunun da bilim kapsamında ele alınması bir gerekliliktir. Ancak etik konusu tümden bilimin insafına bırakılacak bir konu değildir. Dinin ahlâkiliği artık önemini yitirmiştir. Hiçbir dini müeyyide toplumları ahlâki yaşama yönlendirememekte, hatta tam tersi bir ahlâki çöküntünün önünü açmaktadır. DAİŞ bunun dünyevileşmiş çarpıcı organizasyonudur.

Günümüzde etik konusuna dair çok değerlendirme yapılmasının nedeni, ahlâk olgusunun merkezi uygarlık güçlerinin ağır kültürel bombardımanı altında kalması ve ahlâksız yaşanmayacağının bilincindeki insan gerçeğinin verili olandan kurtulmanın yöntemlerini aramasıdır. Özgürlük eğilimi, insanda, her şeye rağmen etik bir yaşam inşaya yönelişi getirir.

Etik konusu genel olduğu kadar özel bir anlamda da insanı ilgilendirmektedir. Özgürlükle bağlantısı, etik

konusunun insan için varoluşsal olmasındandır. Çünkü insan, sürekli kendini inşa ettiği kadar, sürekli yeni inşalar aradığı oranda özgür olabilen bir varlıktır.

İnsanın Kendinden Kaçışı ile Kendine Doğru Koşması Aynı Anda Yaşanabilir

Bazen kendini arayan insanın yapacağı ilk şey, içinde bulunduğu ve kendine dayatılan varoluş formundan kaçması olur. bundan dolayı arayışın başladığı yerde kaçış eylemi de ortaya çıkar. Verili olanla kastedilen insanın varoluşsal gerçeğinin arı bir şekilde korunmamış olması gerçeğiyle bağlantılı olarak ortaya çıkan, inşa edilmiş toplumsal gerçekliktir. İnşa edilen toplumsal gerçekliğin uygarlıksal etkilerle birlikte kendisi olmaktan çıkması insanı ahlâktan uzaklaştıran temel bir yapılanmaya götürmüştür. Bunun farkına varış, insanın ahlâktan uzaklık mesafesini görmesiyle mümkün olmuştur. bu inşa gerçeği öyle bir gerçektir ki, kabullenilmezliğine rağmen kendini sistemleştirip var kılmayı, zor öğesiyle birlikte varoluşunu garantileyen bir yaşam formu oluşturur. Bunun farkına varış, bunun az da olsa dışına çıkmakla, dahası bu gerçekliğe gerçekliğin etkisinden kurtularak bakmakla mümkündür.

Kürt insanı söz konusu olduğunda kendinden uzaklaşma tanımı birçok farklı öğeyi, etkiyi, baskıyı ve kendini kabul ettirmiş hegemonya etkisini barındırır. Soykırımın, tek tek insanlarda gerçekleşmiş sonuçlarını anlatır. Yarım kalmak, parçalanmış olmak, kendi toplumundan uzaklaşmak, kendisiyle çelişmekle başlayan ve farkına varmadan kendi gerçeğinin düşmanı olmaya kadar giden insani bozulmaların yıkıcı etkisine maruz kalmak, hepsi Kürdün kendinden uzaklaşmasıyla bağlantılı olarak dile getirilebilecek başlıklardır. Ali Fırat'ın kendisi için "Kürtlükten kaçış ve tersine Kürtlüğe yöneliş" olarak tanımladığı ve ikili yan dediği durum tespiti, genel Kürt insanı söz konusu olduğunda ikililiklerin darmadağın olduğu bir çok parçalılığı yansıtmaktadır. İçinde kendi özünden, varoluşsal gerçeğinden kaçmayı da barındıran bir kaçış her zaman söz konusudur. Var olmanın kendini inkarla koşullandığı soykırımın ortaya çıkardığı insan gerçeği, büyük oranda etik değerlerden kopmuş insan gerçeğini anlatmaktadır.

Farkındalığı Büyük Özgürlük Eğilimi Olarak Görmek Gerekir

Çünkü farkındalık, dayatılan soykırım sistemini görmek ve kendini bunun dışında ele almaya yönelmekle gelişir. Böyle bir durumda ahlâklı insan olmanın şartı, toplumsal olgulara bağlanmaktır. Toplumsal hiçbir olguya bağlanmayan insanın - hele hele soykırım çemberindeki bir toplumun üyesinin - ahlâkından söz etmek mümkün değildir. Toplumumuzun içinde bulunduğu soykırım cenderesindeki her an kıyımla yüzyüze olan yaşamsal, hissiyat, kültürel gerçeklik, bu gerçekliğe rağmen özgür yaşamayı hayal dahi ettiremeyecek düzeydedir. Böyle bir durumda özgür yaşamayı hayal etmek ancak yanılgı olabilir. yani insanın kendine yalan söylemesi. Özünde ahlâktan uzaklaşmak olan yalan söyleme eylemi, en büyük zararı, insanın yalanı kendine yönelttiğinde vermeye başlar. Bu kendini kandırma halinden, kendine yalan söyleme ve kendini yanıltma halinden ancak tüm eylemlerin, düşünce ve davranışların toplumsal özgürlüğü sağlayarak, özgür kültürel bir yaşam zemini kurarak kurtulunabilir.

Kürtler için, yaşamak öncelikle yaşam diye dayatılan ölme biçimlerini reddetmeyi zorunlu kılmaktadır. Etik ilke budur

---

Kürtlerin içinde bulunduğu durum, her şeyden önce kaçıp kurtulmayı gerektiren bir durumdur. Soykırımdır. Soykırımla yaşanabilir mi? Soykırım deyince insanların aklına Yahudilerin konulduğu toplama kampları gelir. Bu toplama kamplarında bir ömür boyu kalınabilir mi? İnsan bir boyu yakılacağı anı ve yeri bekleyerek yaşayabilir mi? Bir ömür boyu ne zaman kurşuna dizileceğini bekleyebilir mi? Soykırım, bir ömür boyu kendisi olamayan insanın karşı karşıya kaldığı, tüm anların ölümle örüldüğü bir uzun süreye yayılmış ölme halidir. Bu süreğen ölme halinden kurtulmak, soykırım çemberini kırmakla mümkündür. Kürtler şahsında da, dayatılan kendisi olamayışa, kendisi için var olma gerçeğinden uzaklaşmaya ve başka varlıkları mümkün kılan malzeme

oluşlara dur demekle mümkündür. Kürtler için, yaşamak öncelikle yaşam diye dayatılan ölme biçimlerini reddetmeyi zorunlu kılmaktadır. Etik ilke budur.

Kürtler için etik insan olmanın ilk şartı, yaşamaya karar verilmişse eğer, dayatılan süreğen ölme biçimini reddetmektir. Tabi ki bu reddedişin büyük karşılığı vardır. Kiminde can, kiminde kan, kiminde herhangi yaşamsal öğelerden feragat ediş, kiminde duygulardan ve arzulardan feragat etmeyi bir olağan yaşam tarzı haline getirmek söz konusudur. Kürtlerin bugünde tek bir an olsun ahlâklı-onurlu yaşamalarının tek şartı, bir asırdır yaşadıkları kültürel soykırım karşısında yüzyıla bedel bir mücadele vermeyi göze almaktır.

Adil olmayan yaşam özgür olamaz. Politik olmayan yaşam özgür olamaz. Toplumsal olmayan yaşam özgür olamaz.... Özgür olmayan yaşam da etik olamaz. Özgürlüğün vazgeçilmez şartıdır etik insan olmak. Kürt bireyinde bu daha da yakıcıdır. Çünkü Kürtler, özgürlüklerin her an büyük ve süreğen öldürmelerle yok edildiği bir toplumsal saldırı altındadırlar. Ve bu saldırı altındayken her bir an özgür yaşam anına çevrilebilir. Yapılması gereken tek şey, tüm anları toplumsallaşmanın, var olmanın, politikleşmenin ve kendi çağını aşmanın eylemleriyle doldurmaktır.

Eğer sınıflaşmanın, şehirleşmenin ve iktidarlaşmanın baskı ve sömürüsüne dayalı uygarlıksal yaşam tarzlarına itiraz etmiyorsak, buna karşı çıkmıyor ve buna alternatif özgür toplumsal yaşam koşulları oluşturmuyorsak, özgür yaşamdan, adaletten ve toplumsallıktan söz edemeyiz. Böyle bir durumda ahlâktan söz etmek zaten hiçbir anlam ifade etmez.

Demokratik modernitenin başarısı yaşanan çağ bunalımından çıkışın, ne kadar politik, entelektüel ve etik olarak yapıldığıyla bağlantılıdır. Ahlâklı özgür yaşam için savaşmak büyük önemdedir ancak salt savaşlarda kazanılacak başarılar ahlâken çökmüş toplumlar için zaferin garantisi olmaya yetmeyecektir. Demokratik modernite yaşamını inşa etmek kadının özgürleşmesi, özgür yaşam zihniyetini derinliğine yaşayarak bunu somutlaştırması, bu doğrultuda tüm toplumsal alanlarda yaşamsal bir düzey kazanması ile mümkündür. Bunun gerçekleşmesi de sürekli bir etik estetik yaklaşımla, yaşamın felsefi ve bilimsel temellerinin güçlü oluşturulmasıyla, örgütlenmesiyle ve yaygınlaştırılmasıyla, demokratik ulus zihniyetinin kurumlaşmasıyla mümkündür. Son sözü Ali Fırat'a bırakalım: İster içeride ister dışarıda, ister ana karnında ister fezanın herhangi bir anında ve mekânında olsun, insan yaşamı ancak toplumsal olarak özgür, farklılık içinde eşit ve demokratik yaşanabilir. Bunun dışındaki yaşam biçimleri sapaktır, dolayısıyla hastalıklıdır. Yaşamın doğruya getirilmesi ve sağlıklı kılınması için devrim dahil çeşitli toplumsal söylem ve eylemlerle mücadele edilir. Bunun için de etik, estetik, felsefi ve bilimsel zihniyet ve irade oluşturulur.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Ahlaki-Politik Topluma Doğru; Rıza Şehri ve Aleviler

Nesimi Aday

"Kime göre ahlâk?"

Postmodern çağda ahlak gibi göreli bir kavram üzerine konuşmak, yazmak mayın tarlasında yürümek kadar zor.

Özünde iyilik ve kötülük, doğru ve yanlış gibi özneye göre pozisyon alma bilgisini barındıran ahlak, kimine göre 'değer' iken, ötekinin terazisinde kıymetsizlik arz edebilir. Sizin toplumsal kültürünüze göre etik görünen bir söz veya eylem, öteki sosyal tabakalarda etik dışı olabilir.

Günümüzde insanların üreme organlarından utanmaları, onları gizlemeleri ne kadar ahlâki ise, geçmişte de tersine sergilenen övünç kaynakları (Kibele örneği) olduğunu, yanı başımızdaki Anadolu arkeolojisinden öğrendik.

Devletin Araçsallaştırdığı Kavram...

Çocukluktan itibaren benliğinize dayatılmış olan kimi kalıpları ömrünüzün sonuna kadar taşımak zorunda kalırsınız. Ahlak da öyle... Bu sübjektif ve soyut kavram, başta dinler ve dinsel öğretiler olmak üzere, eğitimden siyasal örgüt-partilere kadar hemen her alanda hayatımızı emir kipiyle yaşamımıza biçim vermeye çalışır. Birine ''Ahlaklı ol!" dediğinizde, kendi siyasal, inançsal, töresel değerlerinizin cümleleşmiş kipiyle söylemiş olursunuz.

İnsanın eylem ve seçimlerine, çoğunlukla pozitif biçim veren ahlak; evrensel olmayıp beslendiği kültürel kodların izlerini de taşır. Bu kodlar aile, cemaat, aşiret nüveleri taşıyacağı gibi, sosyalistlerin sıkça kullandığı ''devrimci ahlak" kavramı örneğinde olduğu gibi, siyasal mekanizmaların davranış özelliklerini de bireye taşırlar.

Devletin yönetimindeki halkı siyasal iktidarı için, ahlâk kavramını araçsallaştırıp yeniden yapılandırdığı da sıkça görülmüştür. Devletin, halkı inanç ve ritüeller aracılığıyla, bekası için çok kez domine etmiştir. Ortadoğu'nun despotik rejimleri bu toplum mühendisliğinin örnekleriyle doludur. Nietszche, *''Ahlak, törelere itaat etmekten başka şey değildir"* demekte haklı mıydı acaba?!

Kimin Ahlakı?

Devlet ve onun kurumsal aygıtlarına sahip olan egemenler, tarih boyunca heretik akımları düşmanlaştırıp her türlü şiddet pratiğini sergiledikleri hafızalarda canlılığını koruyor hala. Türkçe'ye de hakaret ve küfür yüklemleriyle geçen ''Gavur", ''Dürzü", ''Kavat", Kızılbaş" gibi deyim kelimeler, iktidarda bulunan yöneticilerin elinde kırbaç görevi görmüştür. İktidar elitleri, yandaşlarını domine etmek için etnik, dinsel ya da siyasi rakiplerini küfre dönüştürdükleri bu isimlerle itibarsızlaştırma operasyonları yapmışlardır.

Dersim Soykırımı'ndan önce bölgeye giden sosyal bilimci ajanlar egzotik bir coğrafya profili çizip 'çağdaşlaştırılması' gereken vahşi Kızılbaş kabilelerden bahsediyorlardı. Barbaros Baykara gibi kerameti kendinden menkul kişiler yazdıkları romanlarda (''Dersim 1937", ''Tunceli 1938") özgürlüğüne düşkün Dersimli kadınları erotik imaj olarak sunuyorlardı.

Aleviler, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar uzanan geniş bir zaman aralığında hep ötekileştirildiler. Osmanlı belgelerinde çoğunlukla ‘’Rafızi” ya da ‘’Kızılbaş” kelimesiyle şiddet, hatta ölümle yan yana kullanıldı.

Sünni İslam tandanslı iktidarların ontolojik sakatlık yaratan pervasızlığı günümüzde de görülmektedir. Rousseau, "Politikayı ve ahlâkı ayrıştırmamak gerekir" demekte çok haklı!

Bizanslılar, kendileri gibi yaşamayan Pavlikanları, Osmanlılar, Muhammed Peygamber’den sonra yaşanan dogmatik İslam'ın kalıplarına uymayan Alevileri inanç farklılıklarından dolayı orgia (törensel ayin) yapan ‘’ahlaksızlar” olarak suçlayıp katledilmelerini emretmişti.

İktidarın egemenlik alanında, kendi dışında varoluşları, gayrı ahlaki olmakla suçlamaktan çekinmediğini görüyoruz

Alevilerin kadınlı erkekli ibadet gelenekleri ile Pavlikanların dinsel ayinleri, merkezi otoritenin hışımından nasibini almıştır. Hristiyanlık dışı bir inanç sistemleri olmalarından kaynaklı Pavlikanlar, katliamlardan kurtulmak için tıpkı Aleviler gibi dağları mesken tutmuşlardı. Bu arada Bizans’ın doğu sınırında yaşayan bu topluluğun zamanla Ezîdî ve Alevilere dönüştüğü iddiası da mevcut.

İktidarın egemenlik alanında, kendi dışında varoluşları, gayrı ahlaki olmakla suçlamaktan çekinmediğini görüyoruz. Genel bir ahlak tanımı yapılsa da her topluluk bulunduğu mekan ve zamannın rengini taşır. Bu durum ahlaki edimlerin ahlak tanımını da değişken kılmasına götürür. Dolayısıyla burada ‘’Kimin ahlakı, kime göre ahlak?” soruları sorulabilir.

Rıza Şehri ve Sûfî

İmam Ali’nin torunlarından Caferi Sadık 8 Aralık 765’te, Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur tarafından zehirlenmeden önce, ütopik bir şehir ve düzen önermesinde bulunmuştu.

İmam Cafer, T. Campenella ve Thomas More’un ünlü *Ütopya* eserinden çok önceleri düşünsel ütopyası olan Rıza Şehri’ni ‘’Buyruk” isimli kitabında hikayeleştirmişti.

Sınıfların ve sömürünün olmadığı, ortak mülkiyetin toplumsallaştığı, güzel ahlakın kurumsallaştığı bir yeryüzü cennetini tasvir eden Caferi Sadık ne yazık ki More’un ulaştığı üne ve entelektüel itibara kavuşamadan diğer Ehli Beyt canları gibi katledilmişti.

Cafer Sadık, *Rıza Şehri* isimli ütopik kent devletini özetle şöyle anlatır: "Bir zamanlar bir sufi dünyaya seyahate çıkar. Bir gün yolu bir şehre düşer. Bu şehir, şimdiye kadar gördüklerinden farklıdır. Sabah herkes işine gücüne gitmekte, sessizlik içinde yaşam sürmektedir. Şehrin alışılmamış bir düzeni vardır. Sufi bu düzeni görünce şaşar kalır. Öyle ki yaklaşıp birine bir şey sormaya cesaret edemez. Karnı acıkınca bir fırına girer, parayla ekmek satın almak ister. Fırıncı hayretle paraya bakar. 'Nedir bu? Biz bunu kaldırmak için yıllarca uğraştık, büyük savaşlar verdik. Anlaşılan sen rıza şehrinden değilsin? Sen dünyalı olmalısın' der."

Sufi sonra bir kadınla tanışır. Onunla buluşmaya giderken bir nar bahçesinden birçok nar koparır ve aceleden ağacın bazı dallarını da kırar. Kadın narları görünce, "Beni düşündüğün için sağ ol. Ama o bahçenin yerini, varlığını ben de biliyorum. Canım isteseydi gidip ben de alabilirdim. Şimdi benim canım istemiyor. Bu narlar burada boşuna çürüyecek. Başkalarının hakkını boşuna çürütmüş olacağız. Narları koparırken bahçeye de büyük zarar vermişsin. Acelen ne, burada senden kimse bir şey kaçırmıyor ki?" der.

Sufinin şehre ayak uyduramayacağını anlayan kadın, onu Ulular Meclisi'ne götürür. Sufi, ihtişamlı bir binaya götürüleceğini sanırken küçük bir yapıya götürürler. Yerlere basit kilimler serilmiştir. Ak sakallı ulular, bağdaş kurmuş şehrin sorunlarını tartışmaktadırlar.

Sufinin karnını doyurup onu konuk ederler. Rıza Şehri'nde her şeyin rızalıkla yapıldığını, paranın, pulun geçmediğini, rızalıkla istediğini alıp istediğini

yapabileceğini söylerler ve dünyalı misafiri rıza şehrinden yollarlar...

Sokrates, ‘’Herakleitos’u anlamak için Delos’lu bir dalgıç olmak gerekir” demiş.

Hakikat ile Sınanan Yol

Kuran-ı Kerim, Hucurat Suresi’nde ‘’Mutlaka ki Allah’ın yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır” der. İslam’ın akide kitabında korku içerikli benzeri sözlere sıklıkla rastlanır.

Yine Mısır Firavunlarının zulmüne uğrayan Musa ve İsrailoğullarını kurtarma uğraşı veren Tanrı'nın, bir gece evlere ölüm yağdırıp bütün çocukları öldürdüğü rivayet edilir.

Çocukları öldüren "Musevilerin Tanrısı" ile kavimleri helak eden "İslam'ın Allah'ı" (keza Hıristiyanların) bu korkutucu buyruklarına rağmen, Alevilerin inanç önderleri insanları sadece vicdana çağırır ve hakikati gösterme uğraşına girer. Çünkü arif isen zaten göreceksindir o hakikati. Değil isen bir yol’a girip bu yolu da batın ile görüp zahir ile yürümelisin. İşte o vakit "Arifler bir dükkân açmış, ne ararsan var içinde” diyen Pir Sultan Abdal’ı gönül gözüyle görmüş olursun.

Alevi inanç felsefesi, İslam’ın ve diğer semavi dinlerin aksine korku ve emirle değil gönüllülük ve akıl esasları üzerine bina edilir. İslam’da topluluklar emir ve korku ile "terbiye" edilmeye çalışılırken Aleviler, Rıza Şehri hikayesinde olduğu gibi varoluşlarının esasını "rızalıkla" açıklarlar. Keza, gönüllü gerçeklikle vardıkları üstün insan (İnsanı Kamil) merhalesine de, dört kapının sonuncusu ve aslı olan Sırrı Hakikat kapısından geçtikten sonra ulaşacaklarına inanırlar.

Alevilerin kutsalları olan ziyaret ve evliyalara (Hızır dahil) atfedilen hikaye ve mesellerde ise insanın öldürülmesi bir yana kurdun kuşun, börtü böceğin de hakları gözetilip doğada yaşayan tüm canlılar yad edilip eşitlikçi bir düzene "hu" çekilir.

Çeşmeden su içerken bile helallik alan Alevilerin tüm canlı ve cansız varlıklara saygısı eşit mesafede olagelmiştir. Günümüzün kapitalist modernist sistem içerisinde diğer topluluklar gibi bu geleneksel değerlerini yitirmeye başlayan Aleviler, diğer topluluklara oranla şanslı sayılabilirler. Çünkü geleneksel öğretilerini sözlü olarak genç kuşaklara aktaran az sayıda piri fanileri yaşıyor daha.

‘’Yaradan ‘Ya Musa kendinden daha aşağı bir mehluqat getır’ dedi. Musa şehre geldi, ‘Tüccarı götırem, taciri götırem, baqqalı götırem, bilmem neyi götırem.. Orada bir köpek vardi. Binanın kenarına uzanmiş. Helqayi tağdi boynıne, sürikledi. Köpek dile geldi. *‘Ya Musa ben ğızmetımi yaptım’ dedi. ‘Gündız ağanın malıni, dewarıni qoridım, gece de sebehe qeder deyağ yiyidım ben. Sen seni götır. Ben ğızmetımi yaptım.”* [1 *]

Kuran-ı Kerim’in Zuhruf Suresi’nde *‘’Biz onların dünya hayatındaki geçimliklerini taksim ettik ve bir kısmının diğerlerine iş gördürebilmesi için, bir kısmını bir kısmından derecelerle üstün kıldık”* diyerek insanlar arasındaki eşitsizliği meşru görürken Aleviler, Şeyh Bedreddin’in sözüyle *"yarin yanağından gayrı her şeyi ortak"* görmüşlerdir.

Yedi Ulu Ozan’dan biri olan Fuzuli, eşitlikçi toplum felsefesini şu dizelerle pekiştirir; *“Fanilik köyünde akıllı ile deli birdir / Denizin dibinde inci tanesi ile taş birdir / İyilik ve kötülük ortadan kalkınca / Mescid de meyhane de birdir”* der.

Musa Peygamber meseli ve benzerleri Alevi halk hikayelerinde ve Kürt fabllarında sıkça çıkar karşınıza. Sadece insanları değil bu alemde yaşayan her şeyi (melekler dahil) eşitlerler. Mazdeklerden, Karmatilere oradan Alevi topluluklarına (örneğin Tokat Sıraçları) kadar sirayet eden ortakçı ahlak yaşanır bir dünya için umut vaat etmeye devam edecek gibi.

---

1 Kişisel arşiv. Halil (Delil) Aday. Dersim, 2017
*“Yaradan ‘ Ya Musa kendinden daha aşağı bir varlık getir’ dedi. Musa şehre geldi,’Tüccarı götüreyim, taciri götüreyim, bakkallı götüreyim, bilmem neyi götüreyim.. Orada bir köpek vardı. Binanın kenarına uzanmış. Halkayı taktı boynuna sürükledi. Köpek dile geldi. ‘Ya musa ben hizmetimi yaptım’ dedi. ‘ Gündüz ağanın malını, davarını korudum, gece de sabaha kadar dayak yedim ben. Sen kendini götür ben hizmetimi yaptım.”

Eline, Beline, Diline Sahip Olmak

İnançlarından kaynaklı hakaretamiz tanımlamaları saymazsak, Alevilerin ahlaklı insanlar olduklarına dair örtük bir içtihat vardır. Bu toplumsal yüklemi de hiç kuşkusuz ki yaşamsal deneyimler yaratmıştır. "Eline, beline, diline sahip ol!" ontolojik önermesi, bu toplumun gündelik yaşam davranış kodlarını da yapılandırmıştır.

Benzer düsturları Zerdüşt Peygamber olmak üzere diğer Ortadoğu dinlerinde de (örneğin 10 emir) görmek mümkün. Zerdüşt: "Ey insan doğru yolu terk etme! İyi düşün, iyi yap, doğru söyle. Kötü ruhun değil, iyi ruhun yanında ol. Bizde yemeden içmeden gün geçirmek haramdır. Bizde oruç elle, belle, dille tutulandır." der.

Aleviliğe tekrar dönersek; elinle çalmayacaksın, belinle cinsel arzularını kontrol edeceksin, dilinle yalan söylemeyeceksin. Nefsi terbiye amaçlı söylenmiş olan bu üç "emir" Marifet Kapısı'nda Pir yardımıyla sınanacaktır çünkü. Çoğunlukla sözlü kültürle (beyitlerle) aktarılan bu yapısal önermeler, Alevilerde grupsal belleğin inşasının temel yapı elementleri niteliğindedir.

Birçok din ve ideoloji rakip gördüğü insan ve toplulukları ötekileştirirken Mevlana sadece "gel" der. Bu çağrıyı felsefesinin "büyüklüğünü" bilerek yapar. Gelecek olanın orada biçim alacağından emindir. "İster kafir ol, ister mecusi, ister yüz kere tövbe etmiş ol, umutsuzluk kapısı değil bu kapı" diyerek, 'düşkün' olanı dahi Alevilerden esinlenerek 'yol'a katmak, şahlanmış olan nefsi büyülü gerçek içinde zerreye tahkim etmek ister.

''Dünya bir penceredir her gelen baktı geçti" diyen Yunus Emre'nin nefsini köreltip Tapduk Emre'nin dergahına girmek için kırk yıl sırtında odun taşıdığı rivayet edilir.

Şarkın Sosyalistleri Mazdekçi Komünarlar

Toplumsal mülkiyeti savunan Mazdekler, kadınları da elit tabakanın haremlerinden kurtarıp kamusal ve toplumsal hayatta eşitlikçi bir hayata taşımışlardı. Araştırmacı T. Nöldke "Şark Sosyalizmi" derken A. Christensen ise "Mazdekçi Komünizm" diye tanımlar bu ortakçı yapıyı. Mazdeklerin komünal sistemi daha sonra Karmatiler'de de vücud bulacaktır. Onlar da namazsız, oruçsuz, hacsız laik bir yönetim kurarlar.

Alevi topluluklar kadın ve erkekleri ibadet ve gündelik hayatlarında, çoğunlukla eşit statülerde tutmuşlardır. Bu seküler inanç topluluğu, sarıklarının altında yüzyıllarca dogma taşıyan adamları çok rahatsız ettmiştir. Başta Ebu Suud ve Hamza olmak üzere, çoğu Şeyhülislam, Alevilerin, kadınları kamusal alana taşımalarından büyük rahatsızlık duymuş, bu eşitlikçi sosyal pratiği ''ahlaksızlık" olarak fetvalarına gerekçe yapmışlardı.

Hubyar Ocağı'ndan Anşa Bacı 1887 yılında, Tokat kadısı tarafından yargılanırken *''İslama ve şeriata karşı gelip insanları dinden çıkartmak, Mezdek inancına yakın bir mezhep ortaya çıkartmak, yarin yanağından gayrı her yerde ve her şeyde ortak olmak"* ile suçlanır.[2]

Görüldüğü üzere aradan binlerce yıl geçse de mülkiyet sahipleri ve onun korucu neferleri, ortakçı bir yaşamdan korkmaktadırlar. Korktukları için de ortakçı bir yaşam düzenini savunanlara karşı, hiç de Allah'tan korkmadan, iftira ve pogrom yapmaktan çekinmiyorlar.

''Kavaz" İsmi ''Kavat'a" Dönüşüyor...

Mazdeklerin her türlü egemenlikçi ve mülkiyetçi ilişkinin reddi üzerine kurulu sosyal düzeni, dönemin ünlü yöneticilerinden Sasani Kral 1.Kavaz'ı da aurasına alır.

Mazdeklerin kendi sosyal yaşamlarını görmesi için Kral Kavaz'ı komünlerine çağırdığı, komün hayatından çok etkilenen kralın, ziyaret sonrası, yoksulları çağırıp sarayın buğday ambarlarını kendi elleriyle 'yağmalattığı' (H. Rezi) söylenir.

Kavaz'ın komünarlarla birlikte hareket etmesi, bazı tarihçilere göre eşiyle birlikte orgia ayinlerine katılması, mülkiyetçi tabakayı ve ruhban sınıfı rahatsız eder. Geleneksel sistem yanlılarının "düşmanı" durumuna düşen Kavaz, isim olarak lanetliler safına itilir ve ismi günümüzdeki hali olan "Kavat"a dönüşür. (M.Anter)

2 A.Kenanoğlu

Hallac-ı Mansur'dan Nesimî'ye ''Enel Hak" İtirazı

Tanrı'yı insanın cisminde gören Aleviler, binli yıllarda ''Enel Haq" (Tanrı insan) diyerek O'nu gündelik hayatın bir parçasına dönüştürmüşlerdi. Madem Tanrı insanı kendi suretinden yaratmıştı Aşık Daimi'nin nefesiyle söylersek; "Ona eğilsin(di) melekler." Aynı bin yılda Ortodoks İslam bu fikri "şirk" olarak görmüş, itiraz etmiş ve itirazını da ölümle fetvalandırmıştı.

Hak ile hak olan Hallac-ı Mansur "Beni gören, O'nu görür, O'nu gören ikimizi birden görür" derken yaklaşık bin yıl sonra ortaya çıkan Kuantum Fiziği de *''Uzaklık da mesafe de sadece görüştedir. Zerre ne ise kül de odur"* diyecekti. Hallac-ı Mansur'dan Baba Tahir Uryan'a, ondan Seyyit Nesimi ve diğer yol erkanlarına kadar birçok yol ereni bu fikri yüzyıllarca taşıdı.

İnsanı, felsefesinin temeline oturtan Hurufi şair Seyyid Nesimi *"Bende sığar iki cihan, ben bu cihana sığmazam, Cevher-i lâmekan benem, kevni mekâna sığmazam*" diyerek insanı iki cihana sığdıramayacak kadar yüceltir.

''Enel Hak" diyen Nesimi, şiirlerinde Aleviliğin temel düsturlarından biri olan Sırrı Hakikate ulaşmış insanı tarif eder. Güzel ahlâk sahibi üstün insan Tanrı'yı bedeninde eritmiştir artık; Tanrı insan, insan tanrı olmuştur.

"Zerreye aşina olanlar" der Hallac-ı Mansur. Onlar için her şey zerredir, noktadır, sıfırdır. Sıfırı ve zerreyi görenler de İnsan-i Kamil mertebesine yükselmişlerdir. "On sekiz bin alemi bir zerrede gördüm" diyerek yol'u yürümüş Muhiddin Abdal.

Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi üç büyük dinde Tanrı ulaşılmaz olan, işine karışılmayan, her şeyi mükemmel şekilde bilenken Alevilerde Hızır (Xızır) Tanrı mertebesinde olup gündelik hayatının bir parçasında maneviyat bulur. Tanrı korkulan, kul olunması gereken ilah değil; anne, baba, kardeş, hatta dost canlısı bir arkadaştır. Işıklar saçarak gelmekten öte, atına binip gelmektedir. Sırdır aynı zamanda. İhtiyaca göre hazır ve nazırdır.

Hakikatle Sınanan Yol...

Aleviler, parça iken bütün olmak, bütün iken de parçayı görmek için inanç ve toplumsal yaşamlarını koordine eden bir sistem kurmuşlardır.

Alevilik "din adamı" üzerine kurulu bir Yol da değildir. Alevilik Talip üzerine kurulu bir Yol'dur. Aleviliğin kaynağı ocaklardır. Ocak, dede ve talip birlikteliğine dayanan sosyal bir yapıdır. Dede ve talip neredeyse ocak da oradadır.

Alevilik'te Talip Pir'e, Pir Ocağa taliptir. Talip'in Dedesi, Dede'nin de Dedesi vardır. Dede'nin Dedesi talibin Mürşididir. Mürşit ise Yol'un talibidir. Yol'a talip olmak turab olmaktır.

Mürşit, Pir, Rehber, Talip, Yol'un talipleridir. Yol, Hakk'a giden Yol'dur. Hakikat, Yol'un sonundadır. Yol'un sonu Işığa açılmaktadır. Işık ki yer gök yok iken var olandır." (Ü. Öztürk, *Alevilik Sır İçinde Sırdır*)

Mürşid, Pir/Dede, Rehber, Talip, Müsahip ve Kirvelik gibi kategorik kurumlar oluşturmuştur.

Dört Kapı, Kırk Makam Aleviliğin temel yasa ve ilkeleri olarak inanç dünyasını düzenler. Bu kapı makamlar Aleviliğin adeta yol haritalarıdır. Bir insanın Alevi olabilmesi (kan bağı dışında) ve Yol'un üzerindeki sır perdesini aralaması için bu dereceleri layıkıyla alması/aşması gerekir.

Yol'a girmek isteyen bir Alevi öncelikle bir Müsahip edinmeli ve İkrar Cemi'nden geçmelidir. Böylece Dört Kapı'ya ulaşmak için yolculuğa çıkılabilir.

Aleviliğin temel yapı taşı olarak görülen Dört Kapı ve Kırk Makamı İnsanı Kamil olmak için yürünecek yolun anahtarlarıdırlar.

Bir Alevi ilk olarak Şeriat Kapısı'na varmalı. İçsel enerjisini burada sınamalıdır. Kişi ilk yol bilgisini Şeriat Kapısı'ndan alacaktır. Buradaki "şeriat"ın İslam şeriatıyla ilişkisi yoktur.

İkinci olarak Tarikat Kapısı'nın eşiğine varmalı kişi. Bu kapı ikrar verip Yol'a girme kapısıdır. Burada Pir, talibi Yol için sınayacaktır.

Aleviliğin üçüncü kapısı Marifet Kapısı'dır. Bu kapıya ulaşan insan bir mürşid eşliğinde dervişan olmuştur artık. Bu kapıdan geçen can İnsanı Kamil olarak itibarlandırılır.

Son ve en manevi kapı Hakikat Kapısı'dır. *Sırrı Hakika*t da denilen bu kapıya varan canların, Tanrı'yı kendi özünde bulma yetileri oluşmuştur. Bu aşamaya

varmış canların gözlerindeki sır perdesi kalkmıştır. Batını da zahiri de görüyordur insan.

Hünkar Bektaşi Veli'nin "Hararet nardadır saçta değildir, akıl baştadır taçta değildir, her ne arar isen kendinde ara, Kudüs'te, Mekke'de, Hacc'da değildir." sözleri tarikat kapısındaki bireyin iç dünyasına ışık tutar.

Aleviliğin felsefi yapısını oluşturan bu dört kapının da kırk makamı vardır. Bu kırk makamın manasına erişen kişi, sırrı hakikate erişen kişi olmuş, insan Tanrı'nın içinde erimiş, Tanrı da insanın içinde erimiştir. Dört kapı, kırk makamın bilgisine nail olan insan Enel Hakk'a ulaşmış sayılır.

İnsan bu içsel ve düşünsel yolculuktan sonra edindiği güzel ahlakla Rıza Şehri'nin kapılarını çalabilir...

Köyden Kente Göçler ve Alevilerde Yabancılaşma

Aleviliğin yapısal değişime uğramasını iki ana kategori altında görebiliriz. Birincisi, küçülen aileler ve büyük aileden miras alınan davranış ve ibadet geleneğinin sekteye uğraması, küçülen ailenin yani çekirdek ailenin de gelenekleri sürdürebilme motivasyonundan yoksun olması. İkincisi de dağlarda (kırsalda) yaşayan Alevilerin kapitalist hegemon güç tarafından kendi "modernist şehirlerine" sürülüp dejenere edilmesidir. Kapitalist modernite üretim ağı içerisinde etkisizleştirilen kişi, kültürel dünyasına da yabancılaşmaya başlar.

Köylerde ev ev dolaşıp manevi dünyalarını besleyen pir/dedelerin, kapitalist modernist kentlerde "gerici ve çağ dışı" olarak gösterilmesinden sonra toplumun direnç noktalarının kırılmasına sebep olmuştur.

''Evrensel bütünlüğü bozucu davrandığımızda ahlak bir dereceye kadar zarar görür. Kendi dışımızdaki bütünlüğe zarar verdiğimizde ahlak iyiden iyiye zarar görür. Kendi bütünlüğümüze zarar verdiğimizde ise ahlak tamamen çöker.'' [3]

Kişinin kendine ve geleneksel çevresine yabancılaştığı kent yaşamıyla birlikte, Pir ile olan birebir ilişki kurulamaz olur. Tipik bir semavi din mekanını andıran cemevlerinin görece 'resmi' yapısı da eskiden yaşanan o samimi ilişkinin (pir-talip) tekrardan kurulmasını bir anlamda engellemiş oldur.

Kişinin kendine yabancılaşması, bağlı olduğu topluluk ya da inanç grubuna yabancılaşmasını da olanaklı hale getirir. Yabancılaşan kişi, sosyal yaşam ilişkileri içinde dejenerasyona neden olurken ahlaki deformasyona da uğrar. Doğal yaşam alanlarından koparılan kişinin eline de, beline de, diline de sahip olmasını frenleyen bir mekanizma yoktur çünkü. Marx bu duruma, *''bireylerin birbirlerinden ve kendi türsel varlıklarından soyutlanması''* diyor.

Sosyal dokusuna yabancılaştırılan Alevi birey, tatmin olamadığı kendi sosyal çevresinden de uzaklaşır zamanla. Artık ne dinlediği saz, ne kulağına çalınan beyit / deyiş onun duygularını harekete geçirmeyecektir. Kültürel değerlerine yabancılaşan Alevi birey, zayıf düştüğü herhangi bir sosyal alanda, rakiplerinden gelen ilk zokayı yiyecektir.

Mazdeklerden Karmatilere, Horasan'dan Dersim'e, Hallacı Mansur'dan Nesimi'ye, Pir Sultan'dan Anşa Bacı'ya miras kalan Ehli Hak (Ehli Haq) yol süreği ve onların yarattığı ortakçı ahlak mirası; mülkiyet kaleleri kuran iktidar sahiplerini tedirgin etmeye devam ediyor. Çünkü sınıfsız, sömürüsüz bir dünyanın mümkün olduğuna inanan, bu uğurda mücadele eden yol serüvencileri var hala ve bu makaleyi Güneş Ülkesi'nin Rıza Şehri'nde yaşamak isteyen tüm ütopistlere armağan etmiş olalım...

İçindekiler İçin Tıklayınız

3 T.M.Ceylan, *Dinamik Ahlak*

Toplumuna Yabancılaşan Bireyin Ahlaki-Politik Değerlerle Çıkış Arayışı

Abdullah Çelik

"Toplumunu savunamayanın onurlu yaşam hakkı olamaz. Ama ahlâk olmadan da toplumun savunması da yapılamaz."

Bireyin kendi öz toplumuna yabancılaşması, ürettiği değerin iktidar tarafından gasp edilmesiyle olur. Birey-toplum ilişkilerinde ki dengesizlik toplumsal ve bireysel dokuların iktidar tarafından tahrip edilmesiyle ortaya çıkar. Bireyin toplum tarafından hiçleştirilmesi nasıl bir iktidar biçimi ise toplumun atomize edilerek bireyin toplumun karşısına kurulması da modern iktidar biçimidir. Kapitalist iktidarın, Aydınlanmanın uyanan bireyin başına getirdiği de bu olmuştur. Tarihsel iktidarlar rantlarının kaynağı olarak gördükleri toplumu sürdürmeyi daha fazla esas almışlar ve bu uğurda bireyi hiçleştirip her fırsatta kurban etmekten çekinmemişlerdir. Kapitalist iktidar ise doğası gereği bireye dayanmak durumundadır. Çünkü o toplumun dağıtılması üzerine kurulu yegâne tarihsel sistemdir. Sınırsız biriktirmenin sürdürülmesinin tek yolu toplumun sürekli dağıtılmasıdır. Aydınlanmanın özgür toplumun arayan bireyi, topluma karşı sürekli tanrılaşan bireyciliklere dönüştürülmüştür. Bu anlamda modern birey metalaştırılmış bireydir. İktidar tarafından bütün varlığıyla fethedilmiştir. Kapitalist iktidar tek tek bireyler üzerinden sürdürülen bir iktidardır.

Birey-toplum ilişkilerine iktidarın çözümlenmesi temelinde baktığımızda ortaya çıkan şu olmaktadır, nerde birey ve toplum arasında bir çelişkiden söz ediliyorsa orada iktidar var demektir. Toplumsallık özünde demokratik temelde bir güç biriktirmedir. Yaşamın sürdürülebilmesi için tek tek bireylerin sahip olmadığı maddi ve manevi gücün biriktirilip bireylere aktarılmasıdır. Toplumun oluşum tarzında, birey topluma güç verdiği kadar hatta ondan daha fazla toplumdan güç alır. Bir çelişkiden bahsetmek mümkün değildir. İktidar ise biriktirilen bu güce el koyma yani bu gücü gasp etmektir. Burada birey toplum diyalektiği kopar. Birey güç verdiği kadar güç alamamaktadır. Giderek kendi toplumu ona yabancılaşır. Ne istediği gibi güç verebilmekte nede ihtiyacı olan gücü alabilmektedir. Birey toplum çelişkisi bu noktada ortaya çıkar. Modern sosyal bilim bu çelişkinin hangi taraf lehine çözüleceğinin tartışmasıyla doludur. " ya bireyi ya da toplumu tercih edeceksin" oysa asıl tartışma, birey toplum ilişkilerindeki dengesizliğe yol açanın iktidarın kendisi olduğu ve çözümünde ancak iktidarın asılmasıyla mümkün olacağı noktasında yürütülmektedir.

Modern kapitalist dediğimiz birey ben yönelimlidir, kendi gerçekliğini yaratma hazzıdır hayatında belirleyici olan." Kimsenin senin kim olduğunu belirlemesine izin verme! Sen, kendi yaptığınsın!"dır parolası. Her şey keyfidir, geçicidir. Hayatta olmayacak şey yoktur. Kimsenin neyin iyi neyin kötü, neyin doğru neyin yanlış, neyin gerçek neyin sahte olduğunu söyleme hakkı yoktur. Her birey kendi gerçekliğini kendi yaratır.

Kapitalist modernite bireyi pragmatik batı hümanizminden beslenmiştir. Batı insanı eski dünyaya daha yaygın olarak benimsenmiş olan insanların kutsal değerlerinden pek nasibini almamış olarak yetişmiştir. Bunda yeni bir dünya kurmak için birçok değerin arkada bırakılmasının zorunlu olduğu

göçün de rolü vardır elbette. İnsanın olanaklarına inanan ve içinde bulunduğu toplumun yararını gözeten insanlık değerleri bir kenara bırakılmış, bireyi ön plana çıkaran benmerkezci bir insan tipi türemiştir. Her şeye kuşkuyla yaklaşan kar-zarar hesabını iyi yapan, başkalarının ve toplumun ideallerine saygısı olamayan birey. Her şeyin görece olduğunu kabul eden bir dünya görüşü. Özgür birey olmanın birinci koşulu, bireyciliğin tersine, kişinin toplumsal geleneği bilmesi, ona saygılı olması, onun içinde var olma mücadelesi vermesiyle çok yakından bağlantılı olmaktadır.

Toplumsallık özünde demokratik temelde bir güç biriktirmedir

Toplumsallık inkâr edilerek birey olunmaz. Çünkü toplumsallık reddedilirse, birey, insan olmanın temellerini reddetmiş olur. Ancak toplumun gücüde bir insanı rahatlıkla yok edebilir. Bireyden topluma saygılı olmasını istemek toplumun da bireylerine merhametli davranmasını istemek de gereklidir. Rastgele toplumun herhangi bir kuralını reddetmek ya da bir toplumun bireyi mi özgürleştiriyorum adı altında onu serbest bırakması da doğru bir toplum birey ilişkisi olmamaktadır. Bireysel duruşlara izin verecek doğru bir toplumsallığa, toplumu güçlendirecek gerçek bir bireysellik için de özgür birey olmaya ihtiyaç vardır. Eğer bir toplumsal biçimleniş, kendi fertlerinin azami insani ihtiyaçlarını dahi karşılamıyorsa, o toplumsal biçim birey olmaya imkân sunacak özellikleri kendi içinde taşımıyor demektir. Beslenme, barınma, sosyal güvenlik gibi zorunlu ihtiyaçların giderilmesi için, toplum ya da topluluk gerekli giderici mekanizmalara sahip değilse, orada birey olma değil, basit insan olarak yaşamanın imkânları da olmaz. İşte toplum bireye karşı bu biçimi de olumsuzluğa farz kılan bir yöntemi de geliştirilebilir. Bu durum ya tamamıyla bireyin teslimiyetini ya da bireyin başkaldırısına neden olur. Diğer taraftan fertler birey olma adına, toplumsallığın en temel taşlarını yani temel ahlâki örgüsünü sarsacak anlayışlarıyla kendilerini özgür kıldıklarının sanısına kapılırlarsa, bu da bireysellik değil, bireycilik olur.

Özel mülkiyetçi ve bireycileştiren duygu ve düşünceler ile sistemin iktidara olan yapılanışı dışında kalmayı başararak gelişmiş toplumsal değer yargıları, bir insanı ne kadar çok yapılandırılmış ise o kişi özgür birey olma yolunda o kadar avantaj sahibidir. Bu ilke üzerinden bireyin hangi aşamalardan geçtiği az, çok çözümlemeye tabi tutmak imkânlar dâhilindedir. Binlerce yıllık insanlık tarihine ışık tutacak somut verilerden, hareketle, bugünkü toplum ve birey tanımlamamızın gerçekçi olması, geçmişi ele alış tarzımızla yakından bağlantılı olacağı için önemli olan özgür birey derken neyin kast edildiğidir.

Kişilik Şekillenmesi

İnsanlar sürekli olarak gelişen ihtiyaçlardan ve yeteneklerden ibaret değildir. Herhangi bir anda belirli karakter özelliklerine, becerilere, fikirlere ve tutumlara sahip oluruz. Bu insani özellikler çok önemli bir rol oynar. Bunlar, bir yanda, hedeflerini- şimdiki ihtiyaçlarımız, arzularımız ya da tercihlerimiz- tanımlayarak seçeceğimiz faaliyetleri genel olarak belirlerler. Öte yanda, bizatihi bu özellikler, sadece geçmişteki faaliyetlerimizin doğuştan gelen potansiyellerimizin üzerindeki kümülatif birikim damgasıdır. İnsani özellikler bakımından önemli olan, bunların kalıcılığını ne olduğundan az ne de fazla değerlendirmektedir. İnsanların, kendi faaliyetlerinin sonucu olarak hayat süreleri boyunca ihtiyaçları, güçleri ve özellikleri türettiklerini vurgulamış olsak da, zamanın herhangi bir noktasında bunu yapmakta asla tamamen Özgür olamayız.

İnsanlar sadece kendilerini çevreleyen toplumsal kurumları sunduğu özel bir rol listesiyle sınırlanmış değildirler, herhangi bir anda, o ana kadar bizzat biriktirmiş oldukları kişilikler, beceriler, bilgi ve değerlerle kısıtlanmışlardır. Ancak kişilik yapıları uzun dönemler boyunca sürebilse de, bütünüyle değişmez değildir. Faliyetlerimizin doğasındaki uzun süre devam eden her değişim, kişiliklerimiz, becerilerimiz, fikirlerimiz ve değerlerimizde değişikliklere, yanı sıra, bunlara bağımlı olan türetilmiş ihtiyaç ve arzularımızda da değişimlere yol açabilir.

Tam bir insani gelişme teorisi, kişiliklerin, becerilerin,

fikirlerin ve değerlerin nasıl oluştuğunu, bunların neden genellikle kalıcı olduğunu, sadece zaman, zaman değişime uğradığını ve bu yarı sürekli yapılar ile insanların ihtiyaç ve yetenekleri -arasında nasıl bir ilişkinin var olduğunu açıklamak durumunda kalırdı. Şu anda ne böyle bir psikolojik teori mevcut, ne de ufukta görünüyor. Yine de amaçlarımız bakımından yeterli olan birkaç "alt düzey" iç görünün var olması bizim için bir şanstır.

Bir bireyin kendi ihtiyaçlarını ve güçlerini herhangi bir anda biçimlendirme yeteneği, daha önce geliştirdiği kişilik, beceriler ve bilinç tarafından kısıtlanır. Ancak bu özellikler her zaman birlikte işlenmesi gereken "veriler" değildi; bunlar, daha önce seçilmiş faaliyetlerin "verili" genetik potansiyellerle birleşim halindeki ürünleridir. O halde herhangi biri, gelecekteki ihtiyaçların karşılanması bakımından zararlı olan özelliklere yol açan faaliyetlere girişmeyi neden seçer? Çıkarlarımıza öncelik vermeyen bir kişinin bizim adımıza karar vermesi bir olasılıktır. Bir diğer aşikâr olasılık, esas olarak acil ihtiyaçları karşılamak için seçilen şimdiki faaliyetlerin önemli gelişimsel sonuçlarını fark edemeyişimizdir. Ancak dayatılan seçimler ve kişisel hatalar en ilginç olasılıklar değildir. Herhangi bir anda faal bir ihtiyaçlar ve yetenekler çokluğuna sahip oluruz. Fiziksel ve toplumsal ortamımıza bağımlı olarak bunların hepsini eş zamanlı olarak karşılamak ve geliştirmek her zaman mümkün olmayabilir. Pek çok durumda şimdiki ihtiyaçları karşılamak, ancak daha büyük bir doyum kazanmak bakımından zararlı olduğu daha sonra görülen düşünce ve davranış alışkanlıkları oluşturma pahasına mümkündür. Bu, bazı insanların, uzun vadeli sonuçların farkına varmış olsalar da, zararlı karakter özellikleri geliştiren seçimleri neden yapabildiklerini açıklayabilir.

İnsanlar insan doğasının tanımladığı sınırlar içinde öz yaratıcıdırlar, ancak bunu dikkatle yorumlamak gerekir. Her birey her hangi bir anda daha önceden gelişmiş insani özellikleriyle kısıtlanır. Ayrıca, faaliyetlerimizin çoğunu içinde gerçekleştirmek zorunda olduğumuz belli başlı toplum kurumlarının tanımladığı toplumsal rolleri, bireyler olarak değiştiremeyecek kadar güçsüz durumdayız. O halde bireyler olarak gelecekteki karakter özelliklerimizi biçimlendirecek davranış türünü etkilemek bakımından da bir ölçüde güçsüzüz. Dolayısıyla, bu özellikler ve bunlara bağlı her türlü arzu etki alanımızın ötesinde kalabilir ve öz oluşum gücümüz kendimizi içinde bulduğumuz toplumsal kurumlarca etkin biçimde kısıtlanır. Ancak bu toplumsal kurumların nihai olarak insan yaratıları olması anlamında ve bireyler verili toplumsal durumlar içinde manevra yeteneğine sahip oldukları ölçüde öz yaratım potansiyeli muhafaza edilir. Başka deyişle, biz insanlar tarihimizin hem özneleri hem de nesneleriyiz. İnsani merkez kavramı bu sonuçları kapsamak için tanımlanır. İnsani merkez, bütün ihtiyaçları, yetenekleri, kişilikler, becerileri ve bilinçleri ile bir toplumun içinde yaşayan insanların birlikteliğidir. Bu birliktelik, bilinen tarihin başlangıcından çok önce gerçekleşen evrimsel bir sürecin sonuçları olan, doğal ve türe özgü ihtiyaç ve yeteneklerimizi içerir. O, herhangi bir anda bireyi ilgilendirdiği ölçüde veriler oluşturan bütün yapısal insani özellikleri içerir, ama gerçekte, bireyin daha önceki faaliyet seçimlerinin doğuştan gelen potansiyeller üzerinde birikmiş damgasıdır; ayrıca, doğal ve türe özgü ihtiyaçlarımızın ve yeteneklerimizin, biriktirmiş olduğumuz insani özelliklerle etkileşmesiyle belirlenen türetilmiş ihtiyaçlarımızı ve güçlerimizi ya da tercihlerimizi ve yeteneklerimizi içerir.

Bir bireyin kendi ihtiyaçlarını ve güçlerini herhangi bir anda biçimlendirme yeteneği, daha önce geliştirdiği kişilik, beceriler ve bilinç tarafından kısıtlanır

Şöyle başlayalım: Biz, dünyamızın bizden istediği ne ise, öyle oluruz ve ruhumuzun temel yönleri bir kalıpta olduğu gibi, çevresindeki dünya ile ilişkilerinden başka bir şey değildir. Dünyanın bize sunduğu genel görünümü hayatımızın genel görünümünü teşkil eder. Bu sebepten ötürü, günümüzün kütlelerinin doğdukları dünyanın, tarih için yepyeni olan yönlerini teşhir ettiğini ısrarla belirtmek istiyorum.

Geçmiş zamanlarda vasati bir insan için hayat, bütün çevresini kaplayan güçlükler, tehlikeler, ihtiyaçlar, diğerlerine bağlılık anlamlarına gelirken, yenidünya hemen hemen sınırsız imkânların, güvenliğin ve kimseye bağlı olmayışın bir sahası olarak görünüyor. Her çağdaş insanın zihni, davranışı, bu esas ve devamlı intiba üzerinde teşekkül edecek; tıpkı, önceki zihni davranışlarının temelini bunun aksi intibaının teşkil etmesi gibi! Zira o temel izlenim, her ferdin derinliklerinde ara vermeksizin muayyen sözleri ve ona, hayatın bir tarifini-ki aynı zamanda ahlâki bir zarurettir- ısrarla teklif eden dâhili bir ses olur. Ve eğer geleneksel hisler, "yaşamak insanı, kendisini sınırlı hissetmesi ve bundan böyle, bizi sınırlayanlara rıza göstermektir" diye fısıldarsa, en yeni ses şöyle haykırır: "yaşamak hiçbir sınır tanımamak ve bunun neticesi, insanın kendini sakin bir şekilde benliğinin iradesine terk etmesidir. Mümkün olmayan hemen hemen hiçbir şey yoktur. Hiçbir şey tehlikeli değildir ve prensip olarak, kimse kimseden üstün değildir."

İnsan, toplumsal gereksinimlerin ışığında özgür olarak davranırsa, bağımlı kılınmak diye bir şey söz konusu olamaz

Modern insan, toplumun maddeci uygulamalarını idealizmle ilgili lakırdılarla örtbas eden on dokuzuncu yüz yıl insanından daha az ikiyüzlüdür. Bugün böyle bir ikiyüzlülük hiç kimseyi kandıramaz. Ama bunun nedeni parıltı sözlerle gerçeklik arasındaki çelişkinin giderilmiş olması değildir. Çelişki kurumsallaştırmıştır, o kadar! İkiyüzlülük, sinikliğe dönüşmüştür; artık kendisine inanılmasını bile beklememektedir. Sanat, arkadaşlık ya da din gibi şeylerden söz eden bir sesin birkaç saniye sonra bir şampuanın reklamını yaptığı işitilmektedir. Düzgün konuşmayla, müzik kültürüyle ya da ruhsal kurtuluşla ilgili broşürler, mide gazı ilaçlardan erdemlerini anlatan broşürlerden tanıdığımız bir üslupla yazılmaktadır. Hatta bunların tümü de aynı uzman metin yazarının ürünü olabilmektedir.

İnsanoğlu, toplum içinde yaşamakla ve etkinlik göstermekle kalmaz; tıpkı çevresinde ki doğa konusunda bilgi edindiği gibi bu toplum konusunda da bilgi edinir. Toplum konusunda bilgi edinme insanoğlunun, içinde yaşadığı en yakın toplumsal çevreyi kavraması değildir sadece; toplumsal yaşamın tümüne yönelmiş bir irdelemedir. İnsan toplumu, insan ile doğa ve insanların kendi aralarındaki etkileşmenin yarattığı karmaşık bir varlıktır. Toplum bilgisinin ele aldığı toplumsal gerçekliği; insanlar, etkinlikleri ve ilişkileri oluşturur.

Kapitalist sistemi yücelten burjuva ideologları, bireyin özgürlüğü ile toplumun gereksinimleri arasında tam bir denge kurduğunu ileri sürerek kapitalizmin, birey ile toplum arasında uyum sağladığını söylerler. Bireyci kişilik ahlâkı ve zihniyeti, burjuva toplumunun koşullarınca biçimlendirilmiştir ve kendini ortaya koyusunun başlıca biçimi, kişisel başarı ve refahtır. Para, başarının ölçüsüdür; mal, mülk (eşya) da zenginliğin simgeleridir. Bu başarı tutkusu, bireyin yanındaki insanı ya bir rakip ya da amaçlarına varmasını sağlayacak bir araç olarak görmesine yol açar.

İnsan, öncelikle toplumsal bir varlıktır. Yani bir soy topluluğu varlığıdır. İnsan özü, insanın hakiki soy topluluğu olduğuna göre, insanlar özlerini etkinleştirerek insan topluluğunu, tekil bireyin karşısında yer alan soyut olarak evrensel bir kudret, güç olmayıp, her bir tekil bireyin özü, faaliyeti, yaşamı, ruhu, serveti olan toplumsallığı yaratır ve üretirler.

Toplumsal çıkarları kişisel çıkarlara oranla her zaman önceliği olmasına karşılık, kişisel çıkarların, toplumsal çıkarlara bağımlı kılınması, toplum ile birey arasındaki çelişkinin çözülmesi sürecinin sadece bir yüzüdür. Ne var ki, İnsan, toplumsal gereksinimlerin ışığında özgür olarak davranırsa, bağımlı kılınmak diye bir şey söz konusu olamaz. Toplumsal ve kişisel çıkarların uyum haline getirilmesi, bir yaşam ilkesidir.

Birey, ancak önceki ya da çağdaşı kuşaklardan bireylerin yaratıp nesnelleştirdiği yetenekler, gerekler, davranış biçimleri fikirler vb.lerini az ya da çok kendine mal etmesi, yaşamı ve faaliyetine içselleştirmesi aracılığıyla ve sayesinde insandır. Böylece, insan bireyi, somut kişiliğinde, kendi

içinde yalıtılmış durumunda ele alındığında dahi, toplumsal münasebetlerin ve tarihin bir ürünüdür. Toplumsal faaliyet ve doyum hiçbir şekilde salt doyumsuz bir cemaat faaliyeti ve doyumsuz cemaat doyumu olarak var olamaz... Bilimsel olarak etkin vb. olduğunda dahi -başkalarıyla doğrudan ilişki içinde pek sürdüremeyeceği bir faaliyet- toplumsal olarak etkinimdir, çünkü bir insan olarak etkinimdir. Yalnızca faaliyetinin malzemesi toplumsal bir ürün olarak verilmiş değildir; bizatihi benim varoluşum da toplumsal bir faaliyettir. Mübadelenin kendisi bu bireyselleşmenin başlıca aracıdır.

Tarihsel olarak yaratılmış ve nesnelleşmiş maddi ve zihinsel güçler, ancak bir insan cemaati içinde, diğer insanlarla münasebetler aracılığıyla birey tarafından temellük edebilir. Çocuk daha başından itibaren, kendini asli insan güçlerini kapsayan insan yapımı, insanileşmiş bir çevrenin içinde bulur, ancak bu ortamın unsurları olarak nesnelerin "uygun" insani anlamları, onun için verili değildir, “doğa, ne nesnel ne de öznel olarak insana doğrudan, yeterli bir biçimde verili değildir. İnsan nesneleri insana verili değil, görev olarak önüne konulmuştur. Kişi onların kullanım ya da yeniden üretim yeteneğini kendinde geliştirmeli, onlarla insan nesneleri, insan güçlerinin nesneleşmesi olarak pratikte ilişkilenmelidir ve pratik toplumsal davranışın temel biçimleri söz konusu olduğu ölçüde, bu ‘öğrenme süreci" (verili bir toplum için) temel olan insan yeteneklerinin yalnızca yetişkinlerin yani toplumun dolayımı ve yardımlarıyla gerçekleştirebilir.

Kuşkusuz, insanın toplumsal karakteri salt üretim olan ve edimleriyle sınırlı değildir. Toplumsallık bireyin bütününü karakterize eder, yaşam faaliyetinin tüm biçimlerine nüfuz eder. Toplumsal faaliyetin özgül ve göreli bağımsız kurumsal olanlarının, aynı zamanda insanların gerçek cemaati ve doğrudan birleşikliği için bir ikame işlevi gören toplumsal yaşam alanlarının ortaya çıktığı tarihsel süreçleri de dâhil eder. Bizatihi iktisatta Pazar mübadelesi alanını ve genelde, toplumsal bütünlük içinde, merkezinde devlet kurumunun yer aldığı siyaset alanını... İnsan toplumsal yaşam biçimlerinin tümünde var olan kişisel temas ihtiyacı da hiçbir zaman bu genel soyut biçiminde mevcut değildir. İnsan salt başka insanlarla temasa değil, karakteri kendi toplumsal olarak biçimlenmiş kişilik yapısına denk düşen ve onu doğrulayan karakterde temasa ihtiyaç duyar. Böylelikle genel kişisel temas ihtiyacı, her zaman tarihsel olarak özgül toplumsal, kişisel kabul ihtiyacı olarak ortaya çıkar.

Bireyi Belirleyen Toplumsal-Tarihsel Koşullardır

Marks, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi, aşağıdaki tarzda özetlemektedir: "Burada bireyin gelişiminin doğrudan ya da dolaylı münasebet içinde olduğu tüm diğer bireylerin gelişimiyle koşullandığı, birbiriyle ilişkiye giren çeşitli kuşakların karşılıklı bağlantı içinde olduğu, sonrakilerin, fiziksel varoluşlarında birikmiş üretici güçleri ve münasebet biçimlerini devraldıkları, öncekileri tarafından koşulladığı ve böylelikle de kendi karşılıklı ilişkileri tarafından belirlendiği kesinlikte ortaya çıkar. Kısacası, bir gelişme ortaya çıkar ve hiçbir tekil bireyin tarihi, önceleyen ve çağdaş bireylerin tarihinden soyutlanamaz; ilki ikincisi tarafından belirlenmektedir."

Burada iki önemli noktaya dikkat çekmek gerekiyor. İlki, somut bireyi belirleyen toplumsal-tarihsel koşullar, ona yabancı ve gerçek ilksel itki ve güdüler olarak ona dışarıdan dayatılan, dolayısıyla da otantik benliğini boğan ve baskılayan olarak kavranmalıdır. Bunlar, onun bireyselliğinin gerçek, içsel koşulları, onun tarafından mal ya da mülk edilip içselleştirilen kendi kişiliğinin bileşenlerine dönüşmüş koşullardır. "insanlar, insanların dünyasıdır; toplumudur" nesneleşmiş ve dolayısıyla nesnel-maddi olarak var olan insan yetenekleri, gerekleri, temas ve davranış biçimleri, bir kez daha temellük yoluyla, canlı kişiliğin karakteristiklerine, bireyin özsel dünya ve yaşamının unsur ve bileşenlerine yeniden dönüştürürler. Her bir insanın somut eşsiz kişiliği bu şekilde, insan yapımı toplumsal dünyaya etkin katılım ve belirli özgül bir tarzda temellük aracılığıyla biçimlenir. Bazı tarihsel çağlarda ve birey sınırları için -ve bu tüm yabancılaşma dönemi boyunca genel bir eğimlidir- onlar tarafından belirlenen toplumsal koşullar ve yaşam biçimleri, ilgili bireyler dışsal ve rastlantısal engeller, kişiliklerinin tezahürünü engelleyen ve çarpıtan güçler olarak görünür. Ancak bu, yalnızca

verili toplumsal koşullar, tarihsel varoluşun ve ona etkin katılımın özgül biçimi bireylerde, gerçekleşmeleri ve elde edilmesi tam da aynı koşullar tarafından müsadere edilen (ya da tek yanlı olarak izin verilen) gerek hedef, yetenek ve potansiyelleri geliştirdiği için böyledir. Bireyin yaşamını kendi otantik varoluşu değil de, rastlantısal bir yazgı olarak algılamasına yol açan içsel uyumsuzluk ve bölünmüşlüğü, içinde yaşadığı ve kendisini koşullayan toplumsal gerçekliğin bölünmüşlüğünü ve kendisiyle çelişkisini ifadelendirmektedir.

Her bir insanın somut eşsiz kişiliği bu şekilde, insan yapımı toplumsal dünyaya etkin katılım ve belirli özgül bir tarzda temellük aracılığıyla biçimlenir

İnsan, toplumsal ortamının üzerine etkidiği izlenimlerin kurbanı olan ya da onları kaydeden edilgin bir tabula rasa değildir. Nesnel toplumsal dünyasının maddi ve ideal unsurları, yukarıda da göstermeye çalıştığımız gibi, ancak bir temellük süreci aracılığıyla, yani yalnızca kendi seçici faaliyeti aracılığıyla ve onun sonucu olarak kendi kişiliğini bileşenlerine dönüşür ve her insanın Özgül, indirgenemez bireyselliği doğrudan oluşturan, öncelikle bu faaliyet ve onun toplumsal sonuçlarıdır. Her bir somut birey, az çok kesinlikle sınırlandırılmış bir tarihsel olarak olanaklı davranış ve faaliyet biçimleri erimini, kendi tarihsel durumu, sınıfsal konumu vb. tarafından ile sabitlenmiş bir şey olarak bulur. Büyük toplumsal grupların elası davranış biçimlerine, tarihsel potansiyellerine ilişkin herhangi bir rasyonel "öngörü" de bulunabilmesinin nedeni budur. Ancak nedenli ayrıntılı olursa olsun, hiçbir toplumsal çevre araştırması, verili bir kişisel karakterin ya da herhangi bir tekil edinim zorunluluğunu çıkarsamaya olanak vermez. Somut bir yaşamın gidişatı, bir bireyin kişisel tercihi kendi edinimleriyle toplumsal 'çevresinin 'tepkileri' arasındaki sonsuz etkileşim, alışveriş tarafından belirlenmektedir. İnsan kişiliği - L Kolakowski'nin uygun deyimini kullanacak olursak- insan ile dünya, öznel faaliyet ile nesnel toplumsal gerçeklik arasındaki sürekli diyalog içindedir. İnsan yaşamını ancak tarihsel koşulların, toplumunun kendisine sağladığı malzemeden yapabilir. Ancak yabancılaşma eğilimlerinin başat olduğu dönemde dahi, yaşamını bu malzemeden -çok dar sınırlar dâhilinde olsa da- yapan, bireyin kendisidir.

İnsan etkileşiminin, eriminin bu tedrici genişleme süreci, aynı zamanda -insan tarihinin genel eğilimine ilişkin olarak-insanların dolayımsız çevreleri ve toplumsal grupları ile ilintili özerkliklerin genişlemesi sürecine, insanın bu özerkliğe dayalı insan öznelliğinin genişlemesine, kısacası, bireyselliğin ortaya çıkışına denk düşer, "tarihte gerilere gittikçe birey, dolayısıyla da üreten birey artan ölçüde daha geniş bir bütüne ait görünür..." insan tarihinin ilkel-arkaik evresinde başat olan küçük ve kapalı yerel cemaatler bireylerin salt rastlantılardan ibaret olduğu toplumsal tez olarak görünür. İnsanlar sözcüğün gerçek anlamıyla ancak toplumsal temasların gerçekleşmesi aracılığıyla -ve öncelikle mübadelenin ilerlemesi aracılığıyla- bireylerin yaşamlarının önkoşulları işlevi gören, yani verili ve değişmez bir şey olarak görünen cemaatleri çözen bir tarihsel süreç içerisinde birey haline gelirler. İnsanın evrenselleşmesi ve bireyselleşmesi, birliği tarihin uzun bir dönemi boyunca, yalnızca sabit, derin otonomiler (Yabancılaşma döneminde bireyselleşme) aracılığıyla gerçekleşse de bu bakımdan, tekil bir bütünsel süreç oluşturur.

"Modern yaşamın en derin sorunları bireyin, boğucu toplumsal kuvvetler, tarihsel miras, dış kültür ve yaşama kültürü tekniği karşısında varoluşunun örnekliğini ve bireyselliğini koruma savından kaynaklanmaktadır" diyen George Simmel ise mal mübadelesinin yerini alan paraya dayalı ekonomik sistemin, insanın bütünselliğini tehdit ettiği düşüncesindedir.

Sınıflı toplumda törenin de üstünde resmi devlet kuralları, gerektiğinde şiddet uygulanarak, daha da katı olarak yürütülecektir. Bireyin bağlılığı tutsaklığa ve köleliğe dönüşecektir. Bağımlılık sadece toplumun maddi üretim koşularında değil, zihniyet ve duygu dünyasında da egemen kılınacaktır. İdeolojik ve maddi koşullar toplumun

tüm kesimlerinde ilahi düzenin yansımaları olarak kutsallıkla benimsetilecektir. Sınıfsal sömürü olanakları arttıkça, bunu mümkün kılan bağımlılık ilişkileri hem maddi baskı ve işkencelerle, hem de manevi korku ve müjde aşılayan mitolojilerle habire pekiştirilecektir. Birey de artık bir kurtuluş özlemi gelişecek, büyük bir dengesizliğe ulaşmış toplumsal ağırlıktan kaçış süreci başlayacaktır. Çeşitli yeni gruplaşmalarla bağımlılığı ve köleliği dayatan toplumda çözülme hız kazanacaktır. Önceleri hafiften acılarından bahsederken, insan giderek yakınır ve isyana yönelir. Resmi düzen güçlerine karşı kendi dayanma olanaklarını araştırır. Yeni tanrı arayışları ve toplumsal birliktelikler bu süreçte gerekli farklılığı zihinlere yerleştirir.

Muhalif toplum bireye daha yakındır. Özgürlük süreci bir anlamda yeni toplumsal hareketliliktir, onun ideolojik kimlik ve düzen arayışıdır

Muhalif toplum bireye daha yakındır. Özgürlük süreci bir anlamda yeni toplumsal hareketliliktir, onun ideolojik kimlik ve düzen arayışıdır. Eğer yeni ideoloji ve toplum deneyimle muhalefet ettiği sisteme rağmen yaşar ve hatta daha da verimliliğini kanıtlarsa, eskinin yerine geçme imkânı doğar. Köleci sisteme karşı ister tek tanrılı dinler, ister yarı felsefi-dini tarikatlar biçiminde olsun, gelişen bu eğilim İsa Örneğinde görüldüğü gibi tam bir Mesihlik, kurtuluşçu akım olarak belirecektir. Toplumsallığın çok uzun süren bir döneminden sonra bireyin vicdanı ve zihni uyanmaktadır. Yüz binlerce yıl süren toplumsal töreciliğin prangalarından kurtuluş, aşırıya kaçmış toplumsallık olgusunun itirafıdır. Bu eğilim feodal toplum sistemini doğurduğunda durmayacaktır. Tanrı aşkı veya klasik orta çağ aşkları, yine bireyin aşırı toplumsallaşmadan kaçışını, özgürlük arayışını ifade edecektir. Bu kadar büyük aşk arayışları ne kadar mahkûm yaşandığının çarpıcı kanıtlarıdır. Toplumdan kaçınmakta, Allaha sığınılmakta, birey aşkından medet umulmaktadır. Felsefe ve tarikat arayışları da bu sürecin bir parçası olarak devam etmektedir. Sınırlı ve yanlış hedef ve araçlarla da olsa, başkaldıran birey artık kolay dizginlenmeyecektir.

Kapitalizmi doğuran en temel etkenlerden biri olan bireyciliğe bu kapsamda bakılınca burjuva liberalizminin ne kadar güçlü tarihsel ve toplumsal kökenlere sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bununla birlikte tüm haklılığına rağmen, bilimsel Sosyalizm toplumculuğunun neden üstünlük kazanmadığını da daha derinden anlamak mümkün olmaktadır. Toplum bir çelik çekirdek olarak varlığını sürdürdükçe, bireyci liberalizm sosyalizme hep üstün gelecektir. Eski toplumun çekirdeksel dağılışı gerçekleştiğinde, o zaman toplum-birey ilişkilerinde ideal bir denge kurmanın koşulları doğmuş olacaktır.

Burada tanımlama düzeyinde de olsa kapitalizmi doğuran tarihi eğilimlerden bahsederken -ki kapitalizmin tarihine girmeyeceğiz, şüphesiz bireycilik akımı bu eğilimlerin en başta gelenidir. Birey adeta eritilmiştir. Toplum ise, neredeyse çevre elektronlarını yutmuş, büyümüş ve parçalanmaya yatkın bir atom çekirdeğine benzemektedir. İşte bireycilik, tıpkı sisteme giren bir parçacığın zincirleme reaksiyonlara yol açması gibi, eski şişmiş ve hantal toplumu parçalayan parçacık rolünü oynamaktadır. Doğacak kapitalizm gücünü bu toplumdan alırken, aslında büyük bir tarihsel sonuca yol açmaktadır.

Kapitalizm, gücünü ve enerjisini esas olarak binlerce yıl sürekli büyümüş toplumunda bireycilik çıkışından almaktadır. Yaratıcılığının sırrı buradadır.

Toplum ve Toplumsallığı Yorumlamak

Toplumla uğraşmak fizikle uğraşmaya benzemez. Kaldı ki, orada bile hatalı bir deneyim, kontrol altında olmayan bir icat en büyük felakete yol açabilecektir. Atom bombası bunun çarpıcı bir örneğidir. Toplumsal saha tümüyle kutsal bir mabet gibidir. Her ilişki ve kurumunu aynı hassasiyetle anlamak ve nasıl yaklaşım içinde olmak gerektiğini belirlemek, en az bir tıp doktorluğu kadar sorumluca ve ustaca ilgilenmeyi gerektirir. Bu yapılmadığı içindir ki, toplumun trajik kaderi ortaya çıkmakta; çılgınlığın her biçimine, korkunç işkence ve savaşlara kadar gidilebilmektedir. En büyük özeleştirilerin toplumsal

bilime ilişkin verilmesi gereği her geçen gün önemini arttırarak ortaya koyacaktır.

Toplumbilim, artık Comte, Durkheim ve Spencer In yapmış oldukları gibi pek de kesin olmayan bir toplum tipolojisi ortaya koyma çabalarını bir yana bırakıp, değişimle, denge ve dengesizlik etkenleriyle uğraşmaktadır"Çalışmak mücadele etmek ve kendilerine de daha iyi yaşam kurmak için toplum içinde bir araya gelmiş dünyanın tüm insanlarını seyretmek, anlamak insana hiçbir şeyin veremeyeceği bir mutluluk veriyor" Antonio Gramsci.

Bireycilik kapitalist toplumu doğuran sistemin temel ruh özelliğidir. Bireycilik, kapitalizmin doğuşunda zincirinden boşalmış bireyin çılgınlığa varan, kendisinin çıkarından başka hiçbir kutsallığı olmayan kükreyişidir; benliği en temel sürükleyici güçlerden başta gelenidir. Bilimden bile öncelikli bir güç olarak rol oynamaktadır.!

Kapitalist birey, özünde toplum karşıtıdır. Özellikle doğuş sürecinde bireyci tutku hiç sınır tanımamaktadır. Kendini geçmişin tüm bağlarından koparmış, para saymakla özgürleştiğine inanmaktadır. Para gücünü tanrıyla eşitlemektedir. Yani tanrı=para formülü kapitalist bireyin beğenisidir. Para, sistemin ruhunun somut ifadesi olmaktadır. Sihirli güçtür, çevrilemeyeceği hiçbir değer yoktur. Toplumun daha önceki biçimlerinde simgeleri totem, tanrı, tanrı-krallar gibi değerlendirilirken, kapitalist biçimlenişte toplumun en özlü ve güç yansıtıcısı, bireysel ruhu en çok çeken, uğruna her şeyin göze alındığı, gerektiğinde tüm insanlığa kan kusturacak savaşlara götüren güç para olmaktadır. Para etrafında şekillenen bir ruh kimliği geçerli olmaktadır.

Din-Ahlak İlişkisi ve Bilimin Halklaşması

Önceki tüm sistemler, toplumsallığı sürekli burjuvanın bireyci çıkarlarına göre geliştirmekteydiler. Ahlâki-politik toplumda İster açık ister kapalı, ister gönüllü ister zorla yapılsın, toplumsallaştırma yaşamın en vazgeçilmez kutsal eylemidir. Tüm din, ahlâk, üretim, siyaset bu amaca bağlanmak durumundadır. Her gelenek ve herkes bu kuralın değişmez propagandacısıdır. Kapitalist aşamaya gelindiğinde, aşırı yük bağlanan toplumsallaştırmanın bireycilikle patlatılarak görülmemiş bir güce(atomun parçalanması) ulaşılacağı adeta keşfedilmiş gibidir. Toplumu en hassas noktalarından bireycilik bombasıyla patlatmak muazzam servete yol açmaktadır. İlk denemeler başarılı sonuç verince, geriye kalan sistemleştirmedir. Bireyin dergâhı artık tapınak değildir. Yüzler Allah'a çevrilmemektedir. Günahkarlık ortadan kaldırılmıştır. Yeni Kâbe fabrikadır, yeni tanrı paradır, kutsal olan bireyci çıkardır. Günahkarlılığın önünde bir tür engeldir.

Yüz binlerce yıl birey dini ritüel de kurban edildi. Birçok din en değerli varlıklarını, çocuklarını, toplumsal esenlikten sorumlu tuttukları tanrılarına gözünü kırpmadan kurban verdiler. Toplumun kara vicdanında din adına böyle açıldı. Sinirsiz kurban sunmalarla bireyden intikam alındı. Toplum tarihi bir anlamda da toplumu kurtarma adına bireyi kurban etme tarihine dönüştü. Tüm savaşlar, ibadetler, törenler, bunu hizmetine koşuldu. Burada toplumsallık adına yapılanlar çılgınlığa varmaktadır. En ufak bir kural çiğneme, en büyük günah ilan edilebilmektedir. Yeryüzünün cehennemleştirilmesi yetmediği gibi, öte dünya adına bir başka cehennemle azaplı süreç sürekli kılınmaktadır. Bireyin tutsaklığı o kadar geliştirilmiştir ki, gölgesine bile sahip çıkamamakta, gölgelerin gölgesi konumuna indirgenmektedir. Toplumsallık adına birey bu hale getirilmiştir.

Kuşkusuz ahlaki-politik birey tüm bu saldırılara rağmen ayakta kalmayı ve tarih içinde direnerek varlığını sürdürmeyi de başarmıştır. Bu direniş ahlaki ve politik değer yargılarına sahip çıkma temelinde, komünal demokratik değerlerin geliştirilmesi esasına dayanmaktadır.

Bu somutlayış ancak iyimser, ileri ve dinamik bir yöntemle gerçekleştirildiğinde bir anlam kazanacaktır. Toplum bilimin ve tarihe bakışın, devletçi-hiyerarşik görüşü boşa çıkarması için en baştan ve yeniden konumlanması gerekir ve bilimin halklaşması ve özgürleşmesi için bu görev, bir zorunluluktur. Toplumun büyük bedellerle ve titizlikle koruduğu değerlerini, yaratılarını, tahakkümcü-istismarcı yöntemlerden uzak tutmak, bu kurgusal yapmacık ikiyüzlü ve faydacılığı temel alan değerlerden ayrıştığı noktaları somutlaştırmak

görev olmalıdır. Egemenler kirli-paslı kurgularını cilalayıp yeniden halkların belleğine sunsalar da onları bütünüyle kandırmayı ve ortak değerlerini onlara unutturmayı hiçbir zaman başaramadılar.

Elbette tarihin sonunun geldiğini söyleyen, kapitalist "ilerlemenin" bir kurbana dönüştürmeye çalıştığı ahlaki-politik toplum, tarihe ve topluma sinmiş olan tahakküm ve hiyerarşi örüntülerinden kurtulmak için direnirler.

Bireyin dergahı artık tapınak değildir. Yüzler Allah'a çevrilmemektedir. Günahkarlık ortadan kaldırılmıştır. Yeni Kabe fabrikadır, yeni Tanrı paradır, kutsal olan bireyci çıkardır

Ahlaki-politik toplumun belleğine inanmalı, yaslanmalı ve her insanın belleğinin en derinlerinde yatan toplumsal ortakçı-paylaşımcı yaşamın sıcaklığında bugün yeni ateşleri yakacak kıvılcımların olduğunu bilerek, o kıvılcımların tutuşturacağı büyük özgürlük ateşine doğru yürümeliyiz.

Toplumsallaşmanın verdiği büyük güç anlaşıldıkça toplumsallaşmaya daha da yüklenmek kaçınılmaz olacaktır. Onunla doğanın bir sürüngeni, pasif yaratığı olmaktan kurtulunmakta; tersine geliştikçe, tüm doğa değerlerine hükmeden bir güç haline gelinmektedir. Toplum tarihinin başlangıç aşamaları bu nedenle hep aşırı toplumsallaşma, alt biçimden üst biçime, bir bölümden diğer bölüme sürekli sıçramaların yapıldığı bir yapı ortaya çıkarmadır. Kendini gösteren tüm sorunlar ve engeller ilgili toplum biçimlenişleri oluşturularak yanıtlanmaktadır. Kısa sosyolojik bilgilenmeler gerçeğin bu yönlü akıp geldiğini, kesintisiz ve sürekli büyüyen bir gelişmenin olduğunu göstermektedir. Ara-sıra kopmalar, parçalanmalar ve imhalar genel eğilimin sürekli büyüme ve güçlenme trendini ortadan kaldıracak güçte olmamaktadır. Belki de toplumsal evrimleşmenin gerekli olarak eskinin yeni önünde işlevini yitirmiş kalıntıları ve fazlalıklarıdır.

Bir Saldırı Hali Olarak İktidar

Günümüzde iktidarın, yaşamı her alanda kontrol edecek düzeyde gelişimi toplumu ciddi biçimde tehdit etmektedir. İktidar, ahlâki-politik toplumu toplum yapan temel demokratik komünal değerlerin inkârı ve zayıflatılması üzerine gelişim kaydeder. Bu açıdan iktidarcı toplum doğal toplumun antitezi olarak gelişim göstermiştir. İktidar kuşkusuz toplumdan doğmuş, ondan beslenmiş fakat onu zayıflatıp doğasını bozmaktan da geri durmamıştır. İktidar, toplum yaratımı olan bütün değerlerin gaspı anlamına gelmektedir. İktidarcı toplum, kendi doğasına yabancılaşmış toplum demektir. Bir sapma şeklinde gelişen bu yabancılaşma, kadın yaratımlarının gaspı, zihniyetinin ve kültürünün ters-yüz edilmesi üzerinden gelişmiştir. Aslında bu, insanlık özünün çarpıtılması anlamına gelip, iktidarcı toplumun başlangıç aşamasına tekabül eder.

İktidarcı toplum adeta üstenci bir toplum yaratmıştır. Toplumsal çelişkiyi dar sınıf çelişkiler düzeyinde ya da kaba bir ezen-ezilen çelişkisi biçiminde ele almak yetersiz kalmaktadır. Esas çelişki toplum ile iktidar arasındadır. Daha genişçe ifade edersek, eşitlikçi ve özgürlükçü değerler temelinde gelişen demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü toplum ile hiyerarşik, doğaya hükmeden devletçi toplum arasındaki çelişki temel karakterdedir.

Ahlâki-Politik Toplumun bir bütün olarak iktidar tarafından dönüşüme zorlanması, toplumsallığın intihara sürüklenmesi olarak görülmesi gerekir. Toplumsallığın yıkılışı, yeniden inşasını zorunlu kılar. Bu kuruluşun yeniden iktidarcı biçimlerde mi olacağı yoksa demokratik-komünal temelde mi olacağı veya bunların dengesinin nasıl kurulacağı, etkin güçlerin hareketliliğine bağlıdır. Bu kaos döneminin çok uzun sürmesi beklenemez. İktidarı, toplum tarafından üretilip fakat değişim geçirerek onun bünyesini kemirerek beslenip büyüyen, büyüdükçe bünyeyi tümden felce uğratan kanserli hücrelere benzetebiliriz. Bünyenin felç olması kaosa işaret eder. Ya kanserli hücreler bünyeden sökülüp atılarak bünye yenilenecektir; ya da kısmi tedavilerle bünyenin ömrü biraz daha uzatılacaktır, yoksa ölüm gerçekleşecektir. Modern iktidarın geldiği düzeyi bu biçimde tarif edebiliriz.

Tarihin hiçbir döneminde iktidar günümüzdeki kadar toplumsal yaşamı kontrol altına almamıştır. İktidar, toplumsal yaşamı bir bütünen denetlediği kadar kendisi de üretme iddiasındadır. Yaşamın tümden iktidar tarafından yönetilmesi, toplumsallığın yaşam üreten gücünün yitirildiği anlamına gelmektedir. Toplum yeni değerler üretemeyecek kadar zayıflamıştır ve iktidar tarafından yönetilmektedir. Bu, tarihte yeni bir gelişmedir. Tarih pek çok çeşit iktidar biçimlerine tanıklık etmiştir. Fakat iktidarın toplumu bir bütünen kontrol etmesi yeni bir gelişmedir. Bu da Batı merkezli kapitalist iktidarın buluşu olmaktadır. Günümüz kaosunun en belirleyici özelliği de budur. Bu nedenle toplum, demokratik komünal temelde yeniden kurulmalı ve bu kuruluş modern iktidar da dâhil olmak üzere bütün iktidar biçimleriyle radikal bir karşıtlık içerisinde olmalıdır. Günümüzde ahlâki-politik topluma sahip çıkmak, toplumu savunmak en birincil devrimci görevdir. Güncel kaosta demokratik sosyalizmin temel misyonu, topluma layık olduğu itibarı yeniden geçirmektir. Mevcut toplumu eşitlikçi ve özgürlükçü özüne uygun olarak yeniden kurmanın yol ve yöntemlerini bulup hayata geçirmektir.

Ahlâki-Politik Toplumsallık ne kadar güçlü olursa kapitalizmin iktidar olması da o kadar zor olur. Kapitalizm gaspa, talana dayalı bir sistemdir. Toplumu tümden, ekonomiye indirger. Toplum onun için değer biriktirilecek kocaman bir fabrikadan ibarettir. Toplumun metalaştırılması denen olgu da budur. ahlâki-Politik toplum ise biriktirmeye değil, dağıtmaya ve paylaşıma dayanır. İktidarın sürdürülebilirliği biraz da ahlâki-politik toplumun kendi kendine yabancılaşması ile mümkün olmuştur. Bu nedenle bütün tarihsel sistemler iktidarla toplum arasındaki bu hassas dengeye özen göstermişlerdir. Fakat kapitalizm bu dengeyi doğası gereği iktidar lehine bozmuştur. Kapitalist ulus-devletin tarihin tanıdığı en gerici devlet biçimi olması da bu karakterinden dolayıdır. İktidardan bağımsız, topluma nefes bile aldırmak istenmemektedir.

Günümüz toplumu, her açıdan iktidar tarafından tüketilmektedir.. Kendi kendine yetecek üretime kadar bile imkân tanınmamaktadır. Toplum içinde şekillendiği doğasıyla beraber imha tehdidi altındadır ve kuşkusuz buna karşı direnecektir. Bu yüzden kapitalizmin kriz derken sadece kapitalist iktidar biçimlerinin krizini kastetmiyoruz; tarihsel iktidarın krizini kastediyoruz. Tüm devletli-sınıflı toplum uygarlığı krizdedir ve yeni toplumsal kuruluşun radikalliği de krizin bu derinliğinden kaynaklanmaktadır. İktidar, toplumsal bünyeden dışlanmadan; toplumun kendisini sürdürmesi mümkün değildir. Bu temelde radikal demokrasi, toplumun iktidar yaratmadan kurulması ve sürdürülmesi demektir ki toplumun doğası buna daha uygundur.

Yabancılaşma Hali

Marks, genç yaşlarında, Kapitalizmin insanı, eşyanın kölesi yaptığını yazmıştı. İnsanlar, sahip oldukları şeylere göre değerlendirilir. Bundan ötürü de, belli tüketim standartlarını elde etmeye yönelirler. Bunun sonucu olarak insan sadece kişisel ve günlük yaşamında kendisi olduğuna inanır. Oysa aslında, tercihleri, tüketimin niteliği, görüş ve düşünceleri Kapitalist reklam ve haberleşme araçlarının güçlü mekanizması tarafından programlanmıştır, düzenlenmiştir. Bu araçlar; gazeteler, dergiler, radyo, televizyon ve iletişim ağlarıdır. Kapitalist tekeller bunları tüketiciyi "yaratmak" için kullanır ve insana boş zamanını geçirmesini sağlayacak bir şeyler verirler; kafasını bayağı" kütle kültürü" ile doldururlar. İnsanı düşünme alışkanlığından yoksun bırakırlar. Zihnini güdükleştirir ve ruhunu yoksullaştırır. C. Wright Mills'in dediği gibi bir "neşeli robot" durumuna sokarlar. Böylece kişiliğin gelişiminin gerçek gereksinimleri ile Kapitalist toplumdaki bütün bir yaşam tarzı arasında "yabancılaşma" diye bilinen bir uzlaşmazlık ortaya çıkar. Kapitalist düzende yabancılaşma, sadece ekonomik alanda değil, siyasal ve manevi yaşam alanlarında da geçerlidir. Siyasal güç toplumdan ayrılır ve emekçi halk kitlelerini egemenliği altına alan ve göreli bağımsızlığı olan bir güç durumuna girer. Bu siyasal yabancılaşma, sömürücü sınıfı askeri bürokratik aygıtının gelişmesiyle tam anlamıyla belirginleşir.

Kapitalist düzende, birey ve toplum birbirine yabancılaşmıştır. Birey, yabancılığı yaşayan toplumsal

kurumlar, güçler ve ilişkiler dünyasında yaşar. Özel mülkiyet insanları böler; herkes kendini düşünmeye yönelir ve bu, bireycilik zihniyetinin gelişimine yol açar. Topluma ve öteki insanlara yabancılaşmış kişilik kendini yapayalnız; varoluşçuların dediği gibi kaybolmuş ve bırakılmış hisseder. Bunun sonucu olarak, yabancılaşma durumuna karşı herkesten fazla duyarlıklı olan ama bir gerçek çıkış yolu göremeyen aydınlar, yazarlar, sanatçılar ve bilginlerden bazılarının kapitalizme yönelik bir hümanist eleştiriye giriştikleri görülür.

Özel mülkiyet insanları böler; herkes kendini düşünmeye yönelir ve bu, bireycilik zihniyetinin gelişimine yol açar

Yabancılaşma uygar toplumun özüne, varlığına ilişkindir; sadece söyleme dayanmaz. Tahakküm örgütlenmeleri içerdikleri anlamları hakikat olarak sunduklarında, toplumsal yaşam paradigmaları köklü değişimler geçirir. Toplumda çelişkili yaşam ve ona yön veren paradigma biçimleri oluşur. Yabancılaşma hakikati kemirerek, yontarak, eriterek yaşanır. Yabancılaşmanın hakikat olarak değeri çarpıtılma, bastırılmaya ve karartmaların kabulü için girişilen çabalar sonucunda sürekli azalır. Savaşılacak bir hakikati kalmadığında, yabancılaşmayı yaşayan toplum anlamsız bir yapılar yığını haline gelir. Söz konusu yapılar toplum için sadece bir yüktür; bir nevi toplumsal hastalıktır. Tutuculuk, softalık, faşizm biçiminde patolojik adlarla anılır. Yabancılaşma hastalık halindeki toplumsal gerçeklik olarak artık anlamsızlıktır. Anlam yitimi en tehlikeli toplum halini yansıtır.

Maddi yaşamın devingenlikle düşünsel aydınlanma arasındaki uyum ve paralellik toplumsal gelişim ve değişimin diyalektiğini oluşturur. Maddi yaşamdaki dinamikler hareketlendikçe düşünsel plandaki devingenlikte artar, düşünsel dünyaya yeni ufuklar açar, gelişim sağlar. Bu gelişimin kaçınılmaz sonucu yaşamın yepyeni fikirler ve edimlerle tanışmasıdır. Bu yönüyle maddi yaşam düşüncenin şekillenmesine etkide bulunur. Şekillenen düşünce ise bilim ve teknik alanında yepyeni yaratımlara yol açacak yaşamın ilerleyip değişime uğramasında rol oynar. Tarihin zaman tünelinde güncele uzanan toplumsal gelişimin tüm evrelerinde bu diyalektik işler.

Oluşturucu İtenek Olan "Bilgi" ve Bilinçlenme

İnsanlar, içinde bulundukları ortamları anlamaya ve kendileri bu ortamlara yerleştirmelerini sağlayan entelektüel araçlara sahiptirler. Bu, herkesin dünyayı ve dünyadaki konumunu doğru biçimde anladığını söylemek değildir. Hiç kuşkusuz, pek çoğumuz kendimizi çoğu kez fazlasıyla aldatırız! Ancak içinde bulunduğumuz ortamlarla olan ilişkimize dair bir yığın geliştirmek için gösterdiğimiz sürekli çaba, işlerini normal bir şekilde yerine getiren insanların bir özelliğidir. Bunu yapma ihtiyacına ve yeteneğine genellikle bilinç diyoruz. Bu, insani sistemleri insani olmayan sistemlerden çok daha karmaşık kılan bir özelliktir. İnsanların, Öz yaratıcı olmalarını, kendi faaliyetlerini içinde yaşadıkları ortamlar ve üzerlerinde yarattıkları yerleşik etkilerin ışığında seçmelerini sağlayan bilinçtir. Faaliyetlerimizin sağladığı bir sonuç, şimdiki ihtiyaçlarımızı ve arzularımızı olabildiğince tam olarak karşılamaktır. Ancak faaliyetlerimizin bir başka sonucu, türetilmiş özelliklerimizi ve böylelikle onlara bağımlı olan ihtiyaçları ve yetenekleri güçlendirmek ya da dönüştürmektir. Tercihlerimizin insani gelişme bakımından yaratığı sonuçları çözümleme, değerlendirme ve hesaba katma yeteneğimiz, insanlar olarak bizlerin, tarihlerimizin "nesneler"! Olmanın yanı sıra "özneler"i de olmamızın nedenidir,

Günümüz dünyasında bilgiye ulaşma imkânı oldukça kolaylaşmıştır ve sömürülen egemenlikli sistemlerin en önemli dayanaklarından olan bilginin bir kesimin tekelinde ve çıkarına kullanılması yaklaşımının aşılması olanaklı hale gelmiştir. Böylece doğru ve yeterli bir tarih, toplum, doğa bilinciyle donanmış toplum gerçekleşmesi bir ütopya değil pratik hedef haline gelmiştir. Ancak beş bin yıllık sınıflı uygarlıklar tarihinin üzerinde varlığını sürdürdüğü ve insanlığın zihnine yerleştirdiği çoğu

özellikleriyle toplumsal gen haline gelen düşünüş ve yaşayış alışkanlıklarının aşılabilmesi çok zorlu, büyük sabır ve çaba gerektiren dönüşüm mücadelesi gerektirmektedir. Bu dönüşümün en başta zihniyet düzeyinde gelişebilmesi için mücadele yöntem ve araçlarının tüm egemenlikli tarih birikiminin aşılması temelinde geliştirilmesi zorunlu olmaktadır.

İnsanın amaçlı davranma yeteneği, bu yeteneğini kullanma ihtiyacını gösterir. Sadece eylemlerimizin sonuçlarını çözümlemek ve değerlendirmekle yetinemeyiz, alternatifler arasında tercih yapmamız, dolayısıyla bu tercihi yapacak konumda olmamız gerekir. Bazılarının "özgürlük ihtiyacı" dediği bu durum, insanın "özgürlük ihtiyacı"nın pek çok hayvan türünün benzer ihtiyaçlarının ötesinde olduğuna işaret eder. Evcilleştirilemeyen ya da tutsak alındığında üremeyen, dolayısıyla doğuştan gelen bir "özgürlük ihtiyacı" sergileyen hayvanlar vardır. Ancak bilinç güçlerimizi kullanmak için duyduğumuz insani ihtiyaç, bir hayvan türünün de ihtiyaç duyduğu "fiziksel özgürlük" ü aşan bir özgürlüğü gerektirir. İnsanlar, kendi faaliyetlerini o faaliyetlerin sonuçlarına ilişkin anlayış ve değerlendirmeleriyle uyum içinde seçme ve yönetme özgürlüğüne ihtiyaç duyarlar.

Toplumsal bilinç formasyonu belli toplumsal, tarihsel koşullarda topluma mal olmuş, toplumun, doğal ve toplumsal hareketleri kavrayış ve onlara yaklaşım biçimidir

Çağdaş toplumlarda incinmek ve diğerlerini incitmek eskiden olduğundan daha kolay... İnsanlar birbirleriyle eskisine oranla daha çeşitli biçimlerde ilişki kuruyorlar. Bunun sonucu kendimizi koruyacak savunma sistemleri geliştiriyoruz. İncinmemek için diğer insanlara tereddütle yaklaşıyoruz. Diğer insanlara zarar vermemek için onlarla ilgilenmemek, her insanın kendi başının çaresine bakmasını gerektiriyor. Hiçbir şeye bağlanamamak, insanın boşluk ve anlamsızlık duyguları yaşamasına neden oluyor.

Toplumun birey üzerindeki etkisi ne denli yoğun olursa olsun yine de kendi küçük dünyasında olup bitenler onun için öncelik taşır ve içinde yaşadığı toplum ne tür dönüşümlerden geçerse geçsin davranışlarını insan doğasının gereği doğrultusunda sürdürür. Amacımız insanı kendi yakın çevresiyle olan ilişkileri içinde değerlendirmekle sınırlandığından, insanın engellenmeler sonucu geliştirdiği ve kendisine, çevresine dönük yıkıcı davranışların gerisindeki dinamik güçlerin tanıtılmasına çalışılacak, daha sonra kendisinde doğal olarak var olan yapıcı ve yaratıcı eğilimlere nasıl etkinlik kazanabileceği tartışılacaktır.

İnsan bir zaman tüketicisidir. Üstelik bize ayrılan bu zaman oldukça sınırlıdır da. Ama yine de çoğumuz yapmak istediklerinizi sonsuza dek zamanımız varmışçasına erteleriz. Yaşamımız boyunca yitirdiğimiz bazı şeyleri yeniden elde edebilir ya da yerine başka şeyler koyabiliriz. Ama tükettiğimiz zamanı asla!

Bilinir, başlangıçta bireyi birey yapan sözcükler olmuştur. Bireyin henüz yarı hayvan olarak mağarada ya da ağaçta yaşamının sürdürdüğü dönemde ürettiği ilk sözcükler birbirine benzeyen grubunu tanımlardı. Örneğin ev denildiğinde tüm evler anlaşılırdı. İlk konuşma biçimi hayvanlar arasında görülen sevgi çağrısıdır. Bunun yanı sıra annenin yavrusuna yaklaşan bir tehlikeyi haber veren sesleri de duyulur. Yapılan araştırmalara göre, gelişmiş maymunlar yirmi farklı ses ve bazı jestlerle oldukça zengin bir dağarcığa sahiptir. Bu, üç yüz sözcükle sınırlanmış bazı ilkel insanlardan çok daha farklı bir sayı değildir.

Soyut kavramlar kullanarak yorumlara ve yargılama eğilimi günümüzde öyle yaygın bir duruma gelmiştir ki, çoğu insana duygusunun ne olduğunu sorduğumuzda duygu yerine düşüncesini açıklar. İnsanın evrimiyle birlikte gelişen soyut kavramlar ve çağdaş toplumların mantıklı düşünceye verdiği değerin bunda önemli payı olsa gerek. Ne var ki, bu gelişme aşırı oranlara ulaştığında insanın kendisini ve çevresini entelektüel kalıplar içerisinde değerlendirmesine ve kendine yabancılaşmasına da neden olmuştur.

Çağımızda mantıklı olmak güçlü olmakla

eşanlamlıdır. Ama tüm insanların ortaklaşa kullandıkları -Aristo mantığı çerçevesi içerisinde- her insanın kendi gerçeklerine uygun bir mantık sistemi de geliştirmiş olması gerekir. Kendi gerçekleriyle yüzleşmeyi göze almayan bireyler abartılmış üstünlük çabalarına uygun bir mantık geliştirirler. Bu bireylerin mantığı, korkularına ve yetersizliklerine karşı geliştirmiş bir savunma sistemi olmaktan öte bir anlam taşımaz. Çünkü bu tür bir mantık, bizim için neyin en iyi olduğuna göre değil, nasıl olmamız gerektiğine göre düzenlenmiş, biçimsel ve içsel dünyamızdan kopuk bir mantık. Bireyin söyledikleriyle yaptıklarının farklılaşmasına neden olur.

Hiçbir sömürme yöntemi ve aracı kapitalizm kadar toplumları bozucu, dağıtıcı, sürekli kriz ve kaosta tutucu özellikte olmamıştır

İstek ve yetenek birlikte oluşur. İstek olmayınca yetenek de olmaz. Salt mantığa dayalı kararlar bizim gerçeğimize uygun olmayabilir. İçimizden gelen ses, eğer onu dinlemeyi başarabiliyorsak, bize hangi doğrultuda davranmamız gerektiğini söyler. Bu ses korku da içerebilir. Ama yeni bir yaşantıya geçerken yaşanan olağan korkuyla, bizim gerçekliğimize uymayan bir eyleme geçmek istediğimizde yaşanan korku birbirinden ayırt edilebilir. İlk benliğimizle bütünleşmiş bir duygu, ikincisi bizi dışarıdan yönetmeye çalışan bir güce karşı geliştirilmiş bir tepkidir.

Soyut düşünce aracılığıyla iletişim kurmak insanı incinmekten korur, ama yalnızlığını artırır. Üstelik mantıklı düşünce ve soyut kavramları savunma aracı olarak kullanan kişilerde jest ve mimik türünde davranışlarda giderek kısırlaşır. Günümüzde pek çok insan, duygusal yükü çok güçlü yaşantılarını bile sanki bir başkasını anlatıyormuşçasına dile getirirler. İçsel yaşantılarla davranışlar arasında böylesi bir kopukluk, duyguların yaşanmasının ilgisizlik ya da hoşgörüsüzlükle karşılandığı ortamlarda yetişen insanlarda görülür. Bu nitelikte bir ortamın oluşumuna yalnızca aile içi sorunlar değil, ait olduğu alt-kültür grubunun toplumu da neden olabilir.

Hiyerarşik uygarlık tarihinin başlangıcından beri, toplumun belleği üzerinde kurulan tüm denetimler, erk hiyerarşisinin koşullarını oluşturmuştur. Toplumsal bellekte, "bilinç-dışı öğeler" denilerek kesilen esas köklerin unutturulması için amansız ve kurnazca bir savaş verilmiştir.

Bugün bilgi akışının muazzam denetimi ve bilgileri işleyen bilgi ağının, siyasi zor aygıtının elinde en güçlü silah olarak korunması, daha da etkileyici bir durumdur. Toplumun ortak-kolektif belleğinin kurnazca yeniden düzenlenmesi ve siyasal erkin kendine doğrudan meşruiyet sağlaması, bu bilgi ağına sahip olmasından dolayı daha kolay olmaktadır. Bilgileri denetlenen bir topluma sahip olmak, belleği daha sinsice ve daha ince kurgulanan bir topluma sahip olmak, onu istediği gibi yönetebilmeyi kolaylaştırmaktadır. Bilgilenme ve iletişim sorunu, devasa yaşamsal bir siyasal sorun olarak özgürleşme mücadelemizin önünü tıkamaktadır. Buna rağmen bizler bilinçdışı denerek bir kenara atılan ve aslında toplumsal belleğimizin kökleri olan, bizi biz kılan değerlerimizle, daha bilinçli ve sağlıklı buluşup varoluşumuzu güçlendirebiliriz.

Özgürlüğü kendi varoluşları içinde kurgulayan ve sınırlayan egemenler için, tarihi yeniden kurgulama pratiğinde, toplumsal belleğin yol gösterici itici bir güç olarak, toplumsal dönüşümde stratejik bir önemi vardır. Hiyerarşik-devletçi yaklaşımlar, toplumun belleğini silmek ve tarihi yeniden kurmak için, sistemli unutturma yöntemiyle çalışırlar. Çünkü insanları tutsaklaştırmak için, öncelikle onların belleklerini silmek gerekir. Bunun için gerekirse bütün tanıkları ve belgeler yok edilir. Tarihe "temiz ve yeni" bir sayfa açılır. Burada ürkütücü olan, bu sahtekârlığın sadece insanlık onurunu çiğnemesi değil, geçmişi hatırlamayı bile bir korkutmayla özdeşleştirip değişim sürecini kapatmasıdır. Burjuva resmi tarih anlayışı ile resmi ideolojileri kökleştirmek isteyen devletlerin kolektif belleği yok etme savaşına karşı, tutarlı bir tarih ve toplum bilincine sahip muhalif tarih yazımı yapabilen inatçı direnişçiler, özgürlüğe susamış halkların toplumsal belleğini savunma savaşı yürütürler. Böylece kendi tarihsel,

sosyal, kültürel yok oluşların engelledikleri gibi, gelecek kuşakların da suskun ve bilgisiz kalmasını engellemiş olurlar.

Burada sosyologlara, antropologlara, tarihçilere ve diğer araştırmacılara düşen görev, toplumsal belleğe mal olan sözlü tarih, sözlü edebiyat çalışmalarına titizlikle eğilmek, insanlığın kilitlerini ve ufkunu açan bu anahtarların sırrını kavramakta uzmanlaşmak olmalıdır. İnsanlığı özgürlüklerine kavuşturacak tarihsel bağların sırları bu araştırma alanlarında gizlenmiştir. Esas öğretmenimizin halk ve onun asırlardan süzerek getirdiği değerleri olduğu kavranmalıdır.

Hakikatlerin bilim, felsefe ve sanat halinde ifadeleri ahlaki-politik toplumla en iyi hallerine kavuşur

Toplumsal bilinç formasyonu belli toplumsal, tarihsel koşullarda topluma mal olmuş, toplumun, doğal ve toplumsal hareketleri kavrayış ve onlara yaklaşım biçimidir. Yalnızca evreni duyumlarla algılayışı değil, aynı zamanda bu algının zihinsel yorumlanması, genellenmesi, bir yaşam felsefesi oluşturulması ve bunun pratiğe dönüştürülmesini de içerir. Üretim ilişkilerinin tüm toplum düzeyinde benzer özelliklerle cereyan edişi gibi, bilinç de toplumsal boyutludur.

Tarihsel gelişmeler içinde bilinç formasyonları birbirleriyle etkileşirler. Bir önceki formasyon, bir sonraki içinde kalıntı olarak yaşar. Bu, sonrakinin daha öncekini kendi formasyonları içinde ve kendi çizgisinde kullanması biçiminde olur. Daha önceki bilinç formasyonu biçimsel olarak varlığını koruyor olsa da, sonuncusunun özüne uygun biçimde görüntülenir. Bir başka açıdan yaklaşırsam daha somut gelişen bilinç formasyonu kendisinden öncekini kuşatır, içine alır. Öte yandan her bir bilinç formasyonu kendi içinde geleceğe yönelik nüveler de içerir. Bu nüvelerin nesnelliğini, her bir üretim tarzı içinde beliren gelecekteki üretim tarzının kendine özgür ilişkileri oluşturur. Böylece belli bir tarihsel anda, üstyapı içindeki bilinç organizasyonuna bakılacak ve kaba bir yaklaşımla organizasyondan enine bir kesit alınacak olursa, o tarihsel koşulların karakteristiği olan bilinç formasyonu ile birlikte diğerlerinin kalıntısal izlerine ve geleceğin nüvelerinde rastlanır. Bunun örneklerini (bu çalışmada da vermeye çalıştığımız gibi) belirleyebilmek mümkündür.

Düşüncenin bilimsel yönü, insanlığın üretimci çalışmasının tarihi kadar eskidir. Kabaca, artı-ürüne el konulmuş noktasına kadar da, bilimsel düşünce toplum düzeyinde yaygın olup, pratiğin içinde kolektif biçimde ve hiç kimsenin çıkarlarının aleyhine olmaksızın üretilmiştir. O zamanlarda bilim profesyonelleşmemiş ve amatörce üretilen bir insan faaliyeti olmuştur. Sınıflı toplumda ise, bilimin üretimi üretenlerden ve üretimden koparak, dar bir profesyonel kadronun eline geçer ve sınırlı sayıdaki egemenin tüketimine yönelir. Böylece toplumsal düzeyde bir bilinç formasyonu olmak niteliğini de tamamen yitirir. Kitleler artık doğrudan kendi inisiyatiflerindeki değil, kendilerine dayatılan bir bilinç yapısına sahiptirler. Bilimsel düşüncenin üretimi üzerindeki bütün denetimlerini yitirmişlerdir siyasal yönetim gibi bilimsel düşünce de belli bir sınıfın elindedir. Ve düşünce üretimi egemen sınıfın kendi konumunu sağlamlaştırması açısından önemlidir. Dolayısıyla siyaset, bilimsel düşüncenin üretiminden kitleleri uzak tutmak amacını da güder. Bu aynı zamanda sınıflı toplumun çelişkisidir. Ancak ne olursa olsun, bilimsel anlayışın sınıflı toplum içinde bir yandan sürdüğünü belirtmek gerekir.

Sonuç olarak; kapitalizm seçeneğini ne Hegel'in 'akılsal yürüyüşü'nün bir sonucu, ne de Karl Marks'ın aydınlanmacı ilerleme ideolojisinin zorunlu sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Kapitalizm Sümerlerden beri varlığı bilinen bir sistemdir. Toplumların hep en uğursuz ve yaşanmaması gereken ahlâksal bir olgu olarak belleklerinde yaşattıkları, iradeleriyle sürekli savaştıkları toplum bozucu bir unsurdur.

Zaman zaman toplumsal yüzeye yansıdıkça, sert yanıtlarla karşılaşıp hep dip noktalarında sinsice ve gizlice varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Hiçbir sömürme yöntemi ve aracı kapitalizm kadar toplumları bozucu, dağıtıcı, sürekli kriz ve kaosta tutucu özellikte olmamıştır. Kendileri de hep baskıcı ve sömürücü oldukları halde, diğer tüm uygarlık güçleri bu yapısından ötürü kapitalizmi sınırlamayı ve dibe sürmeyi toplumun sürekliliği açısından zorunlu görmüşlerdir. İleri bir uygarlık aşaması olmak şurada kalsın, hep toplumun lanetini üzerine çekmiş, ahlâki ve politik toplumun kanser hastalığı olarak anlam bulmuştur. Günümüz toplumundaki ve çevresindeki kriz, yıkım ve kırım gerçekliği, toplumsal gerçekliğin vicdanı olarak ahlâki yaklaşımın yılmazlığını kanıtlamaktadır.

Kapitalizm onu en yetkin kollanan güçlere bol zaferler sağlar. Ama bunu hep toplumları kriz içinde tutarak, ahlâki ve politik duruşunu işlevsiz kılarak, sürekli iç ve dış savaşlar içinde tutarak, yıkım ve kırımı yaşatarak gerçekleştirir. Sonuçta güç ve zenginlik azınlık elinde toplanmıştır. Bu eller zafer kazanmıştır. Karşılığında ise, yıkılan bir ahlâki-politik toplum ve sürdürülemez bir çevre bırakmıştır.

Halbuki! ‘Toplumsal doğalar öz olarak ahlâki ve politiktir. Ahlâksız ve politikasız toplum ve birey düşünülemez. Toplum ahlâksız ve politikasız kılınmaya zorlanabilir. Ahlâki ve politik yetenek kötürümleştirilip rolünü oynamayacak denli zayıf kılınabilir. Ama asla yok edilemez. Yok, edilmesi ancak, toplum olmaktan çıkmakla mümkündür. Ahlak ve politika toplumsal hakikatin güçlü araçlarıdır. Ahlaki ve politikadan yoksunluk hakikatsizliğe yol açtığı gibi, güçlü ahlâki ve politik eylemin olduğu alanlarda hakikatin kendini ifade tarzları da güçlü, şeffaf olur. Ahlakı ve politikayı üst yapı olarak sunmak, Marksistlerin önemli yanılgılarından biridir. ahlâki ve politik olmayan hiçbir toplum birimi ve bireyi yoktur. Her toplum birimi ve bireyi hem ahlâki hem de politiktir. Demokrasi ahlâki ve politik toplumla orantılıdır. Demokrasi ahlâki ve politik toplumun işleyen halidir. Toplumsal hakikatler kendini azami olarak demokratik toplum halinde açığa vurur. Hakikatlerin bilim, felsefe ve sanat halinde ifadeleri ahlâki-politik toplumla en iyi hallerine kavuşur."

İçindekiler İçin Tıklayınız

Bireyin Politik Alana Nitelikli Katılımı

Ali Sinemilli

Zayıf bir varlık olan insan çevresine şekil verdiği, onu değiştirip dönüştürdüğü oranda ayakta kalmış, büyük toplumsallaşma yolculuğuna adım atmıştır. İnsan doğası gereği daima çevresi ile, içinde bulunduğu toplum ile alakalı olmuş, olmak zorunda kalmış, bu biçimde hayatını sürdürür hale gelmiştir. İstisna yoktur ki, topluma rağmen ayrı bir yaşam devam ettirilmiş olsun. Tarih insanın tüm zamanlarda sosyalleşme çabasına, içinde bulunduğu toplumu daha iyi ve güzel yapma arzusuna fazlasıyla tanıktır.

Fakat kapitalizm koşullarında insanın bu en temel özelliğinin aşındığını, sistemin bilinçli çabaları sonucu, toplumdan oldukça uzak bir birey tipinin ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür. Doğallığında gelişmeyen, yüzyıllara hatta bin yıllara dayanan ve iktidar-devlet sisteminin organizasyonu ile gelişen bu durum, kapitalizm koşullarında bireyin toplumdan kopuşuna kadar vardırılabilecek bir düzey kazanmıştır. "Bireysel özgürlük" adına kişi, toplumu toplum yapan temel değer yargılarını yadsımakta, onlara sırtını dönmekte ve bu biçimde mutlu bir yaşam süreceğini iddia etmektedir. İddia ne ölçüde yerini buluyor, o tartışma konusudur.

Bireyin bu kerteye gelmesinden öte, getirilmesi olgusu üzerinde fazlasıyla durma ihtiyacı vardır. Nasıl oldu da, yaşamak için toplumsallaşan birey-insan bugün sırtını topluma dönmekte, topluma rağmen yaşayacağını var saymaktadır? Kuşkusuz kapitalist sistemin yaşanan durumda bir payı söz konusudur. Sistemin toplumdan kopuk, yalnız birey arayışı, çabası aralıksızdır. Fakat sorunun kaynağının çok daha gerilere gittiğini de görmek gerekir. Devletin ortaya çıkışına kadar gidecek olan, iktidar ve devlet sisteminin ilk kurumsallaşma aşamasına kadar götürülmesi gereken bir yanı mevcuttur. İktidar – devlet sisteminin kuruluş mantığı, her ne kadar toplumsal sorunlara çözüm olarak sunulsa da, özünün bu olmadığı, küçük bir elit kesimin geniş halk kesimleri üzerinde tahakküm kurmasının esası teşkil ettiği görülmektedir. Biliyoruz ki özgür iradeli birey ve topluluklar üzerinde tahakküm kurmak mümkün değildir. Tahakküm sistemi boyun eğen, kaba tabirle emirleri yerine getiren bireyler- kullar- ister. Bunun için uğraşır. Toplumu itiraz etmeyen, uygulayan bir pozisyona çekmek için çabalar. Sümerlerde ilk devletin kuruluşundan başlayarak ziggurat sistemi ile hayata geçirilmek istenen ve başta ideolojik altyapısı olmak üzere, siyasal ve toplumsal ayakları örülerek kurulan bu yapının hedefinde esas olarak bireyin olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Hedef haline getirilen bireyin önemli oranda doğalitesinden uzaklaştırıldığı, etkisiz, denileni yapmanın ötesinde pek fazla varlık göstermeyen bir duruma getirildiği bugün daha iyi anlaşılmaktadır.

İdeolojik propagandaya başlayan ve zamanla sistemin kendisini kurumlaştırması neticesinde, yaşamın tüm alanlarında hakimiyetini ilan eden bu yeni yapının, doğal toplumun özgürlükçü- eşitlikçi değer yargılarına dayalı toplumsallığını aşındırdığını, yaşamı yaşam olmaktan çıkaran bir rol oynadığını tarih okumalarımız bize söylüyor. Devletin, Tanrı'nın yeryüzündeki yansıması, devletin başında Tanrı'nın temsilcisi olarak addedildiği bu yeni sistemde, birey olarak kula itaat etmek ve yapmak dışında bir seçenek bırakılmamıştır. "En iyi kul, en fazla itaat eden ve yapandır." düsturu tüm ağırlığıyla geçerlidir.

"Köle" ile başlayan zamanla "serf"leşen bireyin kapitalizm koşullarında adı "işçi" olmuştur. İlk dönemlerde görece özgürlük yanılsaması yaratan, bireye nefes aldırdığı sanılan işçi olgusu zamanla, evveli karakterlerin çok uzağında olmadığını, onların yeni dönemdeki ifadesi olduğunu göstermiştir. İktidar-devlet sistemi, öncesinde köle ve serf üzerinden yaptığı işlerini bu defa işçi üzerinden yapmaya koyulmuş ve epey mesafe kat etmiştir. "İşçi" ile yaşama yeniden bir dönüş yapacağı varsayılan birey, eskinin tekrarı olmaktan kurtulamamış, ismi değişmiş fakat özü değişmemiştir.

Kapitalizm kendi belirlediği listeden sizin tercih yapmanızı ister ve yaptığınız tercihin de iradenizle gerçekleştiğini söyler

Kapitalizm karşıtı sosyal demokrat-sosyalist-devrimci hareketlerin gelişen pratiklerinde de bireyin özne olarak varlığından söz etmek mümkün değildir.

Gerek sol cenah gerek de dünyaya sağdan bakan cenah için bireye vaat edilenler, paradoksvari bir biçimde aynı akıbeti paylaşmıştır. Kapitalizmin yürütücüleri de, sosyalizm bayrağını dalgalandıranlar da, toplumu yönetim-politika işlerinden uzak tutmuşlar, bu alanı belli bir elitin denetimine sunmuşlardır. Bugün daha fazla görülüyor ki, sosyalizm adına yola çıkanlar, iktidar-devlet tahlilini yeterince yapamadıklarından böyle bir sonla yüz yüze gelmişlerdir. Fakat aynı şeyi kapitalizmin yürütücüleri için söylemek oldukça masum bir değerlendirme olacaktır. Eşit - özgür bir yaşam iddiası ile yola çıkan devrimciler-sosyalistler tarih okumalarında eksik kaldıkları için, sağ sapma denilebilecek bir eğilim göstermişlerdir. Fakat kapitalizmin kurucu babaları için hikaye başkadır. Devralınan ve yeniden kurularak, güne uyarlanan bu yeni sistemin fikir öncüleri, ne yaptıklarının bilincindeydiler ve toplumu yaşamda pasif kılmadan, zararsız hale getirmeden saltanatlarını sürdüremeyeceklerinin farkındaydılar. Toplumu politik alandan, yönetim işlerinden uzak tutulması bu organize çabanın sonucu olarak gelişmektedir.

Temsili demokrasi denilen ve toplumdaki tüm bireylerin özgür iradesiyle, geleceği hakkında söz ve karar sahibi olduğu iddia edilen parlamenter sistem sayesinde, birey sözüm ona yaşama katılmakta, politik alana-yönetim işlerine dahil olmaktadır.

Kapitalizm kendi belirlediği listeden sizin tercih yapmanızı ister ve yaptığınız tercihin de iradenizle gerçekleştiğini söyler. Listenin hazırlık sürecine girmeden, sonuçlarına odaklanmasını salık verir. Toplumun işleri olarak politik alan daima bir elitin denetiminde, gözetiminde tutulmaya çalışılır, tabandan gelişen zorlamalar karşısında ise restorasyon ve reform ile var olan sorunlar aşılmaya çalışılır.

Bireyin politik alanın dışında tutulması hiç kuşku yok ki, beraberinde daha büyük sorunlara neden olmuş ve olmaktadır. Politik alandan, toplumun yönetim işlerinden uzak duran-tutulan birey, bir yandan daha fazla yalnızlaşıp, yaşama, içinde bulunduğu topluma yabancılaşırken diğer yandan ise var olan yöneticinin kendisi ve içinde yaşadığı toplum üzerinde her türlü talan ve yıkımına izin verir, ona zemin oluşturur.

Kapitalizmin Bireye ve Topluma Etkisi

Kapitalizm, bugün başta ekolojik kriz olmak üzere insanlığı toplumsal ve siyasal bir kriz ve kaos ortamına sürüklemiş durumdadır. Dünyamız çokça ifade edildiği üzere giderek yaşanmaz hale gelmektedir. Bir yanda açlık-yoksulluk diğer yanda zenginlik ve şatafat almış başını gitmektedir; bir tarafta büyük bir tüketim çılgınlığı, israf, diğer tarafta yiyecek bulamadığı için hayatını kaybeden milyonlarca insan; bir yanda sınırsız bir kimyasal üretim, diğer yanda kirli hava sorunu. Örnekler çoğaltılabilir. Fakat önemli olan ve görülmesi gereken kapitalist sistem açısından artık alarm zillerinin çalmasıdır. Sistem tüm çabasına rağmen, restorasyon, reform denemelerine rağmen bir türlü yaşadığı krizi aşamamaktadır. Kriz derinliklidir ve çözüm de radikal olmak durumundadır. Ne yüzeyde kurumlarla uğraşmak ne de hayali senaryolarla var olan duruma cevaplar aramak mümkündür. Meselenin kaynağında insanın yaşamını sürdürememesi, yaşamda mutlu olamaması söz konusudur ve insan odaklı bir çözüm kaçınılmaz

olarak kendisini dayatmaktadır. Kapitalistlerin yaptığı gibi çözüm, bir kısım kerameti kendinden menkul şahsiyetin havsalasında, iki dudağının arasında değildir. Tarihten de öğreniyoruz ki, çözüm kolektif olmak zorundadır. Kuşkusuz birilerinin daha fazla önde olduğu, öncülük rolüne soyunduğu bir gerçeklik olacaktır fakat esas değişim, yeni bir aydınlanmaya dayanan toplumsal bir kalkışa ihtiyaç duymaktadır. Bu nokta da daha somut bir tartışma yürütmek mümkündür.

Bireyin sosyalitesiyle-toplumuyla var olma gerçekliğini göz önünde bulundurduğumuzda bugün karşımıza ifade edilmesi zor bir durum çıkmaktadır. Birey–kişi-insan çevresini değiştirip dönüştürerek bugüne kadarki tarih serüveninde yer almıştır. Kapitalizm koşullarında da kısmen insan-birey böyle bir rolle hareket etmiş ve etmektedir. Fakat bu rol giderek silikleşmekte, neredeyse görünmez olmaktadır.

O halde, önümüzde cevaplanması gereken temel bir soru durmaktadır: Birey hangi toplumsal zeminde kendisini var edebilir? Kapitalizmin 'özgür' bireyi, insan yaşamının devamına dair olumlu bir cevap oluşturmuyorsa, alternatif birey tipi nasıl olacaktır. Birey var olan toplumsal yaşama dahil olamıyor, toplumsal zemin bireyin ihtiyaçlarına yanıt vermiyorsa, bireyin topluma katılımı ve yaşanılır bir dünya kurması nasıl gerçekleşecektir?

Dikkat edilirse mevcut durum bir toplumsal inşayı, yeni bir kuruluş sürecini insanlığın önüne şart olarak koymaktadır. Yani var olan durum restorasyon ve reform temelindeki üstten müdahaleleri önemli oranda aşmakta, daha radikal bir değişim ve dönüşümü öncelemektedir. Bu radikallik klasik devrim yaklaşımlarında olduğu gibi yukarıdan güç kullanma temelinde olmayıp esas olarak zihniyet dönüşümünü içerisinde barındıran, toplumsal sorumluluk bilincini geliştiren ve bu temelde her bireyi harekete geçiren mahiyet taşımaktadır. Kapitalizm bireyi toplum karşısında tam bir izleyici konumuna getirmiştir. "Dünya yıkılsa kılını kıpırdatmaz" deyimi bir nevi bu durumu açıklar. Halbuki tek tek her birey de, yaşanan bu durumdan rahatsızdır. Değişmesini ister. İşte! Tam da bu noktada, devreye politika girer, bireyin politik alana katılması girer.

Bireyin politik alana girmesi ile, dahiliyetinden kuşkusuz klasik siyaset alanına girmesini, parlamenter demokrasi peşinden koşmasını kastetmiyoruz. Bu kanalların kapitalizmin kurucu babaları tarafından toplumu makul bir sınırda tutma, sisteme yedekleme araçları olduğu bugün artık herkesin malumu.

Kapitalist sistemin en çok sonuç almak istediği alanlardan birinin hapishaneler olması tesadüf değildir

Şu gerçeği tekraren de olsa ifade etmek gerekir: Kapitalizmin yarattığı *"birey tipli özgürlük"* tümüyle toplum karşıtı bir hal aldı. Ahlaki-politik toplumundaki özgür bireyin yaşam alanı giderek ortadan kalkmaya başladı. Birey yaşamını sürdüremez noktaya geldi. Çağın önemli filozoflarından M.Foucault buna *biyoiktidar* dedi. "İnsanın duygu, düşünce ve davranışlarına yön verilmesi". İktidarcı sistemin "*beyinleri ele geçirme*" eylemi olarak ifade edilebilecek bu yeni durumda birey her haliyle teslim alınmakta, çizilen sınırlar içinde hareket etmesi istenmekte, aksi her adım sapma ve suç kapsamına alınmaktadır. Kapitalist sistemin en çok sonuç almak istediği alanlardan birinin hapishaneler olması tesadüf değildir. Yine var olan hastanelere her gün yenilerinin eklenmesinin başkaca bir açıklaması yoktur. Islah merkezleri olarak işlev gören ve gün geçtikçe daha fazla yaşamın içerisinde yer kaplayan bu mekanlar, yaşanan krizin bireye nasıl yansıdığını görmek açısından çarpıcıdır. Foucault bu durumu şöyle tahlil eder: "*...ve bu ıslah tekniğinde son olarak yeniden oluşturulmak istenilen şey, toplumsal antlaşmanın genel ilgi alanının içine alınmış olan hukuk öznesinden çok; boyun eğen özne, alışkanlıklara, kurallara, emirlere, etrafında ve üzerinde inşa edilen ve kendinde otomatik olarak islemesine izin vermek zorunda olduğu bir otoriteye tabi kılınmış olan bireydi.*"

Tüm bunların kapitalizmin toplumu yönetme mantığından, yönteminden kaynaklandığı aşikardır ve bu alana etkili bir giriş yapılmadan da verili

sistemik krizin aşılması mümkün görünmemektedir. Bunun için de en başta bireyin politik alan dediğimiz, toplumsal işlere girmesi, birilerine bırakmadan yaşanan sorunları çözme iradesi göstermesi, tarihte tek tek örneklerde olduğu gibi yaşama yön veren, değiştirip-dönüştüren bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Birey daha iyi bir yaşam hedefi-özleminden vazgeçemeyeceğine göre, tüm yaşam çabası iyiyi ve güzeli yaratma, daha kaliteli bir hayat sürdürme olduğuna göre değişim kaçınılmazdır. Şöyle bir değerlendirme yapmak mümkün; sistemin yanında ya da karşısında yer alsın, tüm bireyler için temel bir hedef söz konusudur: Yaşamın güzelleştirilmesi, iyileştirilmesi. Bu kavramlara herkes farklı anlamlar yüklese de özünde değişim isteği olan bir talep, arzu vardır. Var olan yaşam bireyleri tatmin etmemektedir. Birey her ne kadar yaşam içinde silikleşmiş, pasifleşmiş bir görüntü verse de, esas olarak bu halden rahatsızdır.

Politik alan klasik siyaset alanıyla sınırlı olmayıp, toplumun işlerini (ekonomik alan başta olmak üzere güvenlik, sağlık, eğitim, daha iyi hizmet vb.) kapsamakta ve hemen her alanda yeniden bir inşa çalışmasını gerekli kılmaktadır. Tabi ki bunun için öncelikle vurgulandığı üzere bir zihniyet dönüşümüne ihtiyaç vardır. Kapitalist sistem, iktidar devlet sisteminin tarih içinde yarattığı algıyı, daha fazla katmerli kılarak sürdüren ve bunu tek geçerli doğru diye topluma dayatan bir noktada olmuştur. O da toplum işlerinin belli bir yönetim elitinin işi olduğu gerçeğidir. Bu bakış açısına göre toplumun genelinin bu işlere girmesine, alakadar olmasına ihtiyaç yoktur. Bu bir curcunaya neden olup, işleri karmaşıklaştırır. En doğrusu bu işleri "ehil kişilere" –ki bunlar sistemin tüm kirliliğini kapatmakla meşguldürler- vermek ve rahat etmektir.

Hakikat bu olmadığına göre hareket de başka türlü olmak durumundadır. Yani en başta toplum ile bütünleşme, toplumsal işleri kendi esas işleri olarak görme ihtiyacı vardır. Birey - toplum bütünleşmesi olarak ifade edilebilecek bu yeni algı ile toplumun var olan sorunları artık bireyin sorumluluk alanına girmekte, birey kendisini tüm bu sorunları çözmekle yükümlü bir pozisyonda görmekte, ona göre hareket etmektedir. Kapitalizm yarattığı sorunlar ile bireyi adeta toplum karşıtı- düşmanı haline getirmiştir. Birey içinde yaşadığı topluma kendisini ait hissetmemekte, değiştirme gücü de gösteremediğinden kaçma yoluna, yalnızlaşma eğilimine gitmektedir. Bu kaçış tek tek bireyleri birbirinden daha fazla uzaklaştırdığı gibi toplumsal sorunları da kat be kat arttırmaktadır. Bu anlamıyla öncelikle zihniyette toplumsal sorumluluk bilincini geliştirme, toplumu yaşamın devamı hususunda varlık ve yokluk alanı olarak ele alma şart olmaktadır. Birey toplumuyla vardır, toplumsallığın ortadan kalkması bireyin ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

Çözüm Olarak "Demokratik Ulus"

Belli bir aydınlanma, yeniyi yaratma, oluşturma bilincinin ardından eylem aşaması diyebileceğimiz toplumsal işlere girişme, toplumsal sorunlara yönelme merhalesi gelişmek durumundadır. Toplum iktidar - devlet sisteminin ağır baskısıyla binyılların birikmiş sorunlarıyla boğuşmaktadır. Bu sorunlar karşısında alternatif çözüm yolları, projeler geliştirilmedikçe, söylenenin havanda su dövmekten farkı yoktur. Sadece söylemek, fikir belirtmek değerlidir fakat yaşanan durum felsefi-teorik bir tartışmanın çok ötesinde tamamen yaşamın içerisinde ve gerçektir. Gerçekçi çözümler geliştirmek kaçınılmazdır. Toplum klasik siyaset alanının söyleyip yapmama durumundan da kaynaklı, söze eskisi kadar değer vermemekte, uygulamaya odaklanmaktadır. Eğer söylediğiniz biçimde yapmıyor, yaşamıyorsanız bunun pek bir kıymeti harbiyesi olmamaktadır. O halde "söylediği kadar yapmak" ikinci temel nokta olmaktadır. Günümüz dünyası için fazlasıyla fikir-zikir-eylem birlikteliğine ihtiyaç vardır. İyi ve güzel bir dünya arzuluyorum-istiyorum demenin anlamı vardır, fakat bu istemin karşılığı olarak pratikleşme, toplumun işlerine girme durumu yoksa, bu toplumsal kültürümüzde kaba bir biçimde ifadesini bulan haybeden gazel okumanın ötesine geçemeyecektir.

Ali Fırat yaşanan duruma çözüm olarak "demokratik ulus" çözümünü geliştirdi ve şu değerlendirmeyi yaptı: "*Demokratik ulusun bireyi kendi özgürlüğünü toplumun komünalitesinde, yani daha işlevsel küçük topluluklar halindeki yaşamında bulur. Özgür*

ve demokratik komün veya topluluk, demokratik ulus bireyinin gerçekleştiği temel okuldur. Komünü olmayanın, komünsel yaşamayanın bireyselliği de gerçekleşemez. Komünün veya toplulukların demokratik karakteri kolektif özgürlüğü, diğer bir deyişle politik komün veya topluluğu gerçekleştirir. Demokratik olmayan komün veya topluluk politik olamaz. Politik olmayan topluluk veya komün ise özgür olamaz. Komünün demokratikliği, politikliği ve özgürlüğü arasında sıkı bir özdeşlik vardır."

Ali Fırat devamla "*Kapitalist bireycilik ulus-devlet tanrısına mutlak kulluğu, demokratik ulus yurttaşlığı ise gerçek anlamıyla özgür birey haline gelişi ifade eder.*" belirlemesinde bulunur ve günümüzün en fazla tartışma konusu yapılan özgür birey tartışmasına nitelikli bir cevap sunar.

İktidar, politika, otorite üzerine yazdığı yazılarla gündeme gelen ve kendisini kabul ettiren geçen yy.'ın önemli düşünürü Hannah ARENDT, *"Politikanın bittiği yerde özgürlük başlar."* biçiminde ifadeye kavuşturulan liberal görüşe karşı çıkar ve politika ile özgürlük arasındaki ilişkiye yapıcı bir katkıda bulunur: *Özgürlük kamusal ve birlikteliğe dayalı bir kavram olarak hayat bulur.*

Dikkat edilirse ortak yan, toplumsal sorumluluk bilinciyle kamusal alana katılma ve kolektif bir yaşam inşasıdır. Ki bunun da yolu politik alana girmekten, bu alanı doldurmaktan geçmektedir.

Peki başlangıç nasıl olacaktır, nereden değiştirilmeye başlanacaktır? Üstten yapılan müdahalelerin çözüm oluşturmadığını, hatta var olan sorunları ağırlaştırdığını ifade ettik. O halde tabandan, her bireyin örgütlü karşı duruşu, toplumsal inşa çalışmalarına katılışı önemli olmaktadır. Mahalle ya da köyden başlayarak her birey devlete, kurulu sisteme başvurmadan, ona ihtiyaç duymadan, "kurucu" bir rol üstlenerek hareket ettiği oranda alternatif sistem örülmeye başlanacak, yeni yaşam anlam kazanacaktır. Soyut olmayıp tamamen somut mekanizmalara dayalı olan komün ve meclis örgütlenmeleri ile ete kemiğe bürünecek bu yeni toplumsal inşada, her birey yerelden başlayarak en üst toplumsal koordinasyona kadar kendisini ifade etme imkanı bulacak, söz söyleyecek, karar alacaktır. Birey devletçi sistemin geliştirdiği ve dört yılda bir dahil olunduğu söylenen siyaset alanının çok ötesinde, günlük olarak politik alana girecek, yaşanan sorunlara müdahil olacak, görüş belirtecek, red ve kabul hakkını kullanacaktır. Politik alan bireyin herhangi bir işi, yan işi, dönemsel işi, kendisinin dışındaki bir işi değil "hakikat bir bütündür" ilkesi gereği temel işi olmaktadır. Politika bir yük, kaldırılması zor, birilerinin yaptığı, diğerlerinin izleyip onay verdiği ya da reddettiği bir alan olmaktan çıkacak, toplumdaki her bireyin eşit özgür katılımına açık bir alan haline gelecektir Bu biçimde sorunlar kendiliğinden azalacak, toplum birbiriyle daha fazla alıp verdikçe, diyalog kurdukça daha dengeli bir toplumsal yaşam açığa çıkacaktır. Bugün yaşandığı üzere bireyler birbirine yabancı, birbirini tanımayan bir pozisyonda olmayacak, birbirinin derdine, tasasına, sevincine, coşkusuna ortak olan, yaşamı paylaşarak, yükü hafifleten bir toplumsallık açığa çıkacaktır.

Birey politik alana girdikçe, iktidar devlet güçlerinin elindeki temel araç –yönetme aracı- giderek etkisizleşecek, devlete ihtiyaç duymadan kendi sorunlarını çözme iradesi ve gücü gösteren bireyler-topluluklar özgür ve eşit bir yaşamı gün be gün daha fazla büyüteceklerdir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Ahlaki Görecelik ve Özgürlüğün Ahlakı

İshak Aybergüler

Kavramlar insan hayatında çok önemli işlevlere sahiptir. Farkında olalım ya da olmayalım, onlar taşıdıkları anlamları itibariyle adeta insanların kullanımına sunulan hazır bilinç kalıplarıdır. İnsan olarak varoluşumuzu sürdürürken aklımızın üzerinde hareket ettiği düşünsel zemin konumunda olan bu kavramlar; bilincimizin yapı taşlarını örer. İnsanlar çoğu zaman kavramların oynadığı rolün farkında olmadan onları kullanırlar. Bilincinde olunmayan bir alışkanlık haline getirdiğimiz kavramları ezbere kullanma durumu, bunların hayatımıza katabileceği zengin potansiyeli daraltmaktadır. Her kavram kendi arka planında bir bakış açısını ve düşünce sistematiğini barındırır. Hatta yaşam tarzına dönük bir yaklaşımı barındırır. Çünkü bir kavramın ortaya çıkış süreci ancak bu barındırdıklarını gerçekleştirmişse, bu süreçlerden geçilmişse mümkündür ve onların deneyimsel etkinliği üzerine inşa edilir. Belirtilenler doğrultusunda denilebilir ki, bu kavramlara daha geniş bir çerçevede yaklaşılmalı ve taşıdıkları anlamlara ulaşılması yönünde çaba gösterilmelidir.

Bu bağlamda küresel hegemonik sistemin içine düştüğü kriz ve bunalım gerçekliği yanında, özgürlük güçlerinin de yaşadığımız dünyaya dair perspektifinde bir değişim ve dönüşüme gittikleri görülmektedir. Klasik sol teori önemli oranda aşılmakta, yeni kavramlar, tanımlar hayatımıza girmektedir. Bu kapsamda üzerinde fazlasıyla durulmayı hak eden, kavramlar-tanımlar söz konusudur. Biz de bu perspektiften hareketle "*ahlaki-politik toplum*" üzerinde duracağız. Tabi denilebilir ki, bu kavramlar (ahlaki ve politik kavramları) tam olarak onların temsil edildiği ses ve biçim açısından yeni değil eskidirler. Ancak taşıdıkları anlam bakımından, yeni bir senteze kavuşmuş durumdadırlar. Bu yeni bileşke düşünsel zeminde hayatın pratik deneyimsel alanına geçip uzun süreli kullanıma tabi tutulursa, taşıdığı anlam yaygın bir algılamaya dönüşür. Ancak şimdilik böyle bir durum oluşmadığından, yeni olan bu kavramın anlaşılması için düşünsel arka planının sorgulanmaya ihtiyacı var. Bu kavram, toplumsallığı iki boyutuyla belirginleştirip sıfatlandırıyor ve bu iki sıfatlandırmanın birbiriyle ilişki ve etkileşim içinde olduğunu, kavramın biçimsel oluşumu ilk elden işaret etmektedir. Daha sonra ele alınabilecek olan bu etkileşim boyutundan ziyade, kendileri de kavramsal yapılar olan, bu sıfatlandırmaları ayrı ayrı ele almak daha doğru olur. Bu yolla kavramların "kendinden anlamlarını" oluşan mantığı ve ortaya çıktığı koşullar daha belirgin bir biçimde sorgulanabilir.

Zaten toplumsallıktan bağımsız düşünülmeyecek olan "ahlak" olgusu üzerinde ilk etapta durulmalıdır. Başlarken şöyle birçok soru sorulabilir: "Ahlak nedir? Doğru ve yanlış ahlak var mıdır? Nasıl ahlaklı olabiliriz? Neden ahlaklı olmalıyız?" İnsanların bireysel deneyim ve tecrübelerime bakıldığında, özellikle toplumla ilişkileri incelendiğinde bu olgunun sürekli farklı biçimlerde ve durumlarda karşımıza çıktığı görülür. Ve şimdi anlaşılıyor ki, bu şey neredeyse hayatımızın her alanına sızmış durumda. Bu olgu yaşantımızı biçimlendiriyor; yaşayış tarzımıza, hal ve hareketlerimize, toplumsal ilişkilerimize ve hatta duygu ve düşüncelerimize müdahale ediyor. Peki nedir bu ve neden bizi bu kadar etkiliyor *"Mutlak iyi olduğu düşünülen ve*

insanların kendisine göre yaşadığı ilke ve kurallar bütünüdür" ahlak. Kavramın bu kadar kısa ve öz tanımlamaya tabi tutulması bizi onun basit bir olgu olduğu yanılgısına düşürmesin. Sadece an itibariyle kişi ve toplum olarak bizi ne kadar kuşattığı ve sayısız çeşitlilikte örnekleri olması olgunun kompleksliği konusunda ipuçları verir.

Toplumsallaşma birey açısından bireyin tek başına başaramayacağı birçok hususta ona olanak ve avantaj sağlar

Öz itibariyle "*düşünsel ve davranışsal*" olan ahlakın ortaya çıkış sürecinin toplumsal yapılarla güçlü bağları göz önünde bulundurulduğunda, insanın toplumsallaşma sürecinin başına tekabül ettiği anlaşılır. Toplumsallık öncesi insanın fizyolojik zayıflığı göz önünde bulundurulduğunda, tek başına doğa karşısında varlığını sürdürmesi neredeyse bir mucizedir. Bu dönemde akıl ve düşünsel yeteneklerini de hemen hemen kullanamayan insanın hiçbir doğal savunma mekanizması yoktur. Güçlü dişler ve pençeler sert ve sağlam bir kabuk ya da sıcak tutacak doğal bir kürkten yoksun olan insan, varlığını sürdürmenin yolunu diğer türdeşiyle işbirliğine girmekte ve birlikte hareket etmekte bulur. Toplumsallaşma birey açısından bireyin tek başına başaramayacağı birçok hususta ona olanak ve avantaj sağlar. Güvenlik ve varlığını sürdürme konularında belli güvencelere kavuşan insanların yeni yaşam formu içinde değişmeden eskisi gibi kalması mümkün değildir. İletişim dilinin gelişmesi bilgilerin birbirine aktarılması, deneyim ve tecrübelerin ortak bir mirasa dönüşmesi, toplumsal yapının şekillenmesine ve karakter kazanmasına yol açar. Aynı zamanda bir kültürel gelişim süreci olan bu toplum, olay ve olguların zamanla tek tek bireyleri, toplumsal hareket, davranış biçimlerini, duygu, düşünce ve algı süreçlerini belirleyen kural ve ilkeleri ortaya çıkarmıştır. Misal vahşi doğa içerisinde tek başına ava çıkmamak, av sonucu elde edilen besinlerin toplumun üyelerine paylaştırılması bu kurallardan biri olabilir. Bu kural ve ilkelerinin kendinden amacı içinden çıktıkları toplumun veyahut daha genel anlamda yaşam formunun varoluşunu sürdürülmesi ve geliştirilmesidir. Ahlak işte tam da bu noktada bu amaç doğrultusunda neyin doğru neyin yanlış olduğuna ilişkin topluma ve bireylere deneyim ve tecrübe süzgecinden geçmiş formüller sunar.

Şu tespiti belirtilenler ışığında yapabiliriz: Ahlak, içinde çıktığı toplumun varoluşunu sürdürmesi ve yine o toplumun tarihsel tecrübeleri ile ortaya çıkardığı doğrulara dayanarak koşullar. Buradaki toplum olgusunu paralel bir örgütün varlığını sürdürmesinde, örgütsel ahlak ideolojisinin varlığını sürdürmesinde, ideolojik ahlak kurumsal yapıların devamının sağlanmasında, kurumsal ahlak, iş ahlakı vs gibi birçok farklı alanda özgün ahlak yapılarının olabileceğini kabul etmek suretiyle nesnelleştirmeye gidebiliriz. Asıl olan insan yaratımı olan insanın hayatını sürdürmeden ihtiyaç duyduğu (toplum aile devlet ordu meslek vb) formların varlığını sürdürmesi ve geliştirilmesinde doğruların ve yanlışların özgün versiyonlarla ortaya konulmasıdır.

Ahlaksızlık Nedir?

Çok sık bir şekilde yakın çevremizde dahi duymuşuzdur birilerinin birilerini ahlaksızlıkla suçladığını. Ya da bir toplumun bir başka toplumu bir dinin üyelerinin bir başka dinin üyelerini ahlaksızlık ile itham ettiğini. Burada can alıcı soru şu şekilde oluyor? Ahlaksız olan toplum, birey, sistem, din vs. var mıdır? Böyle bir şey mümkün müdür? Baştan söylemek gerekir ki, söz konusu ithamlar belli bir ahlak anlayışına sahip bireylerin farklı ahlaki davranışları ahlaksızlık olarak görmesinden kaynaklanıyor. Normal değerlerin dayandığı referanslar farklı olunca birbirini reddetmek, yadsımak daha kolay oluyor. Bu bağlamda örnek verecek olursak; bir Müslüman yada Hristiyan'ın materyalist bir insanı ahlaksızlıkla suçlamasını toplumun büyük çoğunluğu neredeyse hayatın normal akışı gibi algılar. Oysa materyalizmin de kendi içinde geliştirdiği bir ahlak anlayışı söz konusudur. Buradaki temel problem farklı referans ve meşruiyet kaynaklarına dayanan ahlak anlayışlarının birbirine yadsımasıdır. Bir taraf referansını dine-Tanrı'ya dayandırırken diğer taraf topluma deneye

bilime dayandırıyor. Haliyle birbirinden farklı düzlem ve zeminlerden hayat bulan bu anlayışlar kolaylıkla birbirini yadsıyor. Farklı referans kaynaklarının olabileceğinin kabulü beraberinde farklı ahlak anlayışlarının benimsenmesini getirmesi de varlıklarının yadsımasını ortadan kaldırabilir. Bu referans kaynaklarını örnek verecek olursak; dine dayalı dinsel ahlak, toplumsal ilişki ve iletişimi esas alan toplumsal ahlak, kişinin doğayla ilişkilerinde geliştirdiği doğal ahlak ve kişinin kendisi ile ilişkisinden doğan kişisel bireysel ahlak çeşitlenmesi genel kabul görür. O halde şöyle diyebiliriz ki; bunlar çoğu zaman (kültürel etkileşim sonucu olsa gerek) iç içe geçmek suretiyle karma ahlakla oluşturabiliyor. Toplumun çeşitliliği ve kompleks yapısı buna olanak sağlarken bu ahlak, ortam bireysel ve toplumsal çatışmalara da zemin sunabilmektedir.

Farklılaşmanın referanslar dışında birçok farklı sebebi vardır. Bunlardan en gözle görüneni coğrafi ve iklim etkenidir. Bu unsurlar insan ve toplum yaşamını hemen hemen bütün yönleriyle etkiler. Akdeniz ikliminin insanlarının mizaç üzerinde ılımlaştıran hoşgörülü sıcakkanlı olma gibi etkileri olduğu bilinir. Bu iklime zıt bir coğrafya olan dağlık kurak ve karasal iklime sahip bir alanda ise insanların sert mücadeleci, inatçı, içe kapalı karakterler geliştirmesi muhtemel bir gerçekliktir. İnsanların karakterleri üzerinde etki eden bu unsurlar insanların geliştirdiği ahlak anlayışını da doğrudan etkiler.

Coğrafyanın yer altı ve yer üstü zenginlikleri o coğrafyada geliştirilen ekonomik üretim biçimlerinin mahiyetini, biçimini ve çeşitliliğini belirler. Ekonomik üretim bireyin ve toplumun varlığını sürdürmesinde başat olan maddi unsurdur. Bu anlamda manevi unsurlardan olan ahlakı doğrudan etkiler. Örneğin yaygın nüfus katılımını sağlayan üretim biçimlerinde toplumsal dayanışmanın arttığı görülüyor. Burada çıkarların ortaklaşması ve birbirine bağımlı hale gelmesi belirleyicidir. Bir diğer örnek yaygın teknolojik kullanım öncesi köylerde uygulanan imece usulü tarlaların sürülmesi köy içindeki dayanışma ve yardımlaşma olgusunu güçlendirir. Burada ortaya çıkacak ahlak anlayışı doğal olarak toplumsal yönü ağır basan toplumsalcı bir ahlak olacaktır.

Yine nüfus faktörü bu konuda önemli bir etkendir nüfusun oranı ve yerleşim türü insanların toplumsallaşmasına ve onların kültürel etkileşimine olumlu ya da olumsuz katkıda bulunabilir. Dar bir alanda yoğun bir nüfusun barınıyor olması toplumsal düzenin sürdürülmesi açısından daha katı sınırları belirlenmiş, dominant bir ahlak anlayışını gerekli kalabilir. Aksi durumda, seyrek nüfus yerleşimlerinde ise katılığın esnekliğe dönüştüğünü ve farklı ahlaki değer yargılarının ortaya çıktığını görürüz. Nüfusun yerleşik veya göçebe olması, köy veya kent merkezli yerleşimi esas alıyor olmaları vs toplumun moral yargılarını etkileyen başka bir faktördür.

Ahlakın şekillenmesinde belirleyici olduğunu düşündüğüm ve kısa kısa değindiğim etkenlerden bir diğeri de toplumsal yapının düşünsel arka planı ve manevi birikimleridir. Bu etkinin özellikle dinselliğin yoğun ve etkin olduğu toplumlarda doğrudan ahlakı şekillendirdiğini hem tarih hem de güncel verilerden anlayabiliriz. Dinsel etkinin yoğun olduğu toplumlar açısından ahlaki kurallar aracılığıyla üyelerinin davranışı düşünüş biçimlerini ve duygularını belirlemek bir varlık yokluk meselesidir. Ahlaki norm, toplumsal yaşamın sürdürülmesinde bir yöntem veya araç iken bugünkü bir Ortadoğu toplumunda ahlaki norm (normun doğruluğu yanlışlığı bir tarafa) yaşamın kendisi temel amacı haline alabiliyor.

Evrensel Ahlak Yasası Var Mıdır?

Daha farklı örneklerle temellendirebileceğimiz farklı ahlaklar meselesi bizi ahlaki değer yargılarının anlaşılmasının mümkün olmadığını savunan subjektivist bir göreceliğe düşürmesin. Normların yere, zamana, koşullara, kısa ve toplumlara göre değişkenlik arz ediyor olması genel bir ahlak norm anlayışının mümkün olmadığı gibi bir sonuca götürmemelidir. Eğer birbirinden yalıtık, kültürel ilişki ve etkileşime hiç girmeyen hareketsiz monoton bir toplumsal yaşam anlayışı tüm dünyada olsaydı bu ideal doğru olabilirdi. Ancak insanın toplumsallaşmasının ilk aşamasından bu yana

giderek artan bir toplumsal kültürel etkileşim ve iletişim olduğunu görüyoruz. Hele hele günümüz dünyası gibi küreselleşmenin hakim olduğu dünyanın küresel bir köy olarak adlandırıldığı bu koşullarda nasıl bir kültürel yalıtılmışlıktan bahsedebiliriz ki? Bir toplumda ortaya çıkan bir ahlaki norm günümüzde başka toplumlarda hızlı ve yaygın bir şekilde bemisenebilen bir norm olabiliyor. Çünkü günümüz küresel dünyası, (daha önce belirtilen ahlaki belirleyicilerden olan bireysel toplumsal çıkar benzeşmesi) hızlı ulaşım olanaklarıyla coğrafi mekan ortaklığı, iletişim teknolojilerinin sağladığı deneyimsel mirasın tüm insanlara aynı oranda etki edebilme gibi genel geçer kurallara ve ilkelere temel teşkil eden ortak bir etkileşim alanını gitgide büyütmektedir. Dolayısıyla yapılabilecek olan genel yönteme ilişkin sorgulamalar yapmak ve varsa genel ilkeler konusunda bireysel görüş ve kanaatlerini sunmaktır.

Evrensel hukuk, evrensel insan hakları ilkeleri gibi çağımızın parametrelerinin yanına evrensel ahlaki normların yerleştirilmesi yerinde olur

Bu bağlamda genel norm ve ilkelere ulaşma yolunda ahlaki ölçülerin zamana, mekana, toplum ve kültüre bağlı olarak değişkenlik arz ettiğinin kabulü genel geçer ahlaki ilkelere ulaşmada başlangıç niteliğinde olabilir. Yine her ahlaki normun bir toplum tarafından ortaya konduğu yönünde bir tespitte herhangi bir itirazın olabileceğini sanmıyorum. Dinsel toplumsal doğal ahlaklar gibi yine iş, ticaret, örgütsel ahlak vs sıfatlandırılmalarına baktığımızda bunların hep bir toplumsal arka planı gereksindiğini görürüz. En çelişkili kavram olan bireysel ahlakta bile bireyselliğin hayat bulması için, içinde yaşanılacak bir toplum şarttır.

Eklenebilecek bir başka özellik, her ahlaki sistem ve normun kendi içinde bir amacı barındırdığı doğrusudur. Amaçtan kopuk bir ahlak düşünemeyiz. Buradaki amaç, ahlaktan ahlaka şekilsel bir değişkenlik arz etse de öz itibarıyla ahlak bileşiğinin ortaya çıkmasına yol açan toplumsal yapının varlığını sürdürmesi gelişmesidir. Bu özelliği daha genel bir doğa yasasıyla birleştirmek mümkündür. Doğadaki her canlının temel amacı, varoluşunu daha güçlü, iyi, güzel, sağlam gibi pozitif özellikler çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Misal, bir çiçeğin varoluşsal amacı tüm potansiyelini ortaya çıkarma yolunda güzel bir çiçek olmaktır. Potansiyelinin en uç noktasına ulaşma amacı tüm canlılara uygulayabileceği gibi bunu değer ve norm sistemimizin temeline de yerleştirebiliriz.

Daha kapsamlı sorgulama ve araştırmalarla lokal sınırlara hapsolmayan genel ahlaki ilkelerin birçok özelliği açığa çıkabilir. Buradan genel ahlaki ilkelerin işlevine ilişkin kimi noktalara değinmek evrensel ahlak rüyasının önemini anlamak açısından iyi olabilir. Bir benzetme yapacak olursak kendisi de hem ahlaktan hem toplumsallıktan uzak olmayan hukuk olgusunda normlar hiyerarşisi denen bir mimari yapılanma vardır. Bilindiği gibi ülkelerin siyasi otoritesi, zaman zaman belki yanlışlıkla belki siyasi çekişme sonucu birbiriyle çelişen yasalar yapabilmektedir. Birbirini işlevsiz kılan yasaların bulunduğu durumlarda bahsettiğimiz normlar hiyerarşisi devreye girer. Anayasal hükmün kanun maddesi karşısında esas alma durumu gibi karmaşa ve uyumsuzluğu çözmede bir durum gerekli bir tedbirdir. Bahse konu genel ahlaki normlar daha dar yerel avlak anlayışlara göre böyle bir işleve sahiptir. Günümüz dünyasındaki küreselleşme olgusu dikkate alındığında haliyle böylesi durumlar sık sık karşımıza çıkabilir. Evrensel hukuk, evrensel insan hakları ilkeleri gibi çağımızın parametrelerinin yanına evrensel ahlaki normların yerleştirilmesi yerinde olur.

Şimdiye kadar ahlakın ne olduğunu ve varoluşsal koşullarını sorguladık. Konuyu biraz daha somutlaştırmak açısından artık şu soru sorulabilir: Nasıl ahlaklı olunur ya da olabiliriz? Bu soruya ahlaki olan ve ahlak dışı olan çerçevesinde bakmak mümkündür. Ahlakın insana dair hemen hemen her şeye etki ettiğini belirttik. Ancak yine de ahlak olgusunun ortaya çıkmasının bir takım kriterleri vardır. Bu kriterlerin söz konusu olmadığı koşullarda

ahlaki sorgulamalara gidemeyiz. Ahlak dışı olanı, kendinden iyi ya da kendinden kötü özelliklerine sahip olmayan durum; olay, nesne olarak tanımlayabiliriz. Örneğin atom bombasını oluşturan bileşikleri, insana dair süreçlerle ilişkilendirmeden ahlaki bir nesne olarak ele alamayız. Atom bombası, insani etki ve müdahalelere uğradığı andan itibaren ahlaki sorgulamaya çekilebilir. Çünkü bu element ve bileşikler kendi başına iyi veya kötü değildirler. İyi veya kötülük bu bileşiklerin insan kullanımına sunulduğu andan itibaren elementlere atfedilir. Bu nesneler insanlar tarafından belli amaçlar çerçevesinde iyiliğe veya kötülüğe yol açan nesneler olarak ahlak ile ilişkilendirilebilir. Yani kendi başına çevremizdeki nesnel çevreyi ahlaki bir çerçevede ele alamayız. Ahlaklılık, insanın bu dünyayla etkileşim ve iletişim geçiş sürecinde ortaya çıkıp bu nesnel dünyaya mal olur.

Ahlaki Seçimlerde İrade

Ahlakın kapsadığı alanda ise belirleyici unsur insandır. İnsanın niyeti, hedef ve bu paralelde seçimleri olmasa ahlaki alandan da bahsedilemez. Ahlaki alanın temel aktörünün insan olduğunu söyledik. Bunun yanında da bu normatif yapının oluşması için birtakım özellik ve koşullara gereksinim duyulur; bir kişinin ahlaklı olabilmesi için davranışlarını geliştirdiği konularda farklı seçeneklere sahip olması gerekir. Eğer katı bir kaderciliğin var olduğunu söyleyip her şeyin önceden belirlendiğini kabul edersek ahlaktan bahsedemeyiz. Çünkü davranışımızın yönü ve şekli bizim dışımızda bir güç tarafından belirlenmiş olduğu için bu davranışlar bizi sorumlu kılmaz. Çeşitli alternatiflerin olmadığı bir düzlemde bir seçme şansı da olmayacağından ahlaki davranış ortaya çıkmaz. Çeşitli alternatiflerin olması koşulu kendi içinde eylemi gerçekleştirenin seçim ve irade özgürlüğünü baştan varsayar. Bu süreçteki irade özgürlüğü ahlaki özne olan insan için olmazsa olmaz kabiliyetindedir. Eylemlerimizi gerçekleştirirken irade anlamında özgür olmayıp bir dış faktörün baskısı altında isek meydana gelen davranışın ahlakiliğinden söz edilemez. Misal bir kölenin sergilediği davranışlarda da iradi bir karar alma durumu olmadığı için ortaya çıkan eylemin ahlaki sorumluluğundan muhaf kalır. Sorumluluk bir dış faktör olarak köleye davranış dikte edilen köle sahibine geçer. Belirtilen bu saptamayı günümüz koşullarında komutan-asker, patron-işçi, karı-koca, devlet-toplum ilişkilerine uyarlamak mümkündür. Özgürlük olgusu insanın geliştirdiği ahlaki yapı açısından çok önemlidir. Bu tespitlerden yola çıkıp şu somutlamayı yapmak mümkündür; özgürlüğü olmayanın bahsi edilen eylemden dolayı, ahlaki sorumluluğundan söz edilemez. İnsan açısından özgür olmak, yapılan eylemlerin sorumluluğunun üstlenilmesini gerektirir. Sorumluluktan kaçınıldığında aynı zamanda ahlaklılıktan ve özgür iradeden de kaçılır.

İnsan açısından özgür olmak, yapılan eylemlerin sorumluluğunun üstlenilmesini gerektirir. Sorumluluktan kaçınıldığında aynı zamanda ahlaklılıktan ve özgür iradeden de kaçılır

Özgürlük-ahlak denkleminin kurulabilmesi için insanın; akıl, bilinç ve zihinsel açıdan bir yeterliliğe sahip olması gerekir. Çünkü özgür irade insan açısından orada başlıyor. Biz zihnimizde olay ve olguları değerlendirme gücüne sahip olmasaydık seçenekler arasında bir tercihte bulunup özgür bir seçimde de bulunamazdık. Zihinsel yeterliliğe sahip olup değerlendirme yapmak, buna dayalı özgür irade ile seçenekler arasında tercihte bulunmak ve yaptıklarımızın sorumluluğunu almak insanın ahlaklı olma yolunda eşgüdüm halinde geliştirmesi gereken süreçlerdir. Bu konuda son olarak belirtilebilecek bir şey de şudur: İnsan ahlaki çerçevesinde eylemlerini gerçekleştirirken kendi dışındaki diğer insanları da göz önünde bulundurup dikkate almalıdır. Eylem ve davranışlarımızın diğer insanlar üzerinde yarattığı olumlu olumsuz etkilerden sorumlu olduğumuzu bilmeliyiz. Zaten hukuk, yasa, kültür gibi ahlak da insanın toplumsallaşma sürecinde diğer insanlarla

geliştirdiği ilişkinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu olgular bireysel öneminin yanında toplumsal uyumlayıcılar konumundadırlar.
"Nasıl bir ahlak yapısı olmalı?" sorusunu toplum mühendisliği yanlışlığına girmeden cevaplamaya çalışmak bize daha doğal ve doğru sonuçlar verir. Çeşitli yönlerini sorguladığımız ahlak olgusunun varoluşsal temeli bize aradığımız cevapları kendi içinde zaten vermektedir. Ahlak ve toplum açısından kilit olgu özgürlüktür. Eğer doğanın bize sunduğu temel amaç, var olma sürecinde yaşama dönük potansiyellerimizi açığa çıkarmak ise özgürlük tüm canlı formları açısından bir zorunluluktur. Aksi durum, hayata dönük potansiyellerimizin engellenmesi olur.

Daha özgün bir varoluş biçimi olan toplumsallık ele alınacak olursa, hedeflediğimiz topluma, insana, kültüre özgürlük tercihini uygun görüyorsak, bununla birlikte gelişecek olan ahlak anlayışına da "özgürlük ahlakı" demek kanımca en doğru olandır. Bu özgürlük ahlakının işlevlerini, referanslarını, dayandığı esas etkenlerin ne olduğunu, birey ve toplum açısından şekillenişini genel ahlak olgusunun sorgulanması yoluyla ortaya koymaya çalıştık. Bu andan itibaren çerçevesi çizilen olgunun halk, toplum, örgüt, kurumlar ve kültürel boyutuyla özgün sonuçlara ulaşılması için tümdengelim, tümevarım ve karşılaştırma-kıyaslama yapılabilir. Özgürlük iddiasında olan bizler için, yaşadığımız paradigmal değişim süreci toplumsal sorunlara özgün çözüm üretmemizi zorunlu kılıyor. Bu süreci geliştirirken insana dair kavram ve toplumsal olguların köklü bir sorgulanmaya tabi tutularak bu sürece uyumlandırılması gerekir. Bu süreci sıfırdan bir şey yaratmak olarak algılamak kibirli bir yanılgıdan başka bir şey olmaz. Süreç insanın toplumun yaşadığı sorunlara çözümler geliştiren bir öze dönüş durumu olarak ele alınmalıdır. Günümüzde bir toplumsal ve ahlaki yozlaşmadan söz ediliyorsa bunun kökeninde bunların varoluşsal temellerinden uzaklaşmaları yatıyor. Yapılması gereken, var olanın yansıması değil öze dönüş yaklaşımıyla hareket etmedir. Özgürlük olgusu bu anlamıyla tüm mücadele alanları için temel bir ölçüdür.

Ahlakilik: Israrla Söz Söyleme ve Eylem

Cihan Eren

Günümüzde yazılması en zor konuların başında ahlak gelir. Bunun birden çok nedeni vardır; Kapitalist modernite aklı, bu akılla toplumu tanımlama ve toplumsal birimleri değerlendirme mantığı, çağımızın değer yargısı haline getirdiklerin çoğu, zorluk yaratan etmenlerin başında gelir. Kapitalist modernite sistemini yaratan bilimsel yöntem, düşünce tarzı ve felsefedeki etik de işleri zorlaştırmaktadır. ahlak, hakkında yapıla gelmiş tanımların düzenlenmeye, toplumsal yaşamda olmazsa olmaz rolünün daha güçlü ve bilimsel temelde yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duyar.

Ahlakı tanımlamak ve tanımak için felsefe çağından başlamak zorunda mıyız? Ad konulup kavramsal ifadeye kavuştu diye kendimizi felsefeye mahkum etmek mecburiyetinde hissetmek ne kadar bilimseldir? Bir olguya bugün kullandığımız adı koymamış olmak o olgunun olmadığı anlamına mı gelir? Ad koymadan bir kültür olarak yaşamanın da bir anlamı yok mudur? Toplumsal yapıyı oluşturan değer ve yapıları ad koyduktan sonra "doğdu" ya da "oluştu" demesek de, ortalama her algıda böyle bir kabulleniş vardır. Kuşkusuz ki ad koymak; tanımak, anlamak ve yaşamdaki yerini takdir etmek süreçlerinin tümünü içerir. Ancak her adlandırmanın aynı manayı taşıdığını ileri süremeyiz. Özellikle de batı aydınlanmasının beslediği bilimsel yöntemin eseri olan adlandırmalar için bu çok daha fazla geçerlidir.

"Herkesin gönüllü uyduğu, yazılı olmayan toplum kuralları" tanımı ahlakın ne olduğunu çok yalın belirtmiştir. Muhtemelen ahlak tanımlanırken en basit ama bir o kadar da çarpıcı yapılmış tanım bu olmalıdır. Neden gönüllü uyulur ahlaka? Gönüllü uymada hiçbir baskı ve dayatma olmadığını belirtemeyiz. Çünkü "gönüllü uymak" kendi içinde bir zorunluluğu barındırır. Bir dayatma da içerir. Mecburiyeti olmayan bir olguya gönüllü uyulmaz. Buradaki "dayatma" ve "mecburiyet" toplumdan bireye doğru olan bazen bir "ruh" bazen de bir "mimik, göz, el' ile hissettirilen daha maddi bir işarettir. Toplumun ahlakı bireye bu biçimde hatırlatması ve hissettirmesi kadar bireyin de buna "gönüllü uyması" ahlak denilen kuralların gücünü gösterir. Ahlak kuralları ile toplumsal yaşam arasında kopmaz bir bağ olmazsa böyle bir gücü elde etmesi mümkün olmazdı. Aslında Ali Fırat'ın ahlak için belirttiği *"toplumun yaşamını sürdürmesi ve geliştirmesinin temel organıdır"* tanımını da bu belirlemelere eklersek insan olarak yaşamak için gerekli kuralların toplamı oluyor ahlak. Demek ki ahlaka "gönüllü uymak" demek bir varlık olarak yaşamını sürdürmekle hemen hemen aynı anlama geliyor. Yazılı hale getirilmeden her kesin başucu kitabı olması da bundandır. Ahlak toplumsal yaşamın ruhudur. Evrensel ahlak kurallarına uymak yaşam kanunlarına uymakla aynı çerçeveye sahiptir.

Kapitalist modernitenin yaşamın içindeki yerinden ettiği ve gözden düşürdüğü ahlakın kavram olarak da içeriği boşaltılmıştır. Toplumsal olan insanın ancak toplumuyla yaşayabileceği, bu yaşamın kurallarının da ahlak olduğunu tekrar tekrar belirtmek, bizler için hem "ayıp" ve "günah" hem de çok "kötü" bir durumdur. Kaldı ki anti-ahlakçı olduklarını çok "iyi" bir çıkış olarak anlatanlar, bunu teorisini yapanlar bile var. Günlük yaşamın her saniyesinde hissettiğimiz toplumsal sorunlardan çevre sorunlarına kadar tüm

sorunların ana kaynağı ahlaksızlıktır. ahlaksızlık vicdansızlıktır. Vicdansızlık ayrı bir akıl olarak günümüzün hakim kültürü haline getirildiği için, ahlak temelli düşünen biri ile bireyci vicdansız birinin ahlak tartışması iki ayrı aklın tartışmasına dönüşebilmektedir.

Kavram kargaşası, kavramları iç içe geçirme, birbirine yakın anlamlara sahip kavramlardan birini seçip diğerlerini anlamsızlaştırma gibi hatalı ve yanlış yöntemler işleri daha da zorlaştırmaktadır. Ahlak teorisinde gelenek-töre ve toplumsal değişim ilişkisi, şahlanmış bireyciliğin salvoları altında ahlakın canına okuyabiliyor. Bireyci insan kendisini yaratan sistemin anti ahlakçılığı ile ahlaka saldırınca, istediklerini ortadan kaldıran iktidar yerine, içinde kendisini gerçekleştirdiği toplumu öldürüyor. Bireycinin-ahlak ile ilişkisini anlatan en iyi örnek; eşini her şeyden kıskanacak kadar sevdiğini söyleyen kadın katili erkeklerin eşleriyle ilişkisidir. Bireyci kesinlikle ahlak katilidir. Bu katilin azmettireni de kapitalist modernitedir.

Bildiklerimiz, bilmek mecburiyetinde olduklarımız, bildiklerimizi paylaşmamız, yaşamamız ve yaşamı paylaşma arzumuz gibi daha birçok aktivitemiz toplumsal bir varlık olmamızdan kaynaklıdır. Başkaları olmasaydı ve bu koca dünyada tek başımıza yaşıyor olsaydık (ki bu teorik olarak bile mümkün değil) bildiğimizi nasıl bilebilirdik. Toplumsal varlık olmasaydık her birimiz kendimize bir dil oluşturmak zorunda kalabilirdik. Hem de her doğan insanın bunu sıfırdan başlatması gerekecekti. Dil oluştursaydık bile kimle konuşacaktık? Konuştuğumuzu nasıl anlayabilirdik? 'Toplum' derken insanın yaşamını herkes için geçerli ve kesintisiz kanunlarla kolaylaştıran, evrensel ve değişmez işleyiş yasaları toplamı olduğunu daha net görebiliyoruz.

ahlak konusunda söz söylemenin çok zor olduğunu itiraf etmemiz gerekir. Çünkü ahlak üzerinde düşünülüp yazı yazmadan önce yaşanması gereken kurallar manzumesidir. ahlak yaşanmadan yazılırsa problem yaratabilecek hassasiyette bir değerdir. İkincisi bireyci kapitalist modernite çağında yaşıyoruz. Kapitalist modernite ile ahlak arasında antagonist çelişki vardır. Kapitalist modernite, hukuk kuralları başta olmak üzere sorumsuzluğu yayarak, çevreyi yok ederek, işsizliği çoğaltarak, topluma savaş ve şiddetten başka çözüm önerisi sunmayarak, her gün ahlaki olan insan yaşamıyla bir kavga bir çatışma ve savaş sürdürmektedir. Hepimizin bu kuşatma altında olduğunu ve bundan etkilendiğimizi unutmamalıyız.

Ahlakı Adalet Terazisi Olmaktan Çıkarmış Din ve Hukuk Demokratik Olamaz

Ulus devlet kuruluşlarıyla birlikte ahlaka karşı, hukuk yoluyla sistematik bir karşı mücadele yürütülmektedir. Hukuku olumsuzlama, ahlaki kuralların karşı kutbuna koymayla, yaşamın kuralsız ve gelişi güzel yürümesi taraftarı olduğumuz anlaşılmasın. Dışarıdan bakıldığında hukukun düzenleyici olduğu, hukuksuzluğunsa anarşi olduğu varsayılır. Bu bir yanılgıdır. Hukukla toplumsal yaşama 'kural, yasa, bağlayıcılık' getirmek ahlakı taklit ve tatbik etmektir. Hukuk, yasalar ve kurallarla yaşama 'düzen verme' özelliğini kesinlikle ahlaki gelenekten almıştır. Hukuka bu özelliğinden ötürü, yerine geçirilen ana düzenleyici kaynağa (ahlak'a) bağlı kalmak şartıyla olumlu rol oynatılabilir, toplumsal karmaşaya düzen vermede misyon biçilebilir. Hukuka yaptırılanların toplumsal kültürdeki karşılığının ahlak olduğu unutulmaz ve sürekli ahlak ile beslenirse, her alanda toplumsal işlevsellik kazandırılması mümkündür.

Ahlak ile ilişkisini koparmamış, ahlakı anayasası kabul eden hukuk 'Demokratik Hukuk'tur. Demokratik Hukuk, ahlakiliğin hukuk biçiminde yasallaştırılmasıdır. Bunun için ahlak ve vicdan sorunu yaşayanların demokratik olması çok zordur. Özellikle mahkemelerde vicdani kanaat kullanan hakimler için geçerli olan bu özellik tüm kanun koyucular ve diğer insanların haklarına saygı duyması gereken hepimiz için geçerlidir. ahlaki temelde düşündüğümüzde hukuka değil, Demokratik Hukuka riayet etmek, demokratik yasalar çıkarmak gerçek anlamda toplumsal olmaktır. Demokratikliğin hukuk alanında çok az tartışılmasının nedeni de ahlaki sorunlardan kaynaklanmaktadır. Örneğin Türkiye devleti resmi olarak bir hukuk devletidir. Hukuk devleti olduğu için çıkan her kanuna yurttaşların uyma zorunluluğu

olduğu söylenir. Uymayanlar suçlu konuma düşüp kanunlar gereği tutuklanmaktadır. Fakat çıkan her kanun-yasa demokratik midir? Daha çarpıcı örnekler Kürt kimliğini yasaklayan yasalarda yaşanmaktadır. Yine AB'nin hukukunu ve uluslar arası anlaşmaları dışarıda uygularken içine düştüğü iki yüzlülüğü de, hukuk denilen düzenleyici yasalar sisteminin, ahlaktan yani demokratiklikten kopuk olunca ne kadar ciddi sorun yaratabileceğine örnek vermek mümkündür.

Tarihin hiç bir döneminde egemenler ile toplumun diğer kesimleri tümüyle aynı ahlaki yasalara bağlı olmamışlardır

Ahlak ve hukuk ilişkisi üzerine düşünce geliştirmek hem yararlı hem gereklidir. Hukukun demokratikliğinin ancak ahlaki olmakla mümkün olduğunu bilmek ve hukuku bu temelde demokratikleştirmek bugün çok büyük ve çözümsüzmüş gibi görünen sorunları çözecektir. Bu yönlü bir demokratikleşme önünde duran temel engel ve sorun; iktidar çıkarlarına göre yapılan siyasetin, hukuku hem yapması hem uygulamasıdır. Bu günümüzdeki toplumsal sorunların temel kaynağı, çözümsüzlüğün asıl nedenidir.

İktidar gruplarının çıkarları için çalışan siyasi erk, hukuku ahlakın yerine koyarak ve toplumdaki ahlaki kodları kullanarak sunmaktadır. 'Hukuk hepimiz içindir, hepimiz yasalara uymalıyız vb...' söylemler, 'toplum ahlaki kurallar olmadan bir arada yaşayamaz' toplumsal geleneğinin kanallarını kullanma amaçlı ifade edilmektedir. Hukukun bu içerikteki söylemlerle propagandası yapılmazsa, hukuk yasalarının tümünün kabullendirilmesi işi sadece asker ve polis üzerinde kalır. Bu da herkesçe bilinen kral-sultan ve faşist diktatörlüktür.

Tarihin hiç bir döneminde egemenler ile toplumun diğer kesimleri tümüyle aynı ahlaki yasalara bağlı olmamışlardır. Egemenler için ahlak, kendilerine boyun eğmekle başlar. Egemenler boyun eğdirmeyi 'gönüllü uyulan yasa' yerine ikame ederler. Etmek isterler. İşte hukuk ile ahlak arasındaki karşıtlık da buradan doğmaktadır. M. Weber'in 'ussal hukuk' dediği salt 'hukuk iktidarın', 'ahlak toplumun' yasasıdır. Demokratik Hukuk, ikisinin optimal noktada buluşmasıdır. Bu buluşmada ya da uzlaşmada demokratiklik toplumun talebi, çıkarı, yasaları, hukuk ise iktidar gruplarınındır. Demek ki demokratik hukuk, hukuk fakültelerinin, hukukçuların ve siyasetçilerin üstesinden gelebilecekleri bir alan değildir. Bu kurum ve gruplar salt ya da 'ussal hukuk' yaparlar. Sokaklar ve meydanlar yani halk ise demokratik hukuk yapar. Sokakların ve meydanların hukuk fakültelerinde görevli profesörlerden (demokrat hocaları ve öğrencileri tenzih ederek) daha demokratik kanun yazacakları ve bunlardan daha iyi kanun koyucular oldukları birçok defa ispatlanmıştır. Örneğin AB'nin kendi içinde kısmen uygulamaya çalıştığı yasalar hukukçuların değil halkın yazdırdığı yasalardır.

Sokakların ve meydanların demokratik hukuk yasaları yapması için ahlaki sorumluluk bilincinin yüksek olması şarttır. Sorumluluk bilinci, halkın ahlak akademisidir. İktidar gruplarının çıkarlarını esas alan siyasetin, hukuk ile formüle edilmesi için, hukuk fakültelerinde okutulanlardan daha etkili ve daha düzenleyici yasaların, sokak ve meydanlarda ahlaki hafıza zorlanarak oluşturulması gerekir. Bu başarılmazsa hukuk hiçbir zaman demokratik olmaz. Bundan çıkaracağımız bir diğer sonuç; demokratik olmayan ülkelerde çok ciddi ahlaki sorunların yaşandığıdır. Bunun için iktidarların salt hukuk ile iş yaptığı ülkelerde iktidar guruplarını eleştirmek ahlaken çok eksik bir tutumdur. Kuşkusuz bu da bir değer taşır, fakat yetmez. Demokratik hukuk ve sistem talebinde bulunanların özeleştiri yaparak kendi yasalarını yazdırması daha toplumsal ve ahlaki bir duruştur.

Günümüz toplumunda yaşanan ve sorumluluk bilincinin zayıflığından kaynaklı olarak büyümüş sorunlar, kapitalist modernitenin toplumsal bilinci çarpıtması ve etkisiz bırakmasıyla doğrudan ilişkilidir. Demokratik hukuk talebi olanların bu taleplerini yasallaştırabilmeleri için yaşamın tümünü ahlaki ilkeler ile sorgulanmak gibi ahlaki bir yükümlülükleri de vardır. Bu noktada

yaşananlar günümüzün en ciddi sorunlarından biri durumundadır. Bireyciliğin topluma zarar verdiği temel noktada burada yaşanmaktadır. Milliyetçi ideolojinin de beslediği bu husus, doğru ve yeterli olarak demokratikleşme mücadelesini engellemektedir. Kapitalist modernitede yaşam bütün bileşenleri ile bir ve bütün değil parçalı ele alınmaktadır. Bunun için herkes önce kendisi için talepte bulunmaktadır. Bireyci talep talepsizlikten daha tahripkar sonuçlara yol açmaktadır. Çünkü toplumsal olmayan her talep iktidar odaklarını güçlendirmektedir. Dolayısıyla ahlak temelli değerlendirmelerimizin sağlıklı olabilmesi, ahlak karşıtlığı demek olan anti toplumcu sistem ve grupları sınırlandırabilmesi için, ahlaka toplumsal ideolojiyle bakmayı şart kılmaktadır. Pozitivist, liberal, milliyetçi, yol ve yöntemlerle ahlak hakkında ne doğru söz söylenebilir ne de talepte bulunulabilir.

Ahlak ile ontolojik çelişkisi olan sistem kapitalizmdir. Kapitalizmin doğrudan kullandığı liberalizm ve milliyetçilik tümüyle, zaaflarından yararlanarak kullanabildiği din ve reel sosyalist fikirlerse önemli oranda ahlakilikle çelişmektedir. Bunun için ahlakı yerli yerine oturtabilmemiz için yeni bir toplumsal bakış açısına ihtiyaç vardır. Günümüzün en büyük eksikliği budur. ahlakı toplumsal yaşamdaki yerinden eden saldırının temelinde batıda gelişen ‘akılcılık’ vardır. Batı ‘*akılcılığı*’ kilisenin din istismarcılığına tepki olarak doğduğu için, dinin istismar halini çözümlemeye çalışırken, kilisenin teoloji ile yaptığını felsefe ile yapar duruma düştü. Bu hususu akılcılığın ahlak ve dinle ilişkisinin, bu iki olguyu dışlayarak işe koyulmasıyla başladığını hatırlatmak için belirtme gereği duyuyoruz. Dışlama noktasından yola koyulursak, günümüz algısındaki ahlak, din ve hukuk ilişkisini daha çarpıcı izah edebiliriz.

Ahlak, insanlık serüveninin başından beri ‘iyi’ olan her şeydir. Başlangıçtaki ‘iyi’; yaşam kuran eylem ve varlıkların kendisidir. Yaşatan ‘iyiler’ ile yaşayan insan arasındaki bağ, inanca yol açmıştır. Hayat dediğimiz olguya yol açan bu ‘eylemlere ve varlıklara’ akılla dokunup tanımak, doğrudan ad koyup onlara sınırlar çizmeden çok önce, inanılmıştır. Demek ki inanç, insan denilen varlığın dış dünyayı, yakın çevresini tanımasını sağlayan temasın, insandaki ilk tepkisidir. Bu tepki aynı zamanda akılla bilebilmek için gerekli olan ‘ilk hareketi’ de başlatmıştır. İnsanın dışarıyla teması arttıkça inandıkları artıp çeşitlilik kazanmıştır. Çeşitlilik, farklılık kurallar dahilinde seçim yapma yeteneği dediğimiz yeteneği beraberinde getirmiştir. Seçim birden çok seçenek gerektirir. Birden çok seçeneğin olduğu bir ortamda düzensizliğe yol açmasın diye bu gün kural ve kanun dediğimiz olgunun temelini oluşturacak bir yaratıcılık hâsıl olmuştur.

Pozitivist, liberal, milliyetçi, yol ve yöntemlerle ahlak hakkında ne doğru söz söylenebilir ne de talepte bulunulabilir

‘İyi’ sonuçlar doğuran tutum ve davranışlar yanında, insana iyilik bahşeden varlıklar ile arasındaki duygusal bağ ahlak, bu ahlakın insandan uymasını ve sürekli tatbik etmesini istediği kurallar bütünü ise zaman içinde din olmuştur. Bir kez daha Ali Fırat’a başvurursak, “*başlangıçta ahlak toplumun teorisi, dinse pratiğidir*” şeklinde bir kuruluş söz konusudur. Pratik, bilinçle doğrudan ilişkili bir eylem olduğu için yine Ali Fırat’tan alırsak *“Din ilk toplumsal bilinç formu oluyor. ahlakla bütünlüklüdür. Bilinçten giderek katı bir inanca dönüşüyor. Toplum bilinci artık din formunun geliştirilmesi biçiminde olacaktır. Din bu özelliğiyle toplumun ilk temel hafızası, köklü geleneği ve ahlakın kaynağıdır.”* Bu tanımın içeriğini derinlikli anlamak isteyen ancak konuyla ilgili olamayanların buradaki din kavramını İbrahimi dinler olarak değil ilk insanla başlamış günümüzde de bir biçimde etkisi süren inanç ve ahlaka dayalı bilme biçimi olarak anlamalarını hatırlatmak gerekiyor.

Dinin ahlakı belirlemesi din yöntemiyle düşünmeye başlamayı da ifade eder. Dinin teori ve ideoloji üretecek kadar bilinç oluşturması aşaması, toplumsal sistemin devletçi uygarlığın hükmü altına girmesine denk düşer. Bu anlamda Sümer uygarlığı ile başlatılan mitolojik düşünce çağı aynı zamanda din yoluyla ahlakiliğe inandırmanın da başlangıcı olarak kabul

edilebilir. Artık ahlakilik, türetilmiş dine inanmakla bir ve eş tutulmaya başlanmıştır. Devletçi uygarlık mitolojilerinin toplumu köleleştirme ideolojileri olduğunu biliyoruz. Öyküsü oldukça geniş ve trajik olan bu süreçte, uygarlık merkezlerinde ahlak eşittir 'iyi köle' olmak olmuştur. Köle dininin ahlak diye dayattıkları, toplumsal hafızada bir daha yok olmamak üzere yerleşmiş, yaşam yaratan 'iyilerin' toplamı ahlakilikle derin çelişkiye düşünce, efendilerin devreye koydukları yeni tedbir hukuk olmuştur. Genelde Babil kralı Hammurabi ile başlatılan ancak son araştırmaların ondan öncede yazıldığını ispatladıkları köleci devlet hukuku, köleci dinin toplumu inandırarak yönetemeyeceğinin itirafıdır. Bu durum ahlak-din-hukuk arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olacak tarihin bilinen ilk çarpıcı verisidir.

Din tümüyle ahlak kaynaklıdır. Bu temel tespitten ötürü şu çarpıcı gerçekliği bir kez daha hatırlatmada da yarar vardır. Toplum din olduğu için inanmıyor ve ahlakı esas almıyor. Toplumsal kuruluş inanç ve ahlak olmadan gerçekleşemediği için, ilk bilme biçimi olan din bu iki olgunun üzerinden sistem kazanıyor. Bu her iki olgu zamanla din yoluyla taşınmaya başlıyor. Bunun için din söz konusu olduğunda da iki ayrı din ve inanış biçimi olduğunu akıldan çıkarmamak gerekiyor. Dinin tümüyle ahlaktan beslendiği, ahlakla iç içe yaşandığı biçimi ile; zamanla inandırıcılığını yitirecek olan devletçi uygarlık dini arasındaki ayrımı sürekli göz önünde bulundurmak gerekiyor. Tıpkı iktidar siyasetinden beslenen hukuk ile ahlaktan beslenen hukukun aynı hukuk olmaması gibi. Dolayısıyla ahlak yüklü toplum dini ve devletçi uygarlık dini olarak ayrıma gitmek ahlak din ve hukuk ilişkisini daha rahat anlaşılır kılacaktır.

Devletçi uygarlık dini, inandırıcılığını yitirdiğinde ya da ahlak ile iş gören dinin çıkarlarını bozduğu egemenler, kanun koyucu mevkileri ele geçirdiklerinde toplumla din arasında doğan çelişkileri lehlerinde hukukla doldurma tarzı, Sümerlerden bildiğimiz üzere en az dört bin yıllık bir icat olarak sürekli gündemdedir. Demek ki hukuk özü itibariyle ahlaksızlığın toplumda yarattığı boşlukları doldurmak için yazılmış metinler olarak doğmuştur. Bu konuda çarpıcı bir örnek çoğumuzun yakından bildiği İslam dininde yaşananlardır. Hz. Muhammed döneminde ahlak temelli inanç esas olduğu için hukuka gerek duyulmamış, geçerli sayılan hükümlerse Medine sözleşmesinde gördüğümüz gibi demokratik muhtevası önde yasalardır. Ancak Halife Ömer döneminde ele geçirilen ganimetlerin yarattığı zenginliklerin neden olduğu inançsızlığın gelişmesi, derin ahlaki problemlere yol açınca kutsal metinlerde yer almayan bir takım yasalar ile topluma müdahale edilmiştir. Haricilerin taleplerinden de biliyoruz ki ahlaki bozulmaya neden olan imansızlık halkta değil kabile aristokrasisinde başlamış ve topluma yaydırılmıştır.

Köleci dinin icadı hukuk ve tüm dini hareketlerin yazdıkları hukuk biçimiyle kapitalist modernite çağında yazılıp iş gördürülen hukuk arasındaki mantık farkını görmek de önemlidir. Aralarındaki mantık farkı ahlak ile ilişkilerinden doğar.

Din ahlakı inkar ederek değil, istismar ederek toplumda çelişkiler yaratır ve sorunlar üretir. Bundan kaynaklı din hukuku, egemenlerin din istismarı ile toplumsal ahlakı ve dindeki ahlaki değerleri aşındırmasının üstünü örtmeyi hedefler. Din ve ahlak istismarının yarattığı sorunlara çare olduğunu iddia eder. Daha doğrusu bunu dayanak yapar. Ulus devletin yazıp uygulattığı hukuk ise M. Weber'in coşkuyla anlattığı ve batı medeniyetine ait dediği 'ussal hukuktur.' Bu hukuk, ahlakı inkar edip toplumsal ilişkilerin dışına çıkararak, doğan boşluk ve sorunlara çare olduğunu iddia eder. Dolayısıyla ulus devlet hukuku kapitalist egemenlerin iktidar alanlarını düzenleyip belirlediği için ahlakı daraltarak kendine yer açma mekanizmasına sahiptir. Avrupa'da hemen her konuda kanun yazılmasının bu ilke ile bire bir ilişkisi vardır. Bu yöntemle yapılan hukuk, aydınlanma düşüncesinin bugün daha iyi gördüğümüz yanlışı olan toplumsal maneviyatı yanlış ve eksik tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Bu yöntemde ahlakı hem inkar hem de değersizleştirme esastır. Bu yöntem daha da ileri giderek ve gerici iktidar odaklarının gayri ahlaki geleneklerini de bahane ederek 'ahlaktan koptukça özgürleşilir' demektedir.

'Ussal hukuk' ahlakı taklit ettiği halde onunla çatışma içindedir. Bununda nedeni toplumu adım adım kuşatmaya başlayan yeni siyasal sistem

efendilerinin dini istismar ederek toplum üzerinde yönetici pozisyondaki kilisenin yerine geçmeye hazırlanmalarıdır. Din istismarını, toplum yapan ahlakın kendisi olarak görmek, iktidar dinini toplumsal bilincin temelini teşkil eden din sanarak karşı çıkmak insanlık tarihindeki tüm din ve inanç sistemlerini ayrım gözetmeksizin eleştirmek yer yer yok saymak aydınlanmanın en büyük yanlışı ve çıkmazıdır. İktidarlarını dine dayalı hukukla sağlayanlarla 'ussal hukuka' dayandırmak isteyenler arasındaki egemenlik kavgasında en büyük zararı ahlak ve ahlaktan beslenen din görmüştür. Ve görmeye de devam etmektedir. İki kötülüğün çatışmasında yok olmanın eşiğine getirilense maalesef 'iyi' olmuştur.

Ahlak-din-hukuk ilişki ve çelişkisini yeni bir paradigmayla ele almaya ihtiyacımız vardır

İslam da halen süren bu çatışma, Hristiyan aleminde din istismarının sınırlandırılmasıyla yani dini reformla yeni bir seyir almıştır. Günümüz Avrupası'nda Müslümanları da kendine çeken, tartışmaya açıkta olsa demokratik hukukun kaynağında, kilisenin din istismarını sınırlamanın hatırı sayılır katkısı vardır. İslam'ın ahlaki görev ve sorumluluğundan uzaklaştırılıp devletin yönetim ideolojisi olması, şeriat adıyla hukuka dönüştürülmesinin sonuçları, Müslüman toplumların henüz tartışamadıkları bir durumdur. Kuşkusuz ki İslam şeriatı Kur'an'ı temel alarak geliştirilmiş yorumlardan çıkarılmıştır. Ancak yorum yapanların senin benim gibi insan oldukları iktidar gruplarıyla çelişki ve ilişki içinde olduklarını göz önüne getirdiğimizde, söylediklerinin en az kilise liderleri kadar sorgulanmasını gerektireceği açıktır. Bu gerçeklik bilinçli unutturulmuştur. Örneğin Müslüman aydınlar Hristiyanlığın ruhban sınıfı var diye çok eleştirirler. Fakat İslam alimlerinin çoğunun dokunulmaz kutsal kişiler yapıldığını ya görmek istemezler ya da gördüklerinde topluma ikna edici söz söylemezler. Bir alimin kutsallık mertebesine çıkarılıp dokunulmaz kılınması ruhban sınıfının verdiği zarardan daha az zarar vermemiştir. Yorum yapan alimler kutsallık mertebesine çıkarılarak söyledikleri ile iktidarlar kutsanmıştır. Böylece saltanat için kardeşlerini ve oğullarını boğazlayan adamlar '*peygamberin sevgili kulu*' yapılmıştır. Dikkat edilirse Müslümanların ekseriyeti Fıkıh mezheplerine ters düştüklerinde günah işleyip cezalandırılacakları korkusunu yoğunca yaşarlar. Ancak hemen her gün çoğu Müslüman inandığı dinin kutsal kitabına ters düştüğünü bilmeden yaşar. Yaşam gerçeği sayılmayacak kadar çok defa göstermiştir ki, İslam dinini dayandığı ahlaki değerlerinden en çok uzaklaştıranlar İslam şeriatı uyguladığını söyleyenler olmuştur. Günümüz İslam dünyası bunu söze gerek duyulmayacak kadar açık göstermektedir. Bu açıdan İslam hukuku denilen içtihat, dini ahlaki özünden uzaklaştırmak suretiyle 'müminlerin' dini olmaktan çıkarıp 'Emevi aristokrasisinin' dini yapmak demek olduğunu bilmek gerekir.

Görüldüğü gibi ahlak-din-hukuk ilişki ve çelişkisini yeni bir paradigmayla ele almaya ihtiyacımız vardır. Yeni yaklaşım yöntemimiz bu üç kavrama toplumsal gerçeklikteki işlevselliklerini esas almalıdır. İşlevselliğin de ahlaki toplum ve iktidarcı toplum zihniyetiyle iki tanım içerdiğini unutmamalıyız. İşlevsellik meselesinde toplum tarihinden miras kalmış verileri sosyal bilim ile değerlendirmek kolaylık sağlayacak bir diğer yaklaşım olacaktır. Gerçekten de bir olgunun toplumsal işlevini esas almadan herhangi bir sınıf, cins kimliği ile yapılmış tanımlamalar, toplumsal yaşamda sorun üretmekten başka sonuç vermemiştir.

Sadece Ekonomik Faaliyet Toplumu Besleyemez

Ahlak toplumsal yaşamın adalet terazisi işlevine de sahiptir. ahlak din ve hukuk ilişkisi çerçevesinde dile getirdiklerimize benzer bir bağı ekonomik faaliyet içinde dile getirmek mümkündür. Tüm adaletsiz sistemler ahlakı esas almayan anti demokratik hukuk sistemleridir. Bu sistemler ahlakla bağını yitirmiş dini propaganda ederek meşruluk yaratmak isterler. Anti demokratik hukuk sistemleri dini en çok istismar eden sistemlerdir. Bu sistemlerin adaletsiz uygulamaları toplumun her alanında

olduğu gibi ekonomik alanda da büyük yıkımlara neden olurlar. Özü ve toplumsal işlevi yaşamın maddi gereksinimlerini karşılamak olan ekonomik faaliyet bu sistemlerde açlık ve yoksulluk olarak normalleştirilmek istenir.

Ahlak ile ekonomi arasındaki ilişki hukuktan ve dinden daha güçlü ve iç içedir. ahlakın yaşam yaratan kurallar bütünü olduğunu belirtmiştik. İnsanın yaşaması için her şeyden önce beslenmesi gerekir. Bunun için toplumun beslenme ihtiyacını gideren faaliyet ekonomidir. Toplumsal yaşamda beslenme bir sorun olmuşsa orada ekonomi yoktur demektir. Beslenme kaynağımız olan tüm maddeleri doğadan karşıladığımız için ekonomik faaliyet aynı zamanda bu beslenme kaynağımızı gözümüz gibi korumayı da gerektirir. Ekonomik üretim adı altında doğa tahrip ediliyorsa yapılan iş doğadan beslenme değil saldırı ve savaştır. Tüm bunlar artık herkesin bildiği bilmeyenlerinse hemen her gün olumsuz sonuçlarını değişik biçimlerde gördüğü ve yaşadığı şeylerdir.

Ekonomik alan özellikle de kapitalist sistemle birlikte en çok tahrip edilen, en çok çarpıtılan alan konumundadır. Ekonomi besleyen temel ve tek aktivite gerçekliğinden kopartılmıştır. Mal ve mülk elde edilen, iş bulup çalışılan, geçim kapısı faaliyeti derekesine düşürülmüştür. Yazılmış kitaplar, medya organlarında yapılan tartışmalar içinde en boş, içeriksiz ve çarpıtanlar ekonomi hakkındakilerdir. Makro mikro dengeler, iç dış ticaret açıkları, gayrisafi hasıla, borç, borsa, senet, fiyat, endeksler, grafikler vb... o kadar çok gereksiz tanım ve kavram icat etmişler ki bunlarla konuştukça açlıktan ölenlerin sayısı daha da artıyor. Kuşkusuz ki hırsızlık için icat edilmiş tüm bu kavramlarla oynanan oyunların kapitalist sistemin ekonomi dediği şeyle doğrudan bir ilişkisi vardır. Bunlarla ekonomi diye kendi sistemini topluma kabullendirdiğini biliyoruz. Fakat ekmek bulunamıyorsa, toplumun tamamına yakını yeterli ve dengeli beslenemiyorsa, çocuklar sağlıklı yiyecek ve içeceklerden mahrum oldukları için ölüyorsa bu kavramlarla istenildiği kadar Proflar konuşsun. Gerçekten de ekonomik faaliyet iddia edildiği gibi çok karmaşık bir faaliyet değildir. Planlama, düzenleme bilim ve tekniğin kullanılması gerektiği doğrudur. Ancak bu ihtiyaçlar açlık ve yoksulluğu yaratanların ekonomiyi ele geçirmelerine gerekçe edilemez. Ekonomik alandaki düzenlemelerin anti demokratik hukukla yapılması tahribatları daha da artırmaktadır.

İnsan, ahlakın adalet terazisi olmaktan çıkarılmasıyla bir avuç egemen tarafından sadakaya muhtaç edilmiştir. Ekonomik alan da ahlaksızlaştırılmıştır. Bunca bilimsel teknik gelişmeye rağmen giderek artan çevre sorunları ve açlık-yoksulluk, akılı ve duygulu, yaptığı işleri planlayarak yapabilen, iyi ile kötü gibi doğru ile yanlışı birbirinden ayıracak kabiliyeti olan insan gerçeği ile nasıl yan yana durabiliyor. Çalıştıkça ve ürettikçe doğa tahrip oluyorsa, açlık ve yoksulluk artıyorsa burada bir yanlış, ters giden bir şey olduğunu neden düşünemiyor toplumun çoğu. Düşünüyorsa neden düzeltecek eylemlere girişmiyor? Bu sorulara isterse bir ay isterse bir yıl tartışılacak cevap verilsin, isterse bir isterse yüzlerce kitap yazılarak cevap aransın özü itibariyle verilecek cevap çok basit ve sadedir: ahlakı temel almadan düşünmek ve çalışmak.

Düşünme yöntemimizi değiştirmeliyiz. Halk tabiri ile elimizi vicdanımıza koyarak düşünmeli ve kararlar almalıyız. Toplumsal sorunların toplumu yönetenlerin akıl ve duygu dünyalarından kaynaklandığını bilelim. Uygun bir ortamda başıboş bırakılan hayvanlar bile açlıktan ölmüyorken akılı-duygulu insanın açlıktan ölmesi tuhaf değil mi? Ancak şunu da unutmayalım vicdan ve ahlak problemli olunca 'iyi doğru güzel' ve 'özgürleştirici' söz ve eylemler bir tek okumada ve görünüşte anlaşılmaz, gerekli etkiyi yaratamazlar. Bu sorun karşısında da ahlakilik, sabır ve ısrarla söz söylememizi ve eylem yapmamızı emreder.

İçindekiler İçin Tıklayınız

İktidar-Devlet ve Ahlaki-Politik Toplum

Abdullah Demir

Nedir ahlak ve politika? Bu soruya cevap arayacağız ancak ondan önce doğal toplum çözümlenmesine odaklanmak yerinde olabilir. Nedir doğal toplum: Neolitik toplumun son aşamasına kadar gelen, yüzbinlerce yıllık süreci kapsayan ve kabile toplum formunda yaşayan toplumsallığa genel olarak doğal toplum diyoruz. Bu topluma aynı zamanda ve esas olarak ahlaki-politik toplumun mayasını taşıyor, diyoruz. *"Ahlaki ve politik toplum, insan toplumunun başlangıcından bitimine kadar devamlı aranması gereken temel özelliğidir. Toplum esas olarak ahlaki ve politiktir.* " (Ali Fırat) Yine *"eğer toplum özgürce ahlaki yapısını ve politikasını oluşturuyorsa, o toplum haline normal veya doğal toplum diyebiliriz."* (Ali Fırat) Doğal toplumun kendini sürdürme akışına bir müdahale, suni operasyon (insan eliyle) oldu. Bu operasyonun adı iktidar (tahakküm), emeğin gaspı ve sömürüydü. Bu iktidar, doğal toplumun bünyesine bir kanser hücresi olarak girip binlerce yıl sürecek doğallığını bozma savaşımına girişti.

"Elbette tüm doğal toplum ve yazılı tarih boyunca çeşitli biçimleri içinde toplumlar uygarlığın militarist gelişimine karşı kendini yoğunca savunmuştur." (Ali Fırat) Tüm canlılar aleminde kendini savunma, çoğalma ve yaşamını sürdürme baki iken canlılar aleminin en akışkan enerji ve aklını yeteneğe dönüştürüp kullanan ve bu gücünü toplumsallığından alan insan toplumunun ona karşı geliştirilen operasyon ve saldırılara karşı kendini koruması, hatta karşı saldırılara geçmemesi düşünülemezdi.

Nitekim doğal toplum, yüzbinlerce yıl her türlü saldırı ve yok etmelere karşı kendini savunmuş, nüfusunu koruyup çoğaltmış ve kendi yarattığı emeği tüketerek ayakta kalmış, kendini toplumsallaştırmıştır. Tabi ki bunun biricik ve yegane gücü, dayanağı ahlak ve politika idi. O halde nedir ahlak ve politika?

Ahlaktan başlayalım: *"Toplumsal töreler, kurallar ve alışkanlıklar"* olarak günümüz literatüründe kavramlaştırılır. Ancak bu kavramlaştırma açıklamaları biçimsel ve dar kalmaktadır. Kaldı ki bunun dahi içi boşaltılmış, perdeleyici tanım ve yorumlara gidilmiştir. *"Etik adı altında antikçağ ve yeniçağ filozoflarının (Platon, Aristoteles, Kant başta olmak üzere) giriştikleri çözümlemeler daha çok devlet teorisine girişten öte bir katkı sunmamıştır."* Ahlakı yorumlayışları daha çok hukuku tarif eder gibidir. Sanki hukukun önünü açmak için özel çaba içindedirler. Nitekim sonra ve günümüzdeki ahlaki yorumlar bunu doğrular niteliktedir.

"En iyi iş nasıl yapılıyorsa, o nasıllık en iyi ahlak kuralı olarak zihinlere yerleşir." (Ali Fırat) Zaman içinde bu "en iyi" daha da sınanmış, yetkinleşmiş, toplum tarafından kabul görmüş, güvenilir, adeta refleks haline gelmiş bir gelenek olarak toplumsal hafızaya mal olur. Dualistliğin gereği iyinin karşılığında "kötü" de toplumsal hafızada aynı biçimde yerini alır. Kabul ve red ölçüleri, ilişki ve davranışlar, çalışma ve faaliyetler buna göre şekillenir. Bununla artık ahlak oluşmuş demektir. Töre-gelenek denilen davranışlar bütünü ve yaşam tarzı budur.

Toplum, canlı doğa aleminde ürettiği, biriktirdiği ve harcadığı enerji hareketliliğiyle en dinamik, akışkan ve dönüşken organizma konumundadır. Bu hareketlilik içinde kendini en iyi, en güzel, en doğru, en adaletliye göre dönüştürdükçe ortak akıl veya vicdan da dediğimiz ahlaki geleneğini, kolektif duygu, düşünce

ve hafızasını oluşturur. Bu nedenle ahlak, toplum için hayatidir. Onun en büyük hazinesi, deneyim ve birikimi, ayakta kalma dayanağı, kendini sürdürme ve geliştirmenin temel organıdır. Bu organı yitirirse dağılacağını, yüzbinlerce yılın yaşam deneyiminden iyi bilir. İnsan adeta içgüdüsel bir refleksle ahlakı önemsemekte ve esas alıp yaşamaktadır.

Tarihsel, toplumsal süreç içinde ahlak ve dinin ilişkisine değinilmezse eksik kalacaktır. Dine, ahlakın katılaşmış hali demek mümkün müdür? *"Din öyle anlaşılıyor ki, ahlakın daha çok tabu, kutsallık, büyüleyicilik, anlam vermekte güçlük çekmek, doğa güçlerini kontrol edememezlik, duygu ve düşüncesi boyutuyla ilgilidir."* (Ali Fırat) Bu boyutu öne çıkaracak olursak ahlakı da içine alan bir katılığın göze çarptığı açıktır. Ahlakın yüzbinlerce yıl toplum yaşamındaki akışını sürdürürken neolitik toplumda zirvesini yaşayıp köleci sermaye ve iktidar-devlet şebekesinin "hukuk" denen katı çıkarcı ve iktidar-devletçi operasyonel kural dayatmalarıyla ilk darbesini yiyerek doğal toplumun içlerine çekildi. Köleci sermaye iktidar şebekesi kendi amaç, çıkar ve ideolojisine göre yeni adlandırmalara giderek ahlakı manipüle edip hukukunu kutsallıklarla donattı. Bu kutsallıkların en tepesine tanrı kavramını koyup içinde oturdu. Yaklaşık 1500 yıl süren bir dehşetlikten sonra Zagros eteklerinde neolitik kültürün ahlakına sırtını dayayan Zerdüşt'ün, semitik kökenli tanrıyı *"söyle sen kimsin?' biçimindeki meşhur nidasıyla sorgulaması köklü kopuşu yansıtmaktadır."* (Ali Fırat) Böylece daha önce ahlakın "iyi-kötü, aydınlık-karanlık" vb. ile kendini yeniden yaşamsallaştırması söz konusu oldu. Ancak bu yarı ahlak ve yarı din olan zerdüştlüğün çıkışı tek tanrılı dinlere ilham kaynağı olup toplumun yeni ahlak ağırlıklı ibrahimi dinlerin ideolojilerine kapıyı aralamış oldu.

Ahlak ve hukuk ilişkisine dönecek olursak; hukuk, sermaye, tek yanlı çıkarlarını yansıtan sistemleştirilmiş kurallar bütünüdür. Lenin, *"kendisini destekleyecek bir devlet olmaksızın hukuk var olamaz"* (Devlet Kuramı) derken doğruyu söylemekle birlikte sanki hukuk iktidar ve devlet şebekesi dışından oluşturuluyor yanılgısına düşüyordu. Hukuk zor ve zorlama bir yönetim ve yönetme biçimidir. Hukuk, devlet zoruyla kanunlar aracılığıyla topluma dayatılarak yürütülür. Ahlakta zorla yürütme yoktur. Ahlak içten benimsenir ancak hukuk dıştan dayatılır. İçten benimsenmeyen bir kural zaten ahlaki kural olamaz.

Toplum, canlı doğa aleminde ürettiği, biriktirdiği ve harcadığı enerji hareketliliğiyle en dinamik, akışkan ve dönüşken organizma konumundadır

Sermaye, iktidar ve devlet şebekesinin tarihi boyunca, bu şebekelerin organ, *"toplumun ahlakı yerine 'hukuk', politika yerine 'devlet' idaresi adlı kurumları"* (Ali Fırat) yerleştirmiştir. Bununla birlikte uygarlık tarihi boyunca toplumun ahlakı ile iktidar ve devletin hukuku çatışma içinde olmuştur. İktidar ve devlet şebekesi ahlakın alanını daraltmak ve onu ortadan kaldırmak için ne gerekiyorsa yapmıştır. Bu çatışma ve saldırılar ulus-devlet süreciyle en zirvesini yaşamıştır.

"Hukukun devlet zoruyla toplum üzerinde estirdiği teröre aldanmamak gerekir. Ahlak esas, hukuk halidir. Adaletli olduğu müddetçe hukuka saygı duyulur." (Ali Fırat) "Saygı duymak" şartı, hukukun da ahlaka saygı duymasıdır. Ancak karşılıklı bir kabullenme ortamının oluşturulmasıyla bu mümkün olur. Aksi halde aynı zeminde buluşmak mümkün olamayacağı gibi birlikte yaşamak da mümkün olmaz. Ancak öyle anlaşılıyor ki toplum kendi ahlakını koruyup yaşarken daha uzun süre hukukla (adaletli hukuk) yaşamak zorunda kalacak. Çünkü günümüzde hukuk, toplumun tüm çeperlerini sarmış bulunuyor.

Doğal ve ahlaki-politik toplumun ikinci yaşamsal varlığını savunup koruyan çoğaltıp sürdüren ve besleyen olmazsa olmaz ikinci olgusu politikadır. Politika, başta söylemek gerekiyor ki her alanda olduğu gibi kavramsal anlamları, içerikleri ve işlerlikleri sermaye, iktidar ve devlet eliti tarafından manipülasyonla çarpıtılarak gerçek anlam ve içeriğinden uzaklaştırılmıştır. İktidar ve devlet elitine göre politika, *"Devlet idare ve onun etkinliklerini*

düzenleme, devleti ilgilendiren işlerin tümü, devleti idare tarzı" olarak belirleyip kendine mal edip kendine göre düzenlemiştir.

Oysa politikanın gerçekliği ve toplum için anlamı şudur; toplumun kendi hayati işleri, çıkarları ve yapılması gerekenleri tartışmak, fikir alışverişinde bulunmak, danışmak, kararlar almak, deneyim alışverişinde bulunmak, görevlendirmek, en iyi ve en verimli iş yaptırmayı sağlamak, ortaklaşmak, ortak kararlar alıp uygulamak. Kısacası toplumu ilgilendiren her konuda her şeyi ortak bir zeminde yapılacakları, yapılabilecekleri en iyiyi yapmak için tartışmak, kararlar almak, uygulamak ve uygulatmak diyebiliriz.

Ahlakta olduğu gibi politikada da aynı hayatiyet söz konusudur. Klan toplumunun (Neolitik öncesi yüz binlerce yıllık zaman dilimi) politikası avcılığını, toplayıcılığını ve savunmasını nasıl ve hangi temelde yapacağı üzerineydi. Belki çok sade ve basitti ama bu onun önemini azaltmaz. Tam tersi politikanın olmaması, dağılması ve ölümü demekti. Bu nedenle hayatiydi. Aynı zamanda bu en doğrudan ve gerçek politikaydı. Neolitik süreç bu en verimli altın çağını yaşar.

Hukuk, devlet zoruyla kanunlar aracılığıyla topluma dayatılarak yürütülür. Ahlakta zorla yürütme yoktur. Ahlak içten benimsenir ancak hukuk dıştan dayatılır

Toplumun köy-tarım yerleşikliği büyüyüp gelişmesini sağlarken karmaşıklaşan ilişkiler ağına cevap verecek anacıl zihniyet ve ideolojinin karşısında kurnazca kenarda duran şaman ve erkek avcı, kendini ayrıştırıcı yol izleyerek hiyerarşik süreci neolitiğin bağrında şekillendirdi. Bir sonraki adımı iktidarlaşma oldu. Tamamen erkek zihniyetiyle (ataerkil) gelişen bu iktidarlaşmanın yeri ilk elden toplumun üstündeydi. Kendini toplumun dışında ve üstünde şekillendiren bu ataerkil iktidar baskı ve tahakkümüne alarak köleleştirdiği toplumun ilk kesimi de kadın oldu. Bunu toplumun tüm kesimleri izledi. Bununla da kalmayıp tüm hayvanlar alemi ve doğayı da tahakküm ve iktidar alanına aldı. Elbette gücünün yettiği, alabildiklerini aldı. Ahlak ve politikasında ısrar eden özgürlüğüne düşkün olan toplum kendi öz politikasıyla karşı koydu; direnişe geçti ve savaştı. Bu savaşımının en büyük ve biricik dayanağı öz politikasıydı. Bu savaş uygarlık tarihi boyunca hiç durmadı. Kimi zamanlar karşılıklı bir uzlaşı ve birlikte yaşayabilirlik ortamı doğasında (semavi dinler dönemi) karşılıklı mevziler hiç terkedilmedi, kıyasıya bir mücadele verildi.

Elbette bu mücadelenin biri haklı, diğeri haksızdı. Biri öz varlığını korumak, diğeri toplum üstünde sefahat sürmek içindi. Her zaman geçerli olmakla birlikte kölecilik dönemindeki kabile formunu yaşayan toplum, iktidar ve devlet şebekesi karşısında politika geliştirmemesinin karşılığının köleleşme ve özgürlüğünden yoksun kalma olduğunu yaşayarak görüyordu. Politika geliştirmsine engel olunmasının sadece özgürlüğünden değil, öz kimliğinden, hayati çıkarlarından, ahlak ve vicdanından yoksun kalacağını biliyordu. Direnişinin ve karşı savaşının kapsamı bunun için güçlü ve şiddetli oluyordu.

O halde tüm zamanlar için geçerli olacak bir gerçeklik önümüzde duruyor. Tek başına toplumsuz özgürlük, politikasız özgürlük istemleri asla olamayacağı çok net ortaya çıkmış bulunuyor. Günümüz liberalizminin özgürlük mantığı ve teorisi tam bir safsata ve saptırma oluyor. Aslında "bireysel özgürlük" bireyi toplumdan kopararak bu yolla da politika oluşturucu zeminden uzaklaştırarak savunmasız bırakıp köleliğe açık hale getiriyor.

Resmin tamamına baktığımızda iktidar ve devletin, politikanın inkarı olduğunu net görebiliyoruz. Yani iktidar ve devlet, politika inkar edildiği, yok edildiği ölçüde ve aşamalarda yaşam bulurlar. Politikanın bittiği yerde iktidar ve devlet başlar. Burası da politik sözün, dolayısıyla özgürlüğün bittiği yerdir. Burada *"sadece idare etme, söz dinleme, buyruk alma ve verme söz konusudur: Kanun, tüzük vardır."* Burada, *"Donmuş akıldır her iktidar ve devlet."* (Ali Fırat)

Ahlaki-Politik Toplumun Temel Birimleri

Elbette son iki yüzyılda gerçekleştirilen ve toplumu iki sınıfa ayıran zorlama ve sosyolojik karşılığı olmayan saptırıcı düşünce ve teorilerden uzak duruyoruz. Toplumun temel birimleri klan, aile, kabile, aşiret, kavim ve en son ulustan oluşuyor. Tabi ki bu birimler aynı zamanda toplumun tarihi akışı içerisinde aldıkları formlarda oluyor. Bu formlaşmalar zaman dilimi sıralamasına göre toplumun basitten karmaşığa doğru toplumsallaşmakta kullandıkları örgütlenme biçimleridir. Başlangıcından sonuna kadar tüm zamanların ana birimi kök hücresi klan oluyor. Klana toplumsallaşmanın ilk basamağı da diyebiliriz. Toplum, klan formunu neolitikten önceki yüzbinlerce yılda 25-30 kişilik gruplar biçiminde yaşardı.

Aile klana denmese de ona yakındır. *"Aile klan içinde ilk farklılaşan kavramdır. Uzun süre anacıl aile olarak"*(Ali Fırat) neolitikle zirveleşerek yaşandıktan sonra, tahminen M.Ö 500'lerde gelişen erkek egemenlikli hiyerarşik otorite altında ataerkil aile dönemine geçildi. Kabile, *"aileyi de bağrında taşıyan, aynı dil ve kültürü taşıyan, aynı dil ve kültürü yaşayan tarım-köy toplumunda daha çok gelişen en önemli toplumsal unsurlardandır."* (Ali Fırat) Klan ve aile gelişen üretim ve güvenlik sorunlarına cevap olamayınca kabile biçimine dönüşme gereği duydu. "Gerici ve aşılmaları gerek" biçimindeki yaklaşımlar *"kapitalist modernitenin en büyük soykırımlarındandır. Çünkü insanlar kabile birlikleri içinde kaldıkça"* (Ali Fırat) köleleştirilemeyecek, sömürüye açık hale getirilemeyecekti. Uygarlık güçleri için kabile içinde kalmak ve kabile ismi tam anlamıyla düşman olmakla özdeşti. Çünkü kabile kendi üyesinin köleleşmesine, sömürülmesine izin vermez; aynı zamanda kendisi de yapmazdı. Ahlak ve politikayı en güçlü, sonuna kadar yaşayan toplumdu. Klasik uygarlık güçlerinin amansız düşman olarak bellemeleri bu temel özelliklerinden kaynaklıydı. Fethedilemezlerdi "ya yok olurlardı ya özgür kalırlardı." (Ali Fırat) Fakat zaman içinde içlerinde gelişen işbirlikçilikle birlikte yozlaştıkları da görülmüştür. Her şeye rağmen tarihi toplum yorumlarını *"sınıf savaşı yerine, kabile direniş savaşçıları olarak bakılsaydı, çok daha gerçekçi yaklaşılmış olunurdu."* (Ali Fırat) Bu da son iki yüz yıllık tarihi akışı kökünden değiştirip doğru temellere oturtma şansını verebilirdi.

Saldıran, yağmalayan, talan eden, sömüren, öldüren, köleleştiren onlar ama ne hikmetse buna maruz kalan ve kendini korumaya çalışanlar "barbar" oluyorlardı

Aşiret formu, kabile topluluklarının bir anlamda federasyonları olup toplumsallıkla ilgili bir aşamadır. Ancak toplum neden ve nasıl bu forma ihtiyaç duydu, sorusunu cevaplandırmak gerekiyor. Bu sorunun cevabı gelişen sermaye, iktidar-devlet şebekesinin ahlaki-politik topluma karşı konumlanışında gizli. Toplumun yok olamamak ve karşı direniş için örgütlenmesine gitmiştir. "Askeri ve politik örgütlenmesi hızla gerçekleşen toplum biçimlenişidir. "En büyük özellik ve avantajı "kendiliğinden bir ordu ve politika gücü" olarak süreklilik içinde her an dışa karşı hazır savunma gücü konumundadır. Ulus kültürlerinin ana kaynağı rolündedir. Kolektif yapılı, karşılıklı yardımlaşma ve komünalizm ruhu güçlüdür. İşbirlikçilik geliştiğinde tehlikeli olabiliyorlardı. *"Aşiretlerin özgürlük, komünalizm, demokratik gelenek uğruna direnişleri olmasaydı, insanlık bir kul, sürü kitlesi olmaktan kurtulamazdı."* (Ali Fırat) Bunu biraz daha açacak olursak:

Sermaye iktidar ve devlet şebekesi aşağı Mezopotamya ovalarında köleci yönetim biçimlerini başlattıkları M.Ö 300 yılları ve Roma köleci imparatorluğunun çöküşüne kadar olan süreçte doğal ve ahlaki-politik toplum ile uygarlığı temsil eden bu güçler binlerce yıl amansız bir mücadele ve çatışmalı süreçler yaşadı. Sümer, Mısır, yine Sümer kökenli Uruk, Ur, Akad, Babil, Asur, yanı sıra Pers, Roma gibi çeşitli adlar altında devlet, kendisini hanedanlık ve imparatorluklar biçiminde kurumlaştırıp etki alanlarındaki toplum üzerinde olduğu gibi kentin dışındaki kır ve köylerde yaşayan ahlaki-politik

topluma karşı da yüzlerce yıllık amansız kanlı savaşlar, işkence ve terör yürütmüşlerdir.

Sümer ve Mısır köleci sistemlerine karşı Yukarı Mezopotamya dağ kökenli etnik kabile yapılı Huri, Gutti, Kasit, Karduk, Lulu, Mitani, Elam, Nairi, Urartu ve Medlerin savaşları biliniyor. Bu güçlerden Gutti ve Kasitlerin yaptıkları yoğun saldırılarla dönemin iktidar-devlet yapılanmalarını yıktıkları: Yine Med aşiret konfederasyonlarının tarihin en kanlı imparatorluğu Asur'u yıkıp kendi imparatorluğunu kurduğu bir gerçekliktir. Yine Sami kökenli çöl kabilelerinin uygarlık merkezlerine saldırıları ve ele geçirmeleri biliniyor. Ari kültür kökenli kabileler yoğun saldırılar karşısında sırtlarını dağlara verirken çöl kabileleri ise çölün derinliklerine çekilerek kendilerini iktidar ve devletin organizeli kanlı saldırılarına karşı korumuşlardır.

Çok açık görülmelidir ki asıl barbar ve vahşi olan daha zayıf ve örgütsüz kır kabileleri değil, kent kültürlü sömürü ve tahakküm üzerine bina edilmiş sermaye, iktidar-devlet çete örgütlenmesidir

Yine kendini dünyanın imparatorluğu olarak ilan eden (bu anlayış tüm imparatorluklarda mevcuttur) Roma İmparatorluğu'nun zulüm ve katliam saldırılarına, içten ve dıştan yüzlerce yıl sayısız karşı saldırı ve direnişler geliştirilmiştir. Başta gelenleri Germenler, Galyalılar, Hunlar ve daha sayısız kültür ve dini grupları, halkları saymak mümkündür.

Tabi sermaye, iktidar ve devlet şebekeleri bu etnik kültür, dini kabile, esir ve halkların savunma ve direnişlerini, "barbar saldırılar" olarak değerlendirirlerdi. Kendilerini "şehirli, uygar" olarak göstermek en başta gelen marifetleriydi. Saldıran, yağmalayan, talan eden, sömüren, öldüren, köleleştiren onlar ama ne hikmetse buna maruz kalan ve kendini korumaya çalışanlar "barbar" oluyorlardı. Şimdiki "terörist kim" muammasına döndürülen tartışmaya ne kadar da benziyor. Çok açık görülmelidir ki asıl barbar ve vahşi olan daha zayıf ve örgütsüz kır kabileleri değil, kent kültürlü sömürü ve tahakküm üzerine bina edilmiş sermaye, iktidar-devlet çete örgütlenmesidir. "Barbarlık" kavramının uygarlık güçlerinin manüpülatif saptırmalı bir yalanı olduğu kuşku götürmezdir. İktidar ve devlet bezirganları sık sık bu yönteme başvurur. Karşısındaki muhalif güçleri bu tür ithamlarla suçlayarak karalamak, toplum tarafından kabul gören kişi ve değerlere küfür düzeyinde gözden düşürmek için kullanmak bilinen yöntemdir. Bugün bile toplum içinde hafızaların derinliklerine sinsice yerleştirilmiş kimi küfürlerin nereden geldiğini bilmeden kullanıldığını ibretle görüyoruz. Örneğin bugün en yaygınca kullanılan "manyak" küfrünün kökeni M.S 250'lerdeMezopotamya ve Ortadoğu'nun en önemli hareketlerinden birinin ışık yüzlü şeyhi Marinalı Mani'ye dayandığını; yine "aptal" küfrünün kökeni 1500'lerde Anadolu ve Mezopotamya inanç aşığı ve dervişi, Sivas illerinin piri Pir Sultan Abdal'a dayandığını biliyoruz.

İktidar Tekelindeki Din ve Yerdeki Tanrı-İktidar

Ahlaki-politik toplumun etnik, kültürel yapılarını bu şekilde açımlarken dinin hem ahlaki-politik hem de sermaye, iktidar ve devlet şebekesi üzerindeki etkisi ve oynadığı role değinmek gerekiyor. Dinin, ahlakın yerine geçirildiğinin çok rahatlıkla görmek mümkündür. Hz. İbrahim ile başlayan Semavi dinlerin çıkış noktası insanın bir yanıyla uygarlık şebeke gücü tarafından tanrılaştırıldığı, bir yanıyla da kul, köle haline getirildiği, zulüm altında inim inim inletildiği bir döneme denk gelir. Dinin ve öncesinin (neolitik öncesi, neolitik ve köleci çağ) tüm söylence mitolojik ve dinsel ayetlerini ideolojik süreçler olarak görmek gerekir. Tüm bu süreçlerin topluma ve sosyolojik yaşamına yansıması ve etkisi tanrı kavramlarında gizlidir. Tanrı kavramı deyim yerindeyse tüm ideolojilerin ana damarı gibidir. Toplumsal aşamaların neolitik dönemi de kapsayan zaman aralığında tanrı doğayla bir bütündür. Ona ait olanlara (birinci ve ikinci doğa) insan eliyle saldırmadıkça şiddet kullanmaz. Doğa aracılığıyla

bir şiddet uyguladığı zamanda insanlar kendine dönüp sebebi, yanlışı kendilerinde aramaktadırlar. Tanrıları aracıdır. Doğuran, besleyen, koruyandır.

Ancak M.Ö 3500 ile 1500 yılları arasını kapsayan süreçte tanrı insan bedenine yerleştirilmiş, insan hem tanrı hem de kral olmuştur. Cinsiyeti erkektir. Artık doğuran değil, yok edendir. Besleyen değil, sömürendir. Koruyan değil, işkence ve zulüm altında inletendir. Artık şiddet ve ölüm doğadan değil, insan tanrıdan gelmektedir. Artık barış değil, bitmek bilmeyen savaş ve ölüm vardır.

İşte tam da tarihin bu aşamasında Hz. İbrahim'in o bilinen çıkışı ve onu takip eden üç semavi dinin dönemi başlamaktadır. Bu, kulların tanrı-insana (tanrı-kral) karşı ilk başkaldırışıdır: Tanrı insan olamazdı. Kendine tanrı sıfatı yakıştıran kralların da birer insan olduğunun savaşımı uzun süre verilir. Tanrı "O" dur O'da insanların dışında-üstünde gökte ve her yerdedir. İşte bununla deyim yerini bulacaksa kral, tüm güç ve silahlarından arındırılmış, kolu kanadı kırılmış hale getirilir. Yumuşama ve reforme denilen ve buna benzer daha bir çok noktada İbrahimî dinlerin uygarlık (iktidar-devlet şebekesi) sistem güçleri ile ahlaki-politik toplum arasındaki konumları budur.

Bu dini hareketlerin sistemi yumuşatarak reforme etme yolunu seçtikleri açıktır. Bu amaçlarında kimi başarılar gösterdikleri de söylenebilir. Elbette hem uygarlık sistemi şebekesi hem de bu dini güçlerin karşılıklı yarar içinde birbirlerine yaklaştıkları, kimi çatışmaları olsa da bu gerçeği yadsımayacağı açıktır. Bunun en önemli kanıtı da köleci sistemin kent ve etki alanındaki topluma, uygulamalarda yumuşamalara giderken zamanla dini içine alarak bu yola binlerce yılda giremediği, egemenlik ve tahakkümü hakim kılamadığı kır-köy toplumu (kabile, aile, eşir, kültür grupları vb) içlerine kadar sızmayı başarmıştır. Din sistemi feodal idari yapıya dönüştürürken sistem dini devletleştirerek doğal toplumun (ahlaki-politik) içlerine kadar sokulmuştur. Elbette dinin (Hıristiyanlık ve İslamiyet) devletleşmesiyle ahlaki-politik toplum yeni savunma mekanizmalarını tereddütsüz geliştirdi. Eski savunma araçlarına (klan, kabile, eşir vb) yenilerini ekledi. Bu yeni savunma araçlarının (örgütlerinin) adı mezhep ve tarikatlardı. Her ne olursa olsun her şeye rağmen din bir ahlaki direniştir. Ahlaki-politik toplumun dini bunca kendine yakın görmesi, sahiplenmesi ve özünü içselleştirmesi bu gerçekliğinden kaynaklanıyordu.

Dinin çıkışıyla *"eski dönemin güçlü, ahlaki ve politik toplumuna tam dönüş söz konusu edilemez. Ahlakın tamamen din olarak sunulduğu on emirden gayet iyi anlaşılmaktadır."* (Ali Fırat) Dinin ahlaki yönü ağır basarken inanç yönü ikinci plandadır. Sistemle (uygarlık) ahlaki-politik toplum arasındaki orta yer dediğimiz tam da burasıdır. Dinin bu çıkışı sistemin ve ahlaki politik toplumun yapılarında bahsettiğimiz dönüşümleri gerçekleştirmiştir.

Ahlaki-Politik Toplumun Mekanı

Ahlaki-politik toplum ile iktidar devlet şebekesi arasındaki mücadelesinde kent ve kırın pozisyonuna ve rolüne bakmak gerekiyor. Başta belirtelim ahlaki-politik toplumun mekanı köy ve kırsalın tümü olurken iktidar ve devletin mekanı ise şehir olmaktadır. Elbette şehrin başlangıçtaki konumu ve genel olarak tarihte oynadığı role bakılınca tümden devlet ve iktidar şebekesine aitmiş gibi, onlar şehri yaratmış anlamı çıkmaz. Şehir nüfusunun yüzde doksanını iktidar ve devlet şebekesinin dışındaki kesimler oluşturmakta. Şehrin kuruluşundan gelişimine kadar en büyük emek ve çabanın sahibi bu kesimler oluşturmaktadır. Elbette kentin de kırsal uzantıları olan hiyerarşik yapı ve işbirlikçi kesim de varlığını oluşturmuştur. Tüm karşılıklı çatışma ve savaşımlara rağmen, simbiyotik ilişki çerçevesinde karşılıklı alışveriş, ticaret vb. ilişkiler de sürmektedir.

Üç İbrahimî-semavi dinin büyük direnişlerinin, köleciliği törpüleyerek feodal idari yapıyla yeni dönemi başlatırken ideolojik, ekonomik ilişki biçimi, ahlaki-politik ve iktidar devlet ilişki ve çatışmalarında farklılıklar gözlemlenmektedir. Nedir bunlar? Birincisi tanrıyı göğe çıkaran aynı ideoloji, devletleşmesiyle birlikte şahı, sahınşahı, sultanı, padişahı yeryüzünde tanrının gölgesine dönüştürüyordu. Köleyi azad ederken yerine ırgat, maraba vb.'ni geçiriyordu. İktidar-devlet ve sermaye şebekesinin alanını ahlaki-politik toplumun içlerine doğru biraz daha genişletiyor, yarattığı beylik idari

sistemiyle doğal toplumu denetimine alma hamlesini yapıyordu. Tam da bu noktada dinden birçok beklentisi olan ahlaki-politik toplum bu hamlelere mezhepleşerek ve kutuplaşarak cevap veriyordu. Görünürde dini fikir çatışmaları gibi gözükse de aslında ahlaki-politik toplum ile sermaye ve iktidar-devlet şebekesinin çatışması yaşanıyordu. Dolayısıyla çatışma ve savaşların özü değişmiyordu. Bu iki güç arasındaki mücadele ortaçağ boyunca bu şekliyle devam etmektedir.

Böylece feodal idari sistemin sonunda 17. -18. yy kapitalist modernite çağına ahlaki-politik toplumun uzmanı ulus devlet sürecine gelmiş bulunuyoruz. Ulus devlet denilen bu sermaye, iktidar ve devlet şebekesi tüm boyutlarıyla ahlaki-politik toplum ve doğa üzerindeki iktidarlaşmasının zirvesi oluyor. Oluşturduğu "vatan çitleri" arasında kültür ve inançları homojenleştirme adına toplum kırımına giderken endüstriyalizmle doğa katliamına başvurmaktan çekinmemiştir. Felsefesini özne nesnellik üzerine oluştururken ideolojisini bu felsefe üzerine bina ederek pozitivizmi bir deli gömlek dini gibi topluma giydirmeye çalışmıştır.

Uygarlık tarihi boyunca ahlaki-politik toplum, sermaye, iktidar ve devlet şebekesinin kendisini nesnelleştirme saldırıları yetmiyormuş gibi ulus devletle hem nesnelleştirme hem de onun tüm değerlerine (kültür, dil , din ve inanç vb gibi tüm çok renk , çok ses, çok inançlara) saldırarak adeta varlık nedenlerine kast etmiştir. Bu nedenle yüzlerce kültür, dil, etnik yapı ve inanç dayatmalarıyla iki yüz yıllık tarihi boyunca , her bir günü her bir saati kırımdan geçirmiştir.

Ulus-devlet tahakkümünde ahlak ve politika daraltılmış, en aza indirilmiş, yok edilmeyle karşı karşıya bırakılmıştır. Toplumun kendi kural, töre, geleneğini yaşama, kendi çıkarını, savunmasını, geleceğini yapma koşulları ortadan kaldırılmıştır. Tüm silahlarından arındırılmış, savunmasız bırakılmıştır. Medya, sanat, spor, tv, sinema kültürüyle sanallaştırılmıştır. Kendi adına, kendine has düşünemez, duygulanamaz, bakamaz, göremez ve duyamaz hale getirilmiştir. Bu tam da iktidar ve devletin beş bin yıldır yapmak istediği ama bir türlü başaramadığı toplum ve kişiliktir. Kölelik dönemi de dahil kişi hiçbir zaman bu kadar denetim altına alınmamış, bu kadar ruhsuz, robot ve kadavra durumuna getirilememiştir. Otur deyince oturan, kalk deyince kalkan, tekçi zihniyetle homojenleştirilmiş, gri bakan ve gri gören, iktidardan daha iktidarcı, devletten daha devletçi, hezeyan içinde faşist yığınlar yaratarak ahlaki-politik topluma ve kültür değerlerine karşı topyekün bir savaş yürütmektedir. Günümüz itibariyle Amerika ve Avrupa ulus-devletleri bu savaşımın (kültürel boyutu) tehlikeli ve yarardan çok zararını görerek vazgeçerken (Türk ulus-devletinin de başta olduğu) sayısız ulus-devlet hala yüz elli yıl öncesinin zihniyetiyle, ahlaki-politik toplumla (halklar, kültür ve inanç grupları) karşı savaşını sürdürüp saldırılarından zafer ummaktadır.

Şunu unutmamak gerekir ki 6000 yıl önce şaman, ihtiyar kurnaz erkek ve erkek avcıyla başlayıp günümüz kapitalist modernitenin idari sistemi ulus-devlete gelene kadar, bu iktidar-devlet şebekesinin en büyüğünden en küçüğüne kadar toplumsallığa karşı geliştirdikleri her gelişme planlı, programlı, birbirinin devamı ve tamamlayanıdır. Aynı şeyi ahlaki-politik ya da doğal toplum için de söylemek mümkündür. İktidar ve devlet şebekesinin sonuncu modeli kapitalist modernitenin ulus-devlet icadı insanlığın ve doğanın, yani birinci ve ikinci doğanın başına gelmiş en büyük insan yapımı felakettir. Bu felaketten çıkış ancak ahlaki-politik toplumun işlerliğine kavuşup toplumu şehriyle, köy ve kırıyla iktidardan ve onun kanserojen hastalıklarından arınarak devletin hukukunu sınırlayıp ahlakı hakim kılarak, devlet idareciliği yerine politik yönetimi geçirerek ve nihayetinde devleti gereksizleştirip işlevsizleştirerek varlığına son vermekle mümkündür.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Bir Bilgelik Geleneği Olarak Ahlakçılar

Mahir Tunç

Bir toplum üyesi olarak davranışlarımıza, düşünce, gelenek, görenek ve eylemlerimize kaynaklık eden ilkeler, değerler normlar bütünlüğüne, 'ahlâk' diyebiliriz. Ahlak ile toplumu savunma, beslenme ve üremesi için gerekli tedbirleri alır. Kural olarak üyelerine de uygulatır. Dünyanın neresinde olursa olsun her insan toplumu ahlâki (ve politik) davranışlar sergilemek durumundadır. Zira ahlâk, yaşam alanımızda kendilerine göre eylediğimiz kuralların çerçevesini oluşturur. Klasik ve geleneksel bir ahlâk tanımı da şöyledir: *"Toplumsal törelere, alışkanlık ve kurallara göre yaşamayı bilmek"*. Ayırt edici bir özellik olarak ahlâkın tarihsel toplumun bilinç, bilgi birikiminde örülmüş zihniyet dünyasında kendisi için en iyisi olduğuna karar vererek tamamen gönüllüdür. Ahlâkın, en güçlü zordan daha etkili ve sonuç alıcı bir uygulama, yaptırım gücüne sahip olan bir toplum dinamiği olduğu tartışma götürmez. Ahlâk topluma iyiyi, doğruyu, güzeli, vicdan bağıyla uygulatan toplumsal davranış olarak da özetlenebilir. İnsan toplumu sağlıklı bir toplumsallık süreci yaşamak istiyorsa, bunu ahlâki ve politik dinamikleri, kurumlarıyla birlikte yapmak durumundadır. "*Toplumun politik hafızası*" (Ali FIRAT) olan ahlâk toplumsal-kolektif işleri belirlerken; politika da yöntem zenginliği içerisinde akıl ve özgürlük sanatı olarak uygulama gücü kazanabilmesinin yolunu aydınlatır.

SINC'ın Tarihsel Hakikati

'Nasıl yapalım'ın yörüngesi durumunda 'neye göre yapılacağı'nın cevabını ahlâkta buluruz. Bir toplum için ekmek, hava, su kadar önemlidir ahlâk. Ki Aryenik bir dil olan Kürtçe bu konuda öğretici bir örnek sunar bize. Kürtler ahlâka "SINC" der. Sınc (ahlâk) veya "Sênc" (çeper, çit, bahçe duvarı) ahlâkın yaşamsal anlamını verir. Çünkü Sênc-Sinc, yaşamsal beslenme ihtiyaçlarımızı karşılamak için ektiğimiz bağ-bahçemizi genellikle yabani hayvanlardan veya sürülerden korumak amacıyla geliştirdiğimiz, orijinal ilkel savunma duvarımızdır. Sênci çürüyenin; beslenme, sağlıklı kalma, kendini savunma, koruma koşulları zayıflar. Tıpkı ahlâki özellikleri tasfiye edilmek istenen, bastırılan, sömürüye maruz kalan toplumların savunmasız, siyasetsiz, korumasız, kuralsız kalması gibi. Bu gerçekliğin yakıcı deneyimini de Kürtler ve benzer durumdaki halklar, büyük acılar pahasına öğrenmiştir.

ahlâk, bilinçli ve özgür insanın yaşam kılavuzu olarak anlam bulur. Yaşamsal önemde, bir eylem kılavuzu olan ahlâkın birkaç temel öğesinden söz edilebilir. Birincisi, her zaman bir alternative sahip olduğumuzun kabulüdür. Herhangi bir eylemde bulunmadan önce iyi veya kötü olanı doğru ya da yanlış olanı seçebilir, ona göre yaklaşım ve pratik sergileyebiliriz. İkincisi "politik hafıza" veya birikim-bilinç gücüyle her zaman bir değerlendirme, ölçüp biçme konumunda olup; farzı misal maruz kaldığımız herhangi bir yönelimde 'gerçeklerden yana mı yoksa gerçek olmayandan yana mı tercih yapacağımızı belirler. Kuşkusuz bu tercihin, inşa ettiğimiz yarınımıza yön verdiğini biliriz. Üçüncüsü; insanın kanlı-canlı duygu yüklü, özgür irade sahibi bir 'özne' olduğunu; insanın ne bir makine ne de kadere boyun eğen, eğmesi gereken bir pasif 'nesne' olmadığı gerçeğidir. Dördüncüsü; sorumluluk öğesidir. Aktif

‘özne’ olarak özgür irademizle seçim yapıp eylemde bulunmuş ahlâki birey olarak, eylemlerimizin sonuçlarının sorumluluğunu üstlenmemiz anlamına gelir. Beşincisi; ahlâkın toplumsallığı konusudur. Bu nedenle de yapıp ettiklerimizin başkalarına etki, yansıma vb. boyutlarını da hesaba katmamız gerekmektedir. Aksi halde toplumsallığın, komunalitenin dışında kalmış veya kalacak olan bir bencil oluruz. Altıncı olarak; ahlâk, bir amaç doğrultusunda yaşamayı ve bireyin eylemleriyle bir karakter edinerek ahlâki ve politik bir ‘özne’ durumuna gelmesini sağlar.

Ahlak, bir amaç doğrultusunda yaşamayı ve bireyin eylemleriyle bir karakter edinerek ahlâki ve politik bir ‘özne’ durumuna gelmesini sağlar

Bu yazının konusu olmadığı için din-ahlâk ilişkisine girmeyeceğiz. Kuşkusuz ki ahlâk, dinleri de fazlasıyla etkilemiştir. Hatta dinlerin özü ahlâktır ve ahlâktan bağımsız bir din tanımlaması yapamayız demek mümkündür. Fakat biz esas olarak kendi toplumlarını etkileyen, yaşamlarına yön veren ve öne çıkan bazı ahlâk filozofları-peygamberler- din insanları üzerinde durmak istiyoruz. Bu sayede ahlâkın toplumlar üzerindeki etkisini daha anlaşılır kılmış oluruz, düşüncesindeyiz.

“Doğru Yalanı Daima Yener” (Zerdüşt)

M.Ö 6000 lerden 600 lere kadar her zaman dilimine yerleştirilebilen, bir karakter ve bireyden ziyade bir çizgi, bir felsefe; ahlâki-politik bir duruş olarak tarih sahnesinde yerini alır. Zerdüşt’e ilişkin farklı teoriler vardır. Üç Zerdüşt ve farklı kimlikler tartışma konusudur. Fakat hepsi de özünde birdir. O nedenle biz genel olarak Zerdüşt’ün ahlâk öğretisine odaklanacağız.

“Zagros dağlarının heybetli sesi” olan Zerdüşt, Ahura Mazda (Bilge tanrı - veya Efendi) inancında reform yapmış bir Mag rahibidir. Söz konusu Zerdüşt, “üçüncü-son Zerdüşt’dür. Kendisinin Kürt olduğu, Kürdistan’ın doğusunda yaşadığı bilinir. Günümüze de kalan yazılı metin Zend Avesta’da şu vurgular öne çıkar:

Ahura Mazda taraftarları değerli olan insanlara karşı mert olmalı.

Davranışlarında hakiki, dindar ve bilgece olmalıdır.

Herkese karşı açık kalpli ve doğru olup, sahteliği kendinden uzaklaştırmalıdır.

Düşünce iyi düşünülsün, söz iyi söylensin ve iş iyi yapılsın.

Bu ilke, “İyi düşün, doğru söyle, güzel yap” olarak da bilinir.

Zerdüşti ahlâk; doğayla dost, kadın-erkek ilişkilerinde eşitlikçidir. Tarihin ilk vejetaryeni olma ihtimali yüksek olan Zerdüşt, hayvanların yününden, sütünden yararlanmayı esas alır. ‘Beslenme ihtiyacı’ adına hayvanların kafası hoyratça koparılmaz. Bir köpeği sakatlamanın ve beslememenin cezası kırbaçlamaya kadar varır.

Tek tanrılı dinlere “cennet” olarak yerleşen “Temizler Şehri’ne” girmenin şartı; ahlâklı olup manevi hazzı, maddiyatın önünde tutmak ve insanlara gerçeği söyleyip mütevazi yaşamaktır. Yalan, ikiyüzlülük mutsuzluk sebebidir, uzak durulmalıdır.

Zerdüştlüğün günümüzde bile Kürt toplumu arasında ve diğer dinler üzerinde (ismi değiştirilmiş olsa bile) güçlü etkileri vardır. Êzîdî ve Alevi Kürtler, canlı ve güçlü temsilcileridirler. Bu Kürt topluluğunun ailesi içinde, kadın özgürlük düzeyinin diğer Kürt, komşu Türk, Arap ve Fars ailelerine göre daha yüksek olması da yine Zerdüşti inanç ve kültürden kaynağını almaktadır.

Zerdüşt’e göre toplum bireyleri sorgulayan, arayış içinde olan, buldukları cevaplar temelinde de, doğru ve güzeli tercih eden insanlar olmalıdır. Buna göre Zerdüşt 15 yaşını dolduran her kadın ve erkeğin kendisine sorup cevaplarını bulmakla yükümlü oldukları sorular sorar:

“Ben kimim?

Kime aidim?

Nereden geldim, nereye gideceğim?

Bu dünyada görevim nedir, öteki dünyada ödülüm ne olacaktır?

Görünmeyen dünyadan mı geldim? Yoksa hep bu görünen dünya ya mı aidim?

İyiliklerin mi arasındayım yoksa kötülüklerin mi?

İnsan mıyım yoksa kötü bir ruh mu?

Selamete götüren kaç yol vardır?

Kimdir dostum, düşmanım kimdir?

Prensip tek midir, yoksa çift midir?

İyilik kimden gelir, kötülük kimden gelir?"

Görülüyor ki, Sorular, çok sonraları "Sorgulanmamış yaşam, yaşam değildir", diyen Sokrates'in sorularına açıkça kaynaklık etmektedir.

"Ateşi Ateşle Söndüremezsin" (Buda)

Özellikle kapitalist modernitenin toplumsal kanserleşme düzeyine varan yaşam tarzından dolayı manevi huzura hasret kalan insanlar, stres ve depresyondan kurtulmak için günümüzde fazlasıyla Budizm'e ilgi duymaya başladı. Buda'nın tarihsel hikayesi oldukça ilgi çekicidir. Bir sarayda, el üstünde tutularak büyütülüp, toplumsal hakikatler ve sorunlardan oldukça uzakta yetişen bir prens olarak Buda (aydınlanan kişi), toplumun yaşadığı acı gerçeklik ile yüzleşince, sarsılmış ve insanlığı derinden etkileyen felsefi-dini öğretisini geliştirmiştir. Budizm, insanın belli bir öz disiplin ve nefis terbiyesiyle doğru temelde yoğunlaşması durumunda, acıdan kurtulup manevi-zihinsel hazzın ve özgürleşmenin zirvesi babında 'Nirvana'ya ulaşabileceğini ifade eder.

Buda'ya göre insanlar Nirvana'ya - buna hakikat de denilebilir-ulaşabilir, ancak bunun için bir anlamda kendisini inşa manasına da gelen nefsi terbiye ve bilgeliği edineceği aydınlanma gereklidir.

Bu esas üzerinden Budist düşünce sistematiğini ele almak gerekirse;

Dört Yüce Hakikat

Acı, vardır.

Acının sebebi, arzudur.

Acıya sebep olanlar dışarıda bırakılarak Nirvana'ya ulaşılır.

Acıdan kurtulmanın yolu, Yüce Sekizli Yol 'dur.Dört yüce hakikati 'yolun girişi' olarak da okumak mümkün. Ardından gelen, fikir-zikir-eylem bütünselliğinde anlama kavuşan, Yüce Sekizli Yol 'dur.

Yüce Sekizli Yol

1-Doğru söz

2-Doğru eylem

3-Doğru rızk

4-Doğru çaba

5-Doğru düşünce

6-Doğru düşüncenin yoğunlaşmas

7-Doğru görüş

8-Doğru çözüm

Buda'dan önce var olan Veda (Veda = bilmek) dini ile Buda'nın kurtuluş ideolojisinin çatışma ve etkileşiminden, daha sonra sentez olarak Hinduizm doğacaktır.

"Karanlığı Lanetlemektense Bir Mum Yakın" (Konfüçyüs)

Zerdüşt ve Buda'nın çağdaşı olarak Çin'de güçlü hanedanların dağılmasıyla doğan boşluk ve toplumsal karmaşaya–kargaşaya çözüm için çabalayan önder kişiliklerden biri de Konfüçyüs'dür. Merkezi hegemonik devlet geleneğinin etkisiyle olacak ki, hiyerarşik, devletçi, feodal ahlâk kuralları önermiştir. Konfüçyüs, Tao'ya (Tao = nehir yolu, "doğal yol" ya da "doğa yasası") ulaşmak için beş temel ilke belirler ve herkesin onlara uymasını ister.

Yönetici, yöneticiliğinin gereğini yapar.

Kadın, eşitliğin gereğine göre yaşar.

Oğul, babaya tam bağlılığının gereklerini yapar

Küçük kardeş, büyük kardeşe uyar.

Herkes arkadaşlığın, gereklerine uymasını bilerek yaşar.

Konfüçyüs'ün bu geleneksel toplum anlayışının yanında dini ve ahlâki felsefesini de özetlediği dört temel ilkesi ise şunlardır:

Jen= İnsana insanlığını veren şey, bütün eylemlerinin

kaynağıdır ve bu sevgiye dayanır. Bu nedenle de bütün insanları sevmeliyiz. Erdemli olmak önce gerekeni yapıp sonra istemeyi gerektirir.

Jen'in özellikleri: alçakgönüllülük, dayanıklılık, sadakat, sağlamlık, doğruluk ve dürüstlüktür. Jen'i özümseyen başkasının eksikliklerini söylemezken, öz eleştirel davranış sergiler.

Li = "Din" demektir. Toplumsal düzeni tesis eden genel törensel ilkelerdir. Oruç tutmaktan, konuşma, yemek yeme, giyinme, mimiklere kadar bir dizi kural belirler. Düşünce ve eylemde tutarlılığı esas alır.

Yi = Doğruluk anlamına gelir. Li'nin özü ve temelidir. Ahlâki bütünlüğün sonucunda olan eylemdir. Li'ye göre yaşayanlar Jen'e ulaşırlar

Hsiao = Nesep (soy, baba soyu) dindarlığı. Ataya, anaya, babaya saygıyı esas alır. İnsanların kendilerine ait olmadığını savunan Konfüçyüs, bir "üstün insan" ya da "üst insan" modeli–hedefi gösterir toplumuna. Buna göre akıllı, cesur, nazik, müziğe bağlı, açgözlü olmayan, mütevazı insan, chun tzu= "üstün insan'dır.

Konfüçyüs'e göre, *"doğruluk" kutup yıldızı gibi yerinde durur. Geriye kalan her şey onun etrafında döner."*

Sentezin Aydınlık Gücü: Mani

Özgür toplum, ahlâki düşünce ve direniş birikimlerini, nehirler ve dereleri kendinde toplayan bir derya gibi bağrında taşıyan Mani'nin, ahlâki-felsefi öğretisinde bir sentezleme mevcuttur.

Kendi ifadesiyle, her fikrin kabuğunu kırıp, özünü almayı-anlamayı amaç edinmiştir. Böylelikle de Roma ve Sasani imparatorluklarının zulmünden, esaretinden insanlığı kurtarıp, manevi temellere dayalı özgür bir toplumsallığı geliştirmek istemiştir. Hz İsa'ya benzer şekilde dönemin menakkede (Essenilere de benzerler) isimli komünal demokratik, vejeteryan ve ekolojik bilince sahip tarikatından etkilenir. Adının Aramicedeki anlamı da ışık kavramından türemiş "Aydınlatan" manasındadır.

Zerdüşt, Buda, Hıristiyanlık ve Grek felsefesinden oluşturduğu sentez inancını belli bir otoriteye, hiyerarşiye, ama en önemlisi de, öz disipline dayalı kadrolar olan SEÇKİNLER üzerinden inşa etmek istemiştir. Seçkinler, *"Dürüstler ve hakikiler"*dir. Onlar toplumun rol modeli olacaktır. Göle atılan taşın oluşturduğu halkalar çelik çekirdek kadroların katı ilkelere bağlı olarak sürdükleri yaşam standartlarını belirleyecektir. Sempatizan diyebileceğimiz "Dinleyiciler"e gelince kurallar biraz daha esnek uygulanacaktır.

Göle atılan taşın oluşturduğu halkalar çelik çekirdek kadroların katı ilkelere bağlı olarak sürdükleri yaşam standartlarını belirleyecektir

---

Alevi inanç felsefesindeki "Eline, diline, beline hâkim ol" düsturunun benzeri şekilde Seçkinler'den üç mühür ile yaşamlarını sürdürmeleri istenir:

Ağız Mührü: *"Tüm kötü sözleri ve kötü yiyecekleri yasaklar."*

El Mührü: *"Canlı varlıkların içindeki ışığa zarar vermeyi önler; insan ve hayvanları öldürmemek, bitkileri, çiçekleri, meyveleri dalından koparmamak"* vb.

Gönül Mührü: Mani inancına ve yaşam tarzına karşı olan her düşünceyi yasaklar.

Dinleyiciler için olan On Emir'de şöyledir;

Geçirilmiş olan zamana (Tarihe) inanmak.

Çok tanrılı döneme inanmak.

Yalandan kendini korumak.

Kötü insan olmamak.

Et yememek.

Başkasının namusuna kötü gözle bakmamak.

Hırsızlık yapmamak.

Okumak, sihirle hakikati tanıyarak bunları birbirinden ayırmak.

Toplum içerisinde inançlı olmak

İşinde gevşek ve ihmalkâr olmamak.

Mani'nin zengin canlı, özgür ahlâk felsefesini savunan devrimci fikirleri, iktidarları rahatsız etmiştir. Roma İmparatoru Diocletianus M.S.279'da

“Tüm Manici yazıların yok edilmesini” emrederken, Sasani imparatoru 1. Hürmüz tarafından ise dini kadroların telkiniyle Mani katledilmiştir. Böylece gerçek bir Rönesans ve ahlâki-felsefi devrimsel patlama Mani şahsında engellenmiştir.

Bahsi yapılan felsefi çıkışların gerçekleştiği coğrafyalara, şimdi de bakıldığında baskın bir ahlâkçılık göze çarpmaktadır. Dini formlar, kurallar biçiminde ifadeye kavuşan, toplumu etkileyen durumlar olsa da, toplumu esas olarak ayakta tutan ilkeler ahlâkidir. Budizm’in hakim olduğu Hind yarımadasında, Taoizm’in hakim olduğu Çin’de ve Zerdüşt’ü geleneğin hala Canlı olduğu Kürdistan coğrafyasında hayata şekil veren, anlam kazandıran temel değerler, adı geçen ahlâk filozoflarının öğretilerinden ibarettir. Ki buralar aynı zamanda toplumsallığın daha canlı olduğu insanların, resmi hukuk kurallarından ziyade ahlâk yasalarını öncelediği alanlar oluyor. Kuşkusuz buralarda da devletler var, onların hukukları var fakat başat olan ahlâki kurallardır. Kapitalist modernite koşullarında dahi böyle bir yorumda bulunmak, bu büyük ahlâkçıların bugüne bir yansıma halidir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Ahlak ve Toplumsal Norm

Yaşar Kırmızı

Toplumsal doğa ahlakın varlık gerekçesidir. Tarihin her çağında düşünür, filozof, peygamber, siyaset insanları tarafından üzerinde önemle durulmuştur. Ne var ki bu konuda yeterince çözümleyici olunmadığını ve *"toplumsal hafızaya"* dönüştürülmediğini tarihin pratik gelişmeleri bize çok açık göstermiştir. Bu nedenle uygarlık güçleri kendini büyüttükçe ahlak gerilemiş ve zayıflamıştır. Ahlaka ilişkin kavramsal, kuramsal düzeyde tanımlar geliştirilmiş olsa da, ahlakın tarihsel-toplumsal çözümlemesi bu çevrelerce güçlü biçimde geliştirilmemiştir. Tarihte ve günümüz dünyasında ahlaka yüklenilen anlam bu kavramın ruhunu, özünü ve canlılığını yansıtmayan dar, sığ ve basit tanımlamalarla geçiştirilmiştir. Esasta toplumsallıkla bağı kopartılmıştır. Ali Fırat kavramsal düzeydeki ahlak tanımını ortaya koyarken *"Basit anlamda kurallara göre yaşamak"* ifadesini kullanır. Bununla birlikte Ali Fırat ahlak konusunda oldukça kapsamlı ve derinlikli çözümlemeler geliştirmiştir. Bu alanla ilgilenenlerin birçoğu, ahlaka ilişkin daha çok "devlet teorisine" giriş düzeyini aşamayan yaklaşımları söz konusudur.

Uygarlığın yol açtığı kaos ve kriz hali toplumsal yaşamı nefessiz bırakmıştır. Bu uygarlığın ürettiği sosyal bilimin konumu, düzeyi ve uygarlık aygıtlarıyla ilişkisi nedeniyle toplumsal sorunların çözümü konusunda hakikatten uzak değerlendirmeler içermektedir. Bu durum Ali Fırat'ı, başta ahlak olmak üzere politika kavramıyla birlikte çözüm oluşturabileceği noktasına götürmüştür. Bu nedenle o, "*Toplumun varoluş hali ve gelişiminin 'ahlaki-politik toplum' temelinde incelenmesini varsayan sosyal bilim okulunu Demokratik Uygarlık Sistemi olarak tanımlamak mümkündür"* demektedir.

Birçok sosyal bilimcinin çıkış noktaları yanlış olunca varış noktaları da yanlış olmuştur. Bunlar ya uygarlık aygıtlarının yedeğine düşmüş ya da devlet-iktidar için kuram oluşturmuşlardır. Bunların bazıları toplumsal gelişme için "temel birimler" tanımlamasına başvurmuştur. Örneğin Marksizm, sınıfı temel birim belirlerken ekonomiyi temel altyapı, ahlakı ise üstyapı kurumu biçiminde ortaya koymuştur. Yani ahlak ikincil, tali planda kalmıştır. Bu da Adorno'nun anlatımında ifadesini bulan *"Yanlış hayat doğru yaşanmaz."* tespitini adeta doğrular niteliktedir. Toplumsal sorunları çözmede iddialı olan ve uygarlık karşıtı bir çizgide konumlanan reel sosyalizm pratiğinde yaşanan toplumsal çürüme ve ahlaki yozlaşma kaçınılmaz çöküşle sonuçlanmıştır. Teoloji ise *"din toplumunu"* temel birim yapmıştır. Din her ne kadar ahlakı önemsemişse de, iktidarlaşmasıyla anti-toplumsallığa dönüşmüştür. İktidarların fetih aracı olmuştur. Liberalizm ise, bireyi temel birim yaparken "Bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler." anlayışı içinde sınır, kural, ahlak tanımaz bireyin sahte özgürlüğü için her türlü bencillik ile topluma karşı savaş halini ifade eder. Devlet-iktidar olgusunu temel birim yapanlar ise, gücü kutsayan *"kutsal devlet"*, *"sosyal Darwinizm"*, *"özgürlüğün kaynağı devlet"* biçiminde yaklaşmıştır. Bu anlamda toplumsal sorunları daha da büyüten uygarlık saptırmalarının, devlet ve iktidarı huzur ve güvenlik sağlayıcı göstermesi toplumsal yaşamın sürdürebilirliğinin vazgeçilmezi olarak sunması tam bir aldatmacadır, çarpıtmadır. Bahsi edilen iktidar bilimleri ve

ideolojiler sürdürülemezliğini sadece toplum boyutunda değil, doğa-çevre tahribatı boyutunda da içinden çıkılmaz hale getirmişlerdir. Bu nedenle birinci doğa ve ikinci doğanın sürdürülemezlik durumunu ve uygarlığın yarattığı tüm sorunları aşmak, bunlara çözüm olmak adına Ali Fırat'ın gündeme getirdiği Demokratik Uygarlık Sisteminin varoluş hali olan *"ahlaki-politik toplum"* birimi üzerinden ahlakın yaşamsallaştırılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Uygarlığın yol açtığı kaos ve kriz hali toplumsal yaşamı nefessiz bırakmıştır

Bu bağlamda merkezi uygarlık sistemi dışında kalan ve kökleri doğal topluma, neolitik tarım devrimine ve tanrıça kadın kültürüne dayanan tüm komünal yapılar, ahlaki-politik toplumlar ve bunların demokratik özelliklerinden kaynağını alan ve toplumsallığın varoluş hali olarak ahlak üzerinden bir sentez geliştirilmiştir. Toplumsal ahlak demokratik toplum ile güncelleştirilmiş ve hakikatleştirilmiştir. Bu anlamda merkezi uygarlığa yedeklenen anti-uygarlıkçı yapıların zihniyet çözümlemesi geliştirilerek, sistemsel sorunları aşmada toplumsal hakikat gerçeğine uygun olan ahlaki-politik toplum birimiyle anlamlı bir yaşama, komünal topluma ulaşılacağı teori-pratiği Ali Fırat tarafından geliştirilmiştir.

Kısacası, ahlakın gündemleştirilmesinin önemini Ali Fırat'ın değerlendirmesiyle noktalarsak; *"Dünya sisteminin yapısal bunalımından hangi siyasi ve ekonomik oluşumların çıkacağı kehanetle değil, entelektüel, politik ve ahlaki çalışmaların düzeyiyle belirlenebilir."*[1] demektedir. Aslında burada ahlaki toplumu inşa edecek kadroların görev ve sorumluluklarını da ortaya koymaktadır.

Toplumsal Ahlakı Tanımlamak

Ali Fırat, *"Ahlak, toplumun ilk inşası sırasında takındığı tutumların bütünlüğü olarak tanımlanabilir. Bu da ilkel toplumun beslenme, üreme ve korunma için aldığı tedbirler, yaptığı iş ve eylemler bütünlüğüdür. Bu bütünlükler gelenekselleştiği ölçüde ahlak oluşmuş sayılmaktadır. Üreme, korunma ve beslenme olmaksızın toplum sürdürülemeyeceğine göre ahlaksız toplum da olamaz diyorum"*[2] der ve yine aynı kaynakta Ali Fırat "Ahlak, gelenek olarak standart kalıplar halinde iş görür ve rol oynar" değerlendirmesinde bulunur.

Bu anlamda insanlığın ilk toplumsallaşma sürecini ele alıp öykülediğimizde ahlakın toplumsallaşmada nasıl bir rol oynadığını daha iyi gözlemlemiş oluruz. İnsanların çok uzun bir süreyi ahlaki olarak yaşadığı genel bilimsel bir tespittir. İnsan kendinden önceki primat türünden kopmasıyla birlikte çok uzun bir süre klan toplulukları biçiminde kendi toplumsallığını da oluşturmuştur. Aslında bu bir zorunluluk haliydi diyebiliriz. Bu anlamda toplumsallık insan türünün varoluş, varlık gerekçesi de olmuştur. Primatlardan kopan bu tür giderek güç kazanmıştır. Bu, toplumsallaşmasıyla gelişmiştir. Sosyolojik deneyler insanın tek başına dil, kültür, sanat, ahlak, zeka, beslenme vb.'lerini geliştiremeyeceği yönündedir. Dolayısıyla toplumsuz yaşam mümkün değildir, toplumsallık kaçınılmazdır. Aksi durumda yeniden primat yaşamına dönüş olur. Karmaşık yapıya sahip olan insanın böyle bir gerçeği de söz konusudur. İnsan için toplum olmazsa olmazdır. Madem, %98 bölümünü ahlaki-politik toplum olarak yaşanmış ve devlet-iktidar aygıtlarına ihtiyaç duyulmamış öyle ise, insanlığın böyle bir toplumsal formu yaşamında yeniden hakim kılması neden imkan dahilinde olmasın?

Bu çerçevede klan, kabile topluluklarının anlaşılması ahlaki-politik toplumun önemini anlamaya yardımcı olacaktır. Günümüz toplumsal formları karmaşık olsa da klan, kabileler için bunu söyleyemeyiz. Birey, klanla yaşamını 20-30 kişilik gruplar biçiminde sürdürmüştür. Paylaşıma, dayanışmaya dayanması ve ortak grup şeklinde hareket etmesi sayesinde varlığını korumuş ve sürdürmüştür. Avcılık ve toplayıcılık eksenli bir yaşam tarzı söz konusudur. Neolitik dönemle birlikte tarım ve köy devrimine dayalı bir yaşam biçimi geliştirilmiştir.

1 Ali Fırat, *Demokratik Uygarlık Çözümü*, Amara Yayıncılık, Cilt:3, s.89.

2 *Age*, Cilt:4, s.68.

"Çoklu toplum" olarak da anlamlandırılan bu gelişim evresi kadının "*doğal otoritesi*" ve ahlaki toplumsal hafızasıyla eşitlikçi, özgürlükçü vb. bilince dönüşmüştür. İşte bu süreçler kısaca da olsa, insanın, evrim süreciyle birlikte hızla insan formu kazandığı ve kendi toplumsallığını hızla oluşturduğu temel süreçler olarak belirtilebilinir. Bu gelişmeyi Ali Fırat, "*Toplumsal doğayı esnek zekayla en yüklü doğa olarak tanımlamamız, konuya ışık tutabilir. Esnek zekadan kasıt, daha çok düşünerek iş yapmaktır. Düşünme ile iş arasındaki ilişki zorunlu olarak kural gerektirecektir.* Çünkü işin nasıl yapılması gerektiğini belirlemek zaten kural demektir. İşe ilişkin bu ilk eylemi, ilk ahlak kuralı olarak da belirleyebiliriz. İş derken de her türden toplumsal etkinliği kast ediyoruz. Yemekten uyumaya, yürümekten yiyecek bulmaya, hayvanlarla dost olmaya veya çatışmaya, bitkilerle ilgilenmekten balık avlamaya kadar her eylem iştir. Bu iş ise,kural olmadan başarılamaz. Başarısızlık ise, toplumun ölümü demektir." [3]diye belirtmektedir.

Klan yaşama ahlakı; kurnazlık, hesapçılık, bencillik, kandırma, ele geçirme üzerinden gelişmediğinden, yaşamın temel esası ahlaki yaşamda esneklik başattır

Klan toplumun kök hücresi olduğundan ardı sıra "*çoklu toplum*" la yani kabile formuyla değişime-dönüşüme evrildiğinden, ahlaki-politik olgular daha da önem kazanmıştır. Bu noktada ahlak ne kadar hayati, ilkesel bir değere sahipse politika da bir o kadar pratik yaşamsal değere sahiptir. İnsan var oldukça bu iki temel işlev toplumsal dokuda varlığını hep sürdürecektir. Klan ve neolitik tarım-köy döneminin birinci ve ikinci doğaya bakış açıları, ahlaki-politik dokusu toplumsallaşmanın temeli olmaktadır. Günümüz insanının bu dönemin ahlaki-politik birikiminden alacağı çok ders olmalı.

Buna göre klan formunda yaşam, zihniyet, doğa ve toplumu ele alış, kavrayış ve hissediş düzeyini, Sokrates'in "*kendini bil*" bilgeliğine daha o zamandan ulaşılmışlık hali olarak değerlendirebiliriz. Klan üyesi herkes bilgece yaşamaya yakındır. Bu anlamda kendini bilmek; yaptığı işlerin ya da her işin bir kuralının olduğunu bilmek, çevre ve doğaya dönük farkındalığın olma hali olarak değerlendirilebilir. İnsan kendine ve doğaya zarar vermeyecek bir noktadan ahlaki kuralını belirler. Tersinden "kendini bil" in karşıtı "*kendini bilmeme*" nin ise doğa ve topluma her türden zarar vermeyi beraberinde getireceğinin görülmesi elzemdir. Özellikle iktidarlaşmanın, devletleşmenin adı olan uygarlıkla birlikte doğa ve toplum kelimenin gerçek anlamıyla nesneleştirilmiştir. Günümüze doğru da endüstriyalizm, kapitalizm, ulus-devlet biçiminde tam bir anti toplumsallaşma süreci yaşanmıştır. Hastalıklı bir zihniyet ve ruhsal yapıyla toplumun ahlaki-politik direnç noktalarına dönük her türlü istismar ve saldırı söz konusu edilmiştir. Ali Fırat, "*Ahlakın temel rolü, toplumu varlığını sürdürmesi ve ayakta kalması için gerekli kurallarla donatmak ve bunları uygulama gücüne kavuşturmaktır. Varlık kurallarını ve uygulama gücünü yitiren toplum hayvan topluluğuna dönüşmüş demektir ki bu halde istenildiği kadar kullanılıp sömürülebilir.*"[4] demektedir.

Yeniden klana dönersek klan doğa ve doğadaki her şeyi canlı görür. Bu yüzden doğa karşısında duyarlı ve sorumlu davranır. Klan üyeleri yan yana oldukları insanlarla bütünlük içinde, birlik içinde yaşamak kuralına uyar. Güçlü duygularla birbirine yönelik bağlılıkları akrabalık temelli olsa da hiç kimse birbirinden ayrıcalıklı bir yaşama tenezzül etmez ve gözü topluluğa ait olan ortak değerlerde olmaz, ona el uzatmaz. Hırsızlık yapmaz. Yaparsa ya da topluluğun kuralına uymazsa ne olur? Klan, kabile hatta aşiret toplumlarında ahlak kurallarına uymayanların karşılaştıkları cezalandırmalar kimi zaman ölümle, kimi zaman dışlanarak topluluğun dışına itilmekle sonuçlanmaktadır. Esasında ise, toplumsal yaşamın kolektif dayanışma, vicdan, adalet, yardımlaşma ve ortak değerlere sahip çıkmayla sağlanabileceği hakikati önemlidir. Ahlaki kurallar klanlar açısından

3 Ali Fırat, *Demokratik Uygarlık Çözümü*, Amara Yayıncılık, Cilt:3, s.312.

4 *Age*, s.91.

beslenme, barınma, savunma biçimindedir. Yani geliştirilen ahlaki kurallar hem toplumsal hem de yaşamsal esaslar ve gerçeklikler üzerinden inşa edilmiştir. Tabi bunlar deneyim, tecrübe ile kazanılmış ve toplumun kolektif hafızasına dönüştürülmüştür.

Toplumsal ahlak yerine hukuk geçirilirken devlet tahakkümü hukuk yoluyla topluma zorla kabul ettirilir

Ayrıca, bilindiği kadarıyla, klan yaşama ahlakı; kurnazlık, hesapçılık, bencillik, kandırma, ele geçirme üzerinden gelişmediğinden, yaşamın temel esası *"Ahlaki yaşamda esneklik başattır. Yaşamın esası 'iyi'ye ulaşmadır"* biçiminde işlenmiştir. Dolayısıyla toplumsal ahlakın esasını "iyilik" oluşturmaktadır. Bu da mutluluk, ruhsal dinginlik ve güzellik demektir. Klanlar milyonlarca yıl doğayı bozmadan, çevreyi tahrip etmeden, toplumu sorunlar yumağına boğmadan yaşamlarını idare ettirmişlerdir. Günümüzde klan biçiminde toplumsal formlarda yaşayan gruplara baktığımızda on binlerce yıl öncesindeki klan özellikleriyle benzer olduklarını görebiliyoruz. Afrika klan-kabileleri, Aborjinler, yüz yıl öncesindeki Kızılderili kabileler üzerinde Batı sosyolojisinin yaptığı incelemeler bize hep bunu gösterdi. En son ABD ve İngiltere'ye götürülen kabile üyelerinin kentlerdeki gözlem, tavır, tutumları hayli öğreticidir. Kent yaşamının; toplumsal yaşamı sınıflaşma, beslenme, barınma, cinsel üreme, cinsel tarih vb. konulardaki tepki ve yorumları istendiğinde çok rahatlıkla *"doğal toplum"* temelli ve ama devlet-iktidar karşıtı düşünceler ortaya koydukları görülmüştür. Uygarlığın, kapitalist modernitenin ilişkilerini, değerlerini yadsıyan, kabul edilmez bulan, şaşkınlık ve hayretle karşılayan devletsiz toplumsal hafıza ve kültürle yanıt olan bir duruşun sahibi olmuşlardır.

Uygarlığa bulaşmış bilim insanları modernite dışı yaşayan bu toplulukları oldukça ahlaki bulsa da, bu toplulukların hem kendi içindeki hem de doğa içindeki uyumunu toplumsal doğaya ilişkin ana perspektifini ıskalamaktadırlar.

İşte, azami kar hırsıyla donanmış kapitalist modernitenin bilim alanları nasıl ki laboratuvarlarda hücre, atom ve en ufak atom altı parçacıkları yani onları mikroskop camına tutarken özne-nesne endamıyla gösterdiği yaklaşımın aynısını ahlaki toplumun bu üyelerinde de göstermiştir.

Bahsi geçen kabile üyeleri barınma ihtiyacı olan üyesine kolektif emekle ev inşa ederler. Her konuda yardımlaşma, dayanışma ve paylaşım içinde olurlar. Aynı kabile üyeleri kapitalist modernite karakterli kentlerinde evsiz, işsiz ve fakirlikten dolayı sokak köşelerinde yatıp kalkan yoksul insanların durumu karşısında şaşkınlıklarını gizleyemezler. Kabilenin bu ahlakının, modern insan ve çağdaş kentlinin ahlakından ve tabi oldukları ulus-devletlerin hukuk normlarından kat be kat ileri olduğu, kabilenin bu toplumsalcılığı oldukça öğretici ve ibret vericidir.

Kısacası, klan-kabile toplulukları imtiyazsız, sınıfsız ve sömürü tanımayan toplumsal formlar olduklarından doğayla uyumlu, doğayı canlı ve ruh sahibi gördüklerinden hakimiyet savaşlarının olmadığı bir yaşamı çok uzun bir süre sürdürebilmişlerdir. Bu düzende iktidarlaşma, egemenlik yoktur. Yardımlaşma ve dayanışma esastır. "Doğa ana" deyimi yaratıcı, şefkatli, merhametli kadın kültünün yansıması itibariyle klan yaşamından kalma bir gerçeği ifade etmektedir.

Ahlak ve Ahlaki Olana Dönüş

Ali Fırat uygarlıkla ahlakın hukuka, politikanın idare ve bürokrasiye evrildiğini belirtir. Böylece hukuk kavramı, her geçen gün karmaşık bir yapı kazanan, hep güç yanlısı bir gelişme süreci izlemiştir. Hegemonik güç sahipleri, kendi sınıf çıkarları, sermaye ve tekelleri için topluma karşı sınıf çıkarlarını savunmayla, koruma, kollamayla ve yasalarla istismarı, sömürüyü meşrulaştırmak istemiştir. Toplum, hukuk kurallarıyla öyle bir bağlanır ki, bu kurallar dışına çıkan toplumsal-komünal değerleri hegemonik güç karşısında savunan kişiler *"hukuk ihlali"*, *"kanun dışılık"*, *"kanun kaçağı"* adı altında suçlu ilan edilerek uygarlığın hapishane, toplama kamplarına ya da ölüme mahkum edilmişlerdir. Devleti zayıflatma, geriletme

mücadelesi veren toplumsal ahlaki direnişler, var olma direnişleri en ağır baskı ve zor yöntemleriyle karşı karşıya kalmıştır. Dolayısıyla toplumsal ahlak yerine hukuk geçirilirken devlet tahakkümü hukuk yoluyla topluma zorla kabul ettirilir. Düzen sağlayıcı diye tarih sahnesine çıksa da egemen güçler eliyle yürütülen hukuk, işlevsizleştirerek toplumsal yaşamı sürdürülemez kılar. Hukukun toplumsal huzur ve güvenliği sağlama, kamu güvenliğini idame etme gibi amaçlarla oluşturulduğu iddia edilse de bu tam bir safsata ve ideolojik propagandadır. Çünkü kaos ve kriz durumundan çıkamayan devlet-iktidar yapıları çözüm geliştiremedikleri gibi sorunu hukukla derinleştirmekte ve toplumsal güvensizliği büyütmektedir. Belki, toplumsal direnişlerle demokrasiye duyarlı hale getirilen *"Hukuk devletlerinde"*(!) geçici güvenlik-huzur sağlansa da kaos-kriz her an kapıdadır. Ancak sömürü, üstü örtülü şekilde sürdürülür.

Hukukun toplumsal huzur ve güvenliği sağlama, kamu güvenliğini idame etme gibi amaçlarla oluşturulduğu iddia edilse de bu tam bir safsata ve ideolojik propagandadır

Ali Fırat ahlak ve politikayı kuramsal ve kavramsal temelde neden yeniden çözümledi ve bunu çözüm olarak yoğunlaştırdı? Çünkü, demokratik toplum sistemiyle devleti zayıflatma, ahlakı esas alıp hukuku ahlaka tabi kılma; bürokrasi ve idareciliği politikayla sınırlamak istedi ve bu yaklaşım toplumsal hakikate de uygundu. Her iki kavram da toplumsal sorunların çözümünde başat rol oynar. İnsan devletsiz olarak iş yapabilir ama toplumsuz asla! Çünkü insan toplumla birlikte yaşamaktan başka bir alternatife sahip değildir. Toplumun ortak işlerini yürütmesi onun var oluşunun temel stratejik esasları olan ahlak ve politika ile donanmış olmasına bağlıdır. Aksi ise, toplumun öz varlıklarını sürdüremeyip egemenlerin çiftliğinde, fabrikasında, şirketlerinde kölelikten kurtulamaz. Öz varlığını yitiren nice toplumlar tarihten silinmiş, varlıkları egemenlerce sonlandırılmıştır. İşte kendi olmaktan çıkarılma devlet hukukuyla geliştirilirken; iç tutarlılığı, doğruluk ilkesi ve iyilik paradigmasıyla ahlak, yok olmaya karşı direnir ve buna izin vermez. Yani hegemonik güç karşısında toplumun felç edilmesini kabul etmez ve toplumsal vicdan, direniş fitilini ateşler.

Aslında uygarlığın 5000 yıllık gelişim sürecinde hegemon güçler toplumu devlet-iktidar aygıtlarıyla teslim almıştır. Zor kullanarak toplumu geriletip bastırmıştır. Böylece doğal toplumun yeteneklerini bilim ve teknolojiyi de aleyhinde kullanarak köreltmiştir. Toplum toplum olmaktan çıkarılmış, toplumun üzerinde her türlü tasarrufu da kullanmaktan geri durmamıştır.

Toplumun ahlakla arasındaki makas açıldıkça sömürü, toplumun tüm gözeneklerine kadar inmiştir. Toplumsal iradesizleşme yaygınlaşmıştır. Bir yandan toplum bu duruma sürüklenirken bir yandan da toplumsal varlığın en önemli yaratıcı gücü kadın, ataerkil erkek zihniyetinin baskı ve saldırısı altında toplumla aynı kaderi paylaşmıştır. Halbuki toplumsalcılığın yaratıcısı, kurucu asli üyesi, toplumsal inşanın baş aktörü, öznesi kadındır. Ancak insan yaşamının sürdürülmesinin vazgeçilmezi olan toplumsallık olgusuyla kadın aynı konuma düşürülmüştür. Uygarlık, devlet aygıtını toplum karşısında çim biçme aleti gibi çalıştırırken tarih kitapları toplum kırımlarla doldurulmuştur. aynı durum kadın kırımında da *"büyücü"*, *"cadı"*, *"tapınak fahişesi"*, *"şeytan"*, *"yoldan çıkaran"* gibi ağır ithamlarla karalanmıştır. Kapitalist modernite doğa-kadın uyumunu günümüzde sömürülen nesne haline getirmiştir. Öyle ki taciz, tecavüz etme, katletme, şiddet uygulama normalleşmiş ve devlet hukukunun normu haline gelmiştir. Norm normalleşme halidir. İşte toplumsal ahlaktan kopuş kadına karşı izahı ve mantığı olmayan ahlaksız uygulamaları doğurmuş ve bu tür ciddi sapmalar kaçınılmaz olmuştur.

Kapitalist modernitenin ulus-devletlerinde şişirilen hukuk ile aşırı yetkilendirilen bürokrasi-idarecilik topluma karşı bir savaş hali içinde tutulur ve toplum her iki güç tarafından her gün dizayn edilir, devlet ahlakıyla terbiye edilir. Devlet, politik alanı biçimsel temsiliyet dışında topluma açmayarak kararlara

ortak etmez. Toplumsal düşüncenin gelişmesini kilitler, düşüncesizlik düşünce haline gelir. Tek söz sahibi olarak devlet, hangi işin ve nasıl yapılacağına kendisi karar verir ve şekli süreçler dışında asla toplumu ve yerel güçleri buna katmaz. Çünkü en iyi bilen devlet aklıdır.(!) En iyi kararı o verir. İş için bürokrasi düşünüp karar vermektedir. Verilen kararın nasıl yapılacağıyla da yasal kılıf giydirilen "idari hukuk" ilgilenir. Yine bir yığın kavram kalabalığı taşıyan bir hukuk süreci aleyhine verdiği kararları uygulama, devreye sokulan zor ve baskı unsurlarıyla gerçekleştirilir. Devlet, hukuk, askeri oluşumlar için dile getirilen "toplum için" safsatası büyük bir demagoji olarak karşımıza çıkar. Bugün dahi yaşadığı çevreyi, doğayı tekelci şirketlerin aşırı kar hırsına bırakmak istemeyen "HES" direnişçilerinin maruz kaldıkları "güvenlik"(!) şiddeti devletin ne kadar anti-toplumcu bir güç organizasyonu olduğunu göstermektedir.

Devlet, karar alma süreçlerinden toplumu uzak tutarak toplumun karar alma yeteneğini ve iradesini köreltmiştir. Tek politik güç bürokrasidir, toplum ise buna tabi olmakla mükelleftir. Bu alanı kullanması sebebiyle bürokrasinin idarecilik yeteneği, düşünce üretme kapasitesi artar. Sermaye ve tekel sınıfı adına gelişme gösterir. Toplumun örgütsüzlüğü, bilinçsizliği, itiraz ve protesto iradesi gösterememe durumu, hukuk kurallarına uyma hali toplumsal ahlaktan uzaklaşma ve yoksunlukla ilgilidir.

Devletin toplumsal ahlaka düşmanlığı sadece hukukla sınırlandırılmamış aynı zamanda ahlakı topluma karşı en aşağılık tarzda kullanmaktadır. Aslında burada ahlak özünden saptırılmıştır. Topluma bağlı ve yararlı olma hali yerini devletine, milletine bağlı olmaya bırakmaktadır. Devlet tekelinde ahlak; devlet sevgisi, en yüksek vergi ödeme, sınıf hukukunun kurallarına uyma, bürokrasiye itaat ve karşısında *"el-pençe"* durmaktır. Yine toplumsal direniş ve gösterilere katılmama, isyanda bulunmama, sistemin sermayedarlarının sömürüsüne göz kapayarak evine bir parça ekmek götürmek için işine ve gücüne bakmaktır. Kısacası, firavun ve Nemrut sisteminde köle gibi yaşamayı kabul etmenin bugünkü devamı olmaktadır. Devletin ahlaklı insan tanımlaması din, eğitim, siyaset, ekonomik, medya araçlarıyla topluma benimsetilir. Bu açıdan "sicili bozuk olmamak" yüceltilir. Devlete itaat eden vatandaşı "iyi, güzel, doğru vatandaş" diye piyasaya pazarlar. Bilinçsizlik, korku ve sistemden nemalanmak için bu "deli gömleği" nin alıcısı çok olur. Halbuki "vatandaşlık görevleri" dedikleri tekel sınıfının hukukla düzenlenen sömürü sistemlerinin bir an bile sekteye uğramamasıdır. Vatandaş, sermaye ve tekellerin haksız kar kazanma düzenine sessiz kaldığı sürece en iyi vatandaştır. Devlete hep şükreden, minnettarlık duyan, elindekiyle yetinen, öte dünyanın cennet kurgularına kilitlendirilmiş, olup-biteni anlamayan vatandaş devlete baş tacı edilir ve onun ahlaklı insanı budur. Hep örnek insan diye topluma sunulur. Devlete kim daha yararlı diye yarışmalar yoluyla yılın "en"leri seçilir. En yüksek vergi verene "rekortmen" denilerek plaketle ödüllendirilir.

Medyanın aşındırdığı ahlak, tekelci sermayedarlara sömürülecek uyuşturulmuş insan kitlesini sunarken kitleyi kontrol etme imkanı da yaratır

Ahlak yerine idame ettirilen hukuk, demokratik güçlerce geriletildikçe ahlakın da önü açılır. Toplum nefes alır. ancak ulus-devletin akademilerinde verilen hukuk dersleri, devlet savunması çerçevesinde kural ürettikçe örgütlülüğe kapalı zihniyet toplumda gelişir. Devlet, toplumda yuvalanır. Esasta hukuk kuralları toplum aleyhine bir mengenedir. Bu nedenle devletin varlık stratejisi hukuk olurken öte yandan da devlet, sanki hukuk olmazsa toplumsal yaşam sürdürülemezmiş gibi bir algıyı muazzam derecede ideolojik propagandayla geliştirilir. Böylece sınıf hakimiyeti hukuk eliyle tahkim edilirken toplumsal ahlak ise güçsüz ve savunmasız bırakılarak hep darbelenir.

İşte hukuk bu rolü oynarken toplumsal ahlak kuramı yerine devlet teorisi geliştirilir. Bu yaklaşımlarda işin saptırılması da etkili olmuştur. Bu hususta Ali Fırat: *"Birçok filozofun giriştikleri*

çözümlemeler daha çok devlet teorisine girişten öte bir katkı sunmamıştır. Daha doğrusu bireyi toplum üyeliğinden koparıp devlet üyeliğine geçirmenin ön hazırlıkları gibidir. Sanki ahlakın görevi bireyi devlet için en yararlı hale getirmekmiş gibi bir yaklaşım sundukları açıktır. Kısacası ahlaki yorumları uygarlık yanlısıdır" demektedir.

Sanalı yaratanlara karşı gerçeği göstermek demokratik ahlaki güçlerin yaratıcılığına ve bu alanda örgütlü olmasına bağlıdır

Yine hegemonik güç eliyle ahlakın en çok zayıflatıldığı alanlardan biri de medya gücüdür. Devlet-iktidar denetime aldığı medya gücüyle adeta toplum kırımı gerçekleştirir gibi ahlak ve kültürü yozlaştırır, toplumda ahlaki soykırımı büyütür. En büyük yalanlar, sanal dünyalar bu alan üzerinden topluma yansıtılır. Böylece gerçek ile sanal arasına ayrım koyamayacak bir toplumsal yozlaşma, dejenere olma durumu adeta toplum mühendisliği ustalığıyla gerçekleştirilir. Bu durumda her şey devlet-iktidardan yana, toplumsal ahlak aleyhine işler. Hukuk, siyaset, askeri, ekonomi, eğitim, medya, bilim, din, sanat, spor ve daha birçok toplumsal alan ve değer devletin elinde yoğrulur, özünden saptırılarak çarpıtılmış biçimde toplumun önüne "yaşam kaynağı" olarak altın tepside servis edilir. Filmler, diziler, eğlence programları, haber programları liberalizmin *"her koyun kendi bacağından asılır"* bireyciliğine koşturulan sadece kendine duyarlı, ahlak yoksunu insan tipini yaratır. Yine devletin medya aracılığıyla ürettiği yalanlara, doğru diye inanan, devlet için topluma karşı pozisyon alan sanal dünyada yaşayan morfinlenmiş kişiliği geliştirir.

Medyanın aşındırdığı ahlak, tekelci sermayedarlara sömürülecek uyuşturulmuş insan kitlesini sunarken kitleyi kontrol etme imkanı da yaratır. Medya kanalıyla en sorunlu toplumsal durumu yaşama, ahlaki toplumun işini, örgütleme çalışmalarını ve kurumsallaşmasını zorlaştırdığı bilinen bir gerçektir. Sanalı yaratanlara karşı gerçeği göstermek demokratik ahlaki güçlerin yaratıcılığına ve bu alanda örgütlü olmasına bağlıdır.

Bu bağlamda, toplumsal sorunların ağırlaşmasında insanın bilgelikten ve bilgelik çağından kopuşu ve uzaklaşması da bir açıdan etkili olur. Özellikle bilgelikten hızla kopan sosyal bilimlerin ters-yüz edilmiş bilgilerinde hiçbir hikmet kalmamıştır. Bilgeliğin kökenleri uygarlıktan önceki süreçlere dayanır. Klan ve kabilelerde ana-kadınlar, kabilelere yol gösteren şamanlar, rüspilerin bilgelikleri toplum için yaşamsal rol oynuyordu. ancak Sümer tanrısı Enki' de *"bilgelik tanrısı"* diye ataerkil ve devlet yanlısı bir konumdaydı. Bilgeliğin esası, temel özelliği derin iç görülerin uzak görüşlü yoğunluğuna dayanır. Bu anlamda sosyal bilim bilgelik için (toplum adına) önemli bir alan olabilir. Sorunları azaltarak pozitivizmin alanını, etkisini kırabilir. Ancak Batı sosyolojisi hakikati arayan *"hakikat savaşçısı"* olma gibi bir derdi olmadığından Enki bilgeliğine oynamaktadır. Sosyoloji toplumsal çözümleme geliştirdikçe iktidara sömürge alanları açmaktadır. Birinci doğa fizik bilimleriyle bilinir kılındıkça en vahşi biçimde sömürü alanlarına açıldığı gibi, aynı yöntemle batı sosyolojisi bunu topluma karşı gerçekleştirmektedir. Bu nedenle emeğin sömürüsü derinleştirilmiş, topluma savaş hali yaşatılmıştır.

Bilgelikten hızla kopan sosyal bilimlerin ters-yüz edilmiş bilgilerinde hiçbir hikmet kalmamıştır

Özellikle 1940-50'li yıllarda ABD'nin sosyoloji akademileri ve ilgili fakülteler hegemon güce yeni sömürge alanları açabilmek, sömürü giderlerini azaltabilmek için habire devlete teoriler sunmuşlardır. Halbuki sosyoloji toplumsal hakikati araştırma-inceleme konusu yapmalıyken ne yazık ki işgali düşünülen, planlanan toprakların halklarının kültürel yapılarını, davranış biçimlerini inceleyerek, çözümleyerek devlet-iktidar erkine sömürge politikalarının "kolay işgal nasıl olur"

verilerini sunmuştur. Eğer bilim insanı ahlaktan yoksun olursa, yazılı kağıtlar üzerine hukuk çok güzel cümlelerle işlense de doğruluktan sapma kaçınılmazdır. ancak ahlak içselliği, özlü oluşu barındırır. Ortadoğu bilgeleri başta olmak üzere Sokrates, Bruno vb.'lerinin iyilik ve doğruluktan şaşmamak adına can vermeleri, gücün maddi zenginlik vaatlerine tenezzül etmemeleri ahlakın gücünü göstermesi açısından oldukça öğreticidir. Hallac-ı Mansur, Sühreverdi vb. gibi bilgelerin iktidar karşısındaki ahlaki tutumları anlamlı ve değerlidir.

Sorunlu Batı sosyolojisinin keşfettiği alan bilgileri kuşkulu ve anlam sapmaları ile doludur. Bu nedenle tekel hizmetinde çalışan sosyolojiden köklü çözümler için bilgi üretmesini beklemek büyük bir yanılgı olur. Çünkü bu kurum devlet, sınıf ve tekelleşme adına kapitalist modernitenin değirmen taşını döndürüp durur.

Sonuç olarak, toplumsal bilgi üretmek, paradigma geliştirmek, ahlaki-politik topluma yeniden bir canlılık kazandırmak, ona ruh vermek ancak demokratik uygarlık sistemini bütün yerellerde örgütlü kılmakla mümkündür. Tarihte "ahlaki devrim" gerçekleştiren büyük bilge Zerdüşt'ün felsefesinde *"Söyle sen kimsin?"* diyerek iktidar güçlerine yönelttiği sorgulama yönteminden başlayarak tarıma dayalı ekonomi, kadın-erkek eşitliği, hayvanları sevme, doğaya duyarlı olma ve *"doğru düşün, güzel söyle, iyi yap"* biçimindeki ahlaki düsturla ahlak yeniden diriltilebilir ve ayağa kalkışı sağlanabilir. İlhamını ve kaynağını tarihi köklerinden alan Ali Fırat, vahşi kapitalist modernitenin yaşanmaz kıldığı bu dünyayı daha yaşanılır kılmak, toplum kırım ve doğa yıkımını durdurmak için toplumsal ahlakı sorunsallaştırıp ahlaki-politik toplum temelinde *alternatif bir dünyanın kavgasını vererek* demokratik moderniteyi bir sentez ve çözüm olarak geliştirdi ve felsefi bir derinlik kazandırdı.

Bugün Rojava'da bu felsefe kadın öncülüğünde ahlaki topluma doğru nakış nakış işlenirken, Ortadoğu genelinde demokratik toplum sistemiyle büyük umutlar yaratmış ve tüm ezilen kesimleri heyecanlandırmıştır.

Bu anlamda tarihten günümüze uygarlık sisteminin devlet-iktidar eliyle dışladığı, sistemin dışında kalan ezilen tüm kesimler, demokratik güçler, oluşumlar, örgütler, direnen klan, kabile, aşiret damarı, emekçiler ve halklar özü ve yapıları gereği demokratik uygarlık sistemi, insanın primatlardan kopuşuyla topluluk yaşamını sürdürmek için beslenme, barınma, savunma ve üreme kurallarını geliştirdiği gibi demokratik uygarlık sistemi de günümüzde ahlaki ve politik boyut üzerinden hem kuramı hem de pratiği geliştirmektedir.

İşte bu nedenle ahlaka –insan toplumunun temel dokusuna- dayanmadan ne grup ilişkilerinin ne de toplumsal yaşamın sürdürülmesi mümkündür, diyoruz.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Devletin Hukuku mu, Toplumun Ahlakı mı?

Engin Elbistanlı

Tarihsel toplum ve toplumsal doğa bir bütündür. Bu bütünlük içinde ele alındığında, her parça ve tarihsel aşama doğru bir yorum, tanım ve anlama kavuşur. Bunu parçalayan ve kendi tikel gerçeğini öne çıkaran, başat hale getiren, hatta tarihin temel öznesi olarak gören ve gösteren yaklaşımların toplumsal bir anlamı ve değeri yoktur, olamaz. Böylesi anlatılar tarih değil, ancak uydurulmuş kahramanlık öyküleri veya egemenlerin bilinçli ideolojik çarpıtmaları olabilir.

Devletçi uygarlık güçleri, tarihi kendileri ile başlatıp kendileri ile sonlandıran bir anlayışa sahiptirler. Onlara göre devlet öncesi bir toplum ve dolayısıyla tarih yoktur. Olsa bile geri, ilkel, barbar, kaos ve karanlıktır ve dikkate alınması gereken bir süreç değildir. Her şey devlet ile başlamıştır. Devletsiz bir toplum düşünülemez. Devletsiz bir toplum kaos demektir. Nasıl çobansız bir sürü olamazsa- olsa bile kurda kuşa yem olur- devletsiz bir toplum da olamaz- olsa bile kendini sürdüremez- dağılıp yok olur. Zihinlere hep bu ideolojik zehir şırınga edilmeye çalışılmıştır.

Oysa bilinmektedir ki, insanlık, ömrünün %98'ini devlet öncesi toplumsallıkta geçirmiştir. Buna doğal toplum veya ahlaki-politik toplum diyoruz. Doğal toplum zamanı, çarpıtılarak yansıtıldığı gibi, bir ilkellik, barbarlık veya karanlık bir dönem değildir, olmamıştır. Tam aksine en sağlıklı, ahlâklı, demokratik bir yaşam ve toplumsallığı ifade etmektedir. Burada ahlâk, toplumu bir arada tutan temel harç görevini görmektedir. Toplum ahlaki ölçüler dışında bir kurala veya güce ihtiyaç duymamaktadır. İnsanlığa ve topluma ait en temel değerler ve yaratımlar bu süreçte ortaya çıkmıştır. İnsanlık bugün bile o ilklere, yaratılan o değerlere dayanarak ayakta kalmakta ve yaşamını sürdürmektedir. Hem de devlet ve iktidarcı güçlerin tüm saldırı, baskı ve engellemelerine rağmen.

Devlet ise son beş bin yıllık tarihe ait bir olgudur. Devleti, toplumsal gelişim çizgisinden bir sapma, sağlıklı bünyeye sirayet eden ölümcül bir virüs veya kanserli bir ur olarak tanımlamak doğru bir belirleme olacaktır. Virüs nasıl sağlıklı hücreden besleniyorsa, devlet ve iktidar da topluma bir kene gibi yapışarak ondan beslenmektedir. Topluma ait değerleri, ya yok etmek ya da özünden boşaltarak kendine mal etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle toplumla özdeş olan ahlâkın yerine hukuku ikame ederek kendi iktidar sistemini kalıcı bir kurumlaşmaya kavuşturmak istemiştir. Kentleşme ve sınıflaşma ile birlikte kendisini başat bir uygarlık-modernite olarak dayatmış ise de toplumu yok edememiş, her zaman toplumsal kültürün ve ahlâkın güçlü direnişiyle karşı karşıya kalmıştır.

Toplum olmadan devlet ve iktidar yaşayamaz. Ama devlet ve iktidar olmadan toplum yaşayabilir, hem de daha doğru, güzel ve sağlıklı olarak. Devlet ve iktidar, toplumla birlikte yaratılan tüm toplumsal değerlerin gaspı, talan ve sömürü mekanizması düzenidir. Devlet, topluma karşı en büyük tehdit ve saldırı iken kendini toplumun koruyucusuymuş gibi yansıtır. En büyük hırsız iken kendini velinimet gibi sunar. Topluma karşı bir tecavüz ve kırım makinası iken kendini vazgeçilmez bir otorite gibi gösterir. Bir sömürü canavarı iken toplumsal paylaşım ve iş bölümünü düzenleyen yönetim gibi algılatır. Toplumsal doğayı parçalayan dağıtan bir güç iken kendini toplumsal

düzeni sağlayan irade olarak yansıtır. O çirkin, kirli, zalim ve çirkef yüzünü gizlemek için başka türlü nasıl yapabilir? Nietzsche'nin dediği gibi '*o canavarların en canavarı, devlet, bütün dillerde yalan söyler*'. Devletçi ve iktidarcı güçler kendini gizlemek ve toplum nezdinde meşrulaştırmak için sürekli yalana, maskelere ve zihinsel çarpıtmalara ihtiyaç duyarlar.

Ahlak toplumun özgür halidir, toplumun doğal ve kendilik halidir. Toplum ahlak ile kimlik ve kişilik kazanmıştır. Bu onun kültürü ve özgürlüğüdür. Toplum bedense ahlak onun ruhudur

Ahlak, özgürlük, politika, öz yönetim vb. olgular, toplumsal hakikatin temel değerleri ve birbirinden kopmaz parçalarıdır. Ahlâk toplumsal özgürlüğün gelenekselleşmiş biçimidir. Ahlâkın kaynağı özgürlüktür. Ahlâk ve özgürlüğün gerçekleşme zemini de toplumsallıktır. Ahlâk, toplumun zora dayanmayan, özgür bilinç ile kabul edilen kurallı, ölçülü yaşamıdır. Ahlâk toplumsallaşmanın temel bir değeri ve ölçüsü olarak ortaya çıkmış ve toplum var oldukça da varlığını sürdürecektir. Hukuk asla ahlâkın yerini dolduramaz, onun yerine ikame edilemez. Hukukun toplumu ahlâktan daha iyi yönetebileceği iddiası koca bir yalandır. Ahlâkın gönüllülüğe dayanması, buna karşılık hukukun zora dayanması ve ceza ile korkutması bile tek başına ahlâkın yüceliğini ve üstün gücünü ifade etmeye yetmektedir.

Bu kavram ve olguları birbirinden ayrıştırarak parçalamak pozitivist sosyolojinin marifetidir. Pozitivizm, hakikati bir bütün olarak yutup hazmedemeyeceğini bilir. Bu nedenle hakikati parçalayarak yutmaya ve yutturmaya çalışır. Pozitivizm, ahlakı geçmişe ait ve geçmişte kalması, aşılması gereken bir gelenek derekesine indirger. Devletin geliştirdiği hukuku ise allayıp pullayarak parlatır ve gelişmenin, ilerlemenin ve modernleşmenin bir göstergesi olarak yansıtır. Özgürlüğü de toplumsallıktan kopararak bireyin bir tercihi olarak sunar. Bu haliyle pozitivizm, kapitalist moderniteye ve onun efendilerine en iyi hizmeti sunmaktadır. Ulus-devletin topluma karşı kullandığı en etkili araçlardan ve en vurucu silahlardan biri bu pozitivist bilim ve felsefe olmaktadır. Pozitivist bilim adamı Sümer rahiplerinden daha fazla ve yaygın olarak toplum üzerinde algı operasyonları yapmakta ve zihin inşalarına başvurmaktadır. Tarihsel toplumu ve onunla birlikte toplumsal değerleri en çok inkâr eden bu zihniyet, günümüzün olgularını, dolayısıyla en başta da devlet ve iktidarı kutsallaştırıp putlaştırarak topluma sunmaktan geri durmamaktadır.

Ancak tarihsel diyalektik gelişme, karşıtların birbirini yok etmesi temelinde tezahür etmez. Eski ve yeni arasındaki çelişki ve çatışmada, yeni başat duruma gelse de eskiyi tümden ortadan kaldırmaz, yok etmez. Onu da kapsayarak kendi bünyesinde taşıyarak kendini var eder. Başka bir deyişle, eski yerini yeniye bırakırken, tarihsel sahneden çekilip silinmez. Yeninin içinde varlığını sürdürür. Ali Fırat bunu, '*tarih günümüzde saklı, biz tarihin başlangıcında gizliyiz*' biçiminde tanımlamış '*tarih şimdidir*' belirlemesinde bulunmuştur. Denilebilir ki, ahlak tüm baskılara rağmen, devlet dışı toplumlarda ve resmi devlet dışındaki toplumun tüm gözeneklerinde, varlığını bugün de güçlü bir şekilde sürdürmektedir. Tersinden ifade edecek olursak ahlâk yitimi, tarih boyunca en büyük felaketlerin nedeni ve sonucu olmuştur. Toplumsal bozulma ve yozlaşma ahlakilikten uzaklaşmayla ortaya çıkmıştır.

Bu konuda da Ali FIRAT'ın çarpıcı tespitleri vardır: '*Konu ve kurum olarak ahlak, sanılanın da ötesinde çok önemlidir. Gerek tarih boyunca yaşanan krizler, gerek günümüz küresel krizi büyük oranda ahlâkilikten yoksunluğun sonucudur. Tarihte toplumsal vicdan, Sodom (İlkçağda Lut Gölü yakınlarındaki bir şehir) ve Pompei kentlerinin yanardağdan püsküren lavlar altında kalmasını ahlâki düşkünlükle izah ederken, bir hakikatten haber vermek ister gibidir! ahlaki düşkünlük toplumları çökertir. Tanrıların laneti denilen şey, özünde toplumsal vicdanın (ahlâkın) ahlâksızlığı cezalandırma eyleminin gökselliğe*

yansıtılmış halidir. Tanrı kavramını toplumun en yüce ve kutsal kimliği olarak yorumlarsak, lanetleme de toplumun tipik kendine has cezalandırma eylemi oluyor'.

Ahlak toplumun özgür halidir, toplumun doğal ve kendilik halidir. Toplum ahlak ile kimlik ve kişilik kazanmıştır. Bu onun kültürü ve özgürlüğüdür. Toplum bedense ahlak onun ruhudur. Devlet ve iktidar ahlakın karşıtı ve düşmanıdır. Devlet ahlâk yerine hukuku, söz yerine yazıyı, kutsallık yerine kural ve yasayı ikame eder. Hüküm kurar ve toplumu bu hüküm ve kurala bağlar.

İlk yasa koyucu, Ur-Namu veya Hammurabi olarak bilinir. Tarihte ilk yazılı hukuk belgeleri bunlar tarafından tabletlere veya kayalara işlenmiştir

Devlet ve iktidar düzen kurar, düzenleyicidir. Her iktidar düzenleyicidir, ama bu olumlu anlamda bir düzenleme değildir. Gerekirse yıkarak, dağıtarak yeniden düzenler. Ama mutlaka kendi çıkarına göre düzenler, kendi düzenini kurar. Toplumu kaos olarak görür, müdahale eder, tutsak alır ve kendi çıkarlarına göre düzenler. Düzeni kural ve yasayla oluşturur. Buna hukuk diyerek meşruluk kazandırmaya çalışır.

İlk yasa koyucu, Ur-Namu veya Hammurabi olarak bilinir. Tarihte ilk yazılı hukuk belgeleri bunlar tarafından tabletlere veya kayalara işlenmiştir. Kimdir bunlar? Krallardır, köle sahipleridir, egemen sınıfın temsilcileridir. Hammurabi'nin kayalara yazdırdığı bu yasalar toplumsal nüfusun artışı, yaşamı düzene koyma, barışı sağlama vb. hiçbir gerekçeye dayanmamaktadır. Tümden egemen sınıfın çıkarlarını temsil etmektedir. Bu egemen sınıfın sömürü sistemini güvenceye almayı hedeflemektedir. Toplumu iktidar güçlerine göre yaşamaya mecbur ve mahkûm etmektedir. Hammurabi'nin yasaları, toplum için, üzerine yazılan kayalar kadar sert, acımasız ve zorbacadır. Topluma o kayalar kadar ağır yük ve görevler yüklemektedir. Tanrı Marduk adına Kral Hammurabi bu kuralları kutsal-ilahi bir emir ve buyruk olarak yazdırırken, özünde kendi iktidarını ve egemen sınıfın düzenini kurduğunu çok iyi bilmektedir. '*Yükselen iktidar ve krallık otoritesinin kendini tanrısal kavramlarla niteleyerek güçlendirmesi, ideolojik hegemonyanın temel kuralıdır. Tanrı kavramını kazıdıkça, her defasında altından baskı ve sömürü tekellerinin, devlet ve iktidar aygıtlarının zorbalığı, talanı ve kölece çalıştırma gücü ortaya çıkar'*(Ali Fırat).

Hammurabi ahlâka göre yaşayan toplumu, yasaya-hukuka göre kurar ve yeniden düzenler. Artık toplum kendine göre ve özgürce yaşayamayacaktır. Kendinin öznesi ve iradesi olmaktan çıkarılmıştır. Bir özne ve irade olarak yükselen iktidar ve devlet, toplumun üzerine çöreklenmiş ve bir ur gibi kanını emmeye başlamıştır. Toplum ne kadar çırpınsa da ondan kurtulamayacaktır.

Hammurabi'nin adına yemin ettiği Marduk kimdir ve nasıl bir tanrıdır? Marduk, annesi Tiamat'ı (dönemin ana tanrıçasıdır) her türlü yalan ve hile ile öldüren ve onun yerine kendi iktidarını, kendi dünyasını kuran bir tanrıdır. Annesi Tiamat'ı öldürdükten sonra onun ölü bedeninden kendine bir dünya yaratmıştır. Dolayısıyla ve en başta Marduk bir anne katilidir. Bir anne katilinden nasıl bir hukuk ve adalet beklenebilir ki! Tiamat aynı zamanda kadının toplumsal otoritesini, onun kültür ve iradesini temsil etmektedir. Bu anlamda kadın, tanrıça Tiamat şahsında toplumun vicdanı, ahlâkı, hak ve adaletini temsil etmektedir. Tanrı Marduk tanrıça Tiamat'ı öldürerek aynı zamanda kadına ait bu toplumsal değerleri de ortadan kaldırmış olmaktadır. Birinci cins kırımının sembolik, mitolojik anlatımı olan bu süreç iyi anlaşılmak durumundadır. Kadın derin bir köleliğe mahkûm edilirken, onun yerine erkek zihniyetinin tartışmasız iktidarı ikame edilmektedir. Beş bin yıllık erkek egemen zihniyet ve onun iktidar sistemi böyle bir temel üzerinde yükselmiştir.

Yasa ve Kayıt Dışı Yaşamak Ahlâki ve Özgürce Yaşamaktır

Yasa ve kural koymak yabancı kaynaklıdır. Bu yabancı, dış bir işgalci güç olabileceği gibi, toplumun içerisinden

sivrilen bir azınlığın egemenliği biçiminde de ortaya çıkabilir. Her iki durumda da topluma ve ahlâka bir yabancılaşma ve düşmanlık söz konusudur. Toplumu denetleme, kontrol altına alma ve üzerinde iktidar kurmayı amaçlar. Bunu kendi hükmü, yasası, kural ve kaideleri ile yapar. Her ne kadar bu yasalar tanrı, din, inanç vb. adına kutsallaştırılıp meşrulaştırılmaya çalışılsa da özünde ve yalnızca egemen olanın çıkarını gözetir ve ona hizmet eder. Tüm bu yasa ve kurallar topluma kölece bir hizmet ve zorunluluklar yükler. Sürekli feragat ister. Toplumu borçlu kılar ve bu borcunu ödemeye mahkûm eder. Bunun dışına çıkılması durumunda da birey ve toplumu her türlü ceza ile tehdit eder.

Her devlet toplumu evcilleştirilmesi gereken bir varlık olarak görür. Üzerinde kendi iktidarını kurmak için her yönteme başvurur

Devletin hukuk sistemi bir kayıt sistemidir. Devlet toplumu kayıt altına alır. Kayıt altına almakla pranga altına almak özde aynıdır. Vahşi atların ayaklarına bağlanan bağa veya zincire Kürtçede 'qayd' denir. "Em ê qayd û zincîran bişknin" sloganı bununla bağlantılı olarak dile gelen bir özgürlük haykırışı olmaktadır. 'Qayd' altına alınan hayvan artık rahatça ve özgürce hareket edemez. "Qayd"ı kim vurmuşsa onun denetimi altına girer. Vahşi, hırçın atlar veya kimi diğer hayvanlar bu şekilde ehlileştirilir veya evcilleştirilir. Her devlet toplumu evcilleştirilmesi gereken bir varlık olarak görür. Üzerinde kendi iktidarını kurmak için her yönteme başvurur.

Uygarlık tarihi yazının icadı ile başlatılır. Bu anlaşılır bir şeydir. Yazı altına almak ve kaydetmek, devlet ve iktidarın hatta kapitalizmin (sermayeciliğin) başlangıcıdır. Tacirin, efendinin, kralın toplumu egemenlik altına almaya başlamasıdır. Yazı ve rakam sömürücü sınıfın ihtiyacının ürünüdür. Egemen sınıf, mal ve mülkünü, vergi ve sömürüsünü yazı ve rakam ile kayıt altına alır. Sürü sahibinin, her bir hayvanının çetelesini tutmasıyla, efendi ve tüccarın mal ve mülkünü yazı ve rakamla kayıt altına alması özünde aynıdır. Egemenin hafızası yoktur, onun hafızası kayıtlı belgeleri ve arşividir. Bunlarsız sermayesinin hesabını tutamaz.

Yazı, rakam, matematik vb. medenileşmenin, uygarlaşmanın, ilerlemenin işaretleri olarak gösterilmektedir. Bunların hiçbiri doğru olmadığı gibi toplumun aleyhine gelişen alametler (kullanılan araçlar) olarak görülmelidir. Yazı, rakam ve matematik toplumun değil, devletçi uygarlığın gelişmesine hizmet etmiş, toplum aleyhine kullanılmışlardır. İktidar ve devlet, temelini yazı ve rakam üzerine kurmuştur. Bugün bile yazıyı, rakamı ve matematiği bu uygarlığın altından çekerseniz bir gün bile ayakta duramaz ve varlığını sürdüremez. Devletçi uygarlık yazı, rakam ve hesap işlerinden oluşan koca bir yığın, sanal bir canavar gibidir.

"Söz uçar yazı kalır" denir. Söz ruhtur, ahlâktır. Beden ölünce ruh uçar, yazı ise kalıcıdır. Üzerine yazıldığı kayalar kadar sağlam ve katıdır. Devlet ve iktidar, topluma ait ahlâkı, sözü geçici kılarken kendini ezel-ebet ilan eder. Kayaya, tablete yazılan yasa sabit ve kalıcı hale getirilir. Bu, sözün, ahlâkın özünden boşaltılarak tutsak edilmesidir. Kayaya, tablete oyulan hukuk, aynı zamanda ahlâkın mezarıdır, ahlâkın mezara gömülmesidir.

Devletin yazıyla kayıt altına alması ve yasa ile kurala bağlaması, o alanı kendi denetimine ve kontrolüne alması demektir. Her yazılı belgenin ve yasanın altında bir mühür vardır. Mühür, kayıt altına alınanın hapsedilip, zincire bağlanmasıdır. Mühür vurmak ile zincire vurmak aynı anlama gelmektedir.

Devlet, toplumun her bir karış bakir alanını kayıt altına almakla orayı esaretine, iktidarına almış olmaktadır. Damgasını vurduğu her toplumsal yaşam alanı tecavüze uğrayıp kirletilmiş demektir. Bir erkeğin kadını kendi gerçekliğinden kopararak kendi himayesine alması, karılaştırması neyse, devletin toplumun her karış bakir yaşam alanını kayıt altına alıp, yasaya bağlaması aynı şeydir. Her ikisinde de kendine mal etme eylemi, saldırı ve tecavüz vardır.

Devlet mühürünü, damgasını vurduğu her parçayı toplumdan koparmıştır, kontrolüne alıp sömürüsüne açmıştır. Erkek de "mehr"ine aldığı her kadın üzerinde sınırsız bir tasarruf yetkisine kavuşmuştur.

Mehr ile mühür aynı kökten gelmektedir. Devletin mührüne aldığı toplum ile erkeğin mehrine aldığı kadın köleleştirilmiş ve nesne durumuna getirilmiştir. Bu tek taraflı bir tasarruf ve eylemdir. Devlet ve erkeğin özne ve irade olduğu, karşı tarafın nesne ve mal olduğu bir fiildir. Hep erkek kadını nikâhıma aldım der. Kadın erkeği nikâhına almaz, alamaz. Ancak onun nikâhına, 'mehr'ine girebilir.

Köleci dönemde, kölelerin sahiplerince kızgın bir demir parçasıyla dağlanması, mühür ve damga altına alınması sembolik bir uygulama değildir. Kölenin bir mal veya meta haline getirilmesinin, insan olmaktan çıkarılmasının acımasız, zalimce bir göstergesidir. Aynı uygulama erkek tarafından kadına dayatılmıştır. Kadının görünür bedenine, yara açacak bir damga vurulmaz. Ama daha beter bir damga ruhuna ve beynine vurulur. Dışı allanır pullanır, süslü ziynetlerle donatılır, halhal, bilezik, küpelerle bezenir ve erkeğin iştahına sunulurken, kadının iç dünyası karartılır. Kendisine ait ne varsa paramparça edilir. Beyni çalışamaz, yüreği atamaz ve dili konuşamaz hale getirilir.

Aslında yasa ve kayıt altına alınmaya karşı birçok doğal topluluk, kabile ve aşiret büyük direnişler göstermişlerdir. Bunda kendileri için bir tehlike olduğunu bilgece bir sezgiyle hissetmişlerdir. O yüzden hep kayıt dışı veya yasa dışı yaşamayı tercih etmişlerdir. Kayıt ve yasa altına almanın devlete bağlanmak anlamına geldiğini erkenden fark etmişlerdir. Yasa dışı yaşamak özgürce yaşamaktır. Ne kadar çok kayıt ve yasa altına alma varsa, bu o kadar çok devletin esareti altına girmek demektir. Başka bir ifadeyle ne kadar çok hukuk, o kadar az ahlâk, toplum ve özgürlük demek mümkündür.

O kadar geçmişe gitmeye bile gerek yoktur. Bundan elli yıl öncesine kadar Kürdistan'da ve muhtemelen kapitalist modernitenin yayılmadığı tüm kırsal ve köy toplumsallıklarında önemli oranda devlet dışı bir yaşam hüküm sürmekteydi. Devletin kurumlarına ve hukukuna ihtiyaç duymadan ve ona başvurmadan, bu topluluklar kendi yaşamlarını demokratik bir tarzda sürdürmüşlerdir. Sorunlarını kendi içlerinde ve ahlâki ölçülerle çözme gücünü göstermişlerdir. Son dönemlere kadar kendilerini nüfus dairesine kaydetmek istemeyen birçok aile ve topluluk vardır. Nüfusa kayıt olmanın devlete karşı birçok sorumluluk altına girmek, birçok hizmet ve zorunluluğa mahkûm olmak anlamı taşıdığını biliyorlardır. Bu görevlerin başında devlete yıllarca askerlik yapmak, bitmek bilmez savaşlara katılmak, devlet adına ölmek ve öldürmek gelmektedir. Yine vergi vermekle yükümlü olmak demektir.

Bir kuşak öncesine kadar Kürt köylüsü işlediği toprağı bile kendi üzerine kaydetme ihtiyacı duymamış ve tapusunu almaya yanaşmamıştır. Kürtçe deyimle "Tapu tep in" denirdi. Bu "Tapu tuzaktır" anlamına gelmektedir

Bir kuşak öncesine kadar Kürt köylüsü işlediği toprağı bile kendi üzerine kaydetme ihtiyacı duymamış ve tapusunu almaya yanaşmamıştır. Kürtçe deyimle "Tapu tep in" denirdi. Bu "Tapu tuzaktır" anlamına gelmektedir. Tapu, devletin birey ve topluluğu kayıt ve hukuk altına almasının bir yolu olarak görülmekteydi. Kürt köylüsü toprağın kapitalist bir meta haline gelmediği o dönemlerde fazladan toprağa ihtiyaç duymuyordu. Elde edilecek ürün piyasaya sürülüp sermaye ve kâr haline getirilmiyordu. Her aile yıllık ihtiyaçları için ve yıllık ihtiyaçları kadar ekim yapıyordu. Bunun için de bir parça toprak ekmek ihtiyaçlarını karşılıyordu. Kapitalist açgözlülük olmadığı için ekstradan tüm topraklara sahip olma veya kendi tasarrufuna alma anlamsız geliyordu. Böyle olunca da topraklarının tapusunu almaya gerek duyulmuyordu. Toplumun bu oyunu görmesi ve bu tuzağa düşmemesi anlamlıdır.

Kapitalist modernite, bugün her alanı ve her şeyi kendi hukuk sistemine dahil etmek ve dolayısıyla kayıt altına almak için toplumsal yaşamın her köşesine el atmakta ve sömürüsünü çok daha ilerletip derinleştirmektedir. Artık tek tek her bir hayvanın kulağına bile damga vurulmakta, küpe takılmakta ve kayıt altına alınmaktadır. Her bir ineğin, her bir

koyunun bir kimliği vardır ve sicili tutulmaktadır. Artık çobanlık yapmak bile diplomaya, sertifikaya bağlanmıştır. Yüzeysel bir bakışla bunların olumlu olduğu ve bir gelişkinliğe işaret ettiği düşünülebilir. Fakat bunun böyle olmadığı açıktır. Burada, devlet ve iktidar güçlerinin, ahlâk, özgürlük ve toplum adına ne varsa son hücresine kadar ele geçirmesi, işgal ve gasp etmesi söz konusudur. Bir topluluğun veya bir ailenin devlet hukuku-yasası dışında yaşamını idame etmesine izin verilmemekte, doğal ve özgür yaşam alanları tümden ortadan kaldırılmaktadır.

Toplum nefes alamaz hale getirilmektedir. Toplumun devlet ve onun hukuk sisteminden ancak bir talebi olabilir: 'Gölge etme başka ihsan istemez'.

Bir köylünün sahip olduğu üç-beş hayvanına kendisi veya çocuğunun çobanlık yaparak geçimini sağlaması ve devlete ihtiyaç duymadan yaşamını idame etmesi bir zamanlar mümkündü. Ancak bu pozitif durum ulus-devlet aşamasında ve onun iktidarı altında kabul edilmez. İktidar boşluk tanımaz. Ulus devlet her yere nüfus etmek ve her yeri kontrol etmek ister. Varlığını ve egemenliğini buna bağlı görmektedir. Onun doldurmadığı bir boşluğun, ahlâk ve toplumla dolu olduğunu bilir. Ahlâk ve toplum devlet ve iktidar için en büyük tehdit ve tehlikedir. Bunu bertaraf etmek için ulus-devlet iktidarı her boşluğu kendisiyle doldurmak, her yere kendi damgasını vurmak ister. Bu onun varoluşsal karakteridir.

Ayrıca kapitalist iktidarlar, sinekten bile yağ çıkarmanın ve bunu kar ve sermaye olarak efendilerine sunmanın araçlarıdırlar. Toplumun her gözeneğine sızarak, işgal ederek oradan yağ çıkarmanın, yani kar etmenin bir yoluna bakarlar. Gezegenimizde işgal edilecek bir toprak parçası kalmamıştır. Yatay yayılmanın sonuna gelinmiştir. Geriye, bu zihniyetin kaçınılmaz bir sonucu olarak dikey yayılma, yani toplumun her zerresine derinlemesine sızma ve her türlü ince yöntemlerle sömürüyü derinleştirerek geliştirme kalmaktadır.

Bundan dolayı yasa dışı yaşamak veya yasanın dışında kalmak toplum ve ahlâkla yaşamaktır.

Hukukun-yasanın sınırları, devlet hapishanesinin sınırlarıdır. Yasa kapsamına giren veya yasanın belirlediği alanda yaşayan insan ve topluluk devletin yarı-açık cezaevinde yaşıyor demektir. Devlet, sözde güvenliğini sağladığı o topluluğa binbir türlü görev ve hizmet yükler. Onlara çağdaş köleler olarak iş gördürür. Devletin hududundaki, sınırındaki dikenli teller ile cezaevinin duvarlarındaki dikenli teller aynı şeye işaret eder: Yasanın hükümranlığına, özgürlüğün sınırlarına!

Özgür yaşamak için yasanın hükmetmediği alanlara çıkmak gerekmektedir. Legal-illegal, yasal-yasa dışı ayrımı bunun için yapılmaktadır. İllegal-yasa dışı yaşamak özgürce yaşamanın arayışı ve çabasıdır. Yasayı her ihlal bir özgürlük eylemidir. Birlerinin dağları mesken tutması bu nedenledir. Yasanın dağa hükmü geçmez. Dağ özgürlüğün, kirletilmemiş havanın, doğal toplumun ve ahlâklı yaşamın tek mekânı gibidir.

Devlet eliyle oluşturulan hukuk da, toplumsal sorunlara çözüm değil, sorunları daha fazla büyütmenin ve içinden çıkılmaz hale getirmenin adıdır

Devlet dağları bile denetim altına almak ve kontrol etmek için her yola başvurmakta ve her çılgınlığı yapmaktan çekinmemektedir. Bütün teknolojik imkânlarını bunun için devreye sokmaktadır. Heronlarla dağların her bir tepesi, vadisi, kuytuluğu gözetlenerek bir özgürlük savaşçısı var mı diye adım adım izlenmektedir. Çünkü devlet ve iktidar özgürlüğe ve özgürlük için savaşanlara düşmandır. Dağları bile özgürlük mekânı olmaktan çıkarıp, iktidarın ve yasanın hükmü altına almaya çalışmaktadır. İktidar güçleri bu dünyada özgürlüğe ait bir mekân, bir dağ, bir çöl veya orman bırakmama iddiasındadırlar. Dünyadaki her bir karış toprağı gözetlemek, kontrol etmek ve ona hükmetmek istemektedirler. Teknik araçlarıyla her yeri gözetleme ve denetleme çabası sadece dağlarla sınırlı değildir. Dağda heron, dron kullanılır, şehirlerde ise her bir sokağa, caddeye mobesseler,

boy boy kameralar yerleştirilir. Böylece hukuka-yasaya aykırı hareket edeni, özgürce hareket etmek isteyeni tespit etmeye ve müdahale ederek etkisiz kılmaya çalışır. Devletin açık veya yarı açık cezaevinde yaşayanlardan yasanın, normun, standartların dışına çıkanlar kapalı cezaevine alınır. Hapishane, tımarhane ve hastahane bir anlamda bunun için inşa edilmiştir. Devletin, hukukun-yasanın oluşturduğu standartlara göre yaşayan ve hareket eden insan normal insandır, bunun dışına çıkan insan ise anormaldir. Onların gözünde ya hasta, ya deli olarak ifadelendirilen bu 'anormal' insan, bir muhalif, bir devrimci, bir özgürlük savaşçısıdır. Bu iktidar ve hukuk sistemi hasta olanı hastahaneye kaldırır, deli olanı tımarhaneye tıkar ve muhalif olanı da dört duvar arasına alarak hapseder. Böylece bu 'kötü örneklerin' toplum düzenlerini tehdit etmesi ve bozması engellenmiş olur.

Hiç bir devlet ve iktidar gücü kapitalist modernite ve onun iktidar aygıtı olan ulus-devlet kadar hukuku yaygın hale getirmemiştir. Hukuksal normlar, ulus-devlet tanrısının ve milliyetçilik dininin yaygın ve bitmek bilmez ayetleri olmaktadır. Her peygamber yaşamı boyunca belli sayıda ayetle toplumun karşısına çıkmıştır. Ancak ulus-devlet, kapitalist sınıfın kirli çıkar ve amaçları için her an birçok ayetle toplumun karşısına çıkmaktadır. Bunları da, yasa- hukuk diyerek normal ve gerekli olgularmış gibi sunmaktan çekinmemektedir.

Sonuç olarak tekrardan belirtmekte yarar vardır; bu kadar çok hukuk kuralının ortalığı kaplaması toplumsal sorunlardan ve onları çözme ihtiyacından kaynaklanmamaktadır. Hukuku geliştirenlerin böyle dertleri ve amaçları yoktur. Onların tek derdi iktidar olma, toplumu sömürme ve bu yolla sermaye biriktirmedir. En bencilce ve soysuzca çıkarlarını sürdürmedir. Egemen sınıfın cennet yaşamını korumak adına toplumu kölece bir statüde tutmaktır. Nasıl ki, devletin ortaya çıkması toplumsal sorunun temel nedeni, esas kaynağı ve başlangıcıysa, devlet eliyle oluşturulan hukuk da, toplumsal sorunlara çözüm değil, sorunları daha fazla büyütmenin ve içinden çıkılmaz hale getirmenin adıdır.

Konuyu Ali Fırat'tan yapacağımız aşağıdaki alıntıyla sonuçlandırmak meramımızı anlatmaya yardımcı olabilir: '*Son dört yüzyıllık moderniteye baktığımızda gerçekleştiğini gördüğümüz şey, azami sermaye birikimi ve iktidar çoğalımıdır; daha doğrusu, ikisinin iç içe geçen kümülâtif birikimidir. Ahlâk açısından belirtilecek olan husus ise, işlevsiz kalması değil, toplumun elinden alınmasıdır. Ahlâkın bünyesinde uygulanacağı toplum koparılıp alınmıştır. Dolayısıyla karmaşık hal alan toplumun artık ahlâkla yönetilememesi nedeniyle hukuka ihtiyaç duyulduğu iddiası, büyük bir yalan ve o denli ahlâksız bir yargıdır. Ahlâkın yetmezliği, başarısız kalması, toplumun karmaşıklığından dolayı iş görememesi durumu kesinlikle söz konusu değildir. Burada da basit bir liberal ideolojik hegemonya kuralı işletilmektedir: Rakibi kolay saf dışı bırakmak için, propaganda ile iyice yıpratma kuralı. Kapitalist modernite çağında ahlâka olumsuz yaklaşımın oluşumunda liberalizmin ideolojik hegemonyasının rolü çok açıktır. Yerine ikame edilen hukukun ise, gerçekten en yönetemez, akıl ve vicdan dışı kurallarla yüklü olduğunu kim bilmez ki! "Mahkemeye düşenin başına gelen pişmiş tavuğun başına gelmez" sözü boşuna söylenmemiştir. Bir yerde, kurumda ne kadar çok hukuk kuralı varsa, orada o kadar etkili bir baskı ve sömürü tekeli var demektir. Pratik gerçekler günümüzde ilk adım atılan her kurumda bu hususu doğruluyor*'.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Sorunlar Doğru Tanımlanmadan Ahlaki-Politik Toplum Olunamaz

M. Aydın Söğüt

"Sorunların çözümü, doğru tanımlanmalarıyla yakından bağlantılıdır."

Politikanın ayağa düşürüldüğü ve ahlakın dini dogmalara hapsedilip yobaz bir baskı aracına dönüştürüldüğü bir çağda yaşıyoruz. Toplumun ahlak ve politika sorunları kendilerinin yanlış tanımlanma biçiminden, uygulanışına ve kendilerine yaklaşıma kadar geniş bir yelpazede seyrediyor.

Modernitenin kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus-devlet unsurlarına karşı demokratik modernite alternatifinin ekolojik, ekonomik, ahlaki ve politik toplum unsurlarının özü de, içe doğru tanımlamalar yapmayla başlamaktır.

Her iki vazgeçilmez olgu bir bütünlük arz etse de tartışmaya politikayla başlayalım. Larousse Ansiklopedik Sözlük'te politikanın tanımı şöyle veriliyor:

- "*Bir devletle yöneticilerin belli bir alanda uygulamaya koydukları görüşlerin tümü.*

- Her hükümetin yönetimde izlediği yol, yöntem biçimi. Siyaset.

- Hükümetin belli bir alandaki tutumu, yaklaşımı. Siyaset.

- Herhangi bir konuda izlenen yol-yöntem.

- Bir amaca ulaşmak için karşısındakinin duygularını okşayarak, onun zayif noktalarından veya aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak işini yürütme, istediğini elde etme taktiği. Siyaset."

Devamında "politikacılık" maddesinde de şu iki tanım yapılıyor:

- "Politika ile uğraşan kişi.

- Karşısındakinin duygusunu okşayarak, onun zaaflarından yararlanarak çıkar elde etme: ustaca davranma."...

Yukarıda sıraladığım her tanım bir zihniyetin ürünüdür ve ne yazık ki dile "masumane" bir şekilde yerleşen her tanım zamanla bir düşünsel şekilleniş yaratır. En devrimci çevrelerde bile bazen espri konusu olarak *"bana politika yapma!,"* bazen de ciddi platformlarda eleştiri ve suçlama konusu olarak komplo, entrika, demagoji ve duygu sömürüsü imasıyla birileri için "*politika yapıyor*" denilebiliyor. *"Politikanın ayağa düşürülmesi"* derken kastettiğimiz durum sadece bu değil. Bu tanımı gereksiz sayip söz konusu yaklaşımları veya benzetmeleri de argoya verip geçiştirebiliriz. Ama egemenlikçi zihniyetin politikayı toplumdan, halktan kopuk bir kısım hesapçı seçkinin elinde paçavraya çevirmesinin toplumda yarattığı politika antipatisinin de bununla bağı var. Sonuçta bu da bir tanımlama ve yaklaşım sorununa işaret ediyor.

Gerek bu tanımın ve gerekse genel olarak politika tanımının diğer boyutları devlet ve hükümet idaresini anlatıyor. Aristoteles'in "Politika" isimli kitabına "Devlet Nedir?" sorusuyla başlamış olmasının da gösterdiği gibi, karşımızdaki esas sorun bu nokta. Günümüzdeki *"siyaset sosyolojisi"* bilim dalı devlet konusunu öncelikli ve temel gündemi olarak ele alır. Ve ne yazık ki tarihten günümüze "siyaset felsefesi" de tartışmanın temeline devlet idaresini almıştır. Bu, politikayı toplumun elinden almanın da ötesinde, özünde politik bir varlık olan toplumun iktidar tarafından parçalanmasını ifade eder. Ali Fırat, bunu "toplumun inkarı" olarak nitelendiriyor.

Aynı sıkıntılar ahlakın tanımlanmasında da geçerlidir. Ama politikanın tersine ahlak, toplumda ve neredeyse toplumu boğan bir boyunduruk olarak bırakıldığı için daha karmaşık bir yapı-sorun teşkil ediyor. A. Cevizci'nin "Felsefe Sözlüğü"nde ahlak şu şekilde tanımlanıyor:

"- Genel anlamda, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranış kuralları bütünü. İnsanların kendine göre yaşadıkları, kendilerine rehber aldıkları ilkeler bütünü ya da kurallar toplamı.

- Bir kimsenin iyi niteliklerini ya da kişiliğini ifade eden tutum ve davranışlar bütünü, huy. Ahlak, çoğunluk bir toplum tarafından benimsenmiş olan davranış kodlarını temin eden görgü kurallarından, hukuk ve dinden ayırt edilir. Bunlardan görgü kuralları ahlakla doğrudan ilişkili olan eylem türlerinden daha az ciddi olduğu düşünülen davranış için kullanılır. Hukuk ise, ahlaktan kurallara, yaptırımlara, yasaları yorumlayıp cezalar veren resmi görevlere sahip olmak bakımından farklılık gösterir. Bununla birlikte ahlak tarafından yönetilen davranışla hukuk tarafından yönetilen davranış arasında dikkate değer bir örgütleme vardır."

Bu tanım ve yorum mevcut durumun izahı açısından doğru, ancak ahlakı tanımlamak acısından kanımca yetersizdir. Ahlakı davranış kuralları bütünü veya "*ilkeler bütünü*" olarak tanımlamak, onu "sözlü hukuk" olarak tanımlamaktan pek de farklı değil. Yanı sıra, onu adab-ı muaşeret ile hukuk açısından bir yerde konumlandırmak onu kategorize etmek demektir. Daha doğru bir tanım, ahlakın geniş bir yelpazede adab-ı muaşereti de hukuku da kapsadığıdır.

Ahlak-Din İlişkisi

Adab-ı muaşereti ahlakın basitleştirilmiş, pratikleştirilmiş, normatif ve güç/iktidar ilişkili dejenerasyonu olarak ele almak mümkün. Bu açıdan daha bütüncül yaklaşım ile din ahlakın tanımını daha iyi kapsıyor. Ama din de iktidar eliyle bir araç olarak kullanıldığında hukukun maddi boyuttaki işlevini manevi boyutta tamamlayan bir silah olmaktan öteye gidemiyor. Hukukçuların ve hukuk felsefecilerinin de hukukun işlevini egemen gücün istediği ve belirlediği nihai bir durum ya da hedefe ulaşmak olarak tanımladığını göz önüne alındığında, sorunun iktidarla ilişkisi daha bir nitelik kazanıyor.

Felsefe tartışmalarında ahlaka akılcı, duygusal veya faydacı temeller konmaya veya vahye dayandırılmaya çalışılmıştır. Sokrates'ten Kant'a sorumluluk bilinci ahlakın dayanağı olarak gösterilmiş; Duygusalcılar "insanda doğruyu ve yanlışı ayırt etmeye yarayan bir moral ilke bulunduğu"nu (bir çeşit altıncı his) iddia etmiştir. Kendi başlarına değil, ama bir arada düşünüldüğünde bu girişimler ahlakın daha doğruya yakın bir tanımına götürebilecekken, iyi ve kötü yargısını eylemin kendisinde değil de sonucunda arayan, yararcılardan bazıları (Jeremy Bentham, mesela) *"ahlaki aritmetik"* adında, faydalı sonuçları (kendi deyimiyle, "haz"ın yoğunluğu süresi, niteliği ve etkilerini) ölçen ucube bir hesap bilim'i geliştirerek felsefi tartışmanın doğal olarak düzeyini düşürmüştür.

Günlük dilde "ahlak" aşırı derecede dini alanla ve onun içinde de cinsel yaşamı düzenlemeyle sınırlandırılmıştır

Dinin günah-sevap ve yasak-vacib ikilemlerine sıkıştırması ve adeta kadının cinsel sınrlandırılmasıyla özdeşleştirilmesinin yanı sıra, pozitif bilimciliğin bu alana "tarafsız" kalması, daha doğrusu iktidar için hukuk formülasyonları üretmesi toplumsal yapıyı en fazla zayıflatan faktörlerden olmuştur.

B. Russell, "İktidar" isimli yapıtında: *"Töre bir yandan yasayı andıran toplumsal bir kurum, öbür yandan da birey vicdanını ilgilendiren bir husus olagelmiştir. Töre birinci yönüyle iktidar mekanizmasının bir parçasıdır; İkinci yönüyle genellikle devrimcidir. (...) Geleneksel törenin amaçlarından biri var olan toplum düzenini işler halde bulundurmaktır. (...) İktidar töresinin en açık görüşlerinden biri, itaatin aşılanmasıdır..."* diyor.

Günlük dilde "ahlak" aşırı derecede dini alanla ve onun içinde de cinsel yaşamı düzenlemeyle

sınırlandırılmıştır. Bunun için "töre" kavramının tanımı (son yıllarda o da kadın katliamıyla özdeşleştirilmiş olsa da) daha genişçe şöyle ifade edilebilir: *"Bir toplumda benimsenmiş, yerleşmiş davranışların, sosyal alışkanlıkların uygulamaların, tutulan yolların, gelenek ve göreneklerin tümü"* (Larousse). Russell'ın *"töre"* kavramını anlattığı için biz de konumuz gereği "ahlak" olarak ele alacağız. Zira dikkat çektiği hususlar çok önemli. Yorumlanış ve yaklaşıma göre birey vicdanı ile ilgili devrimci bir olgu olabiliyorken, bir iktidar aracına da dönüştürülebiliyor. Toplumsal yaşamı sürdürme işlevini görüyorken, itaat aşılayan bir silah işlevi de yüklenebiliyor. İtaat derken de elbette halkı iktidara, kölenin efendiye, kadının erkeğe, sıradan insanların dini otoritelere vs. ahlakını kast ediyoruz. Bu, aslında bize ahlak ve politika ile ilgili yanlış tanımlamalar sorununun öyle pek de tesadüfi olmadığını, esasen bir iktidar manipülasyonu olduğunu gösteriyor.

Diğer tüm canlılar da belirli bir çevre ve çerçevede belirli bir topluluk halinde yaşarlar, ama insan topluluğu gibi ikinci bir doğa (yaratılmış bir çevre, çerçeve ve bileşim) oluşturamazlar. İnsan birey ve topluluklarının toplumsallaşmasını zorunlu veya mümkün kılan etkenler konumumuz kapsamı dışında. Konumuz oluşan ikinci doğanın doğasıyla ilgili... Her bir araya gelişin (bileşimin) bir özü ve bileşimi olmalıdır. Öz'ü bu birlikteliğin sebep ve amaçları: biçimi de bunun sürdürülebilmesinin gerektirdiği yaşayış, davranış, düşünüş vs. olarak görmek mümkün.

Sıklıkla tarihte yaşamış komünal topluluklarla ilgili buluntuların analizini veya günümüzdeki bazı topluluklarla ilgili incelemeleri okuyoruz. Kapitalist uygarlıkla tanışmayan komünal topluluklar bir ağacı kesmek zorunda kaldıklarında bir ibadet tarzında doğadan özür diliyorlar. Özür dilemeleri veya beslenebilmek için bir hayvanı avladıklarında gerçekleştirdikleri benzer ritüeller, toplumsal bileşimin artık sadece zorunlu fiziksel/biyolojik yaşamın sürdürülmesinin ötesinde bir nitelik veya kimlik kazanmış olduğunu gösteriyor. Doğrusu, tüm ağaçların kesilmesinin veya tüm av hayvanlarının öldürülmesinin stratejik erimde fiziksel yaşamı olanaksız kılacağını düşündükleri için böyle yapıyorlar(dı) da diyebiliriz. Ama günümüzdeki bu denli bilgi ve tecrübe birikimine rağmen kapitalist açgözlülüğün bu kadarını düşünmediğini hesaba kattığımızda, komünal toplumsal bileşimin özü ve biçiminden ne kastettiğimiz daha anlaşılır hale geliyor. Bu bir bakış, yaşayış ve eyleyiş meselesidir. Tüm kültürel yaratımlar öncelikle bu çerçevededir. Bakış ve yaşayışa toplumsal ahlak, eyleyişe de toplumsal politika diyeceğiz. Dolayısıyla toplum özde ve biçimde ahlaki ve politik bir oluşumdur.

Kuşkusuz hiçbir toplumsal olgu, statik ve değişmez değildir. Her şeyde olduğu gibi, ahlak alanında da yargılar, ölçüler ve kapsam zamanla değişebilir

Bir yerdeki bir topluluğun herhangi bir faaliyet sürecini ele alalım: topluluğun söz konusu faaliyet için tartışması, karar alması ve uygulamaya geçmesi onun politik yönüdür. Ama tüm bu süreçlerde rehber edindiği bir bakış, düşünüş, hissediş ve doğruluk-iyilik gibi yaklaşım düsturlari vardır. Bu da toplumun ahlaki yönüdür. Bu açıdan ahlaka sadece rasyonel temeller bulmak yetersizdir. Zira doğruluk-iyilik doğrudan akılla ilgili değildir. Vicdan rasyonel değil, ahlaki bir hissediştir. Bunun yanı sıra ahlakı sadece duygusal boyutta bir olgu kabul etmek de yetersizdir. Çünkü ahlak toplumun yaşama bakışını, düşünüşünü, yorumlayışını ve bu düşünüş ve yorumlayış çerçevesinde ölçüler bulmasını ve işleyişini, yani politik gerçekleşmesini de ifade eder. Ahlaka yararcı çerçeve çizmek en yanlışıdır.

Ahlaki yaklaşım bir politikanın faydalı sonuçlar verip vermeyeceği kadar ve belki ondan da önce o politikanın uygulanış sürecine bakar. Yararcı yaklaşım bunu tersyüz eden bir iktidar yaklaşımıdır. Çokça Protestan ahlakı ve kapitalizm ilişkisinden söz edildi. Hıristiyanlıkta tefecilik kesin olarak yasaklanmıştır. Ama ticaret, kent-devletleri gelişmekte ve tüccar sınıfın etkinliği artmaktadır. Katolik kilisesi bir yandan monarşilerle bir yandan da doğmalarını delen Protestan girişimlerle boğaz

boğaza bir iktidar savaşındadır. Ve bu savaşı kazanmak için ticaret kentleriyle ve tüccar sınıfla borç ve para ilişkisine girmekten kaçınmamıştır. Calvincilik ve Protestanlık zaten bu minvalde çok daha erken davranmıştır. Tefecilik yasağıyla meshur Hristiyanlık'ta artı borcunu ve borcunun faizini ödemek en büyük günah sayılmaya başlamıştır.

Kuşkusuz hiçbir toplumsal olgu, statik ve değişmez değildir. Her şeyde olduğu gibi, ahlak alanında da yargılar, ölçüler ve kapsam zamanla değişebilir. Değişmelidir de. Politik alan ve ihtiyaçlar çok dinamiktir. Ahlak bu dinamizmin çok gerisinde kalırsa zaten çatışma başlar. Biliyoruz ki durağanlıkta ısrar eden her şey doğal olarak iktidarın hizmetini görür. Ama ifade ettiğimiz değişim zaman, ihtiyaclar, zorunluluklar ve özgürlük arayışı çerçevesinde biraz da doğal bir seyir izler. Çıkarcılığın müdahaleleri ise (gerek durdurma ve gerekse «değişim» amaçlı olsun) sadece ve sadece dejenerasyon yaratır.

Hakeza değişim gerçeği de doğru kavranmayı gerektiriyor. Çevresel ve içsel faktörler her topluluğun kültürel yaratımlarında da farklılıklar ortaya çıkarır. Dolayısıyla yaşama bakış ve uygulayışta çok çeşitlilik mümkündür. Ama bazı olgular da evrensel özellik taşır. Bunlara toplumsal hakikatler de diyebiliriz. Mesela, zaman ve mekan ayrımı gözetmeksizin hemen hemen her toplulukta hırsızlık, iftira, yalan, sömürü, kirlilik vs. hoş görülmez. Yani toplumsal ahlak veya ahlaki toplum evrenseldir. Ama iktidar bunu zaman ve mekanda sınırlayarak, tekeline alarak ve kendi çıkarlarını gözeterek yasa ve yasaklara indirgemiştir. Evet öldürmek yasaktır, zira öldürme hakkı bir tek iktidara aittir. Hırsızlık yasaktır, zira bir tek iktidar gasp edebilir. İftira yasaktır, zira iktidarın iyilediği iyidir, kötülediği kötüdür... vs. Bunu salt kaba güçle yapmayıp insanları inandırma ve ikna mekanizmalarına başvurmuştur. Elbette bunun bildiğimiz en yaygın (ve ilk) yolu ideolojik hegemonya silahı olarak dindir.

İdeolojik savaş meydanında ezilenler de yine zaman zaman dini çıkışlarla direnmişler ve toplumsal ahlakı bu yeni dinlerine yedirmeye çalışmış, kısmen de başarılı olmuşlardır. Ama dinler karakterleri gereği doğmatiktirler, zamanla yenilenmezler ve zaman dışı kalan her şey bir baskı ve gericilik unsuru olarak işlev görebilir. Din artık iktidarı aşılama projesinin bir parçasıdır. Esasında toplumun bir araya gelip tartıştığı, kararlar aldığı, uygulamalarını gözden geçirdiği ve sosyal paylaşım olanağı bulduğu mekanlar olan cami, sinagog, kilise gibi politika arenaları zamanla insanları politikadan uzaklaştırma, hergün yeniden itaate alıştırma ve binlerce yıllık dua ve ritüelleri amaçsızca tekrarlama kulüplerine dönüştürmüştür.

Ahlak salt ilk komünal toplumsal bir özellik değil, toplum var oldukça var olacak, daha doğrusu toplumsallığın ancak onunla var olacağı felsefesidir

Hammurabi yasalarına göre (ki bugün devlet hukukunun atasıdır) *"bir adam bir başka adamın kızını vurup da ölümüne sebep olursa. kadını/kızı ölen adam da diğerinin kadınını/kızını öldürme hakkını kazanır."* Kadın-adam örneklemesini bir metafor olarak da algılayabiliriz. İtaatin reaya-egemen, kadın-erkek, uşak-efendi ilişkisi anlamına geldiğini belirtmiştir. Hukuk, kadını ve dolayısıyla toplumu bir özne olarak görmez. Özel mülkiyetin bir gereği olarak egemenin-adamın malıdır. Dolayısıyla da resmi hukukun toplumun ahlaki değerleriyle bir ilgisi kalmaz. Burada iktidar toplumsal ahlakın yerine hukuku ikame etmekle yetinmez, işlevini de tamamen değiştirir.

Ahlaki-politik toplumun kendini yönetmesi, yaşamını düzenlemesi ve işlerini görmesi için aracı kurumlar/süreçler/güçler şart değildir. Toplumun kendisi tüm bu süreçleri tartışabilir, düzenleyebilir ve uygulayabilir. Bu, toplumun politik karakteridir. elbette yine tüm yaşamı ve gerekse de politik sürecin ilkeleri, ölçüleri, değerleri olacaktır. Bu da toplumun ahlaki yönüdür.

Ahlak-Felsefe İlişkisi

Toplumun ahlaki ilk yaratımlarından, kutsallarından, değer yargılarından günümüze dek oluşturduğu iyi-

kötü, doğru-yanlış gibi ölçülerdir. Bu nedenle ahlak salt ilk komünal toplumsal bir özellik değil, toplum var oldukça var olacak, daha doğrusu toplumsallığın ancak onunla var olacağı felsefesidir. Duygusal olduğu kadar düşünsel, bilimsel olduğu kadar dini temelleri ve görünümleri de olur. Çünkü tüm bir tarih sürecini kapsar. Müdahalelerle yaratılmaz, oluşturulmaz. Zaten bu tür müdahaleler bozulma sebepleridir. Ama elbette yorumlanır; insanlığın düşünsel, siyasal, sosyal gelişimine paralel olarak geliştirilir, dönüştürülür. Bu gelişme ve dönüştürmeninde toplumun temel dokusuna uygun olması gerekir. Toplumsal bir öz olduğu için toplumla oluşur ve toplumla da dönüşür. Bu açıdan katı dogmalardan farklıdır.

Toplumsal diyalektik bir varlık olduğuna göre ahlak da diyalektiktir ve evrilir. Hegel aynı tanım ve işlevi "akıl" a atfeder. Ama yukarıda da ifade ettiğimiz gibi ahlakın en önemli halkası da vicdandır, hissediştir. Aklın faydalı veya uygun gördüğü her şeyi vicdan kabullenmeyebilir. Akıl yeri geldiğinde karı için sömürü ve katliamı da reva görebilir; işe yaradıkça bunu teorize de eder. Ama vicdan bunu meşru göremez. Ahlak aklı da kapsar ama akıl ahlakı kapsamaz. Yarar ve ahlaken meşruluk ikilemiyle karış karşıya kalındığında pozitif bilimin de esas aldığı rasyonel yorumdur. Bu anlamda pozitivist bilim ahlak dışıdır ki kendisi de zaten ahlaki yargının dışında durduğunu ifade eder.

Ahlak toplumsal felsefe anlamına da geldiği için felsefi yorumunu geliştirmek, genişletmek mümkündür. Felsefi yorum salt geçmiş yorumları tekrarlamak değil, toplumun günümüzdeki tüm özgürlük sorunları çerçevesinde çözümler üretmek, tek tek bireylere kadar aydınlatıcı perspektifler sunmaktır. Ali Fırat, bu nedenle kapitalist pozitivizmin teolojisine karşı, bilim-bilgelik anlamında felsefeyi önerir. (pozitivizmin gerçekte en katı dogmatik teoloji olduğu savunmalarda genişçe açımlanıyor.)

Zaman zaman *"toplumu kurmak"* tan söz ederiz. Bunu da toplumsal ahlakın bize yüklediği bir görev sayarız. Bu nedenle de politikaya toplumu yapıcı, düzenleyici bir araç olarak bakarız. Kanımca bu da yanlış çünkü politika bir araç değil. toplumun tüm etkinliğidir. Toplumu bir beden olarak düşündüğümüzde nasıl ki ahlak onun ruhu ise, politika da tüm organları ve hareketleridir. Bu, öncü kadro, öncü örgüt gerçekliğini yadsımaz. Öncü organizmalar onun koşullarını hazırlar, engellerini aşar, somut pratiğini programlaştırır ve öncelikle de kendi bünyesinde yaşamsallaştırır. Zaten politik ve ahlaki toplumun esas yolu öz yeterlilik, öz savunma ve öz yönetim esaslarına dayalı komünal yaşayıştır. Şüphesiz ki bu yaşayışın tek bir kalıbı olamaz. Doğrudan katılım, evrensel bir ahlaki-politik hakikattir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Ortadoğu Toplumunda Ahlak ve Politika Sorunu

Ergin Atabey-Mahmut Yamalak

Ortadoğu toplumunun ahlak ve politika sorunu beş bin yılı aşan bir zamandan beri birikerek ve katlanarak süregelen sorunlardandır.Bu sorunların kaynağında toplumun toplum olmaktan çıkarılması yatar.Bu temelde ortaya çıkan toplumsal sorunu A. Firat şöyle tanımlıyor: *"Bazı düşünceler toplumsal fakirliği, bazıları devletsizliği,diğer bir kısmı askeri zayıflığı,başkaları politik sistem yanlışlıklarını, kimileri ekonomiyi, ahlaki düşkünlüğü problem sayarlar. Toplumun toplum olmaktan çıkarılmasını temel sorun yapmak gerekiyor diye düşünüyorum."* Toplumun temel nitelikleri işlevsizleştirilip dağıtılınca toplum doğal işleyişini sürdüremez duruma düşmüş demektir. Bu nedenle Ortadoğu'daki ahlak ve politika sorunu toplumun toplum olmaktan çıkarılmasıyla bağlantılıdır.Ahlak ve politika, tek tek bireyleri toplum haline getiren, toplumsallık denilen bütünlüğü oluşturan temel niteliklerdir. Demokrasi ise bunun yöntemi ve komünal yönetimidir. Tıpkı elektronların ve nötronların atomu oluşturması gibi ahlak ve politika da toplumu oluşturur ve bu nitelikler olmadan insan toplumsallaşamaz, oluşan toplum varlığını sürdüremez.

Ahlak Sorunu

Toplumun oluşumundan itibaren üretim, paylaşım, barınma,teknolojik vb. araçlarını oluşturma ve yaşamın bütün alanlarda bir seçim yapmak zorunda kalmıştır ve bu seçimlerde karşı karşıya kaldığı témel sorun hangi seçimlerinin onu iyiye,güzele ve doğruya götüreceği ve hangilerinin ise kötüye, felakete ve çirkinliğe götüreceği olmuştur.Bu seçimler toplumun varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği belirleyeceği için toplum açısından oluşumu ve sürekliliğinde temel nitelik olarak ahlak ortaya çıkmıştır. Ahlak, doğal ve komünal toplum dönemlerinde toplumun yaşamıyla ilgili her şey hakkında kolektif ve komünal temelde oluşturdukları ortak tutumlar,ölçüler ve kurallardır. Birlikte yaşamak,sorunları birlikte çözmek,imkanlardan eşit yararlanmak, üretim ve savunmada hakkaniyete göre iş paylaşımını yapmak,toplumsallık için gücü oranında üretmek, birbirlerine karşı saygılı ve adil olmak... Yaşamı düzenleyen tüm bu tutumlar ahlakla belirlenmiştir. Ahlakın belirlediği ölçülere,kurallara ve sorumluluklara uygun yaşamak gönüllülük temelinde olmuştur.Baskı olmadan tüm toplum ve bireyler bunlar karşısında yükümlü kılınmıştır. Ahlaki ölçüler,kurallar ve sorumluluklar temel toplumsal değerler olarak kabullenildiği için yaşamın her alanında temel öncelik olmuştur. Bu öncelikli değerler, Demokratik Uygarlık Tarihi boyunca korunmuştur.

Ortadoğu'da ahlaki sorun bu değerlerin öncelikli olmaktan çıkarılmasıyla ortaya çıkmıştır.Sümer Rahipleri erkek egemenlikçi, sömürücü ve iktidarcı mitolojik ahlaki kuralları geliştirmesiyle bu süreç başlamıştır. Doğal ve Komünal toplum dönemlerindeki ahlaki değerler geri plana itilip,katı, çok tanrılı mitoloji kurallarıyla devlet-iktidar esaslarına göre ezen-ezilen ayrımı temelinde egemenler üstün kılındı.İnsan köle konumuna düşürüldü. Erkeğin ahlak olarak topluma dayattığı kurallarıyla kadın erkeğin egemenliğine veya başka bir deyişle hapsine alındı. Birincisi, doğa mülkleştirilerek talan meşrulaştırıldı. Egemenler ezelden ebede

yöneten, toplumun geri kalanı yönetilen hale getirildi. Kolektif karar alma,dayanışma,vicdan, adalet, komünalite vb değerler gözden düşürüldü.

Sümer Kent Devleti'nde rahiplerin geliştirdiği çok tanrılı mitolojik ahlaki kuralların ortaya çıkardığı somut durum için A. Firat, *"Köleleşmeyi Sümerler kadar çarpıcı bir mitolojik ifadeyle, hem de hiç şikayet ettirmeden,tüm topluma kutsal tanrılar düzeni biçiminde sunan bir uygarlık yok gibidir."* demektedir. Söz konusu kabul ettirmeyi, komünal ahlak karşıtlığıyla geliştirilen mitolojik çok tanrılı dinciliğin ahlak kurallarıyla gerçekleştirmiştir. Bu kurallara dayalı devlet-iktidar inşa edilmiş,tanrı düzeni olarak sistemleştirilerek, bu düzen dışında yaşamayı,üretmeyi, hareket etmeyi,düşünmeyi yasaklayarak günah saymıştır. Bu kurallardan meşruluğunu alan tanrı-kral yaratılarak insan kul ve kurban edilmiştir. Hem de bu kullaştırma ve kurban etme ahlaki ibadet olarak sunulmuştur. Sümer tapınaklarındaki – sömürü, zorbalık, fuhuş, hile, yalan-düzen ahlaki çöküntünün ve sorunun vardırıldığı düzeyi göstermesi bakımından çarpıcıdır. Tanrı-kral buyrukları tapınaktaki ayin ve eğitimlerle topluma hiçbir seçme şansı bırakmadan , doğruluk, iyilik olarak dayatılmıştır. Sümer Mitolojisinde ahlak adına yaratılan ve tapınılması zorunlu kılınan tanrılar esas olarak egemen sınıf ve iktidarıdır. Sümerlerden başlayarak en büyük ahlaki bozulma ve sorunlar yumağı, bu tür tanrı veya tanrılar etrafında meydana gelmiştir. *"Tanrıyı ne kadar güçlü,tüm sıfatlarınki bunlar(merkezi) uygarlığın temel özellikleridir- sahibi, ulaşılmaz ve anlaşılmaz kılarsanız, devleti ve içine gizlediği uygarlık maskelerini o denli güçlü, korkutucu,anlaşılmaz ve ulaşılamaz kılmış olursunuz."* Ortadoğu toplumunun yaşadığı ahlaki sorunlar yumağı, A. Fırat'ın çözümlediği,egemenlerle özdeşleşen tanrı/allah etrafında örülen bu korkutan, anlaşılmaz kılınan ve maskeli ağdır. Bu ağdan dolayıdır ki ahlaki sorunun kilit noktası olan büyük kullaşma ve kadercilik girdabında sürüklenme durumu yaşanmaktadır.

Ortadoğu'da Sümerlerle başlayan Akad, Babil vb. merkezi uygarlık sistemleriyle devam eden ahlaki çöküntü ve soruna karşı Zerdüştlük, tek tanrılı dinler ve Batını hareketler yeni bir ahlaki çıkış gerçekleştirmiştir. Bu ahlaki çıkışların öğretilerinde ifadesini bulan yaşanan ahlak sorununa karşı ahlak reformudur. Bu çıkışlar, toplumsal ahlakı canlandırmak,yeni bir tutum oluşturmak, anlayış, ölçü ve kurallar geliştirmek istemişlerdir. Birinci doğayı tahrip etmemek,canlılara zarar vermemek, sömürüye, baskılara,köleliğe karşı olmak,kendi için ne isteniyorsa herkes için de onu istemek,vicdan ve sorumluluk sahibi olmak yoksulluğa karşı dayanışma içinde olmak,insanı kurban etmemek, kadını ezmemek... Tüm bu hususlar, ahlak reformu'nun ortak paydası olmuştur. En önemlisi de insandan tanrı/allah olamayacağının kesin bir ahlaki ilke olarak ortaya konulup,tanrı-kral, egemen sinif,devlet-iktidar etrafında oluşturulan mitolojik dinciliğe ve kurallarına(ahlakına) karşı direnilmiştir. A. Fırat ahlaki reformu *"özünde tanrı-kral kültünü merkez alan köleci din anlayışına karşı"* çıkış olarak değerlendirilmektedir.

Toplum eşitlik,özgürlük ve demokrasi istediğinde, verili hukuka göre cezalandırılmış, öldürülmüş ve işkenceden geçirilmiştir

Dinsel ahlaki çıkışı gerçekleştiren peygamberlerin veya önderlerin ölümlerinden sonra Ortadoğu egemen sınıfları söz konusu dinleri devletleştirip, ahlaki ilkelerini kendi çıkarları doğrultusunda dizayn edip kullanmıştır. Devlet dinciliğinin ahlak kuralları böyle oluşturuldu. Bu oluşum, toplum eksenli değildir. Zerdüştlük Pers-Sasani, Yahudilik-Siyonist devletçilik, Hristiyanlık -Roma-Bizans, ABD-Avrupa devletleri, islamiyet arap, fars ve türk egemen sınıfının devletlerince toplum karşıtına dönüştürüldükçe devlet dinciliği, ahlaki Ortadoğu toplumunun ahlaki sorununu daha da derinleştirdi. Gerçekleşen bu dönüşüm karşı devrimci temelde rol oynamış, halen de oynamaktadır.Sümer rahiplerinin başlattığı geleneğin devamcısı olarak ortadoğu'da devlet dinciliği ahlakını egemenliklerinin meşrulaştırıcısı ve sürdürücüsü haline getirdiler. Kendi çıkarları doğrultusunda dizayn ettikleri devlet

dinciliği ahlakını tanrı/allah buyrukları olarak sunulup kutsallaştırılmıştır.

Ortadoğu'daki kulluk ve kadercilik bu kuralların tartışılmaması, karşı gelinmemesi ve toplumsal ilişkilerde esas alınmasında ifadesini bulmaktadır. Ortadoğu toplumunun ahlaki sorunu bundan bağımsız ele alınamaz. Devlet dinciliğinin ahlaki kuralları tepeden tırnağa topluma hükmetmektedir. Konuşma, giyime,aile yapılanmasından ekonomik üretim ve paylaşıma, insan-doğa, kadın-erkek ilişkisinden birey-toplum ve devlet-iktidar ilişkisine dek yaşamın her alanına nüfuz ederek toplumu büyük hapishane içine kapatmıştır. Topluma ahlaki olarak seçim yapma olanağı bırakmadığı gibi iyi-kötü, yalan-doğru, hakikat vb. ölçüler egemenlerin çıkarlarına göre düzenlenmiştir. Ahlak adına sunulan ölçüler ve kurallar, eşitlik ve özgürlüğe göre değil, egemenlerin istedikleri itaatkarlığa göredir. Dogmatik ve tutucu devlet dinciliği ahlakıyla, toplumun hakikat arayışçılığına ket vurulmak istene-gelmiştir.

Mani, Hallac, Mevlana,Şeyh Bedrettin vb.lerinin sürdürücüsü olduğu batıni geleneği, yaşanan ahlaki sorunundan hareketle ortaya çıkmışlardır. Öğretilerinde iyiye, hakikate, güzele, eşitlik, özgürlük ve adalete dair yeni ölçüler, kurallar ve toplumsal değerler(ahlak) geliştirdiler. Ancak Ortadoğu egemenleri bu ahlaki çıkışlarına ters gördükleri için şiddetle bastırdılar. Dolayısıyla Ortadoğu toplumunun ahlaki sorunu bir kez daha çözümsüzlük girdabında tutuldu.

Ortadoğu toplumunun yaşadığı,ahlaki sorunun diğer bir kaynağı da kapitalist modernitedir. Kapitalist modernite güçleri, işbirlikçisi ortadoğu egemen sınıfıyla birlikte 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren pozitif hukukun kurallarını Ortadoğu'ya ihraç etmiştir. Pozitivist hukuk Sümer, Akad Hanedanlığı, Hammurabi ve Roma hukuk geleneğine dayanmaktadır. İlk olarak ortadoğa'da icat olan bu verili hukuk anti-toplumcudur. Kapitalist modernitenin sacayakları olan ulus-devlet, endüstriyalizm ve kapitalist sömürgeci(pazar) piyasa kurularak ortadoğu'da ikame edilmiştir.Temel niteliği bu olmasına rağmen toplumsal ahlakın yerini tutan, hatta ondan daha eşitlikçi, özgürlükçü ve adil gibi sunulmaktadır. A. Firat, *"Hukuk,devlet ve iktidara ilişkin bir sözleşme yığını olup hiçbir zaman canlı ahlakın yerini tutamaz."*demektedir. Dolayısıyla verili hukuk Ortadoğu egemenlerinin lehine rol oynamıştır. Hatta devlet dinciliği ahlakına dayalı ortadoğu devletlerinin yaşadıkları tıkanmayı aştırarak egemen, sınıfçı ve sömürücü devlet kurallarına dayalı yeniden inşa etmiştir. Yitirilen meşruluklar, verili hukukla yeniden sağlandı. Yasalar egemenlerin çıkarlarını korumaktadır. Toplum eşitlik,özgürlük ve demokrasi istediğinde, verili hukuka göre cezalandırılmış,öldürülmüş ve işkenceden geçirilmiştir. Şiddet tekelini Ortadoğu egemenlerine vermiştir.

Kapitalist Modernite'nin, verili hukuku ortadoğu'da ikame edilmesiyle varlığını sürdüren ahlaki nitelikler daha büyük darbeler almıştır. Toplumsal yapılar bireycilik, kentleşme temelinde dağıtılırken, toplum asimilasyon ve kültürel soykırıma tabi tutulmuştur. Büyük kentleşmelerle birlikte ahlaki toplumun miras taşıyıcısı köy toplumu dağıtıldıkça; ahlaki değerlerin aşınmasında artış yaşanmıştır. A.Firat'nda savunmalarında kaleme aldığı gibi; *'ÜÇ S ' '...sanat, spor, seks" de bu genel iktidar mekanizmasının ayrılmaz bir parçasıdır. Üç S›ler, bireyden geriye kalan bir sey varsa onun da içini boşaltarak, kisiyi tam işe yaramaz bir tortu olarak bir tarafa atarlar"* 'Üç S' olarak tanımlanan seks, spor ve popüler sanat etrafında yaratılan kapitalist modernite'nin yaşam tarzı büyük ahlaki çöküntüye yol açmıştır. Medya-sanal medya üzerinden geliştirilen popüler kültür, yaşam tarzı ahlaki çöküntünün vardırılmış olduğu çıldırılmışlık halini yansıtmaktadır ve bu çıldırmışlık hali hiçbir değer tanımamaktadır. Bunun ruhsal, manevi dünyada yarattığı boşluk ise Nihilizmdir. Dinsel inancın sınırlı olarakta yaşattığı vicdan,dayanışma, sorumluluk, hakikat arayışçılığı temelindeki ahlaki nitelikler hor görülmektedir. Parasallaştırılmayan bir değer yoktur neredeyse. Kurnazlık, rekabet, dolandırıcılık,yalan, birbirinin sırtına basarak yükselme,zenginleşme yükselen "değerler" olmuştur. Ahlaki sorunda artık bundan ötesine gidilemez herhalde! Ortadoğu toplumu,büyük ahlaki yozlaştırma saldırısı altında savunmasızdır adeta. Ahlaki toplum değerlerinin yeniden inşası olmadan bu saldırı püskürtülemez.

Politika Sorunu

Ahlak gibi politika da toplumsal varoluşun temel niteliğidir.İki olgu iç iç içe rol oynamıştır. Toplum açısından *"Ahlakın işlevi hayati işleri en iyi yapmaktansa,politikanın işlevi ise en iyi işlevi bulmaktır."* Ancak egemenler ahlak gibi politikayı da çarpıtmışlardır. Bunda mevcut egemen siyaset biliminin payı günümüz açısından belirleyici olmuştur. Devlet-iktidar eksenli politikayı zihinlerde egemen kılmıştır.

A.Fırat, toplumsal politikayı, *"...toplumun özgürlük alanı,gelişmenin anlam ve irade türetildiği yaratım olarak yorumlamak öz gerçekliğine daha yakındır."* biçiminde tanımlamaktadır. Bu anlamıyla toplumun işleviyle ilgili olarak politika toplumsal gerçekleşmede belirleyici bir faktör olarak rol oynamıştır. Bir taraftan toplumsal gelişmenin önünü açan,sorunlarını çözen bir niteliğe sahipken, öte yandan ekonomiden eğitime,barınmadan öz savunmaya ve sağlığa... dek toplumun tüm gereksinimlerini karşılamaya çalışan kurumsal bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır. Toplum kolektif ve komünal temelde bu anlamıyla politika yaptıkça kendisini gerçekleştirmiş, örgütlemiş, yaratıcı kılıp üretmiş, anlam vermiş ve özgürlük alanını genişletmiştir.

Çözüm üretmeyen devlet dinciliği ve kapitalist modernite politikaların yol açtığı ekolojik ve toplumsal tahribatlar, sorunlar sonucu ortadoğu'da politika itibarsızlaşmıştır

Toplumsal varoluşun niteliği olan politikanın bastırılması,devletçi-iktidarci politikanın kurumlaşması Sümer kent devleti ile yaşanmıştır. Beş bin yıllık bir sürede devletçi-iktidarcı politika toplumsal politika aleyhine dev(let)leşerek varlığını sürdürmektedir. Merkezi Uygarlık Sistemi'nin devletçi-iktidarcı politikası işgal, sömürü, soykırım ve işkence temelinde pratikleştikçe evrensel anlamda politika sorununa yol açtığı gibi ortadoğu toplumu açısından da politika sorununa yol açmıştır. Ortadoğu toplumunun politika sorunu ele alınırken, merkezi uygarlık sistemi'nin inşa edilmesinden itibaren geliştirilen devlet, iktidar, egemenlik, sömürü,zulüm,komplo... ile ele alınmalıdır ki doğru temelde bir çözüm bulunsun.

Merkezi uygarlık sistemi nin omurgası olan devlet-iktidar geliştirildikçe politika sorunu ortaya çıktı. Devlet-iktidar idaresiyle varlık kazanan egemen sınıfın politikası toplumsallığın dolayısıyla komünal politikanın inkarını doğurmuştur. Ortadoğu'da beş bin yıldan uzun bir süredir uygulanan bu politika tarzıyla ilgili A. fırat şu tespiti yapmaktadır: *"... devlet yönetimi (...)politikanın inkarı ve yerine ya iktidarın keyfi yönetiminin veya devletin kuralli idaresinin geçirilmesi anlamına gelir. Devlet idaresi, asla politika olarak tanımlanamaz;bir nevi kurallı, norma kavuşmuş iktidardır. İktidarın kendisi ise her halükarda politikanın yadsımasıdır."*

Devlet-iktidar yönetiminde somutlaşan politika tarzı, ortadoğu'da birbirini tamamlayan ikili karakter nitelikleriyle politika sorunlarına yol açmıştır. Birincisi, Sümer kent devletleri ile başlayan, Akad, Babil, Mısır, Osmanlı, Pers-Sasani vb. İmparatorluklarla devam eden ve günümüzde de ulus-devletler formatıyla varlıklarını sürdüren yerel olarak tanımlanabilecek karakterdeki politikadır. Diğeri ise ortadoğu'da oluşan, inşa edilen devlet-iktidar geleneğinin avrupa versiyonu olan ve son iki yüz yıldır ortadoğu'da hegemonya savaşını yürüten kapitalist modernite karakterli politikadır. Yer yer farklı uygulamaları hatta bazen karşı karşıya gelen yönleri olsa da her iki karakter esasta bir madalyonun iki yüzü gibidirler. Tarihsel çıkışlarının aynı kökten olması, merkezi uygarlık sisteminin geleneğini temsil etmeleri ve son iki yüz yıldır şu veya bu şekilde ortadoğu'da toplumsal politikaya karşı aynı safta, aynı egemenlikçi, devletçi-iktidarcı politikayı bir madalyonun iki yüzü yapmaktadır.

İster tek yüzlü ister çok yüzlü karakterleriyle olsun söz konusu devletçi-iktidarci politikalar, ortadoğu toplumunu politikadan düşürmüştür. Politik irade sahibi olmasını engellemiştir. Devlet-iktidar şiddeti, soykırımı, zindanı, işkencesiyle politika dinamiklerinin gelişimi engellenmiştir. Politika

alanı, topluma kapatılmıştır. Toplumu toplum olarak görmedikleri için, toplumu güdülmesi gereken sürü yerine koymuşlardır. Toplum politik alandan uzaklaştırıldığı için sorunlarını çözemez hale gelmiş, ekonomik, sağlık, barınma,güvenlik vb. gereksinimlerini de karşılayamaz olmuştur. Egemenler tüm maddi zenginliği tekellerine almışlardır. Yoksulluğun, açlığın ve işsizliğin ortadoğu toplumunu neredeyse nefessiz bırakmasının temel nedeni ortadoğu toplumunun yaşadığı politika sorunuyla bağlantılıdır. Politika sorununu çözmüş, politika öznesi olan bir toplum yoksul, işsiz ve açlık sınırında yaşamaz. Eşitlik, özgürlük ve demokrasi sorunları bugünkü niteliği ve haliyle olmaz.

Ortadoğu toplumu yaşadığı politika sorunu nedeniyle toplumsal niteliklerini de büyük ölçüde yitirmiştir. A. Fırat ın çözümlediği toplumun toplum olmaktan çıkma halinin özelliklerini ortadoğu toplumunun bugünkü durumunda tespit etmek mümkündür. Buna yol açan nedenlerin başında ve politika sorununa kaynaklık eden ve politika alanının diğer boyutlarını da etkileyen temel husus paradigma sorunudur. Her politika bir paradigmaya dayanır. Paradigmanın ideolojik, felsefi, ahlaki bakış açısı toplumsal sorunların tespit edilişi ve yaklaşımı, nasıl bir toplumsallik ve sistem idealine sahip olduğu vb. tüm boyutları politikaya etki etmektedir.

Bu anlamda ortadoğudaki egemen politikaların paradigmasının dayanaklarına bakıldığında devlet dinciliği ve kapitalist modernite paradigması öne çıkmaktadır. Ortadoğu'daki politika da bu kaynaklardan beslenerek vücut bulmuştur. Devlet dinciliği ve kapitalist modernite paradigmasının iflas ettiği ortadadır. Bu iflasta ortaya çıkan kriz politikalarına da yansımaktadır. Dolayısıyla bu politikalar hiçbir toplumsal sorunu çözememekte ve gereksinimleri karşılamamaktadır. Ortadoğu toplumu bu iki politika arasında sıkışmış durumdadır.

Ortadoğu toplumunun politika sorunu ancak köklü paradigmasal değişimle çözelebilir. Bu bağlamda ortadoğu toplumunun kuramsal,kavramsal, vb. yönleriyle vermesi gereken savaşımı olduğu yerde durmaktadır. Politika sorununun çözümü için ilk adım bu savaşımın verilmesi noktasında olmalıdır.

Ortadoğu'da politikanın bir kısır döngü haline gelmesinde politik ütopya veya idealin önemini yitirmiş olması belirleyici faktörlerden biridir. Ütopya, veya ideal toplum, sistem tasavvurlarının gözden düşmesi egemenlerin uyguladıkları ideolojik ve psikolojik savaş sonucudur. Öyleki ütopya veya ideal toplum ve sistemden bahsetmek olay konusu olmaktadır.

Ütopyanın sözlük anlamı her ne kadar «olmayan şey" anlamına gelse de ütopya bir bütün olarak soyut, hayali bir olgu değildir. Toplum, yaşam ve sistemle, dolayısıyla politikayla bağlantısı vardır. Bu anlamıyla ütopya nasıl bir toplum ve sistem istendiğinin cevabı; idealidir.

Ahlaki ve politik toplumun komünal geleneği kültürel ve toplumsal gerçekliğinde varlığını korumaktadır

Ortadoğu da egemen olan devletçi- iktidarcı politikalar topluma yeni bir ideal toplum, sistem sunmamaktadır, devlet dinciliğine dayalı politikalar eşitliği öte dünyaya havale ettiği cennete ertelerken mevcut eşitsizliksiz-özgürlüksüz cehennemi düzenin sürekliliği için her şeyi yapmaktadırlar. Kapitalist modernitenin refah toplumu, sahte demokrasi, eşitlik, özgürlük ideali sömürgeci piyasa sistemin ötesine geçememektedir. Ideal diye sunulan daha fazla sömürü, işgal ve talandır.

Bu yönleriyle ortadoğu da egemen olan politikalar topluma umut verememektedir. Ortadoğu toplumu somutunda yaşanan büyük bir umutsuzluk halidir. Şüphesiz umut arayışı vardır. Fakat bunu mevcut egemen politikalarda görmemektedir. Söz konusu politikalar her gün -kalmışsa eger-umut kırıntılarını da bombalamaktadır.

Ütopya toplumsal sorunları çözmek ve gereksinimlerini karşılamak için geliştirilen politik yöntem, araçlar, strateji, program ve proje/vizyon ile de bağlantılıdır. A. Fırat konu ile ilgili, *"unutmamak gerekir ki büyük ütopyalar olmadan büyük pratikleri gerçekleştirilemez. (...) her proje aynı zamanda gelecek ütopyasıdır."* demektedir. Günümüzde program,

strateji ve proje/vizyon adına ortadoğu toplumuna sunulan büyük ortadoğu projesidir. (B.O.P) Yöntem ve araçları ise insansız-insanlı ölüm makineleri, işgal ve savaştır. Devlet dinciliğini esas alan politikaların bir şey sunma mecali bile kalmamıştır. Irak, Afganistan, Mısır, Libya, Tunus ve Türkiye de görüldüğü gibi BOP'un ortadoğu toplumuna sunacağı hiçbir şey yoktur.

Çözüm üretmeyen devlet dinciliği ve kapitalist modernite politikaların yol açtığı ekolojik ve toplumsal tahribatlar, sorunlar sonucu ortadoğu›da politika itibarsızlaşmıştır. Ortadoğu toplumu mevcut hiçbir egemen politikaya güvenmemektedir. Politika yalan, komplo, sömürü, zulüm, bilcümle kötülük olarak algılanmakta, görülmektedir. Dolayısıyla kötülük üreten politikadan uzak durmaktadır. Politikaya karşı güvensizlik içindedir. Bir toplum için en büyük tehlikelerden biri budur. Bu güvensizlik hali ortadoğu toplumunu politik olarak edilgen kılmaktadır. Politika varoluşun niteliğidir. Bu şekilde ondan uzak durmak adım adım yok olmaktır. Fiziki olarak değil, ama politik olarak ortadoğu toplumu politika bağlamında yaşadığı bu güvensizlik, edilgenlik haliyle adım adım yok oluşa doğru sürüklenmektedir.

Tüm bu hususların yarattığı diğer bir sonuç ise belirsizliktir. Ortadoğu toplumu hiçbir şey için emin olamıyor. Adeta dört yanı belirsizlikler içinde yuvarlanmaktadır. Güven veren, geleceğe dair umut vaad eden bir politika olmayınca geleceğe dair kuşku ve kaygılar yaşanmakta. Yarının neler getireceğini bilememektedir.

Ortadoğu toplumunun muhaliflerin veya bu iddiada bulunan güçlerin konumudur. Devletçi-iktidarcı politika kendisi dışında başka bir alternatifin olmadığını iddia etmektedir. I.Wallerstein vb. sosyal bilimciler bu iddiayı *"başka alternatif yok"* (BAY)* biçiminde tanımlamaktadırlar. Türkiye başta olmak üzere tüm ortadoğu da BAY politikaları topluma empoze edilmektedir. Bu biçimde rıza üretilmek ve devletçi-iktidarcı politika vazgeçilmez kılınmaktadır.

Paradigmasal, ideolojik ve politik konumlarıyla ortadoğu daki muhaliflerin ezici çoğunluğu tersinden de olsa BAY ı veya bu savı güçlendirmektedirler. Bu tersinden güçlendirmeyi A. Fırat şu çarpıcı analizi ortaya koymaktadır: *"Marksistler kapitalizmi eliştirip aşmak isterken ulus-devlet merkezyetçiliğni ve endüstriyalizmi faşizme ve çevre yıkıcılığına taşırdıklarının farkına bile varamazlar. Ulusal kurtuluşcu akım ve hareketlerinin (..) anti emperyalizm ve anti kapitalistleri ulus-devlet haline gelmelerinde ve- ...) ve hatta kapitalist modernist ideolojilerini (liberalizm, milliyetçilik, real sosyalizm) din haline getirmede sınır tanımazlar. (...) anarşistler (...) alternatif olarak demokratik bir sistemi düşünmek bile istememişlerdir. Sosyal demokratlar(...) egemen sistemi reformla düzeltebileceklerinin ötesine adım bile atmazlar. Feministler ataerkili görürken modernitenin kadına yüklediği yıkıma aynı kesinlikle eleştiriye yanaşmazlar. (...) radikal dinci ve kültüralist hareketlerine (...) peşinde koştukları azimi uzlaşmacılıktır."* Merkezi uygarlık sistemine alternatif politika üretemeyen muhaliflerin bu konumu ortadoğu toplumunu politik açıdan seçeneksiz bırakmıştır. Bu da yaşanan politika sorununu daha da derinleştirmektedir

Ahlaki ve politik toplumun komünal geleneği kültürel ve toplumsal gerçekliğinde varlığını korumaktadır.

Kapitalist modernite güçleri Osmanlı devletinin birinci meşruiyet sürecinden itibaren peş peşe meclisler açtırarak liberal demokrasiyi Ortadoğu'ya taşıdılar. 20.yy boyunca Avrupa'daki partiler taklit edilerek devletçi iktidarcı partiler kuruldu. Çok partili rejimlerle seçimler yapıldı. Tüm bunlar egemen sınıflar arasındaki rekabetten öteye geçemedi. Topluma yansıması ise doğal olarak olumsuz olmuştur. Kapitalist modernitenin ulus devlet endüstriyalizm ve kapitalizmin sac ayakları inşa edildi. Ortadoğu egemen sınıfı, dönüşümlü olarak devlet - iktidar oldu.

Ortadoğu toplumunun ahlak, politika sorunu bu genel tabloyu karşımıza çıkarırken, bu sorunların çözümüne dair çözüm arayışının da olduğunu belirtmek gerekir. Bu arayış A. Fırat'ın geliştirdiği demokratik modernite paradigmasında somutlaşmaktadır. Demokratik modernite paradigması Ortadoğu'da toplumu toplum olmaktan çıkaran sorunlara karşı yeniden bir ahlaki yapı, demokratik politika ile bütünlüklü alternatifi sunmaktadır.

Abonelik Formu

DEMOKRATİK MODERNİTE

Adı:
Soyadı:
Adres:
İş Adresi:

Derginin İstendiği Adres:

Ev Tel:

İş Tel:

Cep Tel:

E-Posta:

Abonelik Başlangıç Tarihi:

Yurtiçi Yıllık Abonelik Şartları

6 Sayı İçin: Taahhütlü/40 TL

Yurtdışı Abonelik

6 Sayı Kargo: 50 Euro